

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Муассисаи давлатии таълимии

«ДОНИШГОҶИ ДАВЛАТИИ ХУЧАНД

БА НОМИ АКАДЕМИК БОБОҶОН ҒАФУРОВ»

ТДУ-371(07) –

ТКБ -74.261.7 Англ. –

Н -31

Бо ҳуқуқи дастнавис



НАРЗУЛЛОЗОДА МАЪРИФАТ НАРЗУЛЛО

ОМОДАГИИ КАСБИИ ОМЎЗГОРОНИ ОЯНДА БА ТАЪЛИМИ

ЗАБОНИ ХОРИҶӢ ДАР МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ

ТОМАКТАБӢ (ДАР АСОСИ МАВОДИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ)

ДИССЕРТАТСИЯ

барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи
ихтисоси 5.3 – Педагогика (5.3.10.9 – Назария ва технологияи таълими
забонҳои хориҷӣ (забони англисӣ))

Рохбари илмӣ: Абдуллоева М.А. -
доктори илмҳои педагогӣ, профессор

Хучанд – 2026

МУНДАРИЧА

МУҚАДДИМА	4
БОБИ I. АСОСҲОИ ПСИХОЛОГИЮ ПЕДАГОГИИ ОМОДАГИИ КАСБИИ ОМЎЗГОРИ ОЯНДАИ ЗАБОНИ ХОРИҶӢ БАРОИ ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ ДАР МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ ТОМАКТАБӢ	20
1.1. Тавсифи умумии вижагиҳои ташаккули маҳорату малакаҳои аз ҷиҳати касбӣ муҳимми омӯзгори забони хориҷӣ	20
1.2. Таҳлили сарчашмаҳои илмӣ оид ба масъалаи омодагии касбии омӯзгори ояндаи забони англисӣ барои фаъолият дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ	36
1.3. Омодагии касбии омӯзгори ояндаи забони англисӣ бо дарназардошти хусусиятҳои психологии тарбиятгирандагони кӯдакистонҳо	47
Хулосаи боби аввал	70
БОБИ II. СОҲТОР ВА МУНДАРИЧАИ ОМОДАГИИ КАСБИИ ОМЎЗГОРИ ОЯНДАИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ БАРОИ ФАЪОЛИЯТИ ТАЪЛИМӢ ДАР МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ ТОМАКТАБӢ	74
2.1. Талабот ба тайёрии методии омӯзгори забони англисӣ барои ташкили раванди таълим дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ	74
2.2. Сатҳи воқеии омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони англисӣ дар марҳилаи таҳсил дар донишгоҳ барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ	92
2.3. Меъёрҳои танзими таълиму тарбияи касбии омӯзгорони ояндаи забони англисӣ дар макотиби олий	102
Хулосаи боби дуюм	114
БОБИ III. ТЕХНОЛОГИЯИ ОМОДАСОЗИИ КАСБИИ ОМЎЗГОРИ ОЯНДАИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ БАРОИ ТАЪЛИМ ДАР МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ ТОМАКТАБӢ	118
3.1. Хусусиятҳои истифодабарии технологияи оморасозии касбии омӯзгори забони англисӣ ҳангоми омӯзиши фанҳои интиҳобӣ	118
3.2. Татбиқи технология ба чараёни таълими омӯзгорони ояндаи забони англисӣ дар раванди таҷрибаомӯзӣ	127
3.3. Арзёбии натиҷаҳои кори таҷрибавӣ ва таҳлили самаранокии таҷрибаи технологияи педагогӣ ба раванди таълим	146
Хулосаи боби сеюм	167
ХУЛОСАИ УМУМӢ	172
РӢӢХАТИ АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА	183
ЗАМИМАҲО	203

НОМГЌИ ИХТИСОРАҲО

МДТ – Муассисаи давлатии таълимӣ

ДДХ – Донишгоҳи давлатии Хуҷанд

КОА – Комиссияи олии аттестатсионӣ

МУҚАДДИМА

Мубрамияти мавзуи таҳқиқот. Талаботи муосири давлат ва ҷомеа зарурати таълими забони англисиро дар тамоми зинаҳои таҳсилот тақозо намуда, масъулони водор месозад, ки барномаҳои бисёрсатҳии омӯзиши ин забон, инчунин барои кӯдакистонҳо, дар асоси принципҳои методии аз ҷиҳати илмӣ асоснокшуда таҳия ва татбиқ карда шаванд.

Дар Паёми навбатии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси миллӣ ва Маҷлиси намояндагон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» низ таъкид гардид, ки «Дар шароити рушди босуботи ҳамкориҳои байналмилалӣ ва вусъат ёфтани ҳамгироии Тоҷикистон бо ҷомеаи ҷаҳонӣ талабот ба мутахассисоне, ки сатҳи касбияти баланд дошта, забонҳои хориҷӣ, махсусан, русӣ ва англисиро хуб медонанд, рӯз ба рӯз меафзояд. Бинобар ин, зарур аст, ки омӯзиши забонҳои хориҷӣ аз зинаи таҳсилоти томактабӣ ба роҳ монда шавад»[108].

Вобаста ба ин, яке аз талаботҳои «Барномаи давлатии тақмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030»[50] ин таҳияи барномаҳои таълимӣ оид ба омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ барои кӯдакони синни томактабӣ мебошад. Вале тибқи банди 5, зербоби 8-и Низомномаи намунавии муассисаи таълимии томактабӣ, ки фаъолияти муассисаҳои таҳсилоти томактабии кишварро ба танзим медарорад, омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар кӯдакистон то ҳоло фанни ҳатмӣ набуда, метавонад дар доираи хизматрасониҳои иловагӣ ҷараён гирад. Аммо қайд кардан ҷоиз аст, ки ҳарчанд дар муассисаҳои таҳсилоти томактабии ҷумҳурӣ таълими забони хориҷӣ ба барномаи таълимӣ ҳамчун фанни ҳатмӣ дохил нашуда бошад ҳам, солҳои охир дар як қатор кӯдакистонҳои пойтахту марказҳои вилоятҳо ва дигар шаҳрҳои калони кишвар забони англисӣ ҳамчун забони хориҷӣ таълим дода мешавад. Дар аксари мавридҳо дар

кӯдакистонҳои хусусӣ таълим дода мешаванд, ки дар онҳо машғулиятҳои забони англисӣ одатан бо хоҳиши волидон дар як ҳафта як ё ду маротиба гузаронида мешаванд.

Илми педагогика исбот намудааст, ки омӯзгори забони хориҷие, ки дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ фаъолият мебарад, бояд салоҳиятҳои махсуси касбӣ дошта бошад, ки онҳо аз он салоҳиятҳое, ки ба омӯзгорони забони хориҷии мактабҳои миёна хосанд, аз бисёр ҷиҳат фарқ мекунанд. Аммо таҳлили нақшаҳои таълимии донишҷӯёни ихтисоси “Омӯзгори забони англисӣ”, ки дар пойгоҳҳои таҷрибавии тадқиқот истифода мешаванд, нишон дод, ки дар нақшаи мазкур марҳилаи таълим, ки хатмкунанда пас аз интиҳои таҳсил дар донишгоҳ дар он фаъолият мебарад, ба таври мушаххас муайян карда нашудааст.

Аз рӯи натиҷаи пурсишномае, ки байни омӯзгорони забони англисии кӯдакистонҳо гузаронида шуд, маълум гардид, ки онҳо бо дипломе, ки пас аз хатми ихтисоси “Омӯзгори забони англисӣ” ба даст меоранд, дар муассисаҳои зинаҳои гуногуни таҳсилот (дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, ибтидоӣ, миёна ва ғ.) аз забони англисӣ дарс гуфта метавонанд. Аммо тавре ки маълум аст, таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони зинаи томактабӣ кори наонқадар осон буда, аз омӯзгор донишҳои психологияи кӯдакон, роҳ, усул ва технологияҳои махсуси педагогиро талаб менамояд, зеро онҳо омили асосии таълими босамари кӯдакони синни томактабӣ мебошанд.

Аз ин рӯ, дар доираи таҳқиқ намудани хусусиятҳои омодагии касбии омӯзгорони оянда ба таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, хусусан забони англисӣ, зарурат пайдо мешавад, ки асосҳои назариявӣ ва амалии омодагии касбии омӯзгорони соҳа барои азхудкунӣ ва таълими низомии донишҳои махсус, рушди малакаҳои умумӣ ва мушаххас, инкишофи маҳорати иҷроии эҷодии фаъолияти касбӣ таҳқиқ карда шаванд.

Дарачаи таҳқиқи илмӣ мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ. Аксари педагогҳо, равоншиносон ва методистон қорӣ намудани таълими барвақти забони хориҷиро дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ аз ҷиҳати илмӣ исбот намуда, давраи синни томактабиро барои ташаккул намудани сифатҳои асосии шахсият ҳамчун заминаи хуб арзёбӣ менамоянд (Ш.А. Амонашвили [10], И.Н. Верещагина [118], П.Я.Галперин [37], А.А. Леонтев [83], Л.С.Виготский [33], Ж.Пиаже [112], Б.Элконин [148], Н.И.Жинкин [64], Г.В.Рогова [119], И.А.Зимняя [66], И.А.Шишкова [144], М.Е.Вербитская [145], Э.О.Алексеева [8], Н.Н. Ачкасова [13], Е.Ю. Бахталини [15], И.В.Вронская [30], Л.В.Гаделия [35], И.С.Гарамова [41], Т.Г.Гончарова [47], В.В.Григорьева [51], Е.В.Маякова [89], Е.В.Михеева [91], Е.С.Салникова [126], Т.А.Семёнова [127], Н.Хомский [140], С.Крашен [158], Ҳ.Дорон [154], Э.Леннеберг [157], Ф.Копланд [153], Л.Камерон [159], Н.Миллингтон [160] ва дигарон) ва дар дахҳо рисолаҳо ҷанбаҳои гуногуни таълими забони хориҷиро дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифта бошанд ҳам (Е.Ю.Бахталини [15], Т.Б.Хлибова [139], Т.Г.Гончарова [47], Е.В.Маякова [89], Е.Н.Нелзина [98], Г.Д.Ткачук [136], Н.А.Малкина [85], Т.С.Ксенофонтова [79], Е.А.Воронцова [27], Т.П.Блудова [18], И.В.Вронская [29], Л.Д.Какушадзе-Мдинарадзе [71], Е.И.Матетская [87], Е.И.Негневитская [96], Т.А.Чистякова [143] ва диг.), вале таҳлили адабиёти илмӣ нишон дод, ки масъалаи омода намудани омӯзгорон барои таълими забонҳои хориҷӣ, хусусан забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ то ҳоло дар илми педагогика ба таври зарурӣ тадқиқ нашудааст. Дар ин самт метавонем танҳо мақолаҳои Г.В.Рогова ва Т.Е.Сахарова [119] (Концепсияи омодагии мутахассис бо ҳуқуқи таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони синни томактабӣ), Н.А.Горлова [48] (Омода намудани омӯзгори забони хориҷӣ барои муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ), З.Н.Никитенко [102] (Омодагии касбии омӯзгори забони хориҷӣ барои таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоии

мактабӣ: ченаки аксиологӣ) ва рисолаи номзиди Ю.Б. Виноградова [25] (Омода намудани омӯзгорон дар низоми таҳсилоти иловагии касбӣ барои таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони синни томактабӣ) ва ғ. номбар намоем.

Воқеан, коркарди асосҳои назариявии омода кардани омӯзгори забони хориҷӣ барои зинаҳои гуногуни таҳсилот дар солҳои 70-90-уми асри гузашта оғоз шуда, тадқиқотҳои дар ин давра баррасишуда то ҳоло ҳамчун замина барои таҳқиқи масоили омодагии касбии омӯзгори забонҳои хориҷӣ хизмат мекунанд. Дар ин муддат Г.В. Рогова ва Т.Е.Сахарова хусусиятҳои мухталифи омодагии касбии методии омӯзгори забони хориҷиро [119]; Н.В.Язикова низоми вазифаҳои методии омӯзгори ояндаи забонҳои хориҷиро бо мақсади ташаккули тафаккури методӣ ва рушди ҳавасмандии дохилӣ [149]; С.Я.Ромашина асосҳои назариявии омӯзондани нутқи касбии омӯзгорони соҳаро [120]; М.М.Левина роҳҳои таълими муаммовиро дар мактаби олии омӯзгорӣ [81]; Р.Н. Герасимова методикаи ташаккули тафаккури методии омӯзгори забони хориҷиро дар асоси таълими проблемавӣ бо таъия ба усули эвристикӣ [42]; К.Л.Дурай-Новакова ҷиҳатҳои ташаккули омодагии касбии донишҷӯёнро ба фаъолияти омӯзгорӣ [60]; А.Н. Мозговой асосҳои назариявии тестро ҳамчун воситаи идоракунии ҷараёни омодагии методии омӯзгори забони хориҷӣ [92]; А.С.Карпов сифатҳои касбӣ ва шахсии омӯзгорони забони хориҷӣ ва маҷмӯи малакаҳои муоширатии педагогии онҳоро [73]; С.Ф.Шатилов ва К.И. Саломатов маҷмӯи талаботро нисбат ба фаъолияти омӯзгори забони хориҷӣ [117]; Е.В.Жесткова равиши ташаккули малакаҳои гностикии омӯзгори соҳаро вобаста ба таҳлили маводи таълимӣ, мушоҳида ва таҳлили дарсҳо [63]; Т.Н. Степкина мавқеи амсиласозиро дар низоми омодагии касбии омӯзгори забони хориҷиро [133] мавриди таҳқиқ қарор доданд, ки ин гуна асарҳои пурарзиш воқеан саҳми беназири олимони ба

илми педагогика мебошад.

Дар асри XXI олимоне, ки масоили омодагии касбии омӯзгори забони хориҷиро таҳқиқ менамоянд, бештар ба равиши ба шахсият нигаронидашуда ва муносибатҳои салоҳиятнокӣ ва байнифарҳангӣ таъна намуда, дар осори худ робитаҳои ҳамгирӣ-рефлексивиро ба ташаккули салоҳияти методии омӯзгори забони хориҷӣ (Е.Н.Соловова [131]); омодагии омӯзгори забони хориҷиро ба амалигардонии таълими ба шахсият нигаронидашуда (Л.А.Садвокасова [124]); масъалаҳои омода намудани омӯзгори забони хориҷиро барои муоширати байнифарҳангӣ (О.И.Буркова [21], Г.Б.Девятова [55], И.А.Изместева [69], М.А.Чӯраева [56]); омӯзиши ҷанбаҳои тарбиявии омодагии касбии омӯзгорони забони хориҷиро (Л.Ф.Дашкевич [53]); муаммоҳои ташаккули таҳаммулпазирии педагогии омӯзгорони соҳаро (Н.О.Липатова [84]); технологияи инкишофи мустақилияти омӯзгорони ояндаи забонҳои хориҷиро дар шароити муосири таҳсилот (М.Н.Ахмедова [12]); хусусиятҳои истифодаи усули муқоисавӣ-таълими таълимиро дар омодагии касбии омӯзгори ояндаи забони хориҷӣ (Н.И.Чӯраева [57]) ва ғ. таҳқиқ карда истодаанд, аммо тавсияҳои методии дар осори олимони овардашуда асосан ба омода кардани мутахассисони соҳибтаҳассус барои таълими забони хориҷӣ дар мактабҳои миёна нигаронида шудаанд.

Соли 2023 аз ҷониби забоншиноси ватанӣ М.М.Комилов [76] китоби дарсӣ таҳти унвони “Методикаи таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ” интишор гардидааст, аммо он низ бештар аз тавсияҳои методӣ иборат буда, масъалаи омода намудани омӯзгори забони хориҷиро ба фаъолияти касбӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ба пуррагӣ ҳал намекунад ва то ҳоло ба кӯдакистонҳои кишвар дастрас намебошад.

Инак, як қатор **ихтилофот**, хусусан байни талаботи давлату ҷомеа ба таълими барвақти забони хориҷӣ ба кӯдакони хурдсол ва ворид

набудани омӯзиши забони хориҷӣ ба барномаи муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ҳамчун фанни ҳатмӣ; байни зарурати омода намудани омӯзгори забони хориҷӣ барои таълими кӯдакони зинаи томактабӣ ва ба таври кофӣ тадқиқ нашудани ин масъала дар илм ва амалияи педагогӣ; байни имкониятҳои муосири таълими барвақти забони хориҷӣ бо дарназардошти хусусиятҳои психологӣ кӯдакони синни томактабӣ, нерӯи воситаҳои муосири инноватсионӣ таълим ва то ҳол таҳия нашудани методикаи самараноки омода намудани омӯзгори забони хориҷӣ барои фаъолият намудан дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ зарурати таҳқиқ намудани муаммои тадқиқотро тақозо намуда, **аҳаммияти мавзӯи** онро зерини “Омодагии касбии омӯзгорони оянда ба таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (дар асоси маводи забони англисӣ)” муайян кардааст.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ: Мавзӯи таҳқиқоти мазкур бо Стратегияи миллии рушди маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Барномаи давлатии тақмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ барои давраи то соли 2030, бо нақша-дурнамои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи педагогикаи иҷтимоӣ ва касбӣ ва лоиҳаи буҷавии кафедраи фонетика ва лексикологияи забони англисии МДТ “Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобочон Ғафуров” зерини “Таҳия ва татбиқи технологияи муосири таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2024-2026” алоқамандии мустақим дорад.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Таҳқиқот ба муаммои тақмили низоми омода намудани омӯзгорони ояндаи забони англисӣ барои фаъолияти касбӣ дар зинаи таҳсилоти томактабӣ бахшида шудааст. Дар шароити ба роҳ мондани омӯзиши барвақтии забонҳои хориҷӣ ва татбиқи ҳадафҳои «Барномаи давлатии

такмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» масъалаи омодасозии омӯзгорони соҳибсалоҳият барои ин зинаи таҳсилот аҳаммияти махсус пайдо мекунад. Дар таҳқиқот асосҳои назариявӣю методологии омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони англисӣ барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ мавриди таҳлил қарор гирифта, сохтор, мазмун, меъёрҳо ва нишондиҳандаҳои омодагии онҳо муайян карда шудаанд. Ҳамзамон, вазъи воқеии омодагии донишҷӯён барои фаъолияти касбӣ дар кӯдакистонҳо арзёбӣ гардида, омилҳо ва шароитҳои педагогии таъминкунандаи рушди салоҳиятҳои касбии онҳо муайян карда шудаанд.

Дар асоси натиҷаҳои таҳлил амсила ва технологияи педагогии омода намудани омӯзгорони соҳа таҳия ва дар ҷараёни таълим ба таври таҷрибавӣ татбиқ гардид. Технологияи пешниҳодшуда ба ҳамгирии омодагии назариявӣ ва амалӣ, истифодаи фанҳои тахассусӣ ва интиҳобӣ, технологияҳои муосири таълим, бозиҳои дидактикӣ, воситаҳои рақамӣ ва таҷрибаомӯзии мақсаднок асос ёфта, ба рушди салоҳиятҳои забонӣ, методӣ, педагогӣ, психологӣ, муоширатӣ, байнифарҳангӣ ва рефлексивии омӯзгорони оянда мусоидат менамояд. Натиҷаҳои таҷрибаи озмоишӣ дуруст будани технологияи таҳияшударо тасдиқ намуда, имконияти истифодаи онро барои такмили мазмун ва технологияи омодасозии омӯзгорони забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии Ҷумҳурии Тоҷикистон асоснок менамоянд.

Мақсади таҳқиқот: Коркард ва татбиқи амалии мундариҷаи омода намудани омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ дар зинаи донишгоҳӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ.

Вазифаҳои таҳқиқот:

- муайян намудани мақсади таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ва дар ин замина омӯзиши талабот ба омодагии касбии омӯзгори забони хориҷӣ;
- таҳқиқи асосҳои назариявии омода намудани омӯзгор ба таълими забони англисӣ дар зинаи таҳсилоти томактабӣ вобаста ба вигаҳои психологию педагогии таълими барвақтии забони англисӣ ба кӯдакон бо дарназардошти хусусиятҳои синну соли тарбиятгирандагони кӯдакистонҳо;
- муайян намудани сатҳи воқеии тайёрии методии омӯзгори ояндаи забони англисӣ барои фаъолияти касбӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ва чараҳои омода кардани онҳо ҳангоми таҳсил дар донишгоҳ;
- таҳия ва татбиқи методикаи омода намудани омӯзгори ояндаи забони англисӣ ҳангоми таҷрибаомӯзии педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ва арзёбии натиҷаҳои корҳои таҷрибавӣ.

Объекти таҳқиқот: омода намудани омӯзгорони ояндаи забони англисӣ дар зинаи донишгоҳӣ барои кор дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ.

Предмети таҳқиқотро омилҳо, шартҳо ва механизмҳои омода намудани омӯзгорони ояндаи забони англисӣ дар зинаи донишгоҳӣ барои кор дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ташкил медиҳанд.

Фарзҳои таҳқиқот: омода намудани омӯзгорони ояндаи забони англисӣ дар зинаи донишгоҳӣ барои кор дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ самаранок ҳоҳад буд, агар:

- дар чараҳои омода намудани омӯзгори оянда барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ муносибатҳои низомнокӣ, салоҳиятнокӣ, фаъолиятнокӣ, функционалии ба шахсият ва ба касбият нигаронидашуда ба инобат гирифта шаванд;

- барои рушди касбияти донишҷӯён – омӯзгорони ояндаи фанни “забони англисӣ” омӯзиши курсҳои махсус, ки барои таълими босамар дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ мусоидат менамоянд, ба роҳ монда шавад ва мундариҷаи барномаҳои таълимии онҳо бо дарназардошти мақсад ва вазифаҳои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ таҳия карда шавад;
- бо дарназардошти ҷорӣ намудани омӯзиши фанни забони хориҷӣ (англисӣ) дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, амсилаи омода намудани омӯзгори оянда ба таълими забони англисӣ мувофиқи хусусиятҳои фардӣ-психологӣ кӯдакони хурдсол мураттаб гардида, ба ҷараёни таълим татбиқ карда шавад;
- ҳангоми баҳогузори ба омодагии омӯзгори оянда ба таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ сатҳи ташаккули донишҳои назариявӣ, малакаҳои амалию рефлексивии онҳо мунтазам назорат ва таҳлил карда шавад.

Марҳилаҳои асосии таҳқиқот: Таҳқиқот дар се марҳила иҷро гардидааст:

- марҳилаи аввал (соли таҳсили 2023-2024) ихтилофоте, ки барои омода намудани омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои фаъолияти касбӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ба вуҷуд меоранд, муайян карда шуда, барои рафъи онҳо омилҳои самаранок коркард гардиданд. Таҳлили назариявӣ доир ба мавзӯ, омӯзиши вазъи воқеии омода намудани омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои фаъолияти касбӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ гузаронида шуд;
- марҳилаи дуюм (соли таҳсили 2024-2025) барномаи кори таҷрибавӣ барои санҷиши асоснокии илмӣ фарзияи таҳқиқот дар донишгоҳҳои пойгоҳӣ тартиб дода, санҷишҳои пешазтаҷрибавӣ гузаронида шуданд. Ҳамзамон асосҳои илмӣ методии ҳалли масъалаи тадқиқот асоснок карда шуда, имкониятҳои донишгоҳ барои омода намудани омӯзгорони

ояндаи забони хориҷӣ барои фаъолияти касбӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ арзёбӣ гардиданд;

- марҳилаи сеюм (соли таҳсили 2025-2026) методикаи омода намудани омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои фаъолияти касбӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар шароити донишгоҳ татбиқ карда шуда, натиҷаҳои озмоиш ҷамъбаस्त шудаанд ва аз рӯи натиҷаҳои бадастомада тавсияҳои амалӣ таҳия гардиданд.

Асосҳои методологии таҳқиқотро муқаррароти фалсафӣ, умумилмӣ, психологӣ-педагогӣ, методиву меъёрӣ ташкил медиҳанд. Ба онҳо қоидаҳои умумӣ оид ба моҳияти шахсият ва рушди ӯ дар фаъолияти таълимӣ, робитаи назария ва амалия, инчунин назарияҳои рушди шавқ ва эҳтиёҷот дохил мешаванд.

Асосҳои назариявии таҳқиқот: Таҳқиқоти мазкур дар заминаи як қатор мавқеъҳои устувори илмӣ-фалсафӣ, психологӣ ва педагогӣ анҷом ёфта, ба принципҳои умумии фаҳмиши равандҳои омӯзиш ва ташаккули салоҳиятҳои касбӣ таъяс менамояд.

Дар асоси муқаррароти фалсафӣ, моҳияти шахсият ҳамчун воҳиди иҷтимоӣ фарҳангӣ дар робита бо равандҳои таълим ва фаъолияти инсон баррасӣ мешавад. Рушди шахсият ва салоҳиятҳои касбии ӯ дар ҳамбастагии фаъолияти педагогӣ омӯхта мешавад.

Асосҳои психологӣ ба таълимот оид ба моҳияти шавқи маърифатӣ, ангезаву эҳтиёҷоти шахсият, нақши пешбари фаъолият дар ташаккули малакаҳои забонӣ, муоширатӣ ва методӣ таъяс менамоянд. Дар ин замина, хусусиятҳои синну солӣ ва равонии тарбиятгирандагони муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, ки ба раванди омӯзиши забони хориҷӣ таъсир мерасонанд, мавриди баррасӣ қарор мегиранд.

Асосҳои педагогӣ ба муқаррароти ягонагии назария ва амалия таъяс карда, таълимо ҳамчун раванди мақсадноки ташаккули салоҳиятҳои касбӣ мебинанд. Дар ин ҷараён, концепсияҳои муосири психологӣ-

педагогӣ оид ба маҳорати методии омӯзгор, низоми ташкили раванди таълим, инчунин татбиқи технологияҳои инноватсионии таълими забонҳои хориҷӣ ба таври ҳамаҷониба истифода мешаванд.

Заминаи меъёрӣ-ҳуқуқии таҳқиқотро маҷмӯи санадҳои қонунгузорӣ ва меъёрӣ марбут ба соҳаи таҳсилоти олии касбӣ, ки аз ҷониби мақомоти Ҳокимияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул шудаанд, ташкил медиҳад. Ба онҳо қонунҳо, консепсияҳо, стратегияҳо, стандартҳо ва дигар санадҳои расмӣ дохил мешаванд, ки самтҳои асосӣ ва меъёрҳои ташкили раванди таълимиро муайян месозанд.

Ҷойгоҳи махсусро «Барномаи давлатии тақмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» ишғол мекунад, ки ҳадафҳои стратегӣ ва вазифаҳои калидиро дар самти рушди забонмӯзӣ ва баланд бардоштани сатҳи омодагии касбии мутахассисон муайян менамояд.

Ҳамчунин, нақша ва барномаҳои таълимӣ, стандартҳои давлатии таҳсилоти олий, маҷмӯаҳои таълимӣ-методӣ ва дастурҳои амалии ватаниву хориҷӣ ҳамчун асоси татбиқи таҳқиқот ва тарҳрезии қисмати амалии он истифода шудаанд.

Усулҳои таҳқиқот: омӯзиш ва таҳлили адабиёти илмӣ оид ба педагогика, психология, методикаи таълими забони хориҷӣ, забоншиносӣ, сотсиолингвистика, фалсафа, ҷомеашиносӣ; омӯзиш ва ҷамъбасти таҷрибаи пешқадами раванди таълими забони хориҷӣ; гузаронидани мушоҳида, суҳбат, пурсишнома байни омӯзгорон ва донишҷӯёни ихтисоси “Забони англисӣ”; гузаронидани санҷишҳои тестӣ, шифоҳӣ ва хаттӣ; фароҳам овардани шароити педагогӣ бо мақсади омода намудани омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои фаъолияти минбаъдаи педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (гуруҳҳои тоҷикзабон); гузаронидани таълими таҷрибавӣ ва санҷиши самаранокии он.

Заминаи эмпирикии тадқиқотро манбаъ ва маълумотхое ташкил намуданд, ки барои таҳлил ва арзёбии ҳамаҷонибаи самаранокии методикаи таҳияшуда мусоидат менамоянд, алаҳусус, маълумотҳои сифатӣ (пурсиш, мушоҳидаҳо, таҳлили дарсҳо ва ғ.) ва миқдорӣ (натиҷаҳои санҷиш, тестгирӣ, омили пешрафти донишҷӯён, муқоисаи маълумоти гуруҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ).

Пойгоҳи таҷрибавию озмоишии таҳқиқот: МДТ “Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров”, Донишкадаи омӯзгорӣ дар шаҳри Панҷакент ва кӯдакистони №13 шаҳри Хуҷанд.

Навгони илмӣ таҳқиқот:

- Ба мазмун ва моҳияти мафҳуми «омодагии омӯзгори оянда ба таълими фанни забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ» равшанӣ андохта шуда, сохтори он ҳамчун шакли мураккаби ташкилӣ, ки аз якҷанд ҷузъҳои ҳамбаста иборат аст, мушаххас ва асоснок гардонид шуд.
- Ҷузъҳои таркибии омодагии омӯзгори оянда ба таълими фанни забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ва марҳилаҳои рушди касбии ӯ дар шароити таҳсилоти олӣ муайян ва тавсиф карда шуданд.
- Шароити ташкилӣ-педагогии ташаккули омодагии омӯзгори оянда ба таълими фанни забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ҳангоми омӯзиши фанҳои интихобӣ ва гузаронидани таҷрибаомӯзии педагогӣ дақиқ ва асоснок карда шуданд.
- Амсила ва методикаи ташаккули омодагии омӯзгори оянда ба таълими фанни забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ таҳия гардида, дар ҷараёни фаъолияти таълимии донишҷӯён ба таври амалӣ татбиқ шуданд.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Муқаррар карда шудааст, ки омодагии касбии омӯзгорони оянда ба таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ҳамчун

низомии мукаммали ташаккули салоҳиятҳои лингвистӣ, методӣ, психологӣ, педагогӣ, муоширатӣ, байнифарҳангӣ ва рақамӣ амалӣ гардида, самаранокии он аз ҳамгироии омодагии назариявӣ, методӣ ва амалии донишҷӯён, инчунин татбиқи равишҳои салоҳиятнокӣ, шахсиятмехвар ва фаъолиятнокӣ вобастагӣ дорад.

2. Муайян карда шудааст, ки самаранокии омодагии касбии омӯзгорони оянда бо ҷорӣ намудани мазмуни махсуси таълим, ки тавассути фанҳои «Хусусиятҳои назариявӣ ва амалии таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ», «Психологияи рушди кӯдакон ва усулҳои педагогии кор бо онҳо», «Истифодаи бозиҳо, мусиқӣ, сурудҳо, қофияҳо ва расмҳо дар раванди таълими забони хориҷӣ дар зинаи таҳсилоти томактабӣ», «Таҳия ва мутобиқсозии нақшаву барномаҳои таълимӣ барои кӯдакони синни томактабӣ», «Усулҳои арзёбӣ ва мониторинги дониши кӯдакони синни томактабӣ» ва «Ташаккули малакаҳои нутқӣ ва рафъи нуқсонҳои эҳтимолии нутқи кӯдакони синни томактабӣ» таъмин мегардад, зеро маҳз ин фанҳо барои ташаккули пайдарпайи салоҳиятҳои касбии омӯзгор заминаи назариявӣ ва амалиро фароҳам меоранд.

3. Собит шудааст, ки рушди омодагии касбии омӯзгорони оянда ба таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар шароити ҳамгироии омӯзиши назариявӣ бо фаъолияти амалии методӣ, истифодаи технологияҳои ҳамфаъол, бозиҳои дидактикӣ, мусиқӣ, сурудҳо, қофияҳо, воситаҳои аёни ва технологияҳои рақамӣ таъмин гардида, барои ташкили муҳити табиӣ забонмӯзӣ ва рушди қобилиятҳои забонӣ, маърифатӣ, иҷтимоӣ ва эҷодии кӯдакон шароити мусоид фароҳам меорад.

4. Асоснок карда шудааст, ки сатҳи омодагии касбии омӯзгорони оянда ба таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ аз рӯи меъёрҳои ангеизишӣ, когнитивӣ, методӣ, амалии нутқӣ ва рефлексивӣ

муайян гардида, баланд гардидани нишондиҳандаҳои мазкур дар натиҷаи татбиқи шароитҳои пешниҳодшудаи педагогӣ самаранокии низоми омодаسازی омӯзгорони ояндаро таъмин менамояд.

Аҳаммияти назариявии таҳқиқот:

- мафҳуми “омода намудани омӯзгори оянда барои таълими фанни забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ” мушаххас карда шуд;
- амсилаи омода намудани омӯзгори ояндаи забони хориҷӣ барои таълими фанни забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ таҳия гардид;
- усулҳои таҳлил ва меъёрҳои арзёбии сатҳи омодагии омӯзгори ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ таҳия карда шудаанд, ки метавонанд дар таҳқиқоти минбаъдаи назариявӣ истифода шаванд.

Аҳаммияти амалии таҳқиқот дар таҳияи методикаи омода намудани омӯзгорони ояндаи забони англисӣ барои кор дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, татбиқи он дар раванди таълим дар пойгоҳҳои тадқиқотӣ ва ба даст овардани натиҷаҳо, пешниҳоди хулосаҳои тавсияҳои мушаххаси методӣ зоҳир мегардад.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот: Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот дар доираи истифодаи методҳои шаффофи таҳқиқот, мақсад ва вазифаҳои мутобиқи озмоиш ва методологияи мувофиқ, маълумоти аз манбаъҳои гуногун бадастомада, маълумоти омории озмоишӣ, иштирок ва назорати шахсии муаллиф дар раванди корҳои озмоишӣ, мувофиқати натиҷаҳои бадастомада ба таҳқиқотҳои дигари педагогӣ, назорати шароити муайяншудаи ташкилию педагогӣ бо натиҷаҳои бадастомада ва ниҳоят, дар иртибот бо маълумоти таҳқиқотҳои дигари психологӣ ва педагогӣ санҷида шудааст.

Мутобиқати диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ. Муҳтавои таҳқиқоти рисолаи илмӣ ба шиносномаи ихтисоси ихтисоси 5.3 – Педагогика (5.3.10.9 – Назария ва технологияи таълими забонҳои хориҷӣ (забони англисӣ)) мувофиқат мекунад.

Саҳми шахсии доктараби дарёфти дараҷаи илмӣ дар иҷрои нақшаи кори диссертатсионӣ, аз ҷумла, интихоби мавзӯ, асосноккунӣ, муайян кардани мақсад, вазифаҳо, мубрамиёт ва аҳаммиятнокии он, таҳия ва дар шароити таҳсил дар донишгоҳ татбиқ намудани методикаи омода намудани омӯзгорони забони хориҷӣ барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ муайян мегардад.

Тасвир ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия: Натиҷаҳои асосии тадқиқот дар фаъолияти таълимӣ-методиӣ як қатор муассисаҳои таҳсилоти олий (МДТ “Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров”, Донишқадаи омӯзгорӣ дар шаҳри Панҷакент) ва томактабӣ (кӯдакистони №13 шаҳри Хуҷанд) мавриди озмоиш ва татбиқ қарор дода шуданд. Хулосаҳо ва тавсияҳои илмӣ-методӣ, ки дар ҷараёни таҳқиқот таҳия гардиданд, дар тайёрии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ, дар барномаҳои таълимии фанҳои интихобӣ ва махсус, инчунин ҳангоми таҷрибаомӯзии педагогии донишҷӯён истифода шуданд.

Маводи таҳқиқот дар ҷараёни ташкил ва гузаронидани семинарҳои илмӣ-методӣ барои устодони ду мактаби олий ва мураббии муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ мавриди баррасӣ ва тавсия қарор гирифта, қисман дар фаъолияти амалии онҳо ҷорӣ шудааст.

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия: Аз рӯи мавзӯи диссертатсия 11 мақола, аз ҷумла, 5 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи феҳристи тавсиянамудаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 6-тои онҳо дар дигар маҷмуаи мақолаҳо ва маводи конференсияҳо (Хуҷанд, 2021; Белгород, 2024, 2025; Пенза, 2024;

Москва, 2024) интишор гардидаанд. Инчунин як дастури таълимӣ-методӣ вобаста ба мавзӯи таҳқиқот нашр шудааст.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб ва хулосаҳо иборат аст. Рӯйхати адабиёти истифодашуда 164 сарчашмаи осори илмиро (бо забони аслӣ: тоҷикӣ, русӣ, англисӣ) дар бар мегирад. Мазмуни диссертатсия дар 237 саҳифаи чопи компютерӣ ифода ёфтааст.

БОБИ I. АСОСҲОИ ПСИХОЛОГИЮ ПЕДАГОГИИ ОМОДАГИИ КАСБИИ ОМЌЗГОРИ ОЯНДАИ ЗАБОНИ ХОРИҶӢ БАРОИ ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ ДАР МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ ТОМАКТАБӢ

1.1. Тавсифи умумии вижагиҳои ташаккули маҳорату малакаҳои аз ҷиҳати касбӣ муҳимми омӯзгори забони хориҷӣ

Марҳилаи омӯзиши касби омӯзгори забони хориҷӣ зинаи аз ҳама муҳим буда, он барои ноил шудан ба муваффақиятҳои минбаъда, хусусан, дар фаъолияти педагогӣ ва барои такмили пайдарпайи малакаҳои забониву муоширатии тарбиятгирандагон хизмат мекунад. Воқеан дар кӯдакистон лозим нест, ки таълимгирандагон забони хориҷиро ба таври амиқу дақиқ омӯзанд, масалан, тарзи пайваст кардани шаклҳои замони феъл, истифодаи ҷумлаҳои шартӣ, инфинитив, герундий ва дигар падидаҳои мураккаби забони англисиро донанд, вале омӯзгори забони хориҷӣ барои бурдани фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ бояд касбияти баланд дошта, усулҳои самараноки таълимро истифода бурда тавонад ва диққати кӯдаконро ба ҷараёни таълим ҷалб карда, онҳоро ба омӯзиши забон ҳавасманд кунад.

Аз ин бармеояд, ки таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони хурдсол кори нақонқадар осон аст ва аз омӯзгор донишдони психологияи кӯдаконро, инчунин истифода бурдани роҳ, усул ва технологияҳои махсуси педагогиро талаб менамояд, зеро онҳо омили асосии таълими босамари кӯдакони синни томактабӣ мебошанд.

Барои тадқиқи хусусиятҳои омодагии касбии омӯзгорони оянда ба таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, хусусан забони англисӣ, пеш аз ҳама зарур аст, ки асосҳои назариявии он мавриди омӯзиш қарор дода шаванд.

Зери мафҳуми «омодагии касбӣ» раванди азхудкунии низоми донишҳои махсус, малакаҳои умумӣ ва хос, инчунин маҳорати иҷрои эҷодии фаъолияти касбӣ дар назар дошта мешавад. Худи «омодагӣ» бошад, сифати интегратсионии аз ҷиҳати касбӣ муҳимми мутахассиси оянда буда, натиҷаи тайёрии назариявӣ амалии ӯро ифода мекунад.

Маълум аст, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон забони англисӣ дар муоширати ҳаррӯза истифода бурда намешавад. Аммо сиёсати имрӯзаи давлат ва талаботи ҷомеаи муосир зарурати омӯзиши забони англисиро торафт зиёдтар тақозо менамоянд. Ин зарурат ҳамчун омили таъхирнопазири раванди тамаддуни ҷаҳонӣ маънидод мешавад, зеро донишгари забони англисӣ ба шахс имконият медиҳад, ки дар ҷомеаи муосир озодона ва фаъолона ширкат варзад. Шахсоне, ки дорои сатҳи баланди дониши забони англисӣ мебошанд, метавонанд, дар ҳар гӯшаи ҷаҳон бо намоёндагони миллатҳои гуногун бидуни душворӣ иртибот барқарор намоянд. Ҳамчунин, истифодаи забони англисӣ дастрасиро ба доираи фароҳии иттилоотӣ ва мероси фарҳангии халқҳои гуногун таъмин месозад.

Омӯзиши масъалаҳои таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ аз пайдо шудани аввалин кӯшишҳои назариявии муҳаққиқон то коркарди усулу технологияҳои наву муосир роҳи дурро тай кардааст. Як қатор олимони машҳури сатҳи ҷаҳонӣ дар осори пурарзиши худ масъалаҳои таълими забони хориҷиро, инчунин омӯзиши кӯдакони синни томактабиро таҳқиқ намудаанд, ки асарҳои онҳо дар рафти кор аз болои рисолаи мазкур ҳамчун пойгоҳи асосии илмӣ истифода бурда мешавад.

Шиносоӣ бо адабиёти илмӣ нишон дод, ки Л.С. Виготский дар осори худ аввалин бор имконияти баланд бардоштани самаранокии омӯзиши забони хориҷиро ҳангоми поён намудани синни оғози омӯзиши он таъкид кардааст. Ба назари олим, агар кӯдак якбора ду ё се забонро

омӯзад, ин ба азхудкунии ҳар як забон таъсири манфӣ намерасонад, зеро "... омӯзиши якчанд забонҳое, ки аз ҳамдигар дуранд, на он қадар ба ҷилавгирӣ аз рушди рӯҳӣ оварда мерасонад, балки ба он мусоидат мекунад ва фарқияти байни ду забон ба беҳтар фаҳмидани забони модарӣ мусоидат мекунад...." [33, с.57]. Ғайр аз ин, муҳаққиқ назарияи конструктивизми иҷтимоиро таҳқиқ намуда, аҳаммияти ҳамкориҳои ҷамъиятро дар таълими кӯдакон қайд намудааст. Дар Концепсияи олим марбут ба "Минтақаи рушди наздик" (Концепция зоны ближайшего развития) хусусияти давраҳои ҳассоси инкишофи кӯдак ошкор гардидааст [34, 504 с.]. Л.С.Виготский нишон дод, ки кӯдак, пеш аз ҳама, омӯзандаи иҷтимоӣ аст: ӯ дар ҷаҳоне меомӯзад, ки бо одамони дигар пур аст, ва забон воситаи марказии ин омӯзиш мебошад. Аз ин рӯ, барои омӯзгорони забони англисӣ дар зинаи томактабӣ ва ибтидоӣ, назарияи Л.С.Виготский ҳамчун нақшаи амал кӯмак медиҳад: раванди азхудкунии забон бояд дар ҳамкорӣ, бо миёнаравии калонсолон ва ҳамсолони тавоно, дар минтақаи рушду наздик ба роҳ монда шавад. Мувофиқи назарияи Л.С.Виготский «дарси калима» ба ҳамкориҳои маънодор, «санҷиши статикӣ» ба пешбурди қадам ба қадам ва «гуфтори муаллим» ба овози ба ғайриинтизомӣ ва худтанзимии кӯдак даъваткунанда мусоидат намоянд [159, с. 5-6].

Инчунин, дар осори як қатор олимони муосир самаранокии таълими барвақтии забони хориҷӣ, ки бо хусусиятҳои инкишофи кӯдак алоқаманданд, таъкид шудааст. Масалан, ба ақидаи Д.Б. Элкони, дар синни томактабӣ кӯдак ба омӯзиши забони ғайримодарӣ омода мебошад ва метавонад на як, балки якчанд забонро аз худ кунад [147, с.10].

Равоншиноси швейсарӣ Ж.Пиаже назарияи рушди когнитивиро коркард намуда, марҳилаҳои инкишофи когнитивии кӯдаконро муайян кардааст: "Бо пайдоиши забон, аниқтараш, вазифаи рамзӣ, ки барои азхудкунии он имконият медиҳад (аз 1,5 то 2 сол) даврае оғоз меёбад, ки

то синни 4 давом мекунад ва бо инкишофи тафаккури рамзӣ ва пеш аз концептуалӣ хос аст. Дар байни синну соли 4 ва 7-8, тафаккури интуитивӣ (визуалӣ) инкишоф меёбад, ки мустақиман ба марҳилаҳои пешин таъя мекунад, ки артикулясияҳои прогрессивии онҳо мустақиман ба амалҳо оварда мерасонанд. Аз 7-8-солагӣ то 11-12-солагӣ амалиёти мушаххас ташаккул меёбад, яъне гурӯҳбандии амалии фикрҳои марбут ба объектҳо, ки онҳо ба таври интуитивӣ идора кардан ё фаҳмидан мумкин аст.” [112, с.136-137]. Тадқиқоти олим дар интиҳоби роҳи усулҳои таълими кӯдакон вобаста ба марҳилаҳои гуногуни инкишофи онҳо нақши калон дорад, зеро ӯ омӯзишро пайванди мустақими амал ва андеша доништа, ин равандро дар доираи марҳилаҳои рушд тавсиф кард. Барои омӯзиши забони хориҷӣ, хоса дар синни томактабӣ, ин назария на танҳо шарҳ, балки нақшаи амал медиҳад: чӣ, кай ва чӣ гуна бояд омӯхт. Дар маркази андешаи Ж.Пиаже фарзияи «кӯдак ҳамчун омӯзандаи ҷаҳол» ҷои намоён дорад. Аз рӯи ақидаи олим кӯдак донишро аз роҳи таҷрибаи мустақим (ламс, ҳаракат, бозӣ, озмоиш) месозад. Ӯ бо гузоштани амал ҳамчун манбаи андеша, бо тавсифи ассимилятсия ва аккомодатсия, ва бо нишон додани марҳилаҳои рушд, барои омӯзиши забони хориҷӣ дастури равшан медиҳад: забонро ба бадан, бозӣ ва таҷрибаи воқеӣ пайванд кунед; аз осон ба душвор, аз мушаххас ба рамзӣ ҳаракат кунед; миқдорро ба фоидаи мустақамсозӣ танзим намоед. Бо ин роҳ, тарҳи дарс ба психологияи синну сол мувофиқ мешавад ва фаҳмиши натиҷа ва гуфтори табиӣ кӯдакон устувор мегардад [159, с. 2-4].

Саҳми Н. Хомский дар таҳқиқи масоили омӯзиши забони хориҷӣ, аз ҷумла назарияи ӯ оид ба «грамматикаи модарзодӣ» ва фарзияи илмӣ дар бораи амсилаи забон дар майна, барои таҳқиқи муаммои омодагии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ ҷиҳати таълими кӯдакони хурдсол аҳаммияти калон дорад. Тадқиқоти ӯ дар бораи қобилияти модарзодии кӯдакон ба омӯзиши забонҳо, махсусан барои муайянсозии усулҳои

таълими барвақтӣ, нақши ҳалкунанда мебозад [140, с.36-60].

Фарзияи мониторинг ва фарзияи воридшавӣ ба омӯзиши забони дуюм, ки аз ҷониби С.Крашен коркард шудааст, барои таълими забони хориҷӣ дар марҳилаи томақтабӣ нақши калон дорад. Муҳаққиқ аҳаммияти воридшавии осон (comprehensible input) ва эҷоди сатҳи пасти изтиробро дар омӯзиш, ки махсусан барои кӯдакони хурдсол муҳим аст, таъкид кардааст. Ба фикри ӯ, “беҳтарин усулҳои таълим онҳое мебошанд, ки дар муҳити ором ва бидуни изтироб ба омӯзандагон «маълумоти барои фаҳмиш дастрас» (comprehensible input) пешниҳод менамоянд ва паёмҳоро дар бар мегиранд, ки хонандагон воқеан хоҳиши шунидани онҳоро доранд. Ин усулҳо истеҳсоли бармаҳали нутқро ба забони дуюм маҷбур намесозанд, балки ба омӯзандагон имконият медиҳанд, ки танҳо ҳангоми «омода» буданашон ба истифодаи забон шурӯъ намоянд. Дар чунин равиш эътироф карда мешавад, ки такмили дониши забонӣ аз ҳисоби пешниҳоди маводи муоширатӣ ва барои фаҳмиш дастрас ба вучуд меояд, на аз ҳисоби маҷбур сохтани омӯзанда ба суҳанронӣ ва ислоҳи доимии хатогиҳои нутқии ӯ.” [158, с.7].

Олими соҳаи забоншиносӣ Ҳ.Дорон методологияи омӯзиши барвақти забони англисиро аз ҷониби кӯдакон таҳия намудааст, ки технологияи ӯ дар заминаи роҳҳои табиӣ омӯзиш ва истифодаи бозиҳои сурудҳо ва фаъолияти ҳамфаъол асос ёфтааст. Тавре ки ӯ таҷрибаи хурдсолии худро ба ёд меорад, дар давраи томақтабӣ “Ҳамаи заминаҳо аллакай вучуд доштанд: ҳисси рафтори ахлоқӣ, муҳаббат ба математика ва илмҳо, истеъдоди муайяни ҳунари (аз ҷумла қобилияти ҳуби дарки мусиқӣ), қобилияти рушдёфта дар омӯзиши забонҳо ва сатҳи баланди огоҳӣ нисбат ба усулҳои таълим.” [154, р.4].

Саҳми Э. Леннеберг дар он ифода меёбад, ки ӯ дар фаъолияти илмӣ худ фарзияи «давраи муҳим»-ро барои омӯзиши забон коркард намуда, дар натиҷаи пажӯҳишҳои анҷомдодааш аҳаммияти синни

барвақтиро дар раванди азхудкунии забонҳо асоснок сохтааст. Дар таҳқиқоти ӯ ҳамчунин бартариятҳои омӯзиши забони дуҷумба ба кӯдакони синни томактабӣ мавриди таҳлил ва баррасӣ қарор дода шудааст. Муҳаққиқ қайд мекунад, ки “Ҳамон тавре ки масъалаи он вучуд дорад, ки инсон бояд то кадом синну сол ба сатҳи муайяни камолоти физиологӣ расад, то тавонад аз муҳити атроф истифода барад ва қобилиятҳои худро ба кор андозад, масъалаи дигар ин аст, ки шахс то кадом синну сол бояд расида бошад, то барои азхуд намудани нутқ ва забон дер нашуда бошад. Далелҳо нишон медиҳанд, ки азхудкунии ибтидоии забон ба марҳилаи муайяни рушд вобаста аст, ки он зуд гузашта, тақрибан бо оғози балоғат анҷом меёбад.” [157, с.142].

Инак, тавре, ки дида мешавад, олимони зикршуда дар тадқиқотҳои худ назария ва усулҳои бунёди роҳи таҳсилоти ташаккул ва пешниҳод намудаанд, ки дорои арзиши назаррас буда, дар таҳқиқи масъалаи омодагии касбии омӯзгори забони хориҷӣ барои муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ нақши муайянкунанда мебозанд.

Вақтҳои охир масъалаи таълими забонҳои хориҷӣ дар зинаи томактабии таҳсилот хело муҳиму мубрам аст. Пажӯҳишҳои дар ин самт анҷомдодашуда таҳаввулро идома дода, барои таълими кӯдакони хурдсол маълумот ва воситаҳои самаранокро пешниҳод мекунанд. Осори илмӣ ва илмӣ-методии якҷанд тадқиқотчиёни муосир, монанди олимони рус Е.О.Алексеева [8, 225 с.], Н.Н. Ачкасова [13, 16 с.], Е.Ю. Бахталиева [15, 173 с.], И.В.Вронская [30, 242 с.], Л.В.Гаделия [35, 194 с.], И.С.Гарамова [41, 23 с.], Т.Г.Гончарова [47, 20 с.], В.В.Григорьева [51, 20 с.], Е.В.Маякова [89, 23 с.], Е.В.Михеева [91, с.132-134], Е.С.Салникова [126, с.446-451], муҳаққиқони англисзабон F.Copland, G.Sue [153], J.L.Du, P.F.Yu, M.L.Li [155, с.17-20], L.Cameron [159], N.T.Millington [160, с.134-141], W.A.Scott, H.Lisbeth [162] ва ҷане дигарон ба таҳқиқи муаммои таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони синни миёна ва болоии

томактабӣ бахшида шудаанд.

Масалан, кори анҷомдодаи Е.О.Алексеева ба таҳқиқи усули амсиласозии тасвирӣ дар раванди таълими грамматикаи забони фаронсавӣ ба кӯдакони синни болоии томактабӣ бахшида шудааст [8, 225 с.]. Ба андешаи мо, ин таҳқиқоти муҳаққиқ низ муҳим аст, зеро дониستاني грамматика барои синни томактабӣ зарур аст, аммо танҳо дар шакли пропедевтикӣ, тавассути амсиласозӣ ва усулҳои тасвирӣ-бозигарона, то ки кӯдак бидуни дарк кардани вазнинӣ аз қоидаҳои истифода бурда тавонад.

Н.Н. Ачкасова дар тадқиқоти худ методикаи курси пропедевтикаи забони англисиро барои кӯдакони синни панҷсола аз ҷиҳати назариявии илмӣ таҳқиқ намуда, онро ба амалия татбиқ намудааст [13, 16 с.]. Дар рисолаи худ муҳаққиқ қайд менамояд, ки “ҳадафи курси забони англисӣ ҳамчун ташаккули салоҳияти муоширатӣ дар сатҳи ибтидоӣ баррасӣ мегардад” [13, с.2]. Ин ишора бар он аст, ки омӯзиши забони англисӣ дар синни томактабӣ ба ташаккули қобилияти муоширати оддӣ равона шуда, мақсади он – фароҳам овардани заминаҳои ибтидоӣ барои рушди минбаъдаи салоҳияти муоширатӣ дар зинаҳои минбаъда мебошад.

Ба андешаи Е.Ю. Бахталинова, “таълими ҳамгироии забони англисӣ ба кӯдакони синни томактабӣ метавонад самаранокии раванди таълимӣ-тарбиявиро ба таври назаррас баланд бардорад, агар он дар асоси ҷалби намуд ва шаклҳои фаъолият, ки барои кӯдакони томактабӣ дастрасанд, амалӣ гардад” [15, с.3]. Яъне, самаранокии таълими забони англисӣ дар ин синну сол танҳо дар ҳолате таъмин мегардад, ки раванди омӯзиш бо навъҳои фаъолияти барои кӯдак фаҳмо ва шавқовар, мисли бозӣ, суруд, нақшофарӣ ва амалҳои эҷодӣ пайваст карда шавад. Ин омезиши таълим бо фаъолияти барои кӯдак табиӣ шароит муҳайё месозад, то ки қобилиятҳои муоширатӣ босамар рушд ёбанд ва заминаи устувори омодагии минбаъда дар зинаҳои ояндаи таҳсил фароҳам гардад.

Дар дастури таълими И.В. Вронская масъалаҳои асосии методикаи таълими барвақти забонҳои хориҷӣ баррасӣ гардида, равишҳои муосир оид ба ташаккули малакаҳои муоширатӣ ва усулҳои таълим дар мисоли омӯзиши забони англисӣ дар зинаи таҳсилоти томактабӣ инъикос ёфтаанд. Ба ақидаи муҳаққиқ “Азбаски нутқи вазъиятии кӯдакон, чун қоида, хусусияти сӯҳбатро дорад, яъне шакли муколамаро мегирад, маҳз воҳидҳои диалогӣ, ки дар асоси ҳолатҳои муошират муайян шудаанд, бояд асоси интихоб ва ташкили маводи забонӣ ва нутқӣ гарданд.” [30, 11 с.].

Дар мақолаи F.Copland ва G.Sue мавзӯҳои асосии самти омӯзиши забони англисӣ ба кӯдакон баррасӣ шуда, дар он таъкид мегардад, ки “яке аз камбудиҳои таълими барвақтии забонҳо ин нокифоя будани теъдоди омӯзгорони зинаи ибтидоӣ мебошад, ки ихтисоси асосии онҳо забони англисӣ бошад.” [153, с.225]. Воқеан, тавре, ки мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, норасогӣ дар мутахассисон боиси он мегардад, ки дарсҳои забони англисӣ аксаран аз ҷониби омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ, ки дорои дониши маҳдуди забони хориҷӣ ҳастанд, гузаронида мешаванд ва ин ҳолат ба сатҳу сифат ва пайвастагии раванд таъсир мерасонад.

Зарурати омӯзиши барвақтии забони хориҷӣ дар осори олимони ватаниамон низ қайд карда шудааст. Масалан, профессор Ж. Гулназарзода таъкид месозад, ки “дар тамоми муассисаҳои таълимӣ омӯзишу таълими забонҳои русию англисӣ такмил дода шавад, то ки дар оянда дастпарварон фарҳангу адабиёти моро бо забонҳои гуногуни дунё муаррифӣ намуда, дастовардҳои олами башарро ба забони давлатиамон баргардон карда тавонанд” [52]. Вале муттаассифона, таҷриба ва мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки барои расидан ба ин мақсад ҳам сатҳи омодагии касбии омӯзгорон, ҳам заминаи методӣ ва ҳам шароити таълимии муассисаҳои томактабӣ то ҳол ба талаботи замон мутобиқ

нестанд. Ин омилҳо барои ба таври самаранок ва муттасил сурат гирифтани раванди таълими забонҳои хориҷӣ монеагӣ эҷод мекунанд.

Муҳаққиқи тоҷик З.Нуралиева қайд менамояд, ки “Дар замони муосир дар таълими забони англисӣ усулҳои репродуктивиро ба усулҳои интерактивӣ иваз намудаанд. Бинобар ин, алҳол омӯзиш ба ҳамкориҳои мутақобилаи донишомӯзанда ва омӯзгор мубаддал ёфтааст. Барномаи таълим, пеш аз ҳама, бояд бо хусусиятҳои синну солии хонандагон тартиб дода шавад. Барои кӯдакони синни то мактабӣ ва хонандагони синфҳои поёӣ машғулиятҳои ба монанди бозӣ, сафар, тамошои видео, ташкили озмун ва ғайра мувофиқтар аст. Донишҷӯи калонсол дарси классикиро афзалтар медонад. Барои онҳо вазифаҳои анъанавӣ низ мувофиқанд: эҷоди ҳикоя, иҷрои машқ, хондани матн, гӯш кардани аудио ва ғайра.” [106]. Албатта, ин андеша дуруст аст, аммо барои он ки аз назари илмӣ арзишманд гардад, бояд бо далелҳо асоснок шуда, ба манбаъҳои муътамад таъяс намояд ва дар чаҳӯрчӯбаи сохтори возеҳу таҳлилӣ пешниҳод гардад.

Тавре, ки аз таҳлили осори сершумори дар боло зикргардида бармеояд, яке аз омилҳои муҳимме, ки барои ҳаматарафа беҳтар намудани таълими забони англисӣ дар марҳилаҳои минбаъдаи омӯзиш мусоидат мекунанд, ин қорӣ намудани таълими забони хориҷӣ дар кӯдакистонҳо мебошад.

Як қатор равоншиносон ва педагогҳо ақидаи таълими барвақтии забони хориҷиро дастгирӣ менамоянд [144, 94 с.], [145, 112 с.] ва дар дастурҳои таълимӣ таъкид месозанд, ки кӯдакон бо оғоз намудани омӯзиши забони англисӣ дар синни томактабӣ “асосҳои талаффузи забони англисиро аз худ мекунанд; аввалин калимаҳо ва ибораҳои англисиро меомӯзанд; бо забони англисӣ дар шакли ҷолиби бозигуна шинос мешаванд; заминаро мегузоранд, ки ба онҳо барои аз худ намудани забони англисӣ дар мактаб кумак хоҳад кард.” [144, (муқова)].

Дар ин чо ёдовар мешавем, ки таълими забони хориҷиро ба кӯдакони синни томақтабӣ ва мактаббачагони хурдсол “таълими барвақтӣ” меноманд (И.В.Вронская [30, 336 с.], Л.В.Гаделия [35, 194 с.], Я.А.Симонова [130, с.68-74], О.М.Меншикова [90, с.351-363], З.Р.Дзугаева [58, с.20-21] ва дигарон). Ба андешаи ин муҳаққиқон, “Таъсири мутақобилаи ниёзҳои иҷтимоӣ ва тамоюлҳои рушди илми методӣ хеле бузург буда, ин таъсир дар амиқ гардидани назария ва амалияи таълими барвақтии забонҳои хориҷӣ, инчунин дар ташаккули низоми омодагии касбии мутахассисоне, ки дар ин соҳа фаъолият менамоянд, инъикоси худро меёбад. Ҳамаи ин омилҳо, бешубҳа, заминаи илмӣ-амалии методикаи таълими барвақтии забонҳои хориҷиро тақвият бахшида, саҳми онро дар низоми умумии методикаи таълими забонҳои хориҷӣ назаррас ва арзишманд мегардонанд.” [30, с.27-28]. Онҳо таъкид месозанд, ки таҳсили барвақтии таълимгирандагон (аз ҷумла, аз синни 4-солагӣ) имконият медиҳад, ки онҳо минбаъд дар мактаби ибтидоӣ бидуни сарбории изофагӣ ба сатҳи баланди азхудкунии забони хориҷӣ ноил гарданд. Барои ин, яъне баҳри таълими дурусту муташаккилона дар боғча бояд тамоми имкониятҳо фароҳам оварда шаванд, ки дар он чо малакаҳои устувори гуфтугӯи шифоҳии кӯдакон инкишоф дода шаванд ва дар заминаи бозғатимоди онҳо талабагони оянда дар синфҳои ибтидоӣ бо дониш, малака ва маҳорати мустаҳками забонӣ мусаллаҳ гарданд.

Вобаста ба мундариҷаи таълими кӯдакони хурдсол муҳаққиқ И.В.Вронская таъкид менамояд, ки “Мазмуни барномаҳо бояд рушди шахсият, ангежа ва қобилиятҳои кӯдаконро дар намудҳои гуногуни фаъолият таъмин намуда, соҳаҳои зерини таълимиро, ки самтҳои муайяни рушд ва тарбияи кӯдаконро дар бар мегиранд, фаро гиранд:

- рушди иҷтимоӣ-муоширатӣ;
- рушди маърифатӣ;

- рушди нутқӣ;
- рушди бадеӣ-эстетикӣ;
- рушди ҷисмонӣ.” [30, 67 с.].

Таълими барвақтиро дастгирӣ намуда, З.Р.Дзугаева, қайд месозад, ки “Фаъолияти майнаи кӯдаки сесола нисбат ба фаъолияти майнаи шахси калонсол тақрибан сеюним маротиба баландтар мебошад. Майнаи кӯдак дар давоми даҳ соли аввали ҳаёт сатҳи баланди фаъолият ва қобилияти функционалии худро нигоҳ медорад. Дар баробари ин, набояд фаромӯш кард, ки рушди ҳар як кӯдак хусусияти инфиродӣ дорад. Гарчанде ки қонуниятҳои умумии синнусолии рушдро метавон ҷудо намуд, ҳар як кӯдак дорои хусусиятҳои хоси инкишофи худ мебошад. Аз ин рӯ, барои дақиқ муайян кардани он ки кӯдак ба омӯзиши забони дуум омода аст ё не, гузаронидани ташҳиси махсуси педагогию психологӣ зарур мебошад.” [58, с.20].

Андешаҳои мазкур аҳаммияти синни томактабиро ҳамчун давраи ҳассос (сенситивӣ) барои азхудкунии забони хориҷӣ тасдиқ менамоянд. Маҳз дар ин марҳилаи рушд кӯдакон дорои қобилияти баланди дарку қабул намудани воҳидҳои нави забонӣ буда, талаффуз, луғат ва қолибҳои нутқиро бе мушкилоти ҷиддӣ аз худ мекунанд. Дар ин синну сол тақлидкорӣ, кунҷковӣ ва майли табиӣ ба муошират дар сатҳи баланд қарор дорад, ки барои ташаккули малакаҳои ибтидоии муошират бо забони хориҷӣ заминаи мусоид фароҳам меорад.

Таҷрибаи омӯзгорони пешқадами соҳа нишон медиҳад, ки барои тарбиятгирандагони муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, ки забони англисиро азхуд мекунанд, гуфтугӯи шифохӣ бо забони хориҷӣ аз ҳама муҳим буда, малакаҳои хониш ва навиштан нақши дууминдараҷа доранд. “Кӯдакони синни томактабӣ маъмулан бо забони модарии худ хонда ва навишта наметавонанд, аз ин рӯ, аксар вақт рӯй медиҳад, ки кӯдакони то 9-сола наметавонанд дар омӯзиши забони хориҷӣ хондан ва

навиштанро истифода набаранд. Аз ин рӯ, дар таълими забони англисӣ ба кӯдакони синни томактабӣ рушди малакаҳои гуфтугӯӣ бартарӣ дорад.” [128]. Ин принцип асоси илмӣ дорад, зеро ҳуди механизми хондану навиштан барои онҳо душвориҳои муайян месозад ва онҳо якдуто ҳарфро хело оҳиста меҳонанду менависанд, вале азҳуд кардани имло барояшон имконнопазир ва душвор аст.

Воқеан малакаи хаттӣ бо забони англисӣ барои таълимгирандагони кӯдакистонҳо наонқадар муҳим аст, зеро дар кӯдакони ин синну сол ҳоло малакаҳои ҳаракатии даст, ки барои навиштан заруранд, пурра инкишоф наёфтанд. Дар зинаи таҳсилоти томактабӣ таълимгирандагон бештар тафаҳҳум, фаҳмиши нутқи шифоҳӣ ва инчунин тамрини гуфториро меомӯзанд. Ба даст овардани қобилияти ибрази ниёзҳои асосӣ ва муоширати иҷтимоӣ барои онҳо назар ба навиштан муҳимтар аст. Кӯдакон забонро дар муҳити худ бо одамони атроф тавассути муошират меомӯзанд ва концепсияҳои абстрактӣ ба мисли навиштан ба онҳо лозим нест. Аз ин рӯ, барномаҳои таълимӣ аз забони англисӣ барои кӯдакистон бояд ба омӯзиши малакаҳои пешазнавишторӣ, аз қабيلي шинохти ҳарфҳо, фаҳмидани муносибати байни овозҳову ҳарфҳо ва инкишофи малакаҳои луғавӣ равона карда шаванд, зеро ин малакаҳо барои рушди минбаъдаи малакаҳо, инчунин малакаҳои хаттӣ, муҳиманд.

Мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки машғулиятҳои забони хориҷӣ бо дастпарварони муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ бояд ба омӯзонидани малакаҳои тафаҳҳуми нутқи ғайримодарӣ ва гузаронидани сӯҳбатҳои сатҳи оддитарин дар доираи мавзӯҳои мухталифи содда нигаронида шаванд. Дониستاني механизмҳои тафаҳҳум барои ташаккули малакаҳои шунида фаҳмидан зарур аст.

Маълум аст, ки дар миёни асри гузашта равоншиноси машҳури даври шуравӣ Н.И. Жинкин аллакай якчанд асарҳои худро оид ба

механизмҳову чараёнҳои ташаккули нутқ таълиф додааст. Ӯ амсилаҳои фарқкунӣ ва шинохтро дар чараёни дарки шунавоӣ таҳия кардааст: “Таҳлил ва синтези формантҳо ва садоҳо ҳамчун унсурҳои фарқкунандаи паём, мумкин аст ба сатҳи дарки раванди нутқ таносуб карда шаванд. Сатҳи дуюм метавонад шинохти калимаҳоро ҳамчун унсурҳои муҳимми луғатро, ки шахс аз захираи калони луғати маъмулӣ омӯхтааст, дар бар гирад. Ниҳоят, сатҳи сеюм метавонад қабули худӣ паёмро, яъне фаҳмиши муносибатҳои мавзӯӣ, ки дар хабар нишон дода шудаанд, дар бар гирад.” [64, с.285-286].

Бар асоси амсила методистҳо тавонистанд механизмҳои асосии тафҳумро коркард намоянд. Корҳои тадқиқотии Н.И. Жинкинро давом дода, И.А. Зимняя чор механизми асосии тафҳумро муайян кардааст: хотира, шунавоии нутқ, пешгӯии эҳтимоли ва механизми артикулятсия [66, 432 с.]. Дар таълифоти худ ӯ қайд менамояд, ки «Ҳангоми баррасии механизми нутқии гуфтор дар маҷмӯъ мо, аз як тараф, ба концепсияи Н.И. Жинкин таъия менамоем ва аз ҷониби дигар, ба муқаррароти асосии равиши фаъолияти нисбат ба гуфтор ва умуман рафтори нутқии инсон. Аз ин рӯ, пеш аз ҳама, муқаррароти ибтидоии зерини баррасии механизми нутқиро муайян менамоем. Аввалан, механизмҳои нутқӣ бо се марҳилаи фаъолияти нутқӣ алоқаманд мебошанд, яъне дар онҳо метавон механизмҳои марҳилаи ангеизизишӣ-ҳавасмандкунанда, марҳилаи самтгирӣ- таҳқиқотӣ (таҳлилий-синтезӣ) ва марҳилаи иҷрокунандаи фаъолияти нутқиро ҷудо намуд. Сониян, ҳамчун механизмҳои марҳилаҳои самтгирӣ- таҳқиқотӣ ва иҷрокунандаи фаъолияти нутқӣ ҳам механизмҳои умумии функционалӣ баромад мекунад, масалан, дарк ва фаҳмиш, пешбинӣ (инъикоси пешакӣ ва пешгузар), хотираи оперативӣ ва хотираи доимӣ, инчунин механизмҳои махсуси нутқӣ, ки ба ҳамин механизмҳои умумии функционалӣ таъия мекунад. Ба чунин механизмҳои махсуси нутқӣ, масалан, механизмҳои

амалиётҳои тавлиди маъно, механизмҳои фонетикӣ(овозбарорӣ) ва дигар механизмҳои нутқӣ дохил мешаванд.... » [66, с.196-197].

Э.Н. Соловова бошад, ҳар як механизмро дар алоҳидагӣ бо ҷузъиётҳои таъриф кардааст. Дар маҷмӯи лексияҳои пешниҳодшуда ӯ якҷанд саволҳоро ба миён меорад ва ба чунин хулоса меояд: “Психологҳо қайд мекунанд, ки ҳангоми шумида фаҳмидан дар сатҳи дохилӣ такрор намудани матн, яъне гуфтори дохилӣ ба амал меояд. Ҳар қадаре ки ин гуфтори дохилӣ сусттар бошад, ҳамон қадар сатҳи дарки матн баландтар мегардад. Биёед таъсири ин механизмро ба муваффақияти дарки матн дар мисоли мушаххас дида бароем. Шумо дар лексия қарор доред. Вазифаи шумо аз он иборат аст, ки маълумоти пешниҳоднамудаи омӯзгорро шумида, дарк ва дар хотир нигоҳ доред, зеро дар фаъолияти касбии шумо ин донишҳо зарур хоҳанд шуд. Шумо чӣ гуна гӯш мекунед? Баъзеҳо бодикқат гӯш мекунанд, баъзеҳо не, баъзеҳо танҳо вонамуд мекунанд, ки гӯш карда истодаанд. Биёед танҳо амалҳои он донишҷӯёнеро баррасӣ кунем, ки маълумотро бодикқат қабул мекунанд. Аввалан, онҳо пас аз лектор танҳо дар сатҳи дарунӣ суҳанонро такрор мекунанд. Дуюм, онҳо танҳо маълумоти асосиро такрор намуда, калимаҳои калидӣ ва ибораҳои муҳимро ҷудо месозанд. Оё шумо тамоми маълумотро сабт мекунед? Оё онро ба таври комил менависед ё баъд боз такрор мекунед? Ба назар мерасад, ки касе, ки одати гуфтори дохилӣ кардан дорад, маълумотро беҳтар дар хотир нигоҳ медорад ва онро дурусттар сабт менамояд”. [132, с.132].

Инак, дар ибтидои омӯзиши забони англисӣ маҳз тафаҳҳум мақоми аввалиндараҷа дошта, инкишофи малакаҳои шумида фаҳмидан қисми таркибии таълими нутқи шифоҳӣ мебошад. Таълими тафаҳҳум омӯзиши тӯлониро талаб мекунад ва барои азбар намудани он таълимгирандагон бояд нутқи муаллимро, ё масалан, нутқи қаҳрамонҳои филми тасвириро шумида фаҳмида тавонанд. Инчунин лозим аст, ки кӯдакон фикру

ақидаҳои худро бо забони англисӣ дар сатҳи ибтидоӣ баён карда тавонанд ва барои расидан ба ин мақсад ба омӯзгор зарур аст, ки ӯ ба онҳо бештар саволҳо дода, бо расмҳо ва дигар маводи аёнӣ кор кунад ва аз рӯи мавзӯҳои ба тафаккур ва шавқи бачагон мувофиқ ҳикояҳову афсонаҳои ҷолибро истифода барад. Хотиррасон мешавем, ки дарки визуалии (биноӣ) нутқи хориҷӣ ба беҳтар дар хотир нигоҳ доштани маводи забонӣ мусоидат мекунад, зеро “Воситаҳои аёнӣ хусусияти бозигарӣ дошта, дар раванди кор бо онҳо усулҳои гуногуни бозӣ истифода мешаванд, то кӯдаконро ба омӯзиши забони англисӣ ҳавасманд кунанд.” [27, с.198].

Ба ақидаи як қатор олимон, дар марҳилаи азхудкунии забони хориҷӣ аз ҷониби кӯдакони синни томактабӣ аз ёд кардани маводи қофиявӣ ритмикӣ нақши калон мебозад [11, с.3], [127] ва аз ин рӯ, маҳорати аз бар намудани шеърҳои оддӣ яке аз усулҳои самарабахши таълими забони англисӣ дар машғулиятҳои кӯдакостонҳо шуда метавонад. Масалан, М.В.Архипова ва А.Ф.Макаревич қайд мекунанд, ки “Ба шарофати чунин машғулиятҳо дар кӯдакони синни томактабӣ соҳаҳои эҳсосӣ, ҳаракатӣ ва муоширатӣ рушд меёбанд, инчунин баъзе намудҳои сифатҳои психомоторӣ, аз ҷумла ҳамоҳангсозии ҳаракатҳо, моторикаи майда ва ҳисси ритм инкишоф меёбанд, ки минбаъд ба озодашавии дастгоҳи мушакӣ мусоидат мекунанд. Кӯдакон дар вазъияти бозие қарор доранд, ки барои онҳо одатӣ ва маъмулист, бинобар ин дар кӯдакони синни томактабӣ монеаҳои коммуникативӣ вучуд надоранд ва онҳо метавонанд ба осонӣ бо ҳамсолони худ бо забони хориҷӣ ба муошират ворид шаванд.” [11, с.3].

Инчунин муҳаққиқон таъкид месозанд, ки “шинос будани кӯдакони синни томактабӣ бо адабиёти англисӣ метавонад воситаи хеле самараноки таълими забони англисӣ бошад. Усулҳои таълими ибтидоии забони англисӣ хело гуногун бошанд ҳам, хусусиятҳои умумии онҳоро

тавачҷӯҳ ба фаъолияти бозии тарбиятгирандагон ва така ба хусусиятҳои синнусолии кӯдакони синни томактабӣ ташкил мекунад ва аз ин рӯ, омӯзгор намудҳои гуногуни фаъолиятро дар машғулиятҳо ба ҳам мепайвандад: хондани шеър, омӯзиши қофия ва суруд, машқҳои гуногун бо қаҳрамонони афсонавӣ, амсиласозии ҳолатҳои нутқӣ, намоиши сюжетҳои саҳнавӣ ва ғайра” [45, с.22-24].

Таҳлили назариявии вижагиҳои ташаккули маҳорату малакаҳои аз ҷиҳати касбӣ муҳимми омӯзгори забони хориҷӣ нишон медиҳад, ки омодагии касбӣ раванди мураккаб ва бисёрҷанба буда, ҳамгироии донишҳои назариявӣ, малакаҳои амалӣ ва сифатҳои шахсиятиро дар бар мегирад. Асосҳои психолого-педагогӣ ва забоншиносӣ, ки дар осори олимони ватанию хориҷӣ таҳия шудаанд, собит месозанд, ки таълими барвақтии забони хориҷӣ дорои имкониятҳои васеи инкишофдиҳанда буда, дар шароити дуруст ташкил намудани раванди таълим метавонад ба рушди ҳамаҷонибаи кӯдак мусоидат намояд. Аз ин рӯ, омӯзгори муосир бояд муаллими соҳибтахассус, методист, равоншинос ва муошираткунанда бошад, то ки тавонад раванди таълимро мувофиқи хусусиятҳои синнусолӣ ва инфиродии кӯдакон самаранок ба роҳ монад.

Омӯзиши адабиёти илмӣ ва таҷрибаи пешқадами педагогӣ нишон медиҳад, ки барои баланд бардоштани сифати таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, пеш аз ҳама, тақмили низоми омодагии касбии омӯзгорони оянда зарур мебошад. Ин раванд бояд ба ташаккули салоҳиятҳои калидӣ, аз ҷумла муоширатӣ, методӣ, байнифарҳангӣ ва иттилоотӣ-коммуникатсионӣ равона гардида, бо истифодаи усулҳои технологияҳои муосири таълим амалӣ карда шавад.

1.2. Таҳлили сарчашмаҳои илмӣ оид ба масъалаи омодагии касбии омӯзгори ояндаи забони англисӣ барои фаъолият дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ

Дар идомаи мантиқии таҳқиқи вижагиҳои ташаккули маҳорату малакаҳои аз ҷиҳати касбӣ муҳимми омӯзгори забони хориҷӣ, зарурати муроҷиат ба таҳлили сарчашмаҳои илмӣ, ки масъалаи омодагии касбии омӯзгори ояндаи забони англисиро дар зинаи таҳсилоти томактабӣ баррасӣ менамоянд, ба миён меояд.

Сараввал, барои таҳқиқи хусусиятҳои таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, муайян намудани зинаҳои таҳсил ва, бахусус, синни мусоиди оғози омӯзиши он аҳаммияти хоса дорад. Зеро маҳз синни оғози омӯзиш яке аз омилҳои муайянкунандаи самаранокии азхудкунии забон ба ҳисоб меравад.

Бояд таъкид намуд, ки дар масъалаи муайян намудани синни мувофиқ барои оғози омӯзиши забони хориҷӣ миёни олимони андешаҳои гуногун вучуд доранд. Ин ихтилофи назар пеш аз ҳама ба хусусиятҳои психофизиологии кӯдакон, сатҳи омодагии онҳо ба омӯзиши барвақтӣ ва зарурати ба назар гирифтани муносибати инфиродӣ вобаста мебошад.

Масалан, ба ақидаи В. Демарева, майнаи кӯдаки 3-4 сола аллакай барои азхуд кардани забони хориҷӣ омода буда, аз ин лиҳоз оғози омӯзиши забони ғайр дар ин марҳила на танҳо имконпазир, балки зарур арзёбӣ мегардад: “Дар синни 3-4-солагӣ кӯдакони синни томактабӣ метавонанд ва бояд ба омӯзиши забони хориҷӣ шурӯъ кунанд. Беҳтараш ин кор дар гурӯҳҳои хурд, масалан, иборат аз 4-5 кӯдак анҷом дода шавад. Албатта, аз алифбо оғоз кардан лозим нест. Дар ин ҷо “усули ғарқкунӣ” (Н.М.: ба муҳити забонӣ) хуб аст: бо кӯдакон метавон хондани суруд, шеърҳои сода, омӯзиши ибораҳои алоҳида ва тамошои мултифилмҳои кӯтоҳ ба роҳ монд. Машғулиятҳои инфиродӣ бо омӯзгорро беҳтар аст то синни калонтар ба таъхир гузошт, зеро ба

кӯдакон зарур аст, ки шароити воқеии муошират то ҳадди имкон ҳам бо ҳамсолон ва ҳам бо калонсолон барқарор карда шавад.” [68]. Ҳамзамон, мувофиқи нуқтаи назари Карине Нешерет, директори мактаби «Intelligent», ки худ низ омӯзгор мебошад, «бо кӯдак аз рӯзи таваллуд бо забонҳои хориҷӣ сӯҳбат кардан беҳтарин воситаи инкишофи малакаи шунавоӣ буда, барои дарки гуногунрангии садоҳои ҷаҳон замина фароҳам меорад» [6, с.12].

Олимони соҳаи тиб В. Пенфилд ва Л. Робертс қайд менамоянд, ки «дар баробари марҳилаҳои инкишофи ғадудҳои эндокринии кӯдак, соати муайяни биологии майна низ амал мекунад. Кӯдаки то нӯҳсола метавонад ба осонӣ соҳиби малакаҳои нутқӣ гардад. Пас аз ин давра, механизмҳои нутқии майна тадриҷан чандирии худро аз даст медиҳанд ва ба шароити нав мутобиқ шуданашон душвортар мегардад. Аз синни даҳсолагӣ сар карда, кӯдак бояд монеаҳои зиёдеро паси сар намояд. Гарчанде майнаи кӯдак дорои қобилияти махсус барои омӯзиши забони хориҷӣ мебошад, бо гузашти синну сол ин қобилият тадриҷан коҳиш меёбад» [110, с.217]. Аз ин рӯ, тавре, ки дар боло зикр гардид, муҳаққиқон зарурати оғози таълими забони хориҷиро дар марҳилаҳои барвақти инкишофи кӯдак таъкид менамоянд, зеро маҳз дар ҳамин синну сол майна ба дарки нутқ ва ташаккули салоҳиятҳои забони хориҷӣ ҳассосияти баландтар дорад.

Мувофиқи ақидаи И.В. Вронская, “Омӯзиши забони хориҷиро бояд тақрибан аз синни панҷсолагӣ (гурӯҳи калонсолон) оғоз намуд, вақте ки нутқи кӯдак бо забони модарӣ аллакай то андозае шакл гирифтааст ва ӯ ҳарчанд бо ҷумлаҳои кӯтоҳ, вале дуруст сухан мегӯяд, инчунин ба забони нав муносибати бошууруна дорад.” [30, с.15].

Ба гуфтаи А.Н. Утехина, “омӯзиши барвақти забони хориҷӣ” таълими кӯдакони аз 3 то 6 соларо дар назар дорад. Ӯ қайд мекунад, ки кӯдакони аз 3 сола боло метавонанд машғулиятҳои забони хориҷиро

азхуд кунанд, гарчанде ки «миёнаи тиллоӣ» барои омӯзиш давраи аз 5 то 8 сола ҳисобида мешавад, вақте ки “аз ҷониби кӯдак системаи забони модарӣ аллакай хеле хуб омӯхта мешавад, дар ин синну сол ӯ хотираи хуб, қобилияти маърифатӣ, зуд ва осон дар хотир нигоҳ доштани ҳама гуна маълумот, қобилияти тақлид кардан ва омӯзиши бошууронаро дорад. Дар ин синну сол кӯдак қодир аст, ки (*Н.М.: ба омӯзиши забони хориҷӣ*) тамаркузи давомнок дошта бошад, ӯ қобилияти фаъолияти мақсаднокро пайдо мекунад ва захираи кофии луғавиро азхуд менамояд” [138, с.192]. Ин маънои онро дорад, ки давраи мазкур барои оғози омӯзиши мунтазами забони хориҷӣ аз нигоҳи педагогӣ ва равоншиносӣ шароити мусоид фароҳам меорад.

Ба фикри Д.Д.Долин омӯзиши забони хориҷӣ метавонад фавран пас аз ворид шудани кӯдакон ба ягон муассисаи таълимӣ (масалан, кӯдакистон) оғоз шавад. Ӯ қайд мекунад, ки “Омӯзиши забони дуюм дар давраи кӯдакии барвақт метавонад бо назарияҳое асоснок карда шавад, ки тибқи онҳо баъзе қобилиятҳои маърифатӣ (когнитивӣ) бо гузашти вақт коҳиш меёбанд. Ба чунин қобилиятҳо қобилияти азхудкунии забонҳо дохил мешавад, ки сабабҳои ин метавонанд истифодаи нокифояи забони қаблан азхудшуда, коҳиш ёфтани пластикии нейронҳои мағзи сар ё аз даст рафтани “грамматикаи универсалӣ” бошанд [59, с.72].

Ақидаҳои олимони дар боло ишорашударо омӯхта, мо ба хулосае омадем, ки синну соли мувофиқ барои оғози таълими забони ғайримодарӣ дар муҳите, ки омӯзиши он берун аз фазои забонӣ сурат мегирад, яъне дар шароите, ки имконият барои муошират кардан бо соҳибзабонон мавҷуд нест, ин синни кӯдакони 3-5 сола мебошад, зеро дар ин синну сол кӯдакони синни томақтабӣ аллакай малакаҳои нутқи забони модарии худро инкишоф дода, маводи навро бодикқат ва шавқу ҳавас азхуд мекунанд, инчунин хотира, фикрронӣ ва тасаввуроти онҳо

беҳтар мешавад.

Коршиносон қайд мекунанд, ки барои машғулиятҳо “фаъолиятҳои бояд интихоб карда шаванд, ки пайдарпайии онҳоро кӯдакон дар нутқи ифода карда тавонанд. Инчунин, ҷузъи мазкури фаъолият бояд ба он нигаронида шавад, ки кӯдакон натиҷаи ҷолиб ва пурмазмун эҷод кунанд, ки онҳо дар бозӣ ва омӯзиши минбаъда истифода шаванд” [29, 397 с.].

Воқеан, фаъолияти корӣ дар кӯдакистони №13 ш.Хучанд, ки дар доираи иҷроиши лоиҳаи буҷавии “Таҳия ва татбиқи технологияи муосири таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2024-2026” ба роҳ монда шуда буд, нишон дод, ки, таълими забони хориҷӣ дар кӯдакистонҳо бояд дар фазои озод ва ғайрирасмӣ сурат гирад, то ки кӯдакон ба шароити муассисаҳои томактабӣ, мураббӣ, дастаи кӯдакон ва муаллими забони хориҷӣ одат кунанд. Бояд тазаккур дод, ки машғулиятҳо набояд бори бачаҳоро зиёд кунанд. Аз ин лиҳоз, машғулиятҳои забони англисӣ бояд дар шакли маҳфилӣ тавассути бозиҳо гузаронида шаванд.

Оид ба масъалаи давомнокии машғулиятҳои забони англисӣ дар кӯдакистонҳо ақидаҳои тадқиқотчиён гуногунанд. Масалан, дар Барномаи таҳсилоти иловагии забони англисӣ барои яке аз кӯдакистонҳои Федератсияи Русия мураттабшуда давомнокии машғулиятҳо ба таври зайл муқаррар шудааст: барои кӯдакони гурӯҳи миёна 15 дақиқа, барои кӯдакони гурӯҳи болоӣ 20 дақиқа ва барои кӯдакони гурӯҳи омодагӣ 25 дақиқа [115, 24 с.].

Ба ақидаи омӯзгор Н.М.Тузова дар зинаи таҳсилоти томактабӣ машғулияти забони англисӣ дар як ҳафта бояд ду маротиба гузаронида шавад ва ҳар як машғулият набояд аз 30-40 дақиқа зиёд давом кунад. Ӯ таъкид менамояд, ки “Шаклҳои таълим бояд на ба азхуд намудани ҳарчи бештари воҳидҳои луғавӣ, балки ба ташаккули шавқу рағбат нисбат ба

фан, рушди малакаҳои муоширати кӯдак ва қобилияти озодона баён намудани фикру эҳсосоти ӯ равона карда шаванд. Муҳим аст, ки сифати муайяни азхудкунии маводи таълимӣ таъмин гардад, то кӯдак тавонад ҳатто бо захираи маҳдуди воситаҳои забонӣ, ки минбаъд тадриҷан васеъ мегардад, онҳоро дар вазъиятҳои гуногун ба таври мақсаднок, маънодор ва мувофиқи шароити муошират истифода намояд. Шаклҳои машғулият метавонанд чунин бошанд:

– машғулиятҳои ҳаррӯзаи давомнокиашон 15–25 дақиқа, ки дар ҷараёни лаҳзаҳои речавии рӯз бо истифодаи нутқ ба забони хориҷӣ ҳамроҳӣ карда мешаванд;

– машғулиятҳои ду маротиба дар як ҳафта бо давомнокии 25–45 дақиқа, ки дар онҳо танаффус барои бозиҳои ҳаракатӣ ба забони хориҷӣ, инчунин вақт барои қолабсозӣ, расмкашӣ ва омода намудани корҳои дастӣ, ки аз ҷиҳати мавзӯӣ бо мазмуни дарс алоқаманданд, пешбинӣ мегардад;

– машғулиятҳои махсус, аз қабili дарсҳои афсонавӣ (дарс-афсона) ва тамошои порчаҳои видеоӣ, ки ҳамчун воситаи иловагӣ ва такмилдиҳандаи машғулиятҳои асосӣ истифода мешаванд.” [137].

Нуқтаи назари якчанд муҳаққиқонро доир ба масъалаи баррасишаванда омӯхта ва таҷрибаи кории худро дар кӯдакистон таҳлил карда, мо ба хулосае омадем, ки давомнокии машғулиятҳо аз забони англисӣ бояд аз дарси оддӣ кӯтоҳтар бошад. Ба фикри мо, давомнокии сарборӣ барои омӯзиши забони хориҷӣ барои кӯдакони 3-4 сола то 20 дақиқа; аз 4 то 5 сола то 25 дақиқа; аз 5 то 6 сола то 30 дақиқа ва аз 6 то 7 сола то 35 дақиқа шуда метавонад. Дар хотир бояд дошт, ки ин гуна машғулиятҳо шакли кӯтоҳмуддат дошта, аз бачаҳо иҷроиши ягон вазифаи хонагӣ талаб карда намешавад ва тавсия дода мешавад, ки машғулиятҳои забони хориҷӣ дар як ҳафта се маротиба гузаронида шаванд.

Барои ноил шудан ба малакаҳои нутқи шифоӣ бо забони англисӣ дар зинаи ибтидоӣ бо ҳар як кӯдак бештар кор кардан лозим меояд ва ин танҳо дар сурате имконпазир мегардад, ки омӯзгор бо гуруҳи хурд фаъолият барад. Аз ин рӯ, дар як гурӯҳ шумораи таълимгирандагон набояд аз 18-20 нафар зиёд бошад ва ин гурӯхро ба ду зергурӯҳ тақсим кардан мувофиқи мақсад мебошад. Дар ин шароит расидан ба ҳадафи асосии таълими забони англисӣ дар муассисаи таҳсилоти томактабӣ, яъне омӯзонидани нутқи шифоӣ, имконпазир мегардад.

Инак, аз гуфтаҳои боло бармеояд, ки мақсади таълими забони англисӣ дар муассисаҳои зинаи таҳсилоти томактабӣ асосан бояд ба таҳкими асосҳои забонӣ, ташаккул ва рушди қобилиятҳои муоширатӣ ва эҷоди муҳити мусоиди омӯзишӣ равона карда шавад ва ҳадафи асосии таълими забони англисиро дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ хусусиятҳои зерин муайян мекунанд:

1. Рушди қобилияти забонӣ

Гуфтугӯӣ ва шунавоӣ:

- Таҳкими малакаҳои тафҳум ва гуфтор тавассути омӯзиши калимаҳои оддӣ, ибораҳои ҷумлаҳои кӯтоҳ.
- Шиносоӣ бо овозҳо ва талаффузи дурусти калимаҳои содатарин.

Фаҳмиши забон:

- Ба даст овардани луғат ва фаҳмиши маънои калимаву ибораҳо дар контекстҳои гуногун мувофиқи синну соли кӯдакони синни томактабӣ.
- Рушди қобилияти пайгирӣ ва фаҳмиши ҳикояҳо, шеърҳо, сурудҳоро ривоятҳои кӯтоҳ.

2. Рушди қобилиятҳои муоширатӣ

Муошират бо ҳамсолон ва омӯзгор:

- Рушди малакаҳои иҷтимоии муоширатӣ тавассути ҳамкорӣ дар гурӯҳҳо ҳангоми бозиҳои фаъолиятҳои муштарак.

- Таҳкими малакаҳои истифодаи забон барои ифода кардани эҳсосот, хоҳиш, фикр.

- Инкишофи қобилияти гӯш кардан ва ҷавоб додан ба дигарон.

3. Эҷоди муҳити мусоиди омӯзиш

Ғанӣ гардонидани муҳити забонӣ:

- Фароҳам овардани муҳити забонӣ бо истифода аз воситаҳои гуногуни таълимӣ, ба мисли дастурҳои таълимӣ барои кӯдакон, расмҳо, маводҳои аудиоӣ ва видеоӣ, барномаҳои ҳамфаъл.

- Таъмини шароити мусоид барои омӯхтани забон тавассути бозиҳо, сурудҳову фаъолиятҳои эҷодӣ.

Ҳамкорӣ бо волидайн:

- Ташвиқи иштироки волидайн кӯдакон барои дастгирии таълимгирандагон дар омӯхтани забони хориҷӣ.

4. Таҳкими асосҳои фарҳангӣ ва иҷтимоӣ

Шиносоӣ бо фарҳанги ғайр:

- Ташвиқи кӯдакон барои шиносоӣ бо фарҳанги ғайр тавассути суруду ҳикояҳо ва ривоятҳо марбут ба хусусиятҳои миллии кишварҳои англисзабон.

- Афзоиши фаҳмиш ва эҳтироми фарҳанги ғайр ва урфу одатҳои он.

5. Ҳавасмандгардонии майли омӯхтан ва ҳаваси омӯзиш.

Ташвиқи ҳаваси омӯзиш:

- Рушди қобилияти саволдиҳӣ ва бедор намудани ҳаваси кӯдакон ба омӯхтани забони англисӣ тавассути бозиҳо, фаъолиятҳои эҷодӣ ва машғулиятҳои шавқовар.

- Гузаронидани машғулиятҳое, ки кӯдаконро барои омӯхтани забон ҳавасманд мегардонанд.

Аз ин гуфтаҳо бармеояд, ки мақсади таълими забони англисӣ дар муассисаҳои зинаи томактабӣ ба рушди ҳамаҷонибаи шахсияти кӯдакон равона карда мешавад. Тавассути забони англисӣ қобилиятҳои забонӣ,

муоширатӣ ва зеҳнии таълимгирандагон инкишоф меёбанд, муҳити мусоиди омӯзишӣ кӯдаконро барои шиносӣ бо забони ғайримодарӣ, бо фарҳанги ғайр ва таҳкими ҳавас ба омӯзиш низ ҷалб менамояд.

Дар асоси ин хулоса кардан мумкин аст, ки омӯзгори забони хориҷие, ки дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ фаъолияти педагогӣ мебарад, бояд салоҳиятҳои махсуси касбӣ дошта бошад, ки онҳо аз салоҳиятҳои, ки ба омӯзгорони забони хориҷии мактабҳои миёна хосанд, аз бисёр ҷиҳат фарқ мекунанд.

Аммо таҳлили нақшаи таълимии донишҷӯёни ихтисоси “Омӯзгори забони англисӣ”, ки дар факултети забонҳои хориҷии пойгоҳи таҷрибавии тадқиқот истифода мешавад [93], нишон дод, ки дар нақшаи мазкур марҳилаи таълим, ки хатмкунанда пас аз интиҳои таҳсил дар донишгоҳ дар он фаъолият мебарад, ба таври мушаххас муайян карда нашудааст. Пурсиши хатмкардагони ин ихтисос нишон дод, ки онҳо бо дипломе, ки пас аз хатми донишгоҳ ба даст меоранд, дар ҳар гуна зинаҳои таҳсилот аз забони англисӣ дарс мегиранд (дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, ибтидоӣ, миёна ва ғ.).

Иштирок дар машғулиятҳои омӯзгорон нишон дод, ки онҳо дар фаъолияти таълимии худ хусусиятҳои синну солии кӯдакони боғча (3–7 сола)-ро ба таври кофӣ ба инобат намегиранд. Дар ин марҳилаи таҳқиқот мо дар машғулиятҳои 13 нафар омӯзгори забони англисӣ, ки дар кӯдакистонҳои шаҳри Хучанд фаъолият доранд, ширкат варзидем. Бояд таъкид намуд, ки мувофиқи барномаи амалкунанда, фанни забони англисӣ дар ин муассисаҳо ҳамчун фанни иловагӣ, на фанни ҳатмӣ, тадрис карда мешавад. Ин омил дар ҳуди низоми таълимӣ мушкилиҳои муайян ба вуҷуд меорад, зеро фанни иловагӣ мақоми дуюмдараҷа гирифта, ҳам омӯзгорон ва ҳам волидайн онро ҳамчун як навъ машғулияти ихтиёрӣ қабул мекунанд. Дар натиҷа, муносибати ҷиддӣ ба ин фан камтар шуда, мазмуни таълим ба таври низомнок ташаккул

намеебад.

Аз таҳқиқи масъала маълум гашт, ки кӯдакон дар ин синну сол ҳаракати баланд, вақти кӯтоҳи таваҷҷӯҳ ва ҳассосияти баланд нисбат ба эҳсосот ва бозиҳо доранд. Онҳо дар ин синну сол забони англисиро тавассути бозӣ, тақлид ва фаъолияти амалӣ меомӯзанд ва маълумотҳои аёнӣ ва аудиоиро хубтар дарк мекунанд. Дар мактаби миёна бошад, наврасон тафаккури мураккабтари интиқодӣ, мустақилият ва таваҷҷӯҳро ба иҷтимоиёт инкишоф медиҳанд. Онҳо қобилияти тафаккури абстрактӣ, таҳлил ва синтези иттилоотро доранд ва метавонанд бо маводи назариявӣ ва масъалаҳои мураккабтар кор кунанд.

Дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ усулҳо ва равишҳои самарабахши омӯзиши забони хориҷӣ ин усулҳои бозӣ, сурудҳо, шеърҳо, бозиҳои нақшбозӣ ба шумор мераванд. Барои шароити мактаби миёна бошад, истифодабарии ҳам усулҳои анъанавӣ ба мисли усули грамматикӣ-тарҷумавӣ, ва ҳам равиши муоширативу корҳои лоиҳакашӣ бештар фоиданок ҳастанд.

Фарқиятҳои дар боло зикршуда зарурати муайянкунии ҳадафҳои гуногуни таълими забонҳои хориҷиро дар кӯдакистон ва мактаби миёна тақозо менамоянд. Ҳадафи асосии таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ин ташаккул додани малакаҳои ибтидоии муошират бо забони хориҷӣ, ташаккули муносибати мусбӣ ба забон ва фарҳанг, рушди малакаҳои шунавоӣ, талаффуз ва гуфтор мебошад. Ҳадафи таълими забони хориҷӣ дар мактаби миёна бошад, ташаккули тамоми малакаҳои забонӣ (шунавоӣ, гуфтугӯ, хондан, навиштан), омодагӣ ба имтиҳонот ва санҷишҳо, амиқтар кардани дониш дар бораи фарҳанг ва адабиёти кишварҳои забони хориҷиро дарбар мегирад.

Инак, тафовут байни таълими забони хориҷӣ дар кӯдакистон ва мактаби миёна ба хусусиятҳои синну соли таълимгирандагон, усулҳо ва ҳадафҳои таълим вобаста аст. Дар кӯдакистон таълим бояд бештар ба усулҳои бозӣ ва ҳамфаъл ба роҳ монда шавад, вале дар мактаби миёна бошад, ба равишҳои расмӣ ва академӣ нигаронида шавад.

Аз ин бармеояд, ки шахсони масъул бояд нақшаи таълими мактаби олиро дар асоси тайёр кардани омӯзгорони соҳа аз рӯи ин ё он зинаи мухталифи таҳсилот таҷдиди назар кунанд. Масалан, ба ақидаи мо лозим аст, ки дар нақшаҳои таълимӣ самти амиқи омода кардани омӯзгори забони англисӣ (барои муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, барои синфҳои ибтидоӣ, муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва ғайра) нишон дода шавад.

Аз рӯи он маълумоте, ки аз сомонии Маркази миллии тестии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон гирифта шуд, ихтисос бо рамзи 101010203 (Таҳсилоти томактабӣ. Забони англисӣ) танҳо дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ, Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи С.Улуғзода, Донишгоҳи омӯзгории Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент амал мекунад ва ҳар сол дар умум 150-170 нафар докталабони кишвар ба ин ихтисос қабул мешаванд [86].

Албатта, дар ҳолати ворид гардидани омӯзиши забони англисӣ ба барномаи ҳамаи муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ин шумораи мутахассисон басандагӣ намекунад, зеро тибқи маълумоте, ки аз сомонии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон гирифта шудааст, “Дар соли 2024 теъдоди муассисаҳои томактабӣ ба 744 адад расида, дар онҳо 113 970 кӯдак таълиму тарбия мегиранд, ки дар муқоиса ба соли 2023 37 муассиса ва 9 049 нафар кӯдак зиёд мебошад” [22].

Дар асоси гуфтаҳои боло зарур мешуморем, ки дар ҳамаи мактабҳои олии педагогӣ, ки дар кишварамон мутахассисони забони

англисиро тайёр менамоянд, ихтисоси 101010203 (Таҳсилоти томактабӣ. Забони англисӣ) таъсис дода шавад ва ба нақшаи таълимии он, ба ғайр аз фанҳои муқаррарӣ, фанҳои ҳатмиву интихобии зерин, ба монанди педагогика ва психологияи тарбияи кӯдакони зинаи таҳсилоти томактабӣ, назария ва методикаи таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, технологияҳои муосири таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои томактабӣ, амсиласозии барномаҳои таълими забони хориҷӣ барои муассисаҳои томактабӣ, психологияи амалии кӯдакон, назария ва методологияи бозӣҳои таълимиву тарбиявӣ, хусусиятҳои назариявӣ ва амалии таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, психологияи рушди кӯдакон ва усулҳои педагогии кор бо онҳо дар ҷараёни фаъолият дар муассисаҳои томактабӣ, истифодаи ағъият, бозӣҳо, суруду мусиқӣ, сахнаҳои гуногуни таълимиву тарбиявӣ ва расмҳо дар раванди таълими забони хориҷӣ дар зинаи таҳсилоти томактабӣ, таҳия ва мутобикқозии нақшаву барномаҳои таълимӣ барои кӯдакони синни томактабӣ, усулҳои арзёбӣ ва мониторинги дониши кӯдакони синни томактабӣ, ташаккули малакаҳои нутқӣ ва рафъи нуқсонҳои эҳтимолии нутқи кӯдакони синни томактабӣ, методикаи шинос кардани бачагони синни томактабӣ бо адабиёти бадеӣ (хориҷӣ) ва дигарон ҳатман илова карда шаванд.

Инак, муқоисаи андешаҳои олимони ватанию хориҷӣ собит месозад, ки таълими барвақтии забони хориҷӣ дар он ҳолат самаранок мегардад, ки он бо дарназардошти хусусиятҳои синну солӣ ва инфиродии кӯдакон, истифодаи усулҳои фаъолу бозигарона ва ташкили муҳити мусоиди забонӣ ба роҳ монда шавад. Дар баробари ин, муайян гардид, ки барои фаъолияти самаранок дар ин зинаи таҳсилот омӯзгор бояд дорои салоҳиятҳои махсус бошад, ки онҳо аз доираи дониши умумии забонӣ фаротар рафта, ҷанбаҳои равоншиносӣ, муоширатӣ ва методии фаъолияти педагогиро фаро мегиранд.

Ба ҳамин асос, натиҷаҳои таҳқиқот нишон медиҳанд, ки яке аз мушкилоти асосии низоми мавҷудаи омодазории омӯзгорони забони англисӣ номуайян будани самтгирии онҳо ба зинаҳои мушаххаси таҳсилот ва нокифоя будани омодагии махсус барои кор бо кӯдакони синни томактабӣ мебошад. Бо дарназардошти талаботи афзояндаи ҷомеа ва зарурати рушди таълими барвақтии забони хориҷӣ, такмили мазмун ва сохтори барномаҳои таълимии мактабҳои олий, ҷорӣ намудани фанҳои махсусгардонидашуда ва тақвияти ҷузъи амалии омодагӣ ба фаъолияти педагогӣ аҳаммияти муҳим касб мекунад. Ин тадбирҳо метавонанд барои ташаккули омӯзгори дорои касбияти баланд заминаи устуворро фароҳам оварда, самаранокии таълими забони англисиро дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ба таври назаррас баланд бардоранд.

1.3. Омодагии касбии омӯзгори ояндаи забони англисӣ бо дарназардошти хусусиятҳои психологӣ тарбиятгирандагони кӯдакистонҳо

Таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ бояд дар асоси принципҳои психологию педагогӣ, ки хусусиятҳои инкишофи кӯдакони синни томактабиро ба назар мегиранд, сурат гирад. Дар зербоби мазкур ин принципҳоро муфассалтар дида мебароем, зеро онҳо барои фароҳам овардани шароити мусоиди омӯзиши ибтидоии забони англисӣ, хусусан барои ба роҳ мондани фаъолияти нутқии таълимгирандагони муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ мусоидат менамоянд.

Дар илми равоншиносӣ асосҳои психологӣ-методологӣ оид ба муносибатҳои муоширатӣ-фаъолиятнокӣ ва шахсиятӣ-фаъолиятнокӣ дар ҷараёни таълими забонҳои хориҷӣ ба таври кофӣ таҳқиқ ва асоснок гардидаанд [83, с. 3-6]. Тибқи ин равишҳо, муносибат бо кӯдак ҳамчун субъекти мустақили фаъолияти таълимӣ баррасӣ мешавад, ки дорои

ангезаҳо, эҳтиёҷот ва хусусиятҳои инфиродии равонӣ мебошад. Ин назария имконият фароҳам меорад, ки таълими забони хориҷӣ ҳамчун раванди ташаккули шахсият, рушди қобилиятҳои муоширатӣ ва худифодагарии эҷодӣ арзёбӣ гардад. Аз ин лиҳоз, дар ҷараёни ташкили таълим омӯзгор вазифадор аст, ки имкониятҳои синнусолӣ ва инфиродӣ-психологиро ба назар гирад ва раванди таълимро мутобиқи онҳо созмон диҳад.

Дар кӯдакистонҳо методикаи таълими забони англисӣ аз усулҳои таълими дигар зинаҳои таҳсилот хеле фарқ мекунад ва «кӯдакон аз синни томактабӣ оғоз намуда, (новобаста аз он ки дурустанд ё нодуруст) дар бораи падидаҳои гирду атрофи худ фаҳмишҳои мураккабро ташаккул медиҳанд. Ин фаҳмишҳои ибтидоӣ метавонанд ба ҳамгироии мафҳумҳо ва иттилооти нав таъсири пурқувват расонанд» [152, с.15]. Ин тафовут, пеш аз ҳама, ба хусусиятҳои синну соли тарбиятгирандагони муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ вобаста аст.

Ба гурӯҳи синну соли баррасишаванда хусусиятҳои махсуси психолінгвистикӣ хос мебошанд. “Дар кӯдаки синни томактабӣ дар марҳилаҳои ибтидоии рушд амал нисбат ба маънои он мавқеи ҳукмрон дорад, яъне кӯдак бештар амал карданро метавонад, назар ба он ки маъно ва моҳияти амалро пурра дарк намояд. Ба ибораи дигар, ӯ бештар қобилияти иҷрои амалҳоро дорад, аммо ҳанӯз на ҳамеша метавонад онҳоро аз ҷиҳати маъноӣ шарҳ диҳад ва фаҳмад. Дар синни томактабӣ бори аввал чунин сохтори фаъолияти амал ташаккул меёбад, ки дар он маъно нақши муайянкунанда пайдо мекунад. Аммо ҳуди амал дар ин ҳолат унсури дуумдараҷа ё тобеъ намегардад, балки ҳамчун ҷузъи муҳими сохторӣ боқӣ мемонад.” [32, с.64]. Аз рӯи ақидаҳои муҳаққиқон, кӯдакони ин синну сол бо хотираи хуби забонӣ фарқ мекунанд ва ин хусусият имконият медиҳад, ки захираи фаъоли луғавии онҳо васеъ карда шавад, аз ҷониби онҳо падидаҳои грамматикӣ ба таври интуитивӣ

азхуд карда шаванд, инчунин қобилияти нутқии тақлидии таълимгирандагон дар сатҳи фонетикӣ, луғавӣ, грамматикӣ ва услубӣ низ инкишоф ёбад. Онҳо таъкид менамоянд, ки “Рушди нутқ дар тамоми давраи ҳаёти инсон идома меёбад: нутқ такмил ёфта, бойтар мегардад ва таркиби луғавии он васеъ мешавад. Аммо раванди азхудкунии нутқ дар солҳои аввали ҳаёти инсон аз ҳама бештар босуръат сурат мегирад. Дар синни калони томактабӣ (5–7 солагӣ) фаъолияти пешбарандаи кӯдак бозии сюжетӣ-нақшӣ ба ҳисоб меравад. Ҳамзамон дигар намудҳои фаъолияти эҷодӣ, аз ҷумла фаъолияти тасвирӣ, созандагӣ (конструирование), шаклҳои ибтидоии фаъолияти таълимӣ ва меҳнатӣ рушд меёбанд, инчунин доираи муоширати кӯдак бо калонсолон ва ҳамсолон васеъ ва ғанӣ мегардад. Ҳамаи ин омилҳо боиси афзоиш ва ғанӣ гардидани захираи луғавии кӯдак мешаванд. Рушди сохтори грамматикии забони модарӣ дар ин синну сол дар азхуд намудани низоми морфологӣ забони модарӣ, аз ҷумла шаклҳои тасриф ва сарф, инчунин дар аз худ кардани ҷумлаҳои мураккаб зоҳир мегардад. Муоширати кӯдак бо калонсолон ва ҳамсолон асосан дар шакли гуфтугӯи муколамавӣ амалӣ мешавад, ки барои рушди нутқ, ташаккули малакаҳои коммуникативӣ ва такмили қобилияти истифодаи воситаҳои гуногуни забонӣ аҳаммияти муҳим дорад.” [88].

Тибқи натиҷаҳои таҳқиқотҳои муосири олимон, 80 фоизи ҳуҷайраҳои майнаи инсон то синни 3-солагӣ рушд меёбад. [125]. Дар ин синну сол кӯдак малакаҳои нутқии худро ташаккул медиҳад ва агар маълумотҳои ба ӯ дастрасшаванда тариқи роҳи усулҳои мувофиқ пешниҳод карда шаванд, кӯдаки сесола метавонад миқдори зиёди иттилоотро дар хотир нигоҳ дошта бошад.

Инчунин дар ин синну сол хотираи дарозмуддати кӯдакон махсусан инкишоф меёбад. Бо роҳи такрори мунтазами мавод кӯдак метавонад калимаҳои забони хориҷиро дар хотир ба осонӣ нигоҳ дорад. Ба ақидаи

И.Н.Сазонова ва Е.А.Коненко омӯзиши забони хориҷиро дар синни томактабӣ омилҳои зерин тақозо менамоянд:

“1. Синни томактабӣ барои рушди забонӣ давраи бисёр мусоид мебошад. Кӯдак ба ҳама чизи нав кушода аст ва маълумотро на аз он сабаб аз худ мекунад, ки чунин бояд бошад, балки аз он сабаб, ки ҳама чиз барои ӯ ҷолиб аст. Ӯ ҳанӯз дарк намекунад, ки ин метавонад душвор ё гарон бошад — ин танҳо яке аз ҷанбаҳои ҳаёт аст. Аз ин давра бояд барои ташаккули заминаи ибтидоии забонӣ истифода бурд, ки ба таҳсилоти минбаъдаи лингвистӣ мусоидат хоҳад кард.

2. Таълими барвақтии кӯдакон имконият медиҳад, ки барои омӯзиши забони англисӣ ҳамчун забони хориҷӣ ҳадди аксари вақти таълимӣ мавҷуд бошад — ҳар қадар барвақттар оғоз шавад, ҳамон қадар вақти бештар барои омӯзиши он фароҳам мегардад. Агар кӯдакро ба омӯзиши забони англисӣ шавқманд кардан мумкин бошад, пас дар оянда, ҳангоми дарсҳои англисӣ дар мактаб, омӯзиши он барои ӯ хеле осонтар ва ҷолибтар хоҳад буд.

3. Кӯдаконе, ки забони англисиро ҳамчун забони хориҷии аввал дар давраи томактабӣ меомӯзанд, барои омӯзиши забони хориҷии дуюм дар мактаб имкониятҳои бештар доранд. Гузашта аз ин, чунин кӯдакон аксар вақт худ хоҳиши омӯзиши забони хориҷии дуюмро пайдо мекунанд, зеро ҳангоми таҳсил дар синфҳои болоӣ, дар сурати таълими босифат, онҳо аллакай дорои заминаи хуби забонии англисӣ, дарки аҳаммият ва ҷолибияти омӯзиши забонҳо гардида, дар натиҷа хоҳиши омӯхтани чизи нави дигарро низ пайдо менамоянд.

4. Дар синни се-чорсолагии кӯдакон ҳанӯз мафҳуми «монеаи забонӣ»-ро наметонанд. Онҳо забони англисиро дар шакли бозии шавқовар меомӯзанд, ки ин дар оянда ба онҳо имкон медиҳад малакаҳои забониро бидуни маҳдудият, тарс ва шармгинӣ рушд диҳанд.

5. Омӯзиши забони англисӣ дар синни барвақтӣ дар баробари аҳаммияти амалии худ қобилияти кӯдаконро барои беҳтар дарк намудани забони модариашон низ инкишоф медиҳад. Баъзе падару модарон чунин меҳисобанд, ки то замоне ки кӯдак забони модарии худро пурра аз худ накардааст, набояд ӯро бо забони хориҷӣ «бор» кард. Дар ин ҳолат набояд фаромӯш кард, ки механизми хотиргирии кӯдакон аз механизми хотиргирии калонсолон комилан фарқ мекунад. Кӯдак ҷараёнҳои ҳамзамони иттилоотиро ба осонӣ аз худ мекунад ва занҷираҳои вобастаи тафаккуриро ташаккул медиҳад. Ё, баъзан ноогоҳона, ҳар ду забонро муқоиса намуда, калимаҳо ва ибораҳои омӯхташударо муқоиса мекунад ва таассуроти худро аз чизҳои омӯхта бо падару модар дар миён мегузорад, дар ҳоле ки ҳамзамон аз тамоми захираҳои забонии худ — ҳам аз забони модарӣ ва ҳам аз забони англисӣ — истифода мебарад. Ғайр аз ин, ҳолатҳое низ кам нестанд, ки дар кӯдаконе, ки дар синни хурди томактабӣ забони англисиро меомӯзанд, талаффузи умумӣ ва малакаҳои нутқӣ беҳтар гардидаанд.
6. Омӯзиши забонҳои хориҷӣ хотираи кӯдакон, тафаккур, идрок, тасаввурот ва дигар қобилиятҳои онҳоро такмил медиҳад.
7. Забони англисӣ рӯз ба рӯз бештар ба ҳаёти ҳаррӯзаи мо ворид мегардад — дар радио сурудҳо ба забони англисӣ нисбат ба дигар забонҳо бештар садо медиҳанд, истифодабарандагони компютер бояд ҳадди ақал дар сатҳи ибтидоӣ забони англисиро донанд, то тавонанд аз барномаҳо ва дастовардҳои нав истифода баранд. Интернет бошад, пур аз мақолаҳо ва наворҳои видеоӣ ба забони англисӣ мебошад. Илова бар ин, забони англисӣ имконияти сафарҳои пурмазмунро ба хориҷи кишвар фароҳам меорад. Ҳар қадар кӯдак барвақттар ба муҳити забони хориҷӣ ворид гардад, ҳамон қадар зудтар ба он одат мекунад ва мутобиқ шудан ба ҷаҳони

муосир барои ӯ осонтар мегардад. Албатта, омӯзиши забонҳое чун фаронсавӣ ё олмонӣ низ дар синни барвақтӣ ба хотира, малакаҳои умумии нутқӣ, тафаккур, идрок ва дигар қобилиятҳои кӯдак таъсири мусбат мерасонад, вале маҳз забони англисӣ имрӯз нисбат ба дигар забонҳо бештар талабот дорад.” [125].

Мувофиқи андешаи И.А. Зимняя «барои кӯдак забон – пеш аз ҳама воситаи рушд, дарккунӣ ва тарбия аст. Забони хориҷӣ дар марҳилаи аввал ҳамчун воситаи ташаккули зеҳни кӯдак ва рушди қобилиятҳои ӯ баррасӣ мешавад; он воситаи дарккунӣ ва ифодаи худ аст; забон воситаи муоширати иҷтимоӣ мебошад, ки тавассути он кӯдак ҷомеаро кашф мекунад» [67, с.11]. Воқеан, чунин нигариш забони хориҷиро аз объекти омӯзиш ба омили ташаккули шахсияти бомаърифат табдил медиҳад. Дар синни томактабӣ забон нақши воситаи миёнаравии ғайолиятро мебозад: тавассути воҳидҳои луғавӣ ва қолабҳои нутқӣ кӯдак ашёву ҳодисаро номгузорӣ мекунад, робитаҳои сабабӣ ва фазои иҷтимоиро мешиносад, таҷриба менамояд ва худифодагариро меомӯзад. Аз ин ҷо паёмади назариявӣ бармеояд, ки забон омӯзиши барвақтӣ набояд ба нақлкунии қоидаҳои абстрактӣ, балки ба муоширати маънодор, таҷриба ва ҳамкории иҷтимоӣ таъя кунад.

Ба гуфтаи Э.А. Протасова, синну соли мусоид барои оғоз намудани омӯзиши забони хориҷӣ ин синни 5-солагӣ аст, зеро дар ин синну сол системаи забони модарӣ аз ҷониби кӯдак хеле хуб азхуд карда мешавад ва ӯ аллакай ба забони нав огоҳона муносибат мекунад. Дар кӯдакони синни миёнаи томактабӣ хотираи дарозмуддат ва оперативӣ бештар инкишоф меёбад ва дар асоси ин ҳама чизе, ки кӯдак дар ин давра меомӯзад, дар хотираи ӯ муддати тӯлонӣ боқӣ мемонад. Инчунин, омӯзиши забони хориҷӣ дар ин синну сол ба рушди умумии равонии кӯдак, рушди фарҳанги нутқӣ ва ба васеъ гардонидани ҷаҳонбинии ӯ таъсири мусбат мерасонад [116, с.14].

Аз гуфтаҳои болозикр маълум шуд, ки вақте ки кӯдак бо зиёда аз як забон шинос мешавад, мағзи ӯ дар ҳоли ташаккул қарор дорад ва ӯ дарк намекунад, ки дар воқеъ ду забони гуногунро меомӯзад ва майнааш ҳар ду забонро ҳамчун як низом қабул менамояд. Кӯдакон дорои ҳассосияти ғайримуқаррарӣ дар шунавой мебошанд: онҳо метавонанд, ҳатто овозҳои басо монандро дар забонҳои гуногун тафриқа намоянд. Чунин зиракӣ дар калонсолон мушоҳида намешавад. Илова бар ин, онҳо кӯшиш менамоянд, шаклҳои гуногуни садоро дар забонҳои мухталиф тақлид кунанд.

Ба ақидаи Э.Пачина, бартарияти омӯзиши забони хориҷӣ дар шароити кӯдакистон дар он аст, ки он як раванди фаъоли омӯзиш буда, нерӯ ва истифодаи самараноки майнаро зиёд мекунад. Омӯзиши забони хориҷӣ ба омӯзиши дигар фанҳо таъсири мусбӣ мерасонад. Дар кӯдакистон таълимгиранда забони хориҷиро бо шавқу завқи бештар меомӯзад, зеро ӯ зарурати аз худ намудани онро дарк намекунад. “Кӯдакон назар ба калонсолон далертаранд. Зеро онҳо ҳангоми омӯختан ташвишу воҳима эҳсос намеkunанд ва аз хато кардан наметарсанд. Азхудкунии малакаи суҳанронӣ ба тарбиятгирандагони кӯдакистон бартарӣ дорад.” [161]. Мо низ бо муҳаққиқи мазкур ҳамфикр ҳастем, зеро мушоҳидаҳо ва сӯҳбатҳо бо омӯзгорони забони хориҷии кӯдакистонҳо нишон додаанд, ки вақте ки кӯдак бо зиёда аз як забон шинос мешавад, майнаи инкишофёбандаи ӯ дарк намекунад, ки ӯ воқеан ду забони гуногунро омӯхта истодааст. Майнаи кӯдак ҳарду забонро ҳамчун як низом қабул мекунад.

Олимони индонезӣ таъкид месозанд, ки тавассути забони хориҷӣ кӯдаки синни томактабӣ метавонад муошират намояд, мубодилаи таҷриба кунад, зеҳнашро такмил диҳад, дониш ва забонро инкишоф диҳад. “Ҳар як кӯдак бо қобилияти тақлид кардани садоҳои ҳар гуна забон таваллуд мешавад. Бо мурури замон, вақте ки кӯдак 10-моҳа

мешавад, вай доираи садоҳоро, ки аз атрофиёнаш мешунавад, танг мекунад. Пас, агар шумо хоҳед, ки ба кӯдакон забони дигарро омӯзонед, ин корро дар соли аввали ҳаёти кӯдак иҷро кардан хеле хуб аст.” [150, с.113]. Онҳо қайд мекунанд, ки агар ҷараёни азхудкунии забони аввал ё забони модарӣ дар рушди кӯдак ҳамчун марҳилаи муҳим (critical) ҳисобида шавад, азхудкунии забони дуюм ё забони хориҷӣ ҳамчун “марҳилаи ҳассос” маълум аст [150, с.113]. Ин маънои онро дорад, ки дар синни томактабӣ раванди азхудкунии забони дуюм ба марҳилае рост меояд, ки ҳассосияти равониву нейробиологии кӯдак ба вуруди забонӣ баланд аст: шунавоии фонологӣ, қобилияти тақлид, азхудкунии беихтиёр ва ангезаҳои муоширатӣ ғайрифаъолро кор мекунанд. Аз ин рӯ, таъсиргузори педагогӣ бояд дар муҳити забонмаркази бозигарона эҷод карда шавад, ки дар он забон ҳамчун воситаи ғайрифаллият истифода мегардад.

Барҳақ, ба психологияи кӯдакони синни миёнаи томактабӣ конкретии тафаккури онҳо, ҳассосияти бештар ба предметҳои рангоранг хос мебошад. Кӯдакон ба тақияҳои визуалӣ (аёнӣ) ва ҳиссиётӣ нисбатан доранд ва паҳлӯҳои чизҳои мухталифро, ки рӯ ба рӯ мешаванд, мефаҳманд, муайян мекунанд. Ин гуна хусусиятҳои синни миёнаи томактабӣ истифодабарии бештари аёнӣ, таълими мушаххас, равшан ва фаҳмо талаб мекунанд. Аз ин рӯ, омӯзгори муассисаи таҳсилоти томактабӣ бояд ҷараёни таълими ба раванди идорашаванда табдил дода, кӯдаконро, дар ҳолатҳои зарурӣ, барои мушоҳида кардан омода намоянд.

Бо дарназардошти хусусиятҳои рушди маърифати синни томактабӣ (3–6-солагӣ), қобилияти тафриқи идрокӣ ҳанӯз дар ҳоли ташаккул аст: кӯдакон объектҳои ба ҳам монандро аксаран ба таври нокифоя фарқ мегузоранд, идроки онҳо бештар умумӣ ва рӯякӣ мемонад ва дар ҳалли масъалаҳо на ба мушоҳидаи мақсаднок ва далелнок,

балки ба тахминкорӣ таъя мекунад. Аз ин рӯ, вазифаи омӯзгор ташаккули малакаҳои “дарки дақиқу ҳадафманд”, яъне роҳнамоии кӯдак аз тахмин ба мушоҳида, муқоиса, далеловарӣ ва ҳулосабарории оддӣ, мебошад.

“Дар синни кӯдакӣ диққат ноустувор ва ғайриихтиёрӣ мебошад. Он асосан ба шавқу таваҷҷуҳи кӯдак нисбат ба ашёи атроф ва амалҳое, ки бо онҳо анҷом медиҳад, вобаста аст... Дар оғози синни томактабӣ диққати кӯдак маҳз таваҷҷуҳи ўро ба ашёи муҳити атроф ва амалҳое, ки бо онҳо иҷро мешаванд, инъикос мекунад. Кӯдак то ҳамон даме тамаркуз мекунад, ки шавқаш боқӣ мемонад. Пайдо шудани ашёи нав феврал боиси гузариши диққати ў ба он мегардад.” [123, с. 637]. Ин хусусият бештар бо норасоии нисбии механизмҳои боздорӣ ва назорати иҷрошаванда, ҳассосият ба ангеҷаҳои беруна ва баландии таассуротпазирӣ шарҳ дода мешавад. Аз ин рӯ, чараёни омӯзиш бояд ба хусусиятҳои синнусолии кӯдакон мутобиқ гардад: фаъл, зинда, динамикӣ ва ҷолиб бошад, то шароити зарурӣ барои ташаккули дониш, малака ва маҳорати омӯзишӣ-иртиботӣ ва ҳамчунин барои тарбия таъмин гардад.

Аз ин бармеояд, ки ҳангоми тарҳрезии раванди таълим бояд ноустовории диққати таълимгирандагонро ба инобат гирифт ва барои ин фаъолияти таълимӣ онҳоро бо ҳар гуна вазифаҳову супоришот, хусусан бо бозиҳои дидактикӣ таъмин кард. Кӯдак одатан на аз фаъолият, балки аз якрағ будани он хаста мешавад. Тағйир додани фаъолияти таълимӣ барои истироҳати кӯдак як намуди хуб аст. Аз ин рӯ, ҳангоми дарсҳои забони англисӣ бо таълимгирандагони кӯдакистонҳо бояд усулҳои гуногуни таълим истифода бурда шаванд. Масалан, пас аз кор карда баромадани калимаи нав тавсия дода мешавад, ки бозии кӯтоҳ (пинҳон кардани ашё, тахмин кардани калима аз рӯи аёнӣ ва ғайра)

ташкил карда шуда, баъд ба омӯзиши ибораи хурд гузашта шавад [6], мисол:

- Қоғазҳои ранга бо тасвирҳо ва калимаҳо истифода бурда мешавад. Омӯзгор қоғази сурхро нишон дода, калимаро бо овози баланд мегӯяд (red). Кӯдакон онро такрор мекунанд.
- Қаламҳои ранга дар ҳар гуна ҷойҳои ҳучра пинҳон карда мешаванд ва ба кӯдакон супориш дода мешавад, ки онҳоро пайдо кунанд ва ранги онҳоро бигӯянд (red, black, white, pink, green, blue).

Дар синни томактабӣ механизмҳои ирода ва назорати иҷрошаванда, ки фаъолияти «низомии дуҷуми сигналӣ»-ро танзим мекунанд, ҳанӯз дар ҳоли ташаккул қарор доранд. Аз ин рӯ, дар раванди идрок ва рафтор аксаран диққати ғайриихтиёрӣ (ба ангезандаҳои беруна ҳассос) бар диққати ихтиёрӣ (бо ҳадаф ҳидоятшаванда) бартарӣ меёбад. Паёмади педагогии ин ҳолат он аст, ки омӯзгор бояд таваҷҷуҳи кӯдаконро пайваста ба фаъолият ҷалб намояд, диққати ихтиёрӣ ва худтанзимкунии онҳоро ҳадафмандона низ рушд диҳад. Омили калидӣ дар ин раванд тарҳрезии дурусти вазифаҳо ва шароити иҷрои онҳо мебошад.

Дар кӯдакони синни томактабӣ хотираи аёнӣ нисбат ба хотираи мантиқӣ бартарӣ дорад. Онҳо объектҳо, рангҳо, рӯйдодҳо, чехраҳо ва далелҳои мушаххасро дар хотир беҳтар нигоҳ медоранд. Аз ин рӯ, пайвастани калима бо ашё ё амали мушаххас шартӣ зарурии азхудкунии маводи забонӣ дар зинаи таҳсилоти томактабӣ мебошад ва тибқи андешаҳои муҳаққиқон, “раванди ташаккули малакаҳои нутқи шифоҳӣ ва маҳорати ибтидоӣ ба забони хориҷӣ дар кӯдакони синни томактабии болоӣ (5–6-сола) дар он сурат самараноктар хоҳад буд, ки бо истифода аз низомии усулҳо барои бо корбурди воситаҳои аёнӣ синтетикӣ ва таҳлилӣ амалӣ гардад; дар аини замон, воситаҳои аёнӣ бояд ба талаботи асосии равонӣ, психоллингвистӣ ва методӣ, ки ба воситаҳои таълими

забони хориҷӣ барои кӯдакони панҷ-шашсола пешбинӣ шудаанд, ҷавобгӯ бошанд.” [27 с.5].

“Раванди таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони синни томактабӣ хусусиятҳои худро дорад. Инро бо хусусиятҳои физиологӣ ва психологии инкишофи ин гуруҳ кӯдакон ба осонӣ шарҳ додан мумкин аст. Омӯзгор бояд ин нозукиҳоро ба инобат гирад ва ба кӯдакони синни томактабӣ имконият диҳад, ки онҳо худро ба муҳити муошират ва бозии забони хориҷӣ ворид кунанд” [91, с.132].

Воқеан, бозиҳо дар ҳаёти кӯдакони хурдсол ҷои муҳимро ишғол мекунанд. “Бозиҳои дидактикӣ дорои як қатор ҷиҳатҳои мусбат мебошанд: дар ҷараёни фаъолияти бозӣ фаъолиятнокӣ ва қобилияти кориҳои омӯзандагон баланд мегардад, малака ва маҳорати забонӣ ташаккул меёбанд, инчунин қобилиятҳои зеҳнӣ рушд мекунанд. Бозиҳои дидактикӣ ба ташаккул ва дақиқ гардидани дарки хусусиятҳои алоҳидаи ашё, ба инкишофи мушоҳидакорӣ, ташаккули қобилияти умумисозӣ ва дигар ҷанбаҳои фаъолияти зеҳнӣ мусоидат менамоянд. Бозиҳои дидактикӣ махсусан дар таълим ва тарбияи кӯдакони синни томактабӣ аҳаммияти калон доранд. Бо шарофати бозиҳо имконият пайдо мешавад, ки ҳатто кӯдакони камтар ташкилёфта низ ба дарс ҷалб гардида, диққати онҳо мутамарказ карда шавад. Дар ибтидо онҳоро танҳо ҳуди амалҳои бозӣ ҷалб менамоянд, аммо баъдан онҳо ба мазмуни таълимие, ки бозӣ дар бар мегирад, тавачҷуҳ зоҳир мекунанд. Бо гузашти вақт, дар кӯдакон шавқ ба ҳуди фанни омӯзишӣ низ пайдо мегардад.” [36, с.78]. Аз ин рӯ, бозии дидактикӣ дар амалия ва назарияи педагогӣ яке аз усулҳои асосӣ буда, барои амиқ ва мустаҳкам намудани дониш истифода мешавад. Ҳангоми ташкил ва гузаронидани чунин бозиҳо омезиши инкишофи ақлонӣ, ахлоқӣ-ихтиёрӣ ва эҳсосӣ ба амал меояд [111, с.110-111].

Ба ақидаи З.У Қурбонова, “методикаи бозигарона, яъне истифодаи бозиҳои дидактикӣ, принципи асосии таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони синни томактабро муайян месозад, зеро маҳз бозии дидактикӣ ҳам шакли таълимӣ ва ҳам фаъолияти бозигаронаи кӯдаконро ҳамзамон дар бар мегирад. Ду вазифа – вазифаи дидактикӣ ва бозигарона – вобастагии мутақобилаи таълим ва бозиро инъикос мекунад.” [80, с.90]. Аз ин ҷуфтаҳо бармеояд, ки дар таълими забони хориҷӣ барои кӯдакони синни томактабӣ бозии дидактикӣ ҳам воситаи ёридиҳанда ва ҳам механизми ташкилии раванди таълим ба шумор меравад, зеро ҳадафи таълимӣ дар матни бозӣ ҷой дода шуда, фаъолияти бозигарона ангезаи дохилӣ ва заминаи амалиро барои азхудкунии воҳидҳои забонӣ фароҳам меорад.

Инак, бозӣ дар омӯзиши забони англисӣ яке аз муҳимтарин воситаҳои методӣ буда, ҳамчун ангезаи омӯзиш истифода бурда мешавад. Омӯзгор метавонад ҳангоми шарҳ додани маводи нави таълимӣ, инчунин дар вақти пурсиш ва назорати дониш, малака ва маҳорати кӯдакон аз бозиҳои ҳаракаткунанда, қисман ҳаракаткунанда ва бозиҳои оромбахш васеъ истифода барад. “Бо ёрии бозӣ талаффуз такмил дода мешавад, маводи луғавӣ ва грамматикӣ фаъл мегардад, малакаҳои шунида фаҳмидан ва нутқи шифоҳӣ инкишоф меёбанд. Эҷодиёти муаллим вариантҳои гуногуни ҳар яке аз ин усулҳои бозиро пешниҳод мекунад. Аммо, дар ҳамаи ин ҳолатҳо як шарт комилан муҳим мебошад. Муҳим аст, ки ҳарчи бештари омӯзандагон ин ё он бозиро бомуваффақият аз худ кунанд, то ки дар баъзеҳо ҳисси нотагонӣ инкишоф наёбад, зеро бо душвориҳо рӯ ба рӯ шуда, пайваста худро дар байни номуваффақон бинанд, омӯзандагон аз омӯзиш дилхунук шуда, фаълнокии заруриро нишон намедиҳанд, аз хатогиҳои худ ҳиҷолат мекашанд.” [105, с.65-66].

Дарҳақиқат, бозиҳои ҳаракаткунанда, ки нерӯи ҳаракатро ба вуҷуд меоранд, барои рушди организми кӯдак аҳаммияти калон доранд. Масалан, Ҳангоми омӯзиши забони англисӣ дар вақти бозӣ бо лӯхтакҳо кӯдакон метавонанд онҳоро ба фаъолияти таълимии худ вобаста кунанд. Фаъолияти нави таълимӣ дар бозиҳои гуногун инъикос меёбад, ки дар он бачагони синни томактабӣ бо хоҳиши махсус ҳамчун “омӯзгор” нақшбозӣ мекунанд.

Азбаски истифодаи фароҳи бозиҳои ҳаракатӣ, қисман ҳаракатӣ ва бозиҳои оромбахш дар таълими забони хориҷӣ барои кӯдакони синни томактабӣ зарур аст, мо дар таҷрибаи худ шояд он шудаем, ки ин гуна намудҳои фаъолият метавонанд ба чараёни омӯзиш дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ таъсири мусбати ҷандсамтӣ расонанд. Пеш аз ҳама, онҳо:

- ангежа ва таваҷҷуҳро боло бурда, устувории тамаркузро нигоҳ медоранд (ҷалби каналҳои бисёрхиссӣ);
- азхудкунии луғат ва қолабҳои нутқиро тавассути пайвасти кардани воҳидҳои забонӣ бо ҳаракат ва амалиёт суръат мебахшанд;
- фонетика ва шунавоии фонологиро беҳтар мекунанд (ҳамоҳангии ҳаракату овоз, таронаҳои ҳаракатӣ);
- салоҳияти муоширатиро дар муҳити амалӣ-бозигарона инкишоф медиҳанд (муоширати ҷуфтӣ/гурӯҳӣ, нақшофарӣ);
- ба худтанзимкунӣ ва рушди диққати ихтиёрӣ мусоидат мекунанд (гузариш аз фаъолиятҳои пурҳаракат ба оромбахш);
- фарогирӣ ва иштироқи фаъоли тамоми кӯдаконро таъмин менамоянд (мутобиқсозӣ ба имкониятҳои инфиродӣ).

Аз гуфтаҳои боло бармеояд, ки аз ҷиҳати методӣ ташкили дурусти машғулияти забони англисӣ аҳаммияти калон дорад. Ҳар як унсурӣ дарс, ҳоҳ лаҳзаӣ ташкилӣ ва ҳоҳ такрор, шарҳи маводи нави таълимӣ ё таҳияи он, бояд бо ба инобат гирифтани синну сол, хусусиятҳои психологӣ

кӯдакон, бо дарназардошти ҳадафи асосии машғулият тарҳрезӣ ва амалӣ карда шавад. Ҳангоми пурсиш ба омӯзгор лозим аст, ки кӯдакро босаброна, бо эҳтиром ва бодикқат гӯш кунад, ба ӯ барои бартараф кардани изтироб ё шармгинӣ кӯмак кунад, барои таълимгиранда вақт дода шавад, ки ӯ фикр карда, ибрази ақида намояд.

Ҳангоми таълими забони хориҷӣ муносибати инфиродӣ ба кӯдакон низ ниҳоят муҳим аст, зеро “дар амалияи таълими забони хориҷӣ тадриҷан намуди нави фаъолияти педагогӣ ташаккул меёбад, ки ба рушди шахсияти хонандагон равона шудааст. Бо вучуди ин, тағйироти муҳим ва принсипиалӣ, ки бар асоси омӯзиши шахсиятмарказ пешбинӣ мешаванд, на ҳамеша ва на аз ҷониби ҳамаи омӯзгорон амалӣ мегарданд. Аксар вақт омӯзгорон дар интихоби авлавиятҳо дар фаъолияти касбии худ мушкилӣ мекашанд: аз ҷумла, дар муайянсозии ҳадафҳои асосиву мобайнӣ ва вазифаҳои кори худ, дар анҷом додани арзёбии объективӣ ва хударзёбии натиҷаҳои он ва бар ин асос гузаронидани ислоҳот (коррекция)” [124, с.7].

Чунон ки маълум аст, кори омӯзгор бо гурӯҳ ҳамчун коллектив муносибати фардиқунонро истисно накарда, балки баръакс, зарурати ба инобат гирифтани хусусиятҳои шахсии ҳар як кӯдакро тақозо мекунад. Дар раванди омӯзиши забони хориҷӣ «ҳавасмандкунӣ ва татбиқи қобилиятҳои инфиродии кӯдакон тавассути эҷод намудани вазъиятҳои бозӣҳои коллективӣ зарур мебошад» [103, с.13]. Барои ин, ба назари мо, ба роҳ мондани чунин тадбирҳои методӣ ва ташкиливу педагогӣ мувофиқанд: тарҳрезии бозии коллективӣ бо ҳадафи дидактикӣ, тафриқаандозии мундариҷа, раванд ва маҳсули кор дар дохили гурӯҳ, банақшагирии сценарияҳои ҷараёни муошират, идоракунии таваҷҷуҳ ва танзими эҳсосоти тарбиятгирандагон, хусусан, истифодабарии намунаҳои амалии бозии коллективӣ ва арзёбии натиҷаҳо.

Аз мавқеи методикаи таълими барвақтӣ, раванди омӯзиши забони хориҷӣ бояд ҳолат ва рушди дастгоҳи артикулятсионӣ, ҳамчунин нуқсонҳои эҳтимолии нутқ ва шунавоии кӯдаконро ба таври мунтазам ба назар гирад. Омӯзгор бояд хушмуомила, пурсабр ва бодикқат бошад; ба ҳеҷ ваҷҳ роҳ надихад, ки кӯдак мавриди тамасхури ҳамсолон қарор гирад; ўро дар ҳолатҳои нокомӣ рӯҳбаланд созад, эътимод бахшад ва нисбат ба он мушкилоте, ки барои кӯдак душвор аст (масалан, талаффузи садоҳои мушаххас, фарқгузориҳои шунавоӣ), пайгирона кор барад. Қариб ҳамаи кӯдакон метавонанд забони хориҷиро аз худ кунанд ва барои ин дарсҳои аз ҷиҳати методӣ дуруст ташкилшуда бояд ба инкишофи дастгоҳи артикулятсионии онҳо мусоидат кунанд. “Кӯдакон бо шавқу рағбати зиёд тавзеҳи қоидаҳои артикулятсияро, ки дар шакли шеър пешниҳод шудаанд, гӯш мекунанд. Табиист, ки ҳеҷ кас дар назди кӯдакон мақсад намегузорад, ки ҳамаи ин қофияҳо ва шеърчаҳоро аз ёд кунанд. Аммо пас аз чанд дарсе, ки дар онҳо ин шеърҳои кӯтоҳ зикр мегарданд, ҳуди кӯдакон онҳоро такрор мекунанд. Гузашта аз ин, вақте ки яке аз хонандагон ҳангоми талаффузи ин ё он овоз ба хатогӣ роҳ медиҳад, кӯдакон ин хатогиро пай мебаранд ва бо овардани шеърчаи мувофиқ онро ислоҳ мекунанд. Ҳангоми истифодаи қоидаҳои қофиябандии артикулятсионӣ машқҳои фонетикӣ ҷолибтар мегарданд ва ҳуди қоидаҳо беҳтар дар хотир мемонанд.” [72, с.380]. Аз ин рӯ, омӯзгор мушкилиҳои тарбиятгирандагоне, ки аз нуқсонҳои нутқ душворӣ мекашанд, сарфи назар набояд кард. Вай бояд бо онҳо назар ба дигар таълимгирандагон бештар фаъолият бурда, бо мураббияе, ки дар ин гуруҳ кор мекунад, алоқамандии зич дошта, аз болои талаффузи кӯдакон кор кунад.

Дар синни томактабӣ кӯдакон бениҳоят таъсирбахшанд ва ҳар як чизи хурд барои онҳо аҳаммияти калон дорад. Аз ин рӯ, аз омӯзгор хушмуомилагӣ ва худдорӣ талаб карда мешавад. Тарбиятгирандагон дар

шаклҳои коллективӣ, яъне ҳамроҳи якдигар бо майли том иштирок мекунад. Ин хислати кӯдаки хурдсолро ҳангоми таълими забони хориҷӣ бештар истифода бурдан мумкин аст. Барои инкишоф ва автоматикунони малакаҳои нутқи шифоҳӣ ба таври моҳирона истифода бурдани машқу бозиҳои гурӯҳӣ лозим аст. Омӯзгор метавонад ба кӯдакон ҳам дар ҷараёни машғулият, ва ҳам берун аз он низ бо забони хориҷӣ (дар вақти танаффус, дар ошхона ё ҳангоми бозӣ) муошират кунад. Дар ин ҳолатҳо кӯдакон бо шавқу завқӣ зиёд ба ҳамдигар кӯмак мекунад, фикру ақидаи якдигарро ислоҳ менамоянд, дар омӯзиши забон ба ҳамдигар ёрӣ мерасонанд. Бартарияти ин гуна муошират дар он аст, ки кӯдакон дар муҳити табиӣ ва осуда сӯҳбат карданро меомӯзанд. Яке аз норасогиҳои таълими забони хориҷӣ дар ҳамаи зинаҳои таҳсилоти кишвар дар он аст, ки нутқи шифоҳии таълимгирандагон дар вазъияти сунъӣ инкишоф дода мешавад ва аз ин рӯ, муошират берун аз машғулиятҳои дарсӣ барои бартаараф намудани ин камбуди то андозае мусоидат мекунад.

Боз як усули самарабахш, ки барои аз худ намудани забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ мусоидат менамояд, истифодабарии осори мусиқавӣ мебошад, зеро тавре, ки пажӯҳишгари рус Н.Д.Епанчинцева қайд менамояд, дар машғулиятҳои забони англисӣ дар кӯдакистонҳо “истифодабарии сурудҳо бо калимаҳо ва ибораҳои нав ба дарки фаъоли захираи грамматикӣ ва луғавӣ мусоидат мекунад; онҳо дарки мусиқӣ ва таҳлили аудиоии талаффузи сохторҳои гуногуни грамматикӣ кӯдаконро инкишоф медиҳанд; бо воситаи мусиқӣ дар дарсҳои фазои мусоиди раванӣ ба вучуд меояд, фишори раванӣ кам мешавад, фаъолияти раванӣ фаъол мешавад, оҳанги эҳсосотӣ баланд гардида, шавқу рағбат ба омӯзиши забони хориҷӣ нигоҳ дошта мешавад” [62, с.115].

Андешаи мазкурро И.В.Вронская дастгирӣ менамояд, зеро ба ақидаи ӯ “Тавре ки таҳлили методикаҳо ва технологияҳои пешниҳодшуда нишон дод, истифодаи фаъолияти бадеӣ-тасвирӣ, мусиқӣ, созандагӣ (конструктивӣ) ва дигар намудҳои фаъолият дар таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони синни томактабӣ, инчунин ҳамгиро намудани фарҳанг ба низоми таҳсилоти барвақтии забонӣ, амалан ба як меъёр табдил ёфтааст, яъне ба тарзи хоси татбиқи мақсадҳо ва вазифаҳои таълим мубаддал гардидааст.” [30, с.43].

Муҳити хона ва оила ҷузъи калидии низоми таълими барвақтии забон ба ҳисоб меравад. Дар доираи нигаришҳои иҷтимоӣ фарҳангӣ ва инкишоф, ҳамоҳангии «микросистема»-ҳои хона ва муассисаи томактабӣ шартӣ зарурии устуворшавии натиҷаҳои таълим аст. Аз ин лиҳоз, дар таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони хурдсол оила ва хона аҳаммияти калидӣ дорад. Тавассути эҳсосот ва таассуроти худ, кӯдакон омода мешаванд, ки ҳама чизеро, ки дар гурӯҳ омӯхтаанд, дар хона нақл кунанд ва дар бораи чизҳои дар машғулият омӯхташуда бо аҳли оила, хусусан волидайн сӯҳбат кунанд. Омӯзгори забони хориҷӣ бояд аз ин бартарият истифода барад, зеро муносибати хуб бо волидон ба ташаккули шавқу рағбати кӯдакон ба омӯзиши забони хориҷӣ ёрӣ мерасонад. Аз ин лиҳоз, омӯзгор метавонад барои намоиши натиҷаҳои кори худ бо таълимгирандагон (шабнишиниҳо, спектаклҳо ба забони хориҷӣ) волидонро даъват кунад. Ҳамоҳангии мақсад миёни муассиса ва хона, истифодаи воситаҳои оддӣ дастрас, бозиҳои ҳадафманд ва муоширати мунтазами «муаллим – оила» ба устуворсозии натиҷаҳо, болоравии ангежа ва ташаккули салоҳияти муоширатии кӯдакон мусоидат мекунад. Бо чунин созмондиҳӣ, забон аз маҷмӯи машқҳо ба воситаи фаъл ва табиӣ муошират табдил меёбад.

Инак, омодагии касбии омӯзгори забони англисии муассисаи таҳсилоти томактабӣ низоми ягонаи сифатҳо, салоҳиятҳо ва

қобилиятҳои шахсӣ-педагогӣ мебошад, ки бо ҳамдигар пайваст шуда, натиҷаи таълимиро муайян месозад. Дар маркази ин низом шахсияти омӯзгор меистад: ӯ интиқолдиҳандаи дониш, ташкилкунандаи муҳит, меъмори ангезаи кӯдак ва воситаи миёнарави байнифарҳангӣ мебошад. Аз ин рӯ, ҳар як ҷузъи омодагӣ — аз хислатҳои шахсӣ то салоҳияти методӣ ва ҳамкориҳои муассир бо кӯдак ва атрофи ӯ ба сифати раванди забонамӯзии барвақтӣ ба таври мустақим таъсир мерасонад.

Сифатҳои шахсӣ пояи эътимод ва амнияти равонии гурӯҳи кӯдакон мебошанд. Хайрхоҳӣ ва тоқатпазирӣ ба омӯзгор имконият медиҳанд, ки хусусиятҳои синнусолиҳои кӯдакони фаъолу кунҷковро бифаҳмад, ба ҳар кӯдак роҳ ёбад ва дар баробари интизом, муҳити гарму дастгиркунанда эҷод намояд. Устувории эҳсосотӣ, хусусан дар ҳолатҳои стресс (масалан, изтиробҳои нутқӣ, ихтилоф байни кӯдакон) фазои мусбатро ҳифз мекунад ва намунаи худидоракуниро нишон медиҳад. Эҷодкорӣ бошад, ба дарёфти равишҳои ғайристандартӣ, мутобиқ кардани мавод ба ангеза ва завқи гурӯҳ, ва тарҳи бозигаронаи машғулиятҳо мусоидат менамояд.

Сифатҳои касбии омӯзгори забони англисии муассисаҳои томактабӣ ба се омил таъяс мекунад. Аввал, донишҳои забони хориҷӣ: фонетикаи возеҳ, луғати фаъол, амсилаҳои грамматикӣ ва малакаҳои зарурӣ дар фаъолияти нутқӣ (тафҳум, гуфтор, хониш, навиштан) бояд ба сатҳи баланд расида бошад. Дувум, маҳорати умумипедагогӣ — донишҳои усулҳои самараноки таълими барвақт, аз қабилҳои бозҳои дидактикӣ, нақшофарӣ, амсиласозии тасвирӣ ва кор бо аёнияти синтетикӣ/таҳлилӣ — шартҳои муҳими мутобиқсозии мундариҷа мувофиқи имкониятҳои синнусолӣ. Сеюм, ин донишҳои психологияи кӯдакони синни томактабӣ (хусусиятҳои идрок, хотира, диққати ноустувор, ҳассосият), ки дар тарҳрезии машғулият ва идораи он инъикос ёбанд.

Салоҳияти методӣ ин кӯшишҳоро ба шакли устувор медарорад. Ташкили бозӣ ҳамчун механизми ташкилии дарс имконият медиҳад, ки ҳадафи дидактикӣ (воҳиди луғавӣ, қолаби нутқӣ, амали фонетикӣ) дар матни бозӣ ҷой дода шавад ва кӯдак забонро «дар амал» эҳсос кунад. Истифодаи сурудҳо, шеърҳои кӯтоҳ, ҳаракат, тасвир ва ашъи воқеӣ робитаи калимаро бо таҷриба бештар месозад. Усулҳои ҳамфаъол бо така ба захираҳои мултимедиявӣ ва фаъолияти ҷисмонӣ дарки амиқ ва хотирмониро мебахшанд. Банақшагирии машғулиятҳо бояд ҳадафҳои равшан, пайдарҳамии мантиқӣ, ҷойивазкунии ритм ва имконияти иваз кардани нақшаро вобаста ба рӯҳия ва воқуниши гурӯҳ дар бар гирад. Ин чандирӣ нишонаи касбияти баланди омӯзгор мебошад.

Малакаҳои муоширатӣ сутуни салоҳияти касбии омӯзгор аст. Шарҳи возеҳ, саволгузори ҳадафманд ва муколамаҳои кӯтоҳ ба рушди тафаккур ва амалишавии гуфтор кӯмак меkunанд.

Муоширати мунтазам, муошират бо волидайн, намоиши корҳои кӯдакон ба онҳо, шабнишиниҳо ва спектаклҳои кӯтоҳ ба забони англисӣ муҳити хонаро ба раванди таълим мепайвандад.

Ҳамкорӣ бо ҳамкасбон дар шакли мубодилаи таҷриба, банақшагирии муштарак, иштироки фаъол дар шӯроҳои педагогӣ ва семинарҳо, фазои рушди касбиро меофарад ва ба устувор шудани стандартҳои умумӣ мусоидат менамояд.

Рушди шахсӣ ва худтакмилдиҳӣ барои нигоҳ доштани сифати дарозмуддат зарур аст. Иштирок дар курсҳои тақмили ихтисос, омӯзиши равишҳои нави методӣ имконият медиҳанд, ки кори худро вобаста ба далелҳо ислоҳ кунад: кадом усул барои ин гурӯҳ кор дод? дар кучо ритм суфт шуд? чи гуна бозӣ ангезаро боло бурд?

Дар умум, маҷмуи хислатҳои шахсӣ (хайрхоҳӣ, тоқатпазирӣ, устувори эмотсионалӣ, эҷодкорӣ), салоҳиятҳои касбӣ (дониши забонӣ, умумипедагогӣ ва равшаншиносӣ), маҳорати методӣ (бозӣ,

ҳамфаъолнокӣ, банақшагирӣ), муоширати муассир бо кӯдак, волидайн ва ҳамкорон, инчунин омодагии пайваста ба худтакмилдиҳӣ, ҳайати ягонаи омодагии касбиро ташкил медиҳанд. Маҳз чунин омодагӣ ба омӯзгори забони хориҷӣ имконият медиҳад, ки шавқу рағбати кӯдаконро нигоҳ дорад, салоҳияти муоширатии онҳоро ташаккул диҳад ва заминаи рушди ҳамаҷонибаи зеҳнӣ, эҳсосӣ ва иҷтимоии насли навро гузорад. Бо ин меъёрҳо, дарси забони англисӣ дар кӯдакистон аз муҳити иҷрои машқҳо ба фазои муоширатии бозигарона табдил меёбад, ки дар он ҳар як кӯдак ҷойи худро меёбад.

Ҳамин тариқ, ҳангоми омода намудани омӯзгор барои таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ бояд хусусиятҳои равонӣ ва педагогии инкишофи кӯдакони ин синну сол ба назар гирифта шаванд.

Принсипҳо ва равишҳои асосие, ки дар зербоби мазкур номбар карда шуданд, дар зер ба таври зайл гурӯҳбандӣ карда мешаванд:

1. Ба назар гирифтани хусусиятҳои психологияи синну солӣ ва инфиродии кӯдакони синни томактабӣ:

- ба синну соли томактабӣ (3-6 сола) ба майнаи кӯдак чандирии фаъол хос аст, ки ин хусусият барои азхудкунии забони нав мусоидат мекунад;
- фаъолияти асосии таълими кӯдак дар ин синну сол бояд аз бозиҳо ташкил карда шавад, зеро дар зинаи миёнаи томактабӣ омӯзиш тавассути бозиҳо ва вазъиятҳои табиати бозидошта хеле самаранок аст;
- агар раванди таълим дар фазои мусбӣи равонӣ ҷараён гирад, кӯдакон маълумотро беҳтар дар хотир медоранд ва барои ин муҳим он аст, ки фазои мусоиди эҳсосотӣ эҷод карда шавад.

2. Роҳу усулҳои таълим:

- бо дохил кардани бозиҳои гуногун (бозиҳои ҳаракаткунанда, нақшбозӣ, рӯи мизӣ ва ғ.) кӯдакон забонро ба таври табиӣ ва шавқовар аз худ меkunанд;

- сурудҳо, қофияву шеърҳо ба забони хориҷӣ, ки тавассути ритм ва оҳанг барои дар ёд доштани калимаҳову ибораҳо истифода бурда мешаванд, барои расидан ба мақсади омӯзиши ин забон мусоидат меkunанд;
- расмкашӣ, амсиласозӣ ва дигар фаъолияти эҷодӣ имконият медиҳанд, ки забон ба намудҳои гуногуни фаъолият ворид карда шавад.

3. Эҷоди муҳити забон:

- ворид намудани забони хориҷӣ ба фаъолияти нутқии ҳаррӯза (масалан, нишон додани ашё, истифодаи забони хориҷӣ дар бозиҳо) ба кӯдакон кӯмак мекунад, ки забонро ба таври табиӣ аз худ кунанд;
- маводи видеоӣ ва аудиоӣ, бозиҳои ҳамфаъол ва барномаҳои интернетӣ метавонанд омӯзишро гуногунранга, ҷолиб ва самаранок гардонанд.

4. Муносибатҳои иҷтимоӣ:

- омӯзиш дар ҷомеа, яъне дар гурӯҳҳои хурд ба рушди малакаҳои муоширативу иҷтимоӣ мусоидат мекунад. Кӯдакон ҳангоми омӯзиш бо ҳамсолон истифодаи забонро дар вақти муошират меомӯзанд;
- бозиҳои нақшӣ ба кӯдакон кӯмак мекунад, ки сохторҳои забонро аз худ кунанд ва малакаҳои нутқиро дар қаринаи ба вазъиятҳои воқеӣ наздик инкишоф диҳанд.

5. Нақш ва амалҳои омӯзгор:

- омӯзгор ҳамчун манбаи дониш ва ташкилотчӣ фаъолият бурда, ба кӯдакон барои мустақилона азхуд намудани маводи таълимӣ шароит фароҳам меоварад;
- омӯзгор бояд хусусияту эҳтиёҷоти инфиродии ҳар як кӯдакро бодидқат назорат кунад, усул ва мундариҷаи таълимиро мувофиқи он мутобиқ созад;
- омӯзгор ҳолатҳои бозиро ташкил кунад, то ки кӯдакон бо ҳамдигар бо забони хориҷӣ муошират кунанд;
- машғулиятҳо бояд тавассути сурудхонӣ, омӯхтани шеър ва қофия, расмкашӣ ва амсиласозӣ ташкил карда шаванд;

- забони хориҷӣ дар ҳолатҳои ҳаррӯза (масалан, ҳангоми хӯрокхӯрӣ, роҳ рафтан, бозӣ кардан) истифода бурда шавад;
- омӯзгор ҳуҷҷатҳои меъёриву ҳуқуқиро марбут ба соҳа (нақша, барномаҳои таълимӣ) аз худ карда, фаъолиятиро аз рӯи онҳо амалӣ намояд;
- омӯзгор бояд қобилияти истифодаи васоити муосири техникии таълимро (тахтаҳои муосир, барномаҳои компютерӣ ва ғ.) доро бошад.

Аз ҷониби омӯзгор риоя намудани ин принципҳои равишҳо ба кӯдакон кӯмак мекунад, ки онҳо забонро аз худ кунанд, малакаҳои муоширатиро ба даст оранд ва инчунин шавқу рағбатро ба омӯзиши забонҳои гуногун инкишоф диҳанд, зеро баррасии хусусиятҳои рушди кӯдакони синни панҷ-ҳафтсола нишон дод, ки дар маҷмӯъ онҳо дорои чунин хусусиятҳо мебошанд:

- кӯдакон ба ҳодисаҳо ва рӯйдодҳои гирду атроф бо ҳаяҷон муносибат мекунанд;
- самаранокии баландтари омӯзиш дар ин синну сол ба воситаи фаъолияти бозӣ ва машғулиятҳои фароғатӣ таъмин мегардад;
- онҳо унсурҳои ҷаҳони моддиро (он чи мебинанд, мешунаванд, ламс мекунанд ва ғайра) барои дарк ва ташаккули маъно истифода мебаранд;
- онҳо наметавонанд равандҳои забонӣ ва маърифатиро таҳлил ё шарҳ диҳанд, вале аз онҳо фаъолона истифода мебаранд;
- кӯдакон меҳоянд фаъолиятро дуруст иҷро намоянд ва аз таърифи аз ҷониби калонсолон иброзшуда баҳра мебаранд;
- дар ин синну сол қобилияти ҳаёл кардан ва тасаввурот хеле фаъол аст;
- онҳо на ҳамеша метавонанд миёни воқеият ва ҳаёлот марз кашанд;
- диққати онҳо зуд парешон мешавад, аммо агар фаъолият ҷолиб бошад, метавонанд барои муддати тӯлонӣ ба он машғул шаванд;
- онҳо маънои қоидаҳо ва муносибатҳои иҷтимоиро пурра дарк намекунанд, вале бо он мутобиқ мешаванд;

- тавассути пайравӣ аз калонсолон дониш ва рафторҳои навро зуд аз худ меkunанд;
- ба иҷрои супоришҳо майл доранд.

Таълими самараноки забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар заминаи дар назар доштани хусусиятҳои равонӣ ва педагогии кӯдакон, истифодаи усулҳои гуногун ва фароҳам овардани муҳити мусоиди эҳсосотӣ ва забонӣ асос меёбад.

ХУЛОСАИ БОБИ АВВАЛ

Марҳилаи омӯзиши касби омӯзгори забони хориҷӣ зинаи муҳим буда, он барои ноил шудан ба муваффақиятҳои минбаъда дар фаъолияти педагогӣ ва такмили пайдарпайи малакаҳои забониву муоширатии тарбиятгирандагон хизмат мекунад. Омӯзгори забони хориҷӣ барои бурдани фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ бояд касбияти баланд дошта, усулҳои самараноки таълимро истифода бурда тавонад ва диққати кӯдаконро ба ҷараёни таълим ҷалб карда, онҳоро ба омӯзиши забон ҳавасманд кунад.

Шиносоӣ бо адабиёти илмӣ нишон дод, ки олимони сатҳи ҷаҳонӣ мисли Ж.Пиаже, Л.С. Виготский, Н.Хомский, Н.И.Жинкин, И.А.Зимняя, С.Крашен, Ҳ.Дорон, ЭЛеннеберг ва дигарон дар тадқиқоти худ назария ва усулҳои бунёдиро ташаккул ва пешниҳод намудаанд, ки дар таҳқиқи масъалаи омодагии касбии омӯзгори забони хориҷӣ барои муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ нақши муайянкунанда мебозанд.

Зарурати омӯзиши барвақтии забони хориҷӣ дар осори олимони ватаниамон низ қайд карда шудааст ва ба андешаи онҳо “дар тамоми муассисаҳои таълимӣ омӯзишу таълими забонҳои русию англисӣ бояд такмил дода шавад, то ки дар оянда дастпарварон фарҳангу адабиёти моро бо забонҳои гуногуни дунё муаррифӣ намуда, дастовардҳои олами башарро ба забони давлатиамон баргардон карда тавонанд”. Вале муттаассифона, таҷриба ва мушоҳидаҳо нишон доданд, ки барои расидан ба ин мақсад ҳам сатҳи омодагии касбии омӯзгорон, ҳам заминаи методӣ ва ҳам шароити таълимии муассисаҳои томактабӣ то ҳол ба талаботи замон мутобиқ нестанд. Ин омилҳо барои ба таври самаранок ва муттасил сурат гирифтани раванди таълими забонҳои хориҷӣ монеагӣ эҷод мекунанд. Омӯзиши забони англисӣ дар синни томактабӣ ба рушди қобилиятҳои нутқӣ, тафаккури эҷодӣ ва шаклгирии малакаҳои муоширатӣ мусоидат намуда, барои таҳсил дар зинаҳои

минбаъда заминаи устувор мегузорад.

Ба андешаи мо, таълими забони хориҷиро ба кӯдакон дар муҳити ғайризабонӣ метавон аз синни 3-5 солагӣ оғоз намуд, зеро дар ин синну сол кӯдакони синни томактабӣ аллакай малакаҳои нутқи забони модарии худро инкишоф дода, маводи навро бодикқат ва шавқу ҳавас азхуд мекунанд, инчунин хотира, фикрронӣ ва тасаввуроти онҳо беҳтар мешавад. Тавсия дода мешавад, ки давомнокии сарборӣ барои омӯзиши забони хориҷӣ барои кӯдакони 3-4 сола то 20 дақиқа; аз 4 то 5 сола то 25 дақиқа; аз 5 то 6 сола то 30 дақиқа ва аз 6 то 7 сола то 35 дақиқа бояд бошад.

Дар зинаи таҳсилоти томактабӣ кӯдакон серҳаракату камтаваҷҷӯҳ буда, бештар майл ба бозӣ доранд. Дар ин синну сол онҳо забони англисиро тавассути бозӣ ва тақлиду амал омӯхта, маводи аёнӣ ва аудиоиро хубтар дарк мекунанд. Дар мактаби миёна бошад, наврасон тафаккури мураккабтари интиқодӣ дошта, қобилияти тафаккури абстрактӣ, таҳлил ва синтези иттилоотро доранд ва метавонанд бо маводи назариявӣ ва масъалаҳои мураккабтар кор кунанд.

Агар дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ равишу усулҳои самарабахши омӯзиши забони хориҷӣ бозӣ, суруду шеърҳои ё нақшбозӣ бошанд, пас дар мактаби миёна, ҳам усулҳои анъанавӣ (грамматикӣ-тарҷумавӣ) ва ҳам муоширатӣ баробар ғоиданок ҳастанд.

Фарқиятҳои дар боло зикршуда зарурати муайянкунии ҳадафҳои гуногуни таълими забонҳои хориҷиро дар кӯдакистон ва мактаби миёна тақозо менамоянд. Ҳадафи асосии таълими забони хориҷӣ дар кӯдакистонҳо ин ташаккул додани малакаҳои ибтидоии муошират бо забони хориҷӣ, ташаккули муносибати мусбӣ ба забон ва фарҳанг, рушди малакаҳои шунавоӣ, талаффуз ва гуфтор мебошад. Ҳадафи таълим дар мактаби миёна бошад, ташаккули тамоми малакаҳои забонӣ, омодагӣ ба имтиҳонҳо ва санҷишҳо, амиқтар кардани дониш дар бораи

фарҳанг ва адабиёти кишварҳои забони омӯхташударо дарбар мегирад.

Инак, тафовут байни таълими забони хориҷӣ дар кӯдакистон ва мактаби миёна ба хусусиятҳои синну соли таълимгирандагон, усулҳо ва ҳадафҳои таълим вобаста аст. Дар асоси ин ҳулоса кардан мумкин аст, ки омӯзгори забони хориҷии муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ бояд салоҳиятҳои касбии ҳоси худро дошта бошад, ки онҳо аз салоҳиятҳои касбии омӯзгори забони хориҷии мактабҳои миёна фарқдоранд. Аммо дар нақшаи таълимии донишҷӯёни ихтисоси “Омӯзгори забони англисӣ” он зинае, ки хатмкунанда пас аз хатми донишгоҳ бояд дар он фаъолияти таълимӣ барад, мушаххас карда нашудааст. Пурсиши хатмкардагон ин ихтисос нишон дод, ки онҳо бо дипломи мактаби олий, дар ҳар гуна зинаҳои таҳсилот аз забони англисӣ дарс мегиранд (дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, ибтидоӣ, миёна ва ғ.). Иштирок дар машғулиятҳои омӯзгорони кӯдакистонҳо низ нишон дод, ки онҳо дар фаъолияти таълимии худ хусусиятҳои синну соли кӯдакони хурдсолро ба таври кофӣ ба инобат намегиранд.

Дар Паёми навбатии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси миллий ва Маҷлиси намояндагон таъкид гардид, ки «... зарур аст, ки омӯзиши забонҳои хориҷӣ аз зинаи таҳсилоти томактабӣ ба роҳ монда шавад». Вале аз рӯи он маълумоте, ки аз сомонии Маркази миллии тестии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон гирифта шуд, ихтисоси “Таҳсилоти томактабӣ. Забони англисӣ” танҳо дар се мактаби олии кишвар амал мекунад ва ҳар сол дар умум 150-170 нафар довталабон ба ин ихтисос қабул мешаванд. Албатта, дар ҳолати ворид гардидани омӯзиши забони англисӣ ба барномаи ҳамаи муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ чун фанни ҳатмӣ ин шумораи мутахассисон басандагӣ намекунад, зеро тибқи маълумоте, ки аз сомонии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон гирифта шудааст, ҳоло дар муассисаҳои томактабии кишвар 104.921 кӯдак

таълиму тарбия мегиранд. Дар асоси ин гуфтаҳо зарур мешуморем, ки дар ҳамаи мактабҳои олии педагогӣ, ки дар ҷумҳурии мутахассисони забони англисиро тайёр менамоянд, ихтисоси “Таҳсилоти томактабӣ. Забони англисӣ” амал намояд.

Лозим ба қайд аст, ки дар илми равоншиносӣ асосҳои психологӣ-методологӣ оид ба муносибатҳои муоширатӣ-фаъолиятнокӣ ва шахсиятӣ-фаъолиятнокӣ дар ҷараёни таълими забонҳои хориҷӣ ба таври кофӣ таҳқиқ ва асоснок гардидаанд. Тибқи ин равишҳо, муносибат бо кӯдак ҳамчун субъекти мустақили фаъолияти таълимӣ баррасӣ мешавад, ки дорои ангежаҳо, эҳтиёҷот ва хусусиятҳои инфиродии равонӣ мебошад. Ин назария имконият фароҳам меорад, ки таълими забони хориҷӣ ҳамчун раванди ташаккули шахсият, рушди қобилиятҳои муоширатӣ ва худифодагариӣ эҷодӣ арзёбӣ гардад. Аз ин лиҳоз, омодагии касбии омӯзгори забони англисии муассисаи таҳсилоти томактабӣ бояд низоми ягонаи сифатҳо, салоҳиятҳо ва қобилиятҳои шахсӣ-педагогӣ бошад, ки бо ҳамдигар пайваست шуда, натиҷаи таълимро муайян созад ва дар маркази ин низом шахсияти омӯзгор – интиқолдиҳандаи дониш, ташкилкунандаи муҳит, меъмори ангежаи кӯдак ва воситаи миёнарави байнифарҳангӣ истад.

Инак, дар рисола якчанд принципҳои равишҳои таълим вобаста ба дарназардошти хусусиятҳои психологияи синну солӣ ва инфиродии кӯдакони синни томактабӣ, роҳу усулҳои таълим, эҷоди муҳити забонӣ, муносибатҳои иҷтимоӣ, нақш ва амалҳои омӯзгор пешниҳод гардиданд, ки фаъолияти самараноки омӯзгори ояндаи забони хориҷиро барои кор дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ муайян мекунанд.

БОБИ II. СОХТОР ВА МУНДАРИЧАИ ОМОДАГИИ КАСБИИ ОМУЌЗОРИ ОЯНДАИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ БАРОИ ҲАӢОЛИЯТИ ТАӢЛИМИ ДАР МУАССИСАӢОИ ТАӢСИЛОТИ ТОМАКТАБӢ

2.1. Талабот ба тайӑрии методии омуӑзгори забони англисӑ барои ташкили раванди таӑлим дар муассисаӑои таӑсилоти томактабӑ

Тайӑрии методии омуӑзгори забони англисӑ барои ташкили раванди таӑлим дар муассисаӑои таӑсилоти томактабӑ яке аз шартӑои калидии таӑмини сифати таӑлим ба ӑисоб рафта, ӑадафи он омода намудани омуӑзгор барои тарӑрезӑ ва идораи муӑити таӑлими забони хориӑӑ мувофиӑи синну соли кӑдакон, барои истифода намудани усулӑои муоширатӑ, муттаӑидсозии технологияи иттилоотӑ-коммуникатсионӑ ва арзӑбии динамикаи натиӑаӑо мебошад.

Пеш аз гузаштан ба тавсифи ташкили раванд бо усулӑои таӑлими забони англисӑ дар муассисаӑои таӑсилоти томактабӑ бояд маводи забониро (масалан, мавзӑи сӑӑбатӑо), ки ба кӑдакон барои азхуд кардан пешниӑод карда мешаванд, муайян кардан лозим аст. Ин барои он зарур аст, ки ӑадафӑои муошират ва сатӑи рушди малакаӑои лозимӑ ба ӑам мутобиӑ гарданд, ӑаӑми луғат ва сохторӑо ба сатӑи забондонии кӑдакон пайваст буда, сарбориашон аз ӑад зиӑд нашавад.

Мундариӑаи таӑлими забони хориӑӑ дар кӑдакистон бояд пеш аз ӑама ба азхудкунии амалии забон аз ӑониби кӑдакон равона карда шавад. Дар ин марӑила маӑсади асосӑ ташаккули ӑобилияти истифодаи воӑидӑои оддии забонӑ дар вазӑиятӑои табиии муошират мебошад. Аз ин рӯ, мазмуни таӑлим бояд бо хусусиятӑои синнусолӑ ва равонии кӑдакон мутобиӑат намуда, ба ӑаӑолияти бозӑ, муошират, ӑаракат, таӑлид ва дигар шаклӑои ӑаӑоли омуӑзиш асос ӑбад. Дар ӑараӑни омуӑзиш кӑдакон бояд пайдарпай луғати ибтидоӑ, ӑолабӑои оддии нутӑӑи ва малакаӑои шунидану ӑаӑмидани забони хориӑиро аз худ намоянд, ки онӑо заминаи рушди минбаӑдаи ӑобилиятӑои нутӑиро ташкил медиӑанд.

Инчунин бояд дар назар дошт, ки таълими кӯдакон дар боғча бо зинаҳои забонамӯзии минбаъда дар синфҳои ибтидоӣ, миёна ва болоии муассисаи таҳсилоти умумӣ алоқамандии зич дорад [104, с.6].

Барои аз худ кардани амалияи забони хориҷӣ аз ҷониби кӯдакони хурдсол, ҳангоми интихоби мавзӯҳо барои рушди нутқи шифоҳӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ зарур аст, ки як қатор меъёрҳо ба назар гирифта шаванд: мувофиқати мавзӯ ба манфиатҳо ва ниёзҳои муоширати кӯдакон, имконпазирии мундариҷавӣ ва методии он, пайдарҳамӣ ва имконияти такрори маводи омӯхташуда дар мавзӯҳои минбаъда, таъмини иштироки фаъоли кӯдакон дар фаъолиятҳои гурӯҳӣ, ҳамоҳангӣ бо барномаи амалкунандаи муассиса ва ғ. [40, 63 с.].

Истилоҳи “аз худ кардани амалияи забони хориҷӣ” дар партави вазифаҳои тарбияи шахсияти ҳамаҷониба рушдёфта, пеш аз ҳама, чунин маъно дорад, ки дар кӯдакистон тарбиятгиранда бояд аз ин фан маҷмӯи дониш, малака ва маҳоратро аз худ намояд, ки ӯ тавонад онро ҳамчун воситаи дониш дар ҳаёти ҳаррӯзаи худ: дар меҳнат, рӯзгор, дар фаъолияти шахсӣ, варзиш, бозиҳо ва истироҳат истифода барад.

Аз ин бармеояд, ки истилоҳи мазкур ба раванд ва усулҳои омӯзиши забони хориҷӣ то дараҷае вобаста аст, ки донишомӯзон тавонанд онро дар муоширати ҳаррӯза ва вазъиятҳои воқеии ҳаёт истифода баранд. Дар натиҷаи аз худ кардани амалии забони хориҷӣ донишомӯзон қобилияти истифодаи забонро дар ҳолатҳои гуногуни амалӣ ба даст меоранд. Барои ташкили дурусти ин раванд, маъмулан, усулҳои муоширатӣ, хусусан вазъиятҳои воқеӣ истифода мешаванд, ки ба омӯзиши амалии забон мусоидат мекунанд.

Тавре ки дар ин бобат Т.С.Ксенофонтова таъкид мекунад, “Бо дарназардошти набудани муҳити табиӣи забонӣ, маҳдуд будани давомнокии машғулиятҳо вобаста ба хусусиятҳои синнусоли кӯдакон ва мураккабии ташаккули малакаҳои грамматикӣ, роҳи ояндадори пурзӯр

намудани ин раванд тавассути истифодаи намудҳои эҷодии ғаёлият ва вазъиятҳои креативӣ интиҳоб гардид. Вазъияти эҷодӣ низоми шароитҳои нисбат ба кӯдак беруна мебошад, ки ғаёлияти эҷодии ўро бедор ва ғаёл мегардонад. Дар заминаи таҳқиқоти мазкур чунин шароитро низоми «афсонаҳои грамматикӣ» ва «бозичаҳои грамматикӣ» ташкил медиҳад» [79, с. 4]. Барои ин “иҷрои маҷмӯи машқҳои дар шакли бозигарона тарҳрезӣшуда, ки репродуксия ва истифодаи мустақили маводи азхудшударо дар вазъиятҳои шартан муоширатӣ таъмин мекунад”, лозим мебошад [79, с.23].

Вобаста ба ин масъала Е.Б.Еделева қайд менамояд, ки ташкили таълими забони хориҷӣ дар марҳилаи ибтидоӣ “аксар вақт ба сюжети афсонавӣ асос меёбад ё ҳамчун бозӣ муаррифӣ мегардад, то ки тафаккури кӯдаконро ба ҳадди аксар афзоиш диҳад, диққати онҳоро ба мавзӯё равона кунад ва таваҷҷӯҳи онҳоро нигоҳ дорад. Манфиат ва хоҳиши воқеии таълимгирандагон ҳангоми интиҳоби мундариҷаи таълими забони хориҷӣ ба мадди аввал меистад. Вазифаи аввалиндараҷае, ки дар назди омӯзгор қарор дорад, ин фароҳам овардани заминаи салоҳияти муоширатӣ мебошад” [61, с.10].

Аз гуфтаҳои болоӣ бармеояд, ки барои расидан ба ҳадафи таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, яъне барои амалан омӯзондани забони хориҷӣ ва истифодаи он дар ҳолатҳои воқеии ҳаётӣ, омӯзгор бояд дар машғулиятҳои корҳои зеринро ба сомон расонад:

- Омӯзиши забон тавассути гуфтугӯҳо, нақшбозӣ ва вазъиятҳои муоширатӣ, ки донишомӯзонро водор месозад, ки бо забон дар вазъиятҳои воқеии ҳаётӣ муошират кунанд.
- Ташкил намудани машғулиятҳои тавассути машқу бозичаҳо, ки барои ҳалли мушкилот ва иҷрои вазифаҳои мушаххас бо забони омӯзишӣ тарҳрезӣ шудаанд.

- Сохтани муҳити забонӣ, ки дар он таълимгирандагон бо забони омӯхташаванда ҳарчи бештар муносибат мекунанд, масалан, тавассути машқҳо, супоришоти инфиродиву гурӯҳӣ ва ғ.

Аз ин рӯ, барои таълимгирандагони кӯдакистонҳо мавзӯҳоеро интихоб кардан лозим аст, ки бо ҳаёти кӯдакон ва фаъолияти онҳо зич алоқаманданд. Дар интихоби мавзӯ хусусиятҳои зеринро ба инобат гирифтани мумкин аст:

- а) мавзӯҳои рӯзмарраи кӯдакон (бозичаҳо, хурок, сару либос ва ғайра);
- б) мавзӯҳои таълимӣ (ҳисобу китоб, маълумоти ҷуғрофӣ ва ғайра);
- в) мавзӯҳои иҷтимоӣ (меҳмондорӣ) ва ғайра.

Дар соли аввали таҳсил (гурӯҳи миёна – кӯдакони 4-5 сола), ба андешаи муҳаққиқон, ба мундариҷаи таълим дохил кардани мавзӯҳои зерин бамаврид аст: “Рангҳо” (Colours); “Шумора” (Numbers); “Оила” (Family); “Озуқаворӣ” (Meals); “Бозичаҳо” (Toys).

Ҳангоми омӯзиши ин мавзӯҳо соддатарин калимаҳоро (мисли red, grey, green; one, two, three; Daddy, Mummy; bread, water, teddy bear) истифодабарӣ кардан ба мақсад мувофиқ аст [104, с.13].

Барои соли дууми таҳсил (гурӯҳи болоӣ – кӯдакони 5-6 сола) омӯзиши мавзӯҳои зерин тавсия дода мешавад: “Ҳафтаҳои сол” (Seasons); “Дар бораи худам” (About myself); “Ҳайвонот” (Animals) ва ғайраҳо.

Дар ҷараёни таълими мавзӯҳои номбаршуда омӯзгор кӯдаконро бо калимаҳое, ки ба мавзӯ тааллуқ доранд, истифода мебарад, ба монанди: Winter, Summer, Spring; I am 5 years old, I am tall; A cat, a dog, a bear, a tiger [104, с.13].

“Мавзӯҳое, ки дар соли сеюми таҳсил (гурӯҳи омодагӣ – кӯдакони 6-то 7 сола) пешниҳод карда мешаванд, қариб бо мавзӯҳое, ки дар солҳои қаблӣ азхуд шудаанд, вобастагӣ доранд, вале мавзӯёти таълимӣ

ва иҷтимоӣ васеътар карда мешаванд” [104, с.13].

Интиҳоб ва тақсимои дурусти мавзӯҳо аз рӯи солҳои таҳсил дар кӯдакистон барои маҳдуд кардани маводи забонӣ, ки бояд дар синфҳои ибтидоӣ дар мактаб омӯхта шавад, кӯмак мекунад.

Таълими забони хориҷӣ дар кӯдакистон аз таълими мактаби ибтидоӣ хеле фарқ мекунад. Дар боғча, чунон ки аллакай қайд карда шуд, унсури бозӣ, шавқоварӣ, зиндадилӣ, алоқаи таълим бо фаъолияти конкретии бачагон аҳаммияти калон дорад. Таълим дар кӯдакистон ба таври шифоҳӣ ба роҳ монда мешавад.

Ба гуфтаи Н.Ф. Колиева, ки хусусиятҳои физиологии аппарати нутқи бачагони синни томактабиро омӯхтааст, ҳангоми таълим дар зинаи таҳсилоти томактабӣ интиҳоб кардани маводи луғавӣ барои таълими нутқи шифоҳӣ аҳаммияти калон дорад. Зарур аст, ки калимаҳо барои кӯдакон фаҳмо ва шинос бошанд, онҳо бояд ашё ва падидаҳои гирду атроф бошанд ва лозим аст, ки номи онҳо бо дарназардошти бартаарафсозии душвориҳои фонетикии луғати забони англисӣ ва рушди номукаммали нутқӣ-муҳаррикии кӯдакон интиҳоб карда шаванд. Муҳаққиқ таъкид мекунад, ки дар марҳилаи ибтидоии омӯзиши нутқи шифоҳӣ вазифаи асосии машқҳо ин инкишоф додани қобилияти шунда фаҳмидан мебошад [75, с.46].

Аз ин рӯ, ҳангоми интиҳоби луғат барои ҳар як мавзӯ омӯзгор набояд барои мукаммалии ҳаматарафа кӯшиш кунад, зеро дарсҳои тӯлонӣ аз рӯи як мавзӯ кӯдаконро дилгир карда, шавқ ва фаъолияти онҳоро суст мекунад. Ҳангоми интиҳоби калимаҳо аз рӯи мавзӯҳои мухталиф кӯшиш кардан лозим аст, ки онҳо ашёву ҳодисаҳои ғайбӣ ифода кунанд, ки шакли онҳо ба бачагон маълум ҳастанд ва шавқу ҳаваси онҳоро ба омӯзиш бедор мекунанд. Бинобар ин, ба маводи луғавӣ бисёр исм ва феълҳои конкретиро дохил кардан лозим аст (to take, to run, to see, to give ва ғ.). Ҳангоми интиҳоби луғат ва ибораҳо, омӯзгор бояд

хусусияти иҷроиши бозиҳоро низ ба назар гирад, зеро тавассути иҷрои онҳо таълимгирандагон луғати забони англисиро азхуд менамоянд.

Тавре, ки дар боби қаблӣ ишора гардид, шаклҳои шифоҳии фаъолияти нутқӣ ба мақсади таълими забони хориҷӣ дар кӯдакистон, яъне барои ташаккул додани малакаҳои нутқи гуфтугӯӣ бештар мувофиқ ҳастанд. Дар марҳилаи аввал омӯзгори забони хориҷии муассисаи таҳсилоти томактабӣ бояд тамоми кӯшишро танҳо барои инкишофи нутқи шифоҳӣ сафарбар намуда, аз корҳои хаттӣ ва хониш даст кашад ва вақти сарфашударо ба автоматикунонии нутқи шифоҳӣ равона созад, зеро “забони хориҷӣ то синни 7-солагӣ танҳо дар шакли гуфтугӯӣ азхуд карда мешавад. Алифбо, хондан ва навиштан танҳо пас аз он ки кӯдак ҳамаи инро ба забони модарӣ аз худ кардааст, омӯхта мешавад” [134].

Фаъолияти шифоҳӣ шавқу рағбати кӯдаконро ба дарс зиёд мекунад, зеро “забон ба таври шифоҳӣ дар фазои табиӣ бештар омӯхта мешавад” [164, р.160]. Кӯдакон аз фаъолияти нутқи шифоҳӣ дар вақти ташаккули ибораҳои нав хеле мутаассир мешаванд. “Шаклҳои шифоҳии таълим ба машғулиятҳо тобиши дурахшони эҳсосотӣ бахшида, ба ҳиссиёти бачагон таъсир расонда, самараи корро баланд мебардоранд ва тасаввуротро ба эҷодиёти фаъл ҷалб мекунанд” [163, р.730]. Ҳангоми афзалият додан ба шаклҳои шифоҳии таълими забони хориҷӣ дар марҳилаи муассисаҳои томактабӣ, бояд дар хотир дошт, ки усули таълими шифоҳӣ метавонад дар тамоми давраи тадриси забони хориҷӣ дар кӯдакистон бартарият дошта бошад.

Дар таълифоти худ муҳаққиқон роҳу усулҳои гуногуни самарабахши таълими забони хориҷиро барои марҳилаи таҳсилоти томактабӣ пешниҳод менамоянд, ки онҳо ба фароҳам овардани муҳити ҷолиб ва табиӣ забон барои кӯдакон нигаронида шудаанд. Тавре ки Е.Ю.Бахталини қайд менамояд, барои кӯдакони синни томактабӣ “фаъолияти бозӣ заминаи ташкили таълими ҳамгиро ба ҳисоб меравад.

Таълим дар асоси бозӣ имконият медиҳад, ки хусусиятҳои махсуси таълиму тарбияи томактабӣ ба инобат гирифта шаванд, зеро бозӣ фаъолияти пешбари кӯдакони чор-панҷсола мебошад” [15, с.5].

Истифодаи бозиҳои рӯи мизӣ ва ҳаракатнок, сурудҳову рақсҳо ва инчунин бозиҳои нақшбозӣ ба кӯдакон имконият медиҳад, ки тавассути фаъолиятҳои барои кӯдакон шавқовар онҳо бо забон машғул шаванд, яъне онро омӯзанд.

“Музиқӣ ба тамоми самтҳои инкишофи кӯдак таъсири мусбӣ мерасонад, ба рушди малакаҳои зеҳнӣ, иҷтимоӣ-эҳсосотӣ мусоидат мекунад, инчунин саводнокии моторикӣ, забонӣ ва умумиро инкишоф медиҳад” [11, с.2]. Аз ин бармеояд, ки музиқа, суруду рақс, маводҳои ритмикӣ ба бачагон ёрӣ мерасонанд, ки калимаю ибораҳоро бо воситаи ритм ва оҳанг аз ёд кунанд.

Дигар роҳи самараноки омӯзиши забони хориҷӣ дар шароити зинаи томактаби ин истифодабарии шеърӯ қофияҳо мебошад, зеро “шеър ба хусусиятҳои синну соли кӯдакон мувофиқат мекунад ва ҳамчун воситаи инкишофи нутқ, натоқӣ, шунавоӣ ва суръат нақши калон мебозад. Қофия ба омӯзиши ифодаи нутқ мусоидат мекунад ва тарзи дуруст истифода бурдани оҳангро меомӯзонад” [127].

Вақтҳои охир истифодабарии маводҳои аудио-визуалиро ҳангоми омӯзиши забонҳои хориҷӣ бисёр муҳаққиқону омӯзгорон ҷонибдорӣ менамоянд. Онҳо таъкид месозанд, ки “натиҷаи истифодаи воситаҳои аудиовизуалӣ дар он аст, ки онҳо нутқи таълимгирандагонро инкишоф дода, камбудихоро ислоҳ меkunанд, малакаҳои фонетикиро такмил медиҳанд. Истифодаи оқилонаи воситаҳои аудиовизуалии таълим барои пур кардани норасоии муҳити забони хориҷӣ дар дарсҳои забони англисӣ ҳам дар сатҳи ибтидоӣ ва ҳам дар сатҳи болоӣ мусоидат мекунад” [70, с.45-46.].

Муҳаққиқони африқой П.Н.Эгоунлети ва дигарон нақши пуарарзиши филмҳои тасвирӣ ва видеоҳоро дар таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони хурдсол алоҳида таъкид месозанд ва қайд менамоянд, ки “омӯзгорон бояд стратегия ва усулҳои истифодабарии филмҳои тасвириро барои ҳавасманд кардани таълимгирандагон барои муоширати озод бо забони англисӣ ва барои эҷоди фазои озод (*Н.М.: бидуни стресс*) аз рӯи кори амалӣ омӯзанд” [156]. Воқеан, тамошои филми тасвирӣ ва маводи видеоӣ бо забони хориҷӣ ба кӯдакон кӯмак мекунад, ки ба садо ва оҳанги забон одат кунанд.

Истифодаи тасвирҳо, кортҳо ва дигар маводи аёнӣ барои пешниҳод кардани калимаҳову мафҳумҳои нав хело кӯмак мерасонанд, зеро “тасвир, беихтиёр хотира, тафаккур ва тасаввуроти таълимгирандаро фаъол месозад. Истифодаи расмҳо имконият медиҳад, ки ҳиссаи нутқи модарӣ дар дарси забони хориҷӣ якбора кам карда шавад” [141, с.61].

Ба гуфтаи муҳаққиқон, “технологияи истифодабарии сценария яке аз роҳҳои муассири тақмили малакаҳои гуфтугӯ бо забони хориҷӣ мебошад. Сценария на танҳо ҳавасмандиро зиёд карда метавонад, балки дар инкишофи малакаҳои нутқи диалогӣ бо забони хориҷӣ нақши мусбӣ мебозад” [43, с.116]. Ин усул барои эҷод кардани муошират бо забони хориҷӣ тавассути муколама ва бозиҳои нақшбозӣ ба кӯдакон кӯмак мекунад, зеро онҳо метавонанд забонро дар вазъиятҳои воқеӣ машқ кунанд.

Дар адабиёти методӣ имкониятҳои истифодаи лоиҳаҳо дар раванди омӯзиши забони хориҷӣ қайд карда мешавад, вале он бештар барои зинаҳои баландтари таҳсил мувофиқ бошад ҳам, дар шароити таълими бачагон дар кӯдакистон лоиҳаҳо метавонанд тавассути нақшбозӣ амалӣ гарданд, зеро “иштирокчиёни чунин лоиҳа нақшҳои муайянеро ба ўҳда мегиранд, ки ба хусусият ва мундариҷаи лоиҳа вобастаанд. Нақшҳо метавонанд хеле гуногун бошанд: аз қаҳрамонҳои адабӣ ва афсонавӣ то

намояндагони замони мо” [114, с.187]. Ташкили лоиҳаҳои эҷодӣ, аз қабيلي расмкашӣ, амсиласозӣ кӯдаконро ба муошират бо забони хориҷӣ ҷалб мекунанд.

Аз рӯи ақидаи Л.Камерон, истифодабарии амалиёти «Гӯш кун ва иҷро намо» (Total Physical Response – Вокуниши умумии ҷисмонӣ) низ бо кӯдакони синни томақтабӣ хело самаранок аст, зеро ин восита ҳангоми омӯзиши забони англисӣ “ҷисму ҷони кӯдакро ба забони хориҷӣ «мепайвандад». Пажӯҳишгар қайд менамояд, ки “Бо мураккабтар шудани забон, таъя ба маъно, ки аз реча ва вазъият ба вучуд меояд, ба кӯдакон кӯмак мекунад, ки забони навро ҳамоно дарк намоянд. Баланд шудани дараҷаи мураккабии забон барои рушди забонӣ фазои мусоид фароҳам меорад; агар забони нав дар доираи “минтақаи рушди наздик”-и кӯдак ҷойгир бошад, ӯ метавонад онро маънодор фаҳмад ва раванди дохилӣ намудани онро оғоз намояд.” [159, с.11]. Ҳангоми иҷрои ин амалиёт омӯзгор калима ё ибораро мегуяд ва кӯдак мувофиқи он ягон ҳаракатро иҷро мекунад. Ин пайвандӣ забонро ба таҷрибаи бадан табдил медиҳад, тарсро коҳиш медиҳад ва шунида-фаҳмиданро пеш аз суҳан гуфтан устувор месозад.

Олими бритониёӣ Л.Камерон таъкид мекунад, ки “Кӯдакон фаъолона талош мекунанд, ки «маъно дарёбанд», яъне барои он чи калонсолон ба онҳо мегуянд ё аз онҳо талаб мекунанд, маъно ва ҳадафро пайдо ва шакл диҳанд. Онҳо танҳо дар доираи дониши худ оид ба ҷаҳон, ки маҳдуд ва нопурра аст, метавонанд маъноро дарк кунанд. Аз ин рӯ, омӯзгорон бояд фаъолияти синфиро аз нуқтаи назари кӯдак баррасӣ намоянд, то муайян кунанд, ки хонандагон чӣ бояд кунандро мефаҳманд ва то кадом андоза метавонанд маънои забони навро дарк намоянд.” [159, с.19]. Азбаски дар хотираи кӯдаки синни 3–6 сола маълумот вақти дарозтар ҳифз мешавад, муҳаққиқ қайд мекунанд, ки ба он бояд ҳаракат, ишора, ритм ва ҳиссиёт ҳамроҳ гардад. Ин гуна амалҳо (фаҳмиш – бозӣ –

гуфтор) стрессро кам мекунад ва кӯдак барои истифодаи забон нотарс мешавад [159].

Бо воситаи усули мазкур малакаҳои нутқӣ дар кӯдак рушд меёбанд, зеро маҳорати шунида фаҳмидан пеш аз гуфтор қавӣ мегардад, захираи луғавӣ бой мешавад, фармоишҳои омӯзгор («stand up, sit down, clap, touch red») ва луғати мавзӯӣ («cat, dog, bird; big/small; red/blue») яққоя таҷриба мешаванд.

Аз ин гуфтаҳо бармеояд, ки усули «Гӯш кун ва иҷро намो» (Total Physical Response) ба хусусиятҳои синнусолӣ, равонӣ ва ҷисмонии кӯдакон пурра мувофиқат мекунад. Моҳияти он дар он ифода меёбад, ки кӯдак аввал маънои суханро тавассути шунидан ва иҷро намудани амал дарк намуда, танҳо баъдан ба истифодаи мустақилонаи воҳидҳои забонӣ мегузарад. Ин тартиб ба раванди табиӣ азхудкунии забон аз ҷониби кӯдак шабоҳат дошта, барои ташаккули малакаҳои муоширатӣ заминаи мусоид фароҳам меорад.

Афзалияти муҳимми ин усул дар он аст, ки он фаҳмишро пеш аз гуфтор инкишоф медиҳад. Кӯдак маҷбур намешавад, ки фавран бо забони хориҷӣ сухан гӯяд, балки аввал тавассути мушоҳида, шунидан ва иҷро намудани супоришҳо маънои калимаҳо ва ибораҳоро аз худ мекунад. Ин ҳолат ҳисси тарсро коҳиш дода, эътимоди кӯдакро ба қувваи худ зиёд менамояд. Дар натиҷа муҳити мусбати таълимӣ ба вуҷуд омада, кӯдакон бо шавқу рағбат дар фаъолиятҳои таълимӣ иштирок мекунанд.

Дар қатори усулҳои номбаршуда истифодаи васоити муосири таълим, мисли барномаҳои таълимии электронӣ ва бозиҳои ҳамфаъл, гӯш кардани китобҳои электронӣ (мувофиқи зинаи таълим), ки барои фароҳам овардани шароите, ки дар он кӯдакон забонро ба мисли забони модарии худ меомӯзанд ва қобилияти гӯш кардани онҳо барои ба даст овардани талаффузи дуруст кӯмак мерасонад, барои расидан ба ҳадафи

таълим дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ мусоидат мекунад.

Солҳои охир дар илми педагогика мафҳуми «таълим ва рушди ба шахсият нигаронидашуда» хеле маъмул шуда истодааст. Ин равиш ба мутахассис имконият медиҳад, ки бевосита ба шахсияте, ки меҳодад забонро бо манфиат омӯзад, бо он кор кунад, роҳҳои имконпазири ҳалли мушкилотро бо забони омӯхтааш ҷустуҷӯ кунад, вобаста ба он душвориҳои, ки ӯ дорад, муносибати инфиродӣ кунад ва ба аксуламалҳои, ки ҳангоми муошират ба миён меоянд, бодикқат бошад. Бояд дар хотир дошт, ки "таълими ба шахс нигаронидашуда ин ташаккули шахсияти дорои хусусиятҳои мувофиқ набуда, балки фароҳам овардани шароит барои зуҳури пурра ва рушди функцияҳои мутаносиби шахсии тарбиятгирандагон мебошад" [129, с.15].

Аз ин лиҳоз, омӯзгорро зарур аст, ки бо дарназардошти манфиатҳову қобилиятҳои инфиродии ҳар як кӯдак ҳангоми банақшагирӣ ва гузаронидани машғулиятҳо бодикқат бошад ва дар эҷоди муҳити мусбӣ барои омӯзиши кӯдакон фаъол бошад.

Тавре, ки аз осори таҳлилшуда бармеояд, роҳи усулҳои дар боло зикргардида дар ҷараёни таҷрибаи педагогии муҳаққиқон ва омӯзгорони забонҳои хориҷӣ дар марҳилаи томактабӣ истифода бурда шуда, самарабахшии худро исбот намуданд ва барои кӯдакон раванди таълими забони хориҷиро ҷолиб, муассир ва табиӣ сохтанд. Аз ин рӯ, омӯзгор метавонад, ин роҳи усулҳои номбаршударо сари машқи худ қарор диҳад, то ки онҳо раванди таълими забони хориҷиро дар марҳилаи томактабӣ барои кӯдакон ҷолиб, муассир ва табиӣ созанд.

Дар таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони синни томактабӣ маводи асосӣ ин ҷумлаҳои намунавӣ мебошанд, ки бо луғати мувофиқи интихобшуда пурра карда шудаанд. Аз ин рӯ зарур аст, ки "омӯзгор ҳама маводи навро бояд шарҳ диҳад. Ӯ калима, сохти нави забониро ба онҳо ворид намуда, аз кӯдакон ба таври инфиродӣ ё дар шакли хор такрор

кардани маводи навро мепурсад, то ки онҳо ҷумларо ба хотири худ бигиранд” [104, с.15].

Барои бомуваффақият ҷорӣ ва муттаҳид кардани маводи таълимӣ якчанд маротиба такрор намудани он дар намудҳои гуногуни фаъолият зарур аст. Масалан, вақте, ки омӯзгор сохтори *"Give me a ... "*-ро меомӯзонад, ӯ маънои онро ба кӯдакон мефаҳмонад ва он сохторро дар алоҳидагӣ ва бо ҳор якчанд маротиба такрор мекунанд, масалан: *Give me a pen. Give me a pencil.* Ба ин сохтор ҳамаи калимаҳои аз чиҳати маъно мувофиқ, ки аллакай ба таълимгирандагон маълуманд, ворид карда мешаванд. Маводи нав тавассути намудҳои гуногуни фаъолияти нутқ пешниҳод карда мешавад.

Ё ин ки сохтори мазкур дар силсилаи фаъолиятҳои гуногун омӯзонида мешавад ва «такрори эҷодӣ» ба амал меояд. Масалан, пас аз он ки кӯдакон «*Give me a ...*»-ро бо чанд калима (*pen, pencil, book, ball*) дар шакли ҳор такрор карданд, омӯзгор онро ба ҳолатҳои бозӣ ворид менамояд. Аввал, бозии “*Magic Bag*”: омӯзгор дар дасташ халта дорад. Ё ба кӯдакон “*Give me a pen*” мегӯяд. Кӯдак ба назди халта меравад, ашӯро бо дасташ “*мешиносад*” ва аз халта берун меорад. Агар дуруст бошад — тамоми гурӯҳ кафкӯбӣ карда, якҷоя: “*Here you are!*” мегӯяд; муаллим бошад “*Thank you!*”, гуфта ҷавоб медиҳад. Ҳамин тавр, сохтор бо муошират пайваست мешавад (бо ёрии калимаҳо ва ибораҳои *please / here you are / thank you*).

Баъд, омӯзгор ишора мекунад, ки кӯдакон ашӯро аз нуқтаҳои гуногуни утоқи гуруҳ биёранд — “*Give me a book from the shelf*”, “*Give me a ball from the box.*” ва ҳок. Ҳаракат, ишора ва ҷои ашӯ маънои забонро устувор мекунанд.

Дар навбат – нақшбозии «*Mini-shop*» («Дӯкони хурд»). Ин намуди фаъолият яке аз воситаҳои муассири ташаккули малакаҳои муоширати шифоҳӣ дар кӯдакон ба ҳисоб меравад. Дар утоқи гурӯҳ гӯшаи хурди

«дӯкон» ташкил карда мешавад, ки дар он бозичаҳо, китобчаҳо, қаламҳо, меваҳои сунъӣ ва дигар ашё ҷойгир карда мешаванд. Кӯдакон нақшҳои «фурӯшанда» ва «харидор»-ро иҷро намуда, дар доираи вазъиятҳои оддӣ муоширатӣ бо забони хориҷӣ амал мекунанд. Ҳангоми бозӣ онҳо ибораҳо ва сохторҳои забониро дар шароити табиӣ ва барои худ ҷолиб истифода мекунанд.

Масалан:

- Give me a ball, please.
- Here you are.
- Thank you!
- You are welcome.

Мисоли дигар:

- Can I have an apple, please?
- Yes, of course.
- How much is it?
- One somoni.

Дар вақти кор кардан аз рӯи намунаҳо аҳаммияти асосӣ ба сохтани ҷумлаҳо дар асоси аналогия, яъне қолаб (амсила) мебошад, зеро “Амсилаи методӣ ба низом нигаронидашудаи ташаккули салоҳияти забонӣ, ки хусусиятҳои равонӣ ва синнусолии кӯдакони синни томактабиро ба назар мегирад, дар ҷараёни ягона ва мукаммали таълими забони хориҷӣ амалӣ гардида, ҷузъҳои ҳадафӣ, концептуалӣ-назариявӣ, мушаххаси методӣ, арзёбӣ ва натиҷавиро дар бар мегирад.” [8, с.8]. Омӯзиши забони хориҷӣ дар зинаи ибтидоӣ истифодабарии қоидаҳои грамматикиро қариб пурра манъ кунад ҳам, танҳо дар баъзе ҳолатҳо омӯзгор метавонад вобаста ба зарурият баъзе тавзеҳотҳо диҳад. Дар вақти кор бо усули шифоҳӣ дар зинаи томактабӣ миқдори калимаҳои навро, ки дар ҳар як машғулият омӯхта мешаванд, маҳдуд кардан лозим аст.

Таҷриба дар кӯдакистони №13 ш.Хуҷанд нишон дод, ки дар соли якуми таҳсил омӯзгор метавонад дар як дарс на бештар аз чаҳор калима ва як ибораи сода, дар соли дуум ва сеум дар як дарс панҷ-шаш калима ва ду ибораро фаҳмонад. Бо вучуди ин, миқдори маводе, ки дар як машғулият ворид карда мешавад, метавонад фарқ кунад. Ин ҳолат ба як қатор омилҳо вобаста аст: хусусиятҳои фонетикии калимаю ибораҳои нав, мундариҷаи умумии машғулият, тайёрии қаблии кӯдак аз машғулияти гузашта, имконияти мустаҳкам намудани мавод дар дохили дарс ва пас аз он, воситаҳои аёни, таркиби гуруҳ ва хусусиятҳои инфиродии иштирокчиён (синну сол, ҳаҷми гуруҳ, ҳассосияти диққат, ҳузури кӯдакони дорои мушкилоти гуногун), инчунин шароити ташкилию моддӣ-техникии дарс ва ғайра.

Чунон ки дар боло зикр гардид, ҳангоми таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ба омӯзиши шеърҳо, қофияҳо ва сурудҳо аҳаммияти калон додан лозим аст. Кӯдакон шеърро дӯст медоранд ва қофияҳо, нисбат ба порчаҳои калон, барои дар хотир нигоҳ доштани онҳо осонтар ҳастанд. Омӯзиши шеър фаъолияти кӯдаконро барои ташаккули малакаҳои нутқи шифоҳӣ мусоидат мекунад, зеро онҳо аз шеър намунаҳо ҷамъ мекунанд. Порчаи омӯхташуда метавонад ҳамчун асос барои иҷроиши машқҳои ивазкунии шифоҳӣ ва ташаккули шаклҳо аз рӯи қиёс хизмат кунад. Аммо ҳангоми интиҳоби шеър омӯзгор бояд аз лиҳози методӣ босалоҳият бошад ва истифодабарии танҳо он шеърҳоро ба нақша гирад, ки дар таркибашон луғати маъмул ва сохторҳои оддӣ дошта бошанд.

Инак, тайёрии методии омӯзгори забони хориҷӣ барои ташкили раванди таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ хеле муҳим аст. Ин гуна омодагӣ бояд ба эҳтиёҷоти синну соли кӯдакон, хусусиятҳои психологии онҳо ва ҳадафҳои таълимӣ мувофиқат кунад, зеро ташкили раванди таълим дар зинаи таҳсилоти томактабӣ вазифаи

осони «дониш додан» нест; ин тарҳрезӣ, идора ва арзёбии муҳити мувофиқи кӯдак-марказ аст, ки дар он забон ҳамчун воситаи муошират ва танзими рафтор амал мекунад.

Аз ин рӯ, тайёрии методи омӯзгори забони англисӣ бояд аз дониши холиси фаннӣ фаротар ба роҳ монда шавад ва ба маҷмӯи салоҳиятҳои амалпазир табдил ёбад: тарҳрезии машғулиятҳои кӯтоҳ, истифодаи усулҳои мувофиқ ба синну сол, идоракунии вақт, арзёбии динамикӣ, истифодаи технологияҳои иттилоотиву коммуникатсионӣ ва ҳамкорӣ бо волидон.

Дар умум омӯзгоре, ки аз ҷиҳати методӣ барои бурдани фаъолият дар кӯдакистон омода аст, барои иҷрои вазифаҳои зерин тайёр мешавад:

- дарсҳои кӯтоҳро тавассути пайдарҳамии усулҳои мувофиқ (бо бозӣ, суруд, ҳикоя, ҳаракати ҷисмонӣ ва ғ.) баҳри расидан ба ҳадафҳои таълим мегузаронад;
- пайдарҳамии фаъолияти гуруҳро нигоҳ медорад;
- технологияи иттилоотиву коммуникатсиониро ба таври дуруст истифода мебарад;
- нақшаи рушди шахсиро мунтазам такмил медиҳад ва бо кӯдакон низ ҳамчун шахсиятҳо муносибат мекунад.

Тайёрии методи омӯзгори англисӣ барои муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар он вақт самарабахш аст, ки ба ҳамоҳангсозии назария ва амалия, ба ҳамкорӣ ва таъҷил, ба миқдори идорашавандаи муҳтаво ва арзёбии динамикӣ таъҷил кунад.

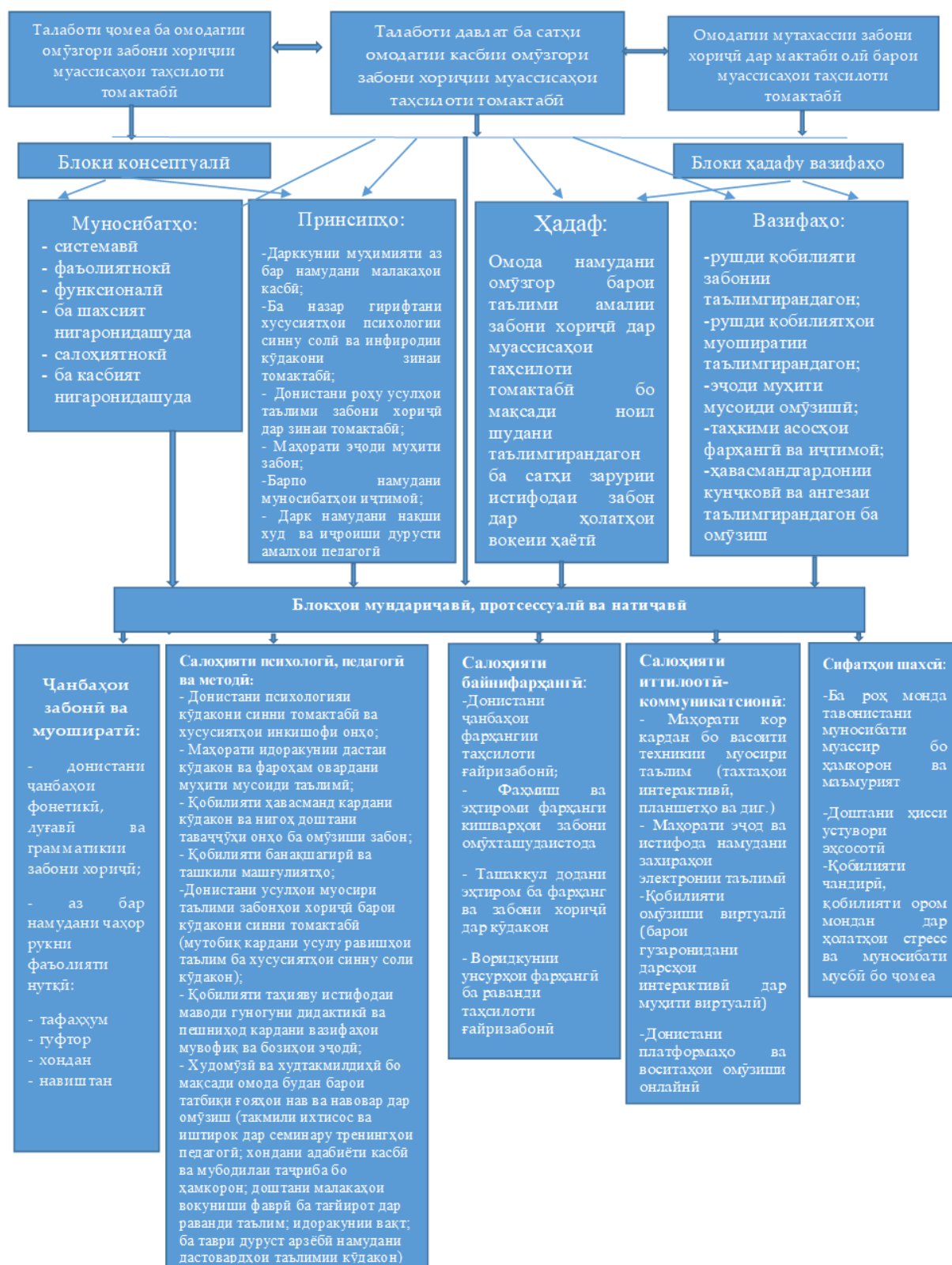
Дар асоси гуфтаҳои боло дар зер баъзе ҷанбаҳои муҳимми тайёрии методи омӯзгори забони англисии муассисаи таҳсилоти томактабӣ ба ташкили раванди таълим (интихоби китобҳо, маводи аудиоӣ, видеоӣ, суруду бозиҳо ва дигар маводи таълимӣ) оварда шудаанд:

- Омӯзгор бояд талаботи расмиро нисбати таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ҳатман донад.

- Тартиб додани нақшаи машғулиятҳо, ки ҳадаф, усул ва фаъолияти таълимиро дар бар мегиранд, инчунин риояи пайдарпаии мавзӯёт ва фаъолиятҳо, ки ба рушди мунтазам ва пайдарпайи забонии кӯдакон мусоидат мекунанд, барои омӯзгори фан нақши калидӣ дорад.
- Омӯзгор бояд дар бораи марҳилаҳои рушд ва хусусиятҳои синну соли кӯдакон маълумоти кофӣ дошта бошад.
- Омӯзгор бояд усулҳои таълимии мувофиқи синни кӯдаконро донад.
- Маҳорати истифодаи усулҳои фаъол (бозӣ, суруд, расм ва ғ.), ки кӯдаконро ба иштироки фаъол дар муошират ташвиқ мекунанд, яке аз талаботи муҳим нисбати омӯзгор аст.
- Омӯзгори забони англисӣ бояд технологияҳои ҳамфаъол, захираҳои мултимедиявӣ, платформаҳои онлайнро барои омӯзиш ва ғ. дар фаъолияти касбияш кор фармуда тавонад.
- Омӯзгор бояд он маводу амалиётро таҳия карда тавонад, ки мувофиқ ба сатҳи забондонии кӯдакон мавзӯоти омӯхташударо мустаҳкам намоянд.
- Омӯзгор бояд алоқаи зичи таълими забони англисиро бо фанҳои дигар, масалан, санъат, мусиқӣ ва математика пайваст карда тавонад.

Ҳамаи гуфтаҳои дар боло иброзшударо ҷамъбаст намуда, дар зер амсилаи омӯзгори муосири забони хориҷии муассисаи таҳсилоти томактабиро пешниҳод менамоем, ки он аз маҷмӯи талабот, ки дар назди омӯзгорони ояндаи соҳа ҳангоми омӯзиши касбӣ гузошта шудааст, иборат аст.

Амсилаи омӯзгори забони хориҷии муассисаи таҳсилоти томактабӣ



Тавре, ки дида мешавад, дар амсила талаботи ҷомеа ва давлат ба омӯзгори забони хориҷии зинаи таҳсилоти томактабӣ, ҳадаф, арзишу

принсипҳо, мундариҷа, раванд ва натиҷаи омодагии мутахассис нишон дода шудаанд.

Амсила, ба ақидаи мо, барои баланд бардоштани сифати таҳсилот, омодагии ҳамаҷонибаи омӯзгорон ва ба даст овардани натиҷаҳои баланд дар таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони синни томактабӣ мусоидат мекунад. Он стандартҳои ягонаро барои омода намудани мутахассисони соҳа таъмин намуда, барои тайёр кардан ва тақмили ихтисоси омӯзгорон мусоидат мекунад ва барои арзёбии фаъолияти онҳо замина фароҳам меорад.

Амсила аз се ҷанбаи пайдарҳам иборат аст:

- 1) Блоки талаботи ҷомеа, давлат ва бозори меҳнат ба омӯзгори соҳа;
- 2) Блоки концептуалӣ:
 - равишҳои низомнокӣ (таълим ҳамчун низоми паиҳам: ҳадаф → мундариҷа → усул/восита → вазъиятҳои гуруҳ → арзёбӣ → натиҷа); фаъолиятнокӣ (забон ҳамчун воситаи амал), функционалӣ (омӯзиши шаклҳо аз рӯи функсияи муоширатӣ), салоҳиятнокӣ (натиҷа ҳамчун салоҳият), ба шахс нигаронидашуда (эҳтиёҷ, суръат ва услуби омӯзиши ҳар як кӯдак дар маркази таваҷҷуҳ), ба касб нигаронидашуда (омодагӣ ба фаъолияти воқеии омӯзгор);
 - принсипҳои педагогӣ (дарк кардани муҳиммияти аз бар намудани малакаҳои касбӣ, ба назар гирифтани хусусиятҳои психологӣ синну солӣ ва инфиродии кӯдакони зинаи томактабӣ, дониستاني роҳи усулҳои таълими забони хориҷӣ дар зинаи томактабӣ, маҳорати эҷоди муҳити забон, барпо намудани муносибатҳои иҷтимоӣ, дарк намудани нақши худ ва иҷроиши дурусти амалҳои педагогӣ).
- 3) Блоки ҳадафу вазифаҳо, ки ҳадафи умумиро, яъне омода намудани омӯзгори забони хориҷии зинаи томактабиро ба амалиёт табдил медиҳад.

Блокҳои мундариҷавӣ, протсессуалӣ ва натиҷавӣ салоҳиятҳои зарурӣ ва сифатҳои шахсиرو муайян мекунад.

Гуфтан мумкин аст, ки амсилаи пешниҳодшуда ба саволҳои «чаро», «чӣ гуна» ва «бо чӣ» омода кардани мутахассисро ҷавоб медиҳад ва нақши “харитаи роҳ”-ро иҷро мекунад. Сатҳи воқеии омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони англисӣ дар марҳилаи таҳсил дар донишгоҳ барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, ҷараёни татбиқи амсилаи таҳияшуда ва натиҷаҳои истифодабарии он дар зербобҳои минбаъда оварда мешаванд.

2.2. Сатҳи воқеии омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони англисӣ дар марҳилаи таҳсил дар донишгоҳ барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ

Таҳқиқи қисмати назариявии рисолаи мазкур нишон дод, ки омода намудани омӯзгорони оянда барои таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони синни томактабӣ муносибати ҳамаҷонибаро талаб менамояд, ки он фарогири ҷанбаҳои назариявӣ, амалии педагогӣ ва инчунин ташаккули сифатҳои шахсӣ ва касбӣ мебошад. Дар ин раванд, аҳаммияти махсус ба ташаккули салоҳиятҳои муоширатӣ, методӣ, психологӣ ва байнифарҳангии омӯзгор дода мешавад, зеро маҳз ҳамин омилҳо самаранокии фаъолияти педагогии ӯро дар муҳити томактабӣ муайян месозанд.

Бо мақсади муайян намудани сатҳи воқеии омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони англисӣ, инчунин санҷиши самаранокии амсилаи пешниҳодшуда, таҷрибаи таҳқиқотӣ гузаронида шуд, ки он дар асоси технология ва марҳилаҳои муайян амалӣ гардид.

Мувофиқи амсилаи таҳияшуда, технологияи гузаронидани таҷрибаи таҳқиқотӣ бо мақсади омода намудани омӯзгорони оянда барои таълими забони англисӣ дар кӯдакистонҳо аз марҳилаҳои зерин

иборат буд:

1. Марҳилаи омодагӣ

А. Муайян кардани мақсаду вазифаҳо

Мақсад: Омода намудани омӯзгорони ояндаи соҳа ба таълими самараноки забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ.

Вазифаҳо:

- ташҳиси сатҳи воқеии омодагии касбии донишҷӯён барои фаъолияти педагогӣ дар зинаи томактабӣ;
- муайян намудани талаботи касбӣ, дониш, малака ва салоҳиятҳои зарурӣ барои омӯзгори забони англисӣ дар кӯдакистон;
- таҳияи нақшаи таълимӣ ва маводи методии мутобиқ ба хусусиятҳои синну солии кӯдакон;
- ба роҳ мондани ҳамкорӣ бо муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ барои ташкил ва гузаронидани таҷрибаомӯзии педагогии донишҷӯён.

Б. Таҳияи нақшаи таҷрибаомӯзӣ

- таҳияи барномаи муфассали таҷрибаомӯзӣ бо дарназардошти марҳилаҳои асосии фаъолияти педагогӣ;
- муайян намудани меъёрҳо ва нишондиҳандаҳои арзёбии сатҳи омодагии донишҷӯён (дониши назариявӣ, маҳорати амалӣ, қобилияти коммуникативӣ ва ғ.);
- пешбинӣ намудани шаклҳои назорат ва худназоратии фаъолияти донишҷӯён дар ҷараёни таҷрибаомӯзӣ.

2. Марҳилаи назариявӣ

Дар ин марҳила ба донишҷӯён курси махсуси омодагӣ пешниҳод карда шуд, ки ба рушди заминаҳои назариявии фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ равона гардида буд. Мазмун ин марҳила фаъолиятҳои зеринро дар бар мегирифт:

- гузаронидани машғулиятҳои лексиониву амалӣ оид ба психологияи кӯдакон, методикаи таълими забони хориҷӣ дар синни томактабӣ ва

технологияҳои муосири таълим;

- таҳлили вазъиятҳои педагогӣ бо мақсади ташаккули малакаи қабули қарорҳои методӣ дар шароити воқеӣ;
- ташкил намудани тренингҳои амалӣ вобаста ба таҳияи нақшаи машғулиятҳо, интихоби усулҳои мувофиқ ва истифодаи воситаҳои таълимӣ;
- омӯзиши роҳҳои ташкили муҳити мусоиди забонӣ ва истифодаи усулҳои бозӣ, суруд, расм ва дигар фаъолиятҳои эҷодӣ дар раванди таълим.

3. Марҳилаи амалӣ

Марҳилаи амалӣ яке аз зинаҳои муҳимтарини раванди омодаسازی омӯзгорони оянда ба ҳисоб рафта, ба татбиқи мустақими донишҳои назариявӣ дар шароити воқеии фаъолияти педагогӣ равона карда мешавад. Дар ин марҳила донишҷӯён дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ таҷрибаомӯзии педагогӣ гузаронида, бо муҳити воқеии таълим ва тарбия аз наздик шинос мешаванд.

Омӯзиши амалии донишҷӯён дар кӯдакистонҳо фаъолияти гуногунҷабҳаро дар бар мегирад, аз ҷумла: иштирок дар машғулиятҳои гурӯҳӣ, мушоҳидаи кори омӯзгорони таҷрибадор, таҳия ва татбиқи мустақилонаи нақшаҳои дарсӣ, интихоби усулҳои мувофиқи таълим вобаста ба синну сол ва хусусиятҳои инфиродии кӯдакон. Донишҷӯён дар раванди таълим аз методикаҳои гуногун, аз қабилҳои усулҳои бозигарона, муоширатӣ, аёни ва ҳамфаъол истифода бурда, кӯшиш менамоянд, ки муҳити мусоиди забониро фароҳам оваранд ва таваҷҷуҳи кӯдаконро ба омӯзиши забони англисӣ ҷалб намоянд. Ҳамзамон, онҳо малакаҳои муоширати педагогӣ, идоракунии гурӯҳ ва ташкил намудани фаъолияти таълимиро дар шароити синф аз худ меkunанд.

Назорати доимии раванди таҷрибаомӯзӣ тавассути роҳбарони таҷрибаомӯзӣ ва омӯзгорони муассисаҳои томактабӣ таъмин карда

мешавад. Ин назорат ҳам дар шакли мушоҳид ва инчунин дар шакли муҳокимаи мунтазами машғулиятҳои гузаронидашуда, таҳлили дастовардҳо ва ошкор намудани мушкилот амалӣ мегардад. Ба донишҷӯён тавсияҳо ва маслиҳатҳои методӣ дода шуда, онҳо барои такмил додани фаъолияти худ ҳидоят карда мешаванд. Таҳлили пешрафти донишҷӯён имконият медиҳад, ки сатҳи ташаккули малакаҳои касбӣ, қобилияти татбиқи донишҳои назариявӣ ва омодагии онҳо ба фаъолияти мустақилона муайян карда шавад.

Дар ҷараёни татбиқи марҳилаи амалӣ кӯшиш ба харҷ дода шуд, ки методикаи омода намудани омӯзгорони оянда ба таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ба таври гуногунҷабҳа таҳия ва амалӣ гардад. Ин методика ҳамгироии се ҷанбаи асосиро (донишҳои назариявӣ, фаъолияти амалӣ ва арзёбии натиҷаҳо) таъмин намуда, ба донишҷӯён имконият фароҳам меорад, ки малакаҳои касбии худро аз худ намуда, онҳоро дар шароити воқеӣ санҷанд, таҳлил намоянд ва пайваста такмил диҳанд.

Аз ин лиҳоз, омӯзиши таҷрибавӣ, ки дар доираи таҳқиқоти мазкур гузаронида шуд, ҷузъҳои асосии зеринро дар бар гирифт:

1. Тайёрии назариявии донишҷӯёни ихтисоси “Омӯзгори забони англисӣ” барои кор дар кӯдакистонҳо.

Омӯзиши курсҳои интихобӣ:

- Хусусиятҳои назариявӣ ва амалии таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ;
- Психологияи рушди кӯдакон ва усулҳои педагогии кор бо онҳо;
- Истифодаи бозиҳо, мусиқӣ, сурудҳову қофияҳо ва расмҳо дар раванди таълими забони хориҷӣ дар зинаи таҳсилоти томактабӣ;
- Таҳия ва мутобиқсозии нақшаву барномаҳои таълимӣ барои кӯдакони синни томактабӣ;
- Усулҳои арзёбӣ ва мониторинги дониши кӯдакони синни томактабӣ;

- Ташаккули малакаҳои нутқӣ ва рафъи нуқсонҳои эҳтимолии нутқи кӯдакони синни томактабӣ.

2. Фаъолияти амалии донишҷӯёни ихтисоси “Омӯзгори забони англисӣ” дар кӯдакистон.

Таҷрибаомӯзии педагогӣ дар кӯдакистонҳо:

- Мушоҳида ва назорати фаъолияти омӯзгорони забони хориҷӣ;
- Гузаронидани машғулиятҳо аз ҷониби муаллифи рисола ва донишҷӯён;
- Таҳлил ва арзёбии фаъолияти таҷрибаомӯзон дар кӯдакистон аз рӯи истифодабарии усулҳои технологияҳои муосир (усули муоширатӣ, равишҳои фаъолияти бозӣ, истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ, истифодаи сурудҳои қофияҳо дар таълим, ворид намудани усулҳои нақшбозӣ ва намоишҳои театрий ба ҷараёни таълим, истифодабарии барномаҳои интерактивӣ ва платформаҳои таълимӣ ва ғайраҳо).

Корҳои озмоишӣ, ки ба рушди омодагии касбии донишҷӯён барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ нигаронида шуда буд, дар заминаи таҷрибавии МДТ “Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров” ва Донишкадаи омӯзгорӣ шаҳри Панҷакент анҷом дода шуданд. Кори озмоишӣ чунин марҳилаҳоро дар бар гирифт: муайянкунӣ, ташаккулёбӣ, назорат ва таҳлил. Мақсади марҳилаи муайянкунӣ ташхиси сатҳи омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои кор дар зинаи таҳсилоти томактабӣ буд. Дар ин марҳалаи таҷриба маҷмӯи усулҳои гуногуни тадқиқот ба кор бурда шуд:

- Тарҳрезӣ ва амсиласозии раванди таълим дар мактаби олий;
- Усулҳои озмоиши педагогӣ (саволу ҷавоб, мусоҳиба, мушоҳида, арзёбӣ);
- Таҷрибаи амалӣ;

- Омӯзиш ва таҳлили фаъолиятнокии таълимии донишҷӯён.

Маҷмӯи усулҳои номбаршуда барои муайян кардани сатҳи омодагии касбии донишҷӯён интихоб ва татбиқ карда шуданд. Дар байни донишҷӯён саволнома аз рӯи мавзӯи “Роҳҳои ҳавасманд намудани кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ” ва тест аз рӯи “Омодагӣ ба кор бо кӯдакони хурдсол” гирифта шуд. Дар ин марҳила 245 нафар донишҷӯи ду макотиби олии иштирок намуданд. Саволҳои додашуда аз рӯи мавзӯи “Роҳҳои ҳавасмандгардонии кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ дар муассисаҳои таълимии томактабӣ” ба таври зерин омода шуданд:

- Кадом роҳҳои асосии ҳавасмандгардонии кӯдаконро ба омӯзиши забони англисӣ дар муассисаҳои томактабӣ медонед?
- Кадом бозиҳо барои ҳавасманд кардани кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ самаранок мебошанд?
- Фаъолияти бозӣ ба ҳавасмандии кӯдакон ва таваҷҷӯҳи онҳо ба омӯзиши забон чӣ гуна таъсир мерасонад?
- Чӣ тавр истифодаи сурудҳо ва шеърҳо кӯдаконро ба омӯзиши забони англисӣ ҳавасманд мекунад?
- Кадом суруду шеърҳои мушаххасро барои гурӯҳҳои синну соли гуногуни кӯдакон истифода бурдан мумкин аст?
- Чӣ гуна ҳамгироии унсурҳои фарҳангии кишварҳои англисзабон метавонад таваҷҷӯҳи кӯдаконро ба омӯзиши забон афзоиш диҳад?
- Кадом чорабиниҳои фарҳангиро барои кӯдакони синни томактабӣ барои баланд бардоштани ҳавасмандии онҳо гузаронидан мумкин аст?
- Чӣ тавр филмҳои тасвирӣ ва дигар маводи аудиовизуалӣ метавонанд кӯдаконро ба омӯзиши забони англисӣ ҳавасманд кунанд?
- Кадом филми тасвирӣ ва маводҳои аудиоӣ барои кӯдакони синни томактабӣ беҳтаранд?

- Кадом бозиҳои нақшбозӣ ва намоишҳои театриро барои баланд бардоштани ҳавасмандии кӯдакон истифода бурдан мумкин аст?
- Эҷоди муҳити забонӣ ба ҳавасмандии кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ чӣ гуна таъсир мерасонад?
- Барои дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ба вуҷуд овардани муҳити ҳавасмандкунӣ чӣ гуна тадбирҳои амалӣ андешидан мумкин аст?
- Кадом технологияҳо ва замимаҳои мобилиро барои ҳавасманд кардани кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ истифода бурдан мумкин аст?
- Барномаҳои таълимиро барои кӯдакони синни томактабӣ чӣ гуна ба таври дуруст интихоб ва истифода бурдан мумкин аст?
- Кадом усулҳоро барои арзёбии сатҳи ҳавасмандии кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ истифода бурдан мумкин аст?
- Натиҷаҳои арзёбии ҳавасмандиро барои беҳтар кардани раванди таълим чӣ гуна истифода бурдан мумкин аст?

Ин саволҳо дар назди донишҷӯён бо он мақсад гузошта шудаанд, ки то ки сатҳи омодагии онҳо барои истифодабарии ҷанбаҳои гуногуни ҳавасмандии кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ муайян карда шавад.

Санҷиши ташхисӣ оид ба омодагии донишҷӯён ба кор дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар намуди тест аз рӯи мавзӯи “Омодагӣ ба кор бо кӯдакон хурдсол” низ гузаронида шуд. Дар зер намудҳои тест пешакаш карда мешавад:

1. Тестҳо барои санҷиши донишҳои назариявӣ

1) А. Интихоби чандкарата: "Кадом усул барои таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони синни томактабӣ самараноктар аст?"

Б. Саволҳо бо ҷавоби кушод: "Марҳилаҳои асосии инкишофи нутқи кӯдакони синни томактабиро ва таъсири онҳоро ба таълими забони хориҷӣ тавсиф кунед."

В. Пур кардани ҷойҳои ҳолӣ: "Усули муоширати таълим ба рушди _____ дар кӯдакон нигаронида шудааст."

2) Интихоби чандкарата: «Кадам принцип барои таълими кӯдакони синни 3–4 сола бартарият дорад?»

А) Усули грамматикӣ-тарҷумавӣ; Б) Усули аудио-лингвалӣ (шунавоӣ ва нутқӣ); В) Усули бозигарона + усули "гӯш кун ва иҷро нам"; Г) Танҳо бо варақаҳои қорӣ (машқҳои хатӣ)

Б. Дуруст/Нодуруст:

а) «Шунидан бояд пеш аз гуфтор тақвият ёбад».

б) «Бозигарии хориҷкунанда барои ҳавасмандӣ беҳтаранд».

В. Мувофиқаткунӣ: усул ↔ тавсиф

А) «гӯш кун – иҷро нам»; Б) ҳикоягӯӣ бо истифодаи тасвирҳо; В) истифодаи ишора ва ҳаракат; Г) робитаи ҳарф ва овоз.

Г. Пур кардани ҷойҳои ҳолӣ:

«Барнома дар зинаи томактабӣ бояд _____-марказ ва _____-асос бошад».

2. Тестҳои барои санҷидани сатҳи омодагии донишҷӯён ба фаъолияти амалӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ

А. Банақшагирии машғулиятҳо: "Бо истифода аз усулҳои бозӣ нақшаи дарси "Animals"-ро барои кӯдакони 4-5 сола тартиб диҳед."

Б. Гузаронидани дарсҳо: "Бо истифода аз маводи визуалӣ ва бозигарӣ аз рӯи яке аз мавзӯҳои пешниҳодшуда дарси кӯтоҳмуддат гузаронед."

В. Коркарди маводи дидактикӣ: "Барои омӯзиши рангҳо (Colours) бо забони англисӣ маҷмӯи маводи аёниро эҷод кунед."

Г. Тарҳрезии қолабҳои дарс барои кӯдакони 3–4 ва 5–6 сола аз рӯи як мавзӯ (Colours), тақсимкунии вақт, муайянкунии усулҳои таълим.

3. Санҷиши омодагӣ ба фаъолияти педагогӣ аз рӯи вазъият:

- "Агар яке аз кӯдакони гурӯҳ намехоҳад дар дарс дар фаъолияти бозӣ ширкат кунад, шумо чӣ кор хоҳед кард?"

- "Тасаввур кунед, ки шумо ба волидон пешрафти фарзандашонро дар

омӯзиши забони англисӣ фаҳмонда истодаед»;

- «Кӯдак шармгин аст ва ба таври шифоҳӣ ҷавоб намедиҳад»;

- «Ду кӯдак баҳс мекунанд. Чӣ гуна бо забони хориҷӣ ва бозӣ вазро идора мекунед?»;

- «Волидон аз истифодаи маводи видеоӣ нигаронанд. Чӣ тавр маводи бехатариро мувофиқи ҳадафи таълимиро пешниҳод мекунед?»;

- «Кӯдак калимаи three-ро бо /s/ мегӯяд. Барои рафъи камбудӣ ягон машқи бозимонандро барои ислоҳ пешниҳод кунед» ва ғ.

4. Арзёбии донишҷӯён аз рӯи машғулиятҳои гузаронидашуда. Дар ин марҳила донишҷӯён машғулияти кӯтоҳмуддат гузарониданд, ки дар он дигар донишҷӯён ҳамчун кӯдакони хурдсол нақш бозиданд. Пас аз машғулияти гузаронидашуда аз ҷониби мо машғулияти пурсишшудагон аз рӯи нишондиҳандаҳои зерин таҳлил карда шуд:

1) Дарси донишҷӯ аз рӯи меъёрҳои омодагӣ, муошират бо кӯдакон, истифодаи мавод, идоракунии вақт арзёбӣ гардид.

2) Ҳангоми таҳлил ба унсурҳои дар дарс истифодашуда (бозиҳо, маводи аёнӣ, сурудҳо, фаъолияти гурӯҳӣ) аҳаммият дода шуд.

3) Ба донишҷӯён саволҳо барои худбаҳодиҳӣ дар бораи ҷанбаҳои гуногуни омӯзиш дода шуд. Масалан: Маҳорати банақшагирии дарсҳои худро аз рӯи ҷадвал дар асоси меъёри 5 ҳол арзёбӣ кунед.

Тавре ки таҳлили натиҷаҳои марҳилаи муайянкунии таҷриба нишон дод, нишондиҳандаҳои сатҳи ташаккулёбии омодагии ибтидоии касбии донишҷӯён умуман дар сатҳи паст қарор доштанд. Ин ҳолат аз он шаҳодат медиҳад, ки қисми зиёди донишҷӯён ҳанӯз ҳам дар татбиқи донишҳои назариявӣ дар шароити воқеии фаъолияти педагогӣ ва истифодаи усулҳои самараноки таълим мушкилӣ доранд.

Дар ҷадвали зерин натиҷаҳои бадастомадаи донишҷӯён бо нишондиҳандаҳои дахлдор пешниҳод мегарданд.

Сатҳи ташаккулёбии омодагии ибтидоии касбии донишҷӯён (245 нафар)
дар марҳилаи муайянкунӣ

Шакли назорат	Мавзӯ	Баҳои “аъло”	Баҳои “хуб”	Баҳои “қаноатбахш”	Баҳои “ғайриқаноатбахш”
Саволнома	Роҳҳои ҳавасманд намудани кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ	29 (12%)	52 (21%)	60 (24,5%)	104 (42,5%)
Тест	Омодагӣ ба кор бо кӯдакони хурдсол	31 (12,6%)	47 (19,2%)	68 (27,7%)	99 (40,5%)

Бар асоси марҳилаи муайянкунӣ дар ду пойгоҳ (МДТ «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи акад. Б. Ғафуров» ва Донишкадаи омӯзгории шаҳри Панҷакент), ки 245 донишҷӯро дар бар гирифт, сатҳи воқеии омодагии касбӣ чунин тасвир меёбад.

Хулосаи таҳлили нишондиҳандаҳо:

1. Саволнома дар мавзӯи «Роҳҳои ҳавасманд кардани кӯдакон ба омӯзиши англисӣ» нишон дод:

Аъло – 12%, хуб – 21%, қаноатбахш – 24,5%, ғайриқаноатбахш – 42,5%.

2. Тести «Омодагӣ ба кор бо кӯдакони хурдсол»:

Аъло -12,6%, хуб – 19,2%, қаноатбахш – 27,7%, ғайриқаноатбахш – 40,5%.

Агар ин ду манбаъ ҷамъбаст шаванд, тасвири мутаносиб чунин аст:

- Сатҳи баланд (аъло + хуб): ~32,4%
- Сатҳи миёна (қаноатбахш): ~26,1%
- Сатҳи паст (ғайриқаноатбахш): ~41,5%

Яъне, ҳудуди ду-сеяки донишҷӯён ба сатҳҳои «миёна ва поён» мансубанд, ки ин аз нокифоя будани омодагии касбии онҳо шаҳодат медиҳад, дар ҳоле ки танҳо тақрибан сеяки онҳо нишонаҳои омодагии нисбатан баландро нишон медиҳанд.

Инак, ба диссертатсия дохил кардани зербоби «Сатҳи воқеии омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони англисӣ дар марҳилаи таҳсил дар донишгоҳ барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ»-ро мо барои он зарур шуморидем, ки зербоби мазкур пайдарҳамии мустаҳкамро миёни бахшҳои назариявӣ ва таҷрибавӣ таъмин менамояд ва дар асоси пешниҳоди далелҳои амалӣ меъёрҳои танзими таълиму тарбия дар омодагии касбии омӯзгорон муайян карда мешаванд.

2.3. Меъёрҳои танзими таълиму тарбияи касбии омӯзгорони ояндаи забони англисӣ дар макотиби олий

Дар зербоби мазкур ҳамчун идомаи мантиқии зербоби қаблӣ тасмим гирифта мешавад, ки меъёрҳои аслии шароити макотиби оливо дар тайёр кардани мутахассисон – омӯзгорони ояндаи забони англисии муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ошкор кунем, то раванди мақсадноку самарабахш барои ба даст овардани ҳадафҳо муайян гардад.

Яке аз меъёрооти муҳим ин ба эътибор гирифтани салоҳияти касбии муҳассилин дар ҷараёни таълиму тарбия ва оmodасозӣ мебошад, ки барои ташаккули технологияи педагогӣ ва муайян кардани ҳадаф ва вазифаҳои он мусоидат менамояд ва инчунин ин натиҷаҳо барои сиёсатгузорӣ дар соҳаи омода кардани кадрҳои зинаи томактабӣ ва такмили ихтисоси омӯзгорон истифода мешаванд.

Дар зербоби қаблӣ меъёрҳои таҳсис (саволнома, тест, микродарс) санҷида шуда, меъёрҳои баҳодиҳӣ барои марҳилаҳои «ташаккулёбӣ» ва «назорат» муайян карда шудаанд.

Таркиби меъёри таҳсис (саволномаҳо, тестҳои назариявӣ, вазифаҳои амалӣ, яъне банақшагирии дарс, гузаронидани қисмати муайяни дарс, сохтани маводи аёнӣ, амалиёт дар вазъиятҳои муоширатӣ бо кӯдакон ва волидайнӣ онҳо) имконият медиҳад, ки камбудии дар зерсалоҳиятҳои касбӣ дақиқтар равшан шаванд:

1. Методикаи махсуси томактабӣ. Дар тарҳи дарсҳои дар асоси бозиҳо ташкилшуда, дар пайдарҳамии фаъолиятҳо (шунда фаҳмидан — ҳаракат — бозӣ — суруд — такрор) ва идоракунии вақт якҷанд камбудҳо мушоҳида шуданд. Масалан:

- Худи омӯзгор дар дарс бисертар суҳан мекунад, дарси 20-дақиқа барои кӯдакони 4–5-сола бидуни тайёри оғоз мешавад, муаллим вақти бисерро танҳо бо шарҳдиҳӣ мегузаронад, кӯдакон ноором мешаванд, амалиётро (Гӯш кун ва иҷро намо) кам иҷро менамоянд.
- Ба кӯдакон, ки ҳоло моторикаи дастиашон рушд наёфтааст, супориши хаттӣ (навиштани баъзе ҳарфҳои алифбо) медиҳанд.
- Дар дарс якбора 10-11 калимаи нав (масалан, аз рӯи мавзӯи “Animals”) пешниҳод меkunанд.
- Баъзе бозиҳо (масалан, «Simon Says» ё «Musical chairs») бо шумораи ками бачаҳо гузаронида мешавад ва қисми боқимондаи онҳо ҳамчун тамошобин меистанд.
- Тақсимои вақт наҳама вақт дуруст аст.
- Дар вазъиятҳои қолабӣ (масалан, иштирок накардани кӯдак дар бозӣ, шарҳи пешрафт ба волидон) қадамҳои пайдарҳам ва оҳанги муносиб ҳамеша риоя намешаванд.

2. Бозиҳо, сурудҳо ва қофияҳо барои гурӯҳҳои синну соли гуногун аз лиҳози методӣ ба таври дуруст фарқ карда намешаванд ва интиҳоби онҳо на ҳамеша бо ҳадафҳои омӯзиши забони хориҷӣ пайваст ҳастанд. Мисолҳо:

- Баъзе донишҷӯён бо кӯдакони 3–4-сола (ёдовар мешавем, ки дар ин марҳила худи донишҷӯён нақши кӯдаконро бозиданд), суруди «Old MacDonald»-ро, ки дар таркибаш номи 6-7 ҳайвон оварда шудааст, истифода мекунанд. Хуб мешуд, ки ин суруд қисман, яъне бо шиносӣ бо номи 2-3 ҳайвон (cat, dog) ва овози онҳо (meow/woof) кор фармуда шавад.

- Баъзан ба кӯдакони ин синну сол Алифборо (Alphabet) бо суръати баланд мефаҳмонанд, ба ҷои он, ки бо қофияи кӯтоҳ (масалан, А, В, С – clap with me).

- Дар байни онҳо донишҷӯён низ буданд, ки бо кӯдакони 4–5-сола суруди «Months of the Year» (мафҳумҳои абстрактӣ) бидуни такягоҳи аёнӣ меомӯзониданд ва ғ.

3. Донишҷӯён дар бораи қоидаҳои истифодабарии технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ донишӣ кофӣ надоранд, дар интиҳоби онҳо, дар мутобиқкунии маводи аудиоӣ ва видеоӣ ба сатҳи забондонӣ ва синну соли кӯдакони хурдсол ба камбудӣ роҳ медиҳанд. Масалан:

- барои гурӯҳи бачагони 3–4-сола филми тасвирӣ бо муддати 5–7 дақиқа гузошта мешавад, ки суръати гуфтор баланд, ҷумлаҳо дароз ва қаҳрамонҳо ҳамзамон бо овози баланд суҳбат мекунанд ва кӯдакон мазмуни филми тасвириро аз даст медиҳанд ва танҳо ба тасвир менигаранд;

- клипҳои видеоии “Алифбои англисӣ” (Alphabet) бо суръати хеле тез гузошта мешаванд, ки боиси тақлиди талаффузи носоҳеҳи овозҳо (масалан, /r/, /th/) мегардад;

- хусусиятҳои синнусолии кӯдакон ба эътибор гирифта намешавад: ба кӯдакони 3–4-сола мавзӯи “Days of the week” бо ҷумлаҳои мураккаб нишон дода мешавад, дар ҳоле ки ин муҳтаво барои кӯдакони 5–6-сола мувофиқтар аст;

- донишҷӯён маводи видеоиро пеш аз намоиш додан ба кӯдакон аз рекламаи беруна тоза намеkunанд;

- садои дар паси видеоӣ буда (фон) баланд буда, барои шунидани нутқи қаҳрамонон монеагӣ эҷод мекунад;

- дар маводи видеоӣ истифодабарии субтитрҳо ба назар гирифта нашудааст, аз ин рӯ омӯзгор барои манъ ё идома додани тамошои видео танҳо аз контексти гуфтугӯии персонажҳо истифода мебарад;

- контексти маводи фарҳангӣ (идҳо, хӯрокҳо ё диг.) бидуни тавзеҳи он дода мешавад ва ғ.

4. Арзёбии натиҷаҳои машғулият. Камбудиҳои дар ин самт вучуддошта бештар дар интиҳоби нодурусти меъёри баҳогузори, номутобиқ будани он ба ҳадафи машғулиятҳо, аҳаммияти бештар ба рафтори кӯдакон нисбат ба сатҳи забондонии онҳо, ё истифодабарии усулҳои якранга дар баҳогузори, дида шуданд.

Тавре дар боло таъкид шудааст, шинос набудани донишҷӯён бо хусусиятҳои таълими забони англисӣ дар кӯдакистон ва норасоии таҷрибаи амалии онҳо дар муҳити воқеӣ сабаби аслии камбудиҳои ишорашуда мебошад.

Ҳамин тавр, натиҷаҳои марҳилаи муайянкунӣ нишон доданд, ки қисми зиёди донишҷӯёни ихтисоси «Омӯзгори забони англисӣ» бо хусусиятҳои таълими забон дар муҳити кӯдакистон шиносоии кофӣ надоранд ва таҷрибаи амалии онҳо дар гуруҳҳои томактабӣ маҳдуд аст.

Аз ҳамин рӯ, зарур шуморида мешавад, ки ҳангоми таълиму тарбияи касбии омӯзгорони забони хориҷӣ дар макотиби олии дар доираи фанҳои интиҳобӣ ва таҷрибаомӯзӣ меъёрҳо, нақша ва технологияи махсуси омодакунӣ татбиқу қорӣ гардад, яъне чунон меъёр, нақша ва технологияе, ки назарияро ба амалия пайвандад, вазифаҳои педагогиро ҳал кунад ва донишҷӯёнро дар сатҳи касбӣ ҳамчун омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ таълим, тарбия ва барои фаъолият бурдан дар муассисаҳои таълимоти томактабӣ омода созад.

Аз камбудиҳои дар боло зикргардида бармеояд, ки ҳадафи меъёрҳо, нақша ва технология бояд гузариши устувор аз «донистан» ба «тавонистан» бошад. Ба ибораи дигар, зарур аст, ки мундариҷаи фанӣ ва методӣ таҳия карда шавад ва он ба рафтори воқеӣ дар гуруҳ таъдир дода шавад. Масалан: тарҳрезии машғулиятҳои кӯтоҳ барои гуруҳҳои кӯдакони синни 3-4, 4-5 ва 5-6-сола, гузаронидани машғулиятҳо бо

идоракунии вақт, истифодаи маводи аудиоӣ ва видеоӣ, арзёбии пешрафт бидуни эълон намудани баҳо ба худи кӯдакон. Донишҷӯён бояд воҳиди забонӣ ва амалиётро дуруст тақсим кунанд, онҳоро ба ҷараёни усули «шунидан – иҷро – гуфтор» ҷой диҳанд ва такрори мавзӯро дуруст идора намоянд.

Дар асоси гуфтаҳои боло меёриҳои зерин бояд ба эътибор гирифта шаванд:

Якум, дар маркази таълим кӯдак меистад ва ҷараён дар асоси бозиҳо гузаронида мешавад; забон бо ҳаракати бадан пайваست мешавад, забон бо суруд, ҳикоя ва нақшбозӣ омӯзонида мешавад; қоидаҳо бидуни шарҳи тӯлонӣ аз мисолҳо бармеоянд.

Дуюм, самти муоширатии ҷараёни таълим дар кӯдакистон: ибораву ҷумлаҳои кӯтоҳ ва қолабҳои муколама («I want..., Here you are, Thank you») ҳамчун асоси муоширати дохилигуруҳӣ истифода мешаванд.

Севум, ин такягоҳ аст, зеро омӯзгор аввал намуна медиҳад, сипас иҷрои роҳнамоёнаро мегузаронад ва дар оянда оҳиста ёриро кам карда, таълимгирандагонро барои ба таври мустақил иҷро кардани супоришҳо водор месозад.

Чорум, одоби муошират бо шартӣ ба инобат гирифтани эҳсосоти кӯдакон риоя мешаванд.

Панҷум, ин омодагии омӯзгори оянда барои кор бо технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ (интиҳоб ва мувофиқкунии клипҳои кӯтоҳ ба ҷараёни таълим, сохтани субтитрҳои содда ва ғ.) мебошад.

Татбиқи технология зина ба зина сурат мегирад. Зинаи ташаккулёбӣ дар фанҳои интиҳобӣ бо мавзӯҳои мухталиф вобаста ба методикаи махсуси томақтабӣ, психологияи рушд ва идоракунии гуруҳ, тарҳрезии дарс бо муайянкунии дақиқи вақт, истифодабарии технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ бо мутабиқсозии он барои

зинаи томактабӣ, арзёбӣ ва ғ. тақсим мегардад. Ҳар як мавзӯ бо намоиши микродарс анҷом меёбад.

Баъдан, дар вақти таҷрибаомӯзӣ, донишҷӯён марҳила ба марҳила аз мушоҳида ба фаъолияти педагогӣ, яъне таълими забони англисӣ мегузаранд.

Дар зинаи назорат ва таҳлил арзёбии натиҷаҳо ва хулоса ҷамъбаст мегарданд ва бар асоси далелҳо барои ҳар як донишҷӯ нақшаи минбаъдаи рушд тарҳрезӣ мешавад.

Дар заминаи ин гуфтаҳо ҳаминро бояд таъкид намуд, ки меъёрҳои таълиму тарбияи касбии омӯзгорони забонҳои хориҷӣ дар мактаби олии аз омилҳои бо ҳам пайваст сарчашма мегиранд. Муайяну татбиқи намудани онҳо дар ҷараёни таълим назорат ва арзёбии пайвастаро талаб мекунад. Дар низомҳои муосири таълимӣ, сифати таълиму тарбияи омӯзгори мустақиман ба самаранокии таълими забон ва натиҷаҳои омӯзиши донишҷӯён таъсир мерасонад. Аз ин рӯ, муқаррар кардани меъёрҳои муҳиму асосӣ барои таълиму тарбияи касбӣ барои таъмини он, ки омӯзгорони оянда салоҳиятҳо, малакаҳо ва муносибатҳои касбии заруриро ба даст оранд, муҳим аст.

Меъёрооти таълиму тарбияи омӯзгори ба раванди бонизомии ҷамъоварӣ, таҳлил ва тафсири маълумот дар бораи пешрафт, салоҳиятҳо ва омодагии донишҷӯён барои фаъолияти касбӣ ишора мекунад. Он барои муайян кардани бартарият ва камбудии барномаҳои таълимӣ кӯмак мекунад ва барои тақмили онҳо замина фароҳам меорад. Тибқи таҳқиқоти муосир, назорат бояд пайваста, ҳамаҷониба ва ба меъёрҳо ва нишондиҳандаҳои возеҳ муайяншуда асос ёбад, ки ҳам дониши назариявӣ ва ҳам қобилиятҳои амалии таълимиро инъикос мекунанд.

Таълиму тарбияи касбии омӯзгорони забонҳои хориҷӣ якҷанд ҷузъҳои ба ҳам алоқамандро дар бар мегирад (дониши назариявӣ, малакаҳои методологӣ, салоҳияти муоширатӣ ва сифатҳои шахсӣ). Ин

ҷузъҳо асоси муайян кардани меъёрҳои таълимиро ташкил медиҳанд.

Таълиму тарбияи омӯзгорон бояд се самти асосиро фаро гирад:

1. Таълиму тарбияи назариявӣ (дониши педагогӣ ва забонӣ);
2. Таълиму тарбияи методологӣ (усулҳо ва стратегияҳои таълим);
3. Таълиму тарбияи равонӣ (фаҳмиши хонандагон ва равандҳои таълимӣ).

Назорат дар ин замина вазифаҳои зеринро дар бар мегирад:

- ташхис (муайян кардани сатҳи салоҳият);
- ташаккулдиҳӣ (дастгирии рушд);
- баҳодиҳӣ (арзёбии натиҷаҳо);
- пешгӯӣ (пешгӯӣ кардани фаъолияти оянда).

Таълиму тарбияи самаранок ҷамъовари мунтазами маълумотро тавассути санҷишҳо, мушоҳидаҳо, мусоҳибаҳо ва арзёбиҳои амалӣ талаб мекунад. Он инчунин бояд нишондиҳандаҳои миқдорӣ ва сифатиро дар бар гирад, то шаффофият ва эътимоднокиро таъмин кунад.

Муттаносибан метавон меъёрҳои асосии таълиму тарбияи касбии омӯзгоронро дар макотиби олӣ чунин қаламдод намуд:

1. Меъёри ангеа

Меъёри ангеа муносибати донишҷӯёнро ба омӯзиш ва хоҳиши онҳоро барои омӯзгорони забонҳои хориҷӣ шудан инъикос мекунад. Ангеа дар муваффақияти омӯзиши омӯзгорон нақши муҳим мебозад.

Нишондиҳандаҳои асосӣ инҳоянд:

- огоҳӣ аз аҳаммияти таълими забонҳои хориҷӣ дар фаъолияти касбӣ,
- шавқ ба кори педагогӣ,
- омодагӣ барои машғул шудан ба омӯзиши пайваста.

Таҳқиқот нишон медиҳад, ки ангеа метавонад тавассути пурсишномаҳо, мусоҳибаҳо ва эссеҳо арзёбӣ карда шавад.

Сатҳи баланди ангеа нишон медиҳад, ки донишҷӯён дар таҳсили

худ фаъолона иштирок мекунанд ва эҳтимоли бештари ба даст овардани салоҳияти касбӣ доранд.

2. Меъёри маърифатӣ (дар асоси дониш)

Меъёри маърифатӣ сатҳи дониши назариявӣ аз ҷониби донишчӯён бадастомадаро арзёбӣ мекунад. Инҳо дар бар мегиранд:

- 1) дониши забонӣ (грамматика, луғат, фонетика),
- 2) назарияҳои педагогӣ,
- 3) усулҳои таълим.

Барномаҳои донишгоҳӣ бояд курсҳои назариявиро бо омӯзиши амалӣ муттаҳид кунанд, то рушди ҳамаҷонибаи донишро таъмин кунанд.

Нишондиҳандаҳои ин меъёр инҳоянд:

- фаъолияти таълимӣ;
- натиҷаҳои имтиҳонҳои хаттӣ ва шифоҳӣ;
- қобилияти татбиқи дониши назариявӣ дар амалия.

Назорати рушди маърифатӣ ба он мусоидат мекунад, ки донишчӯён ба стандартҳои таълимӣ ҷавобгӯ бошанд ва барои масъулиятҳои таълимӣ омода бошанд.

3. Меъёри амалиётӣ (малакаҳои амалӣ)

Меъёри амалиётӣ ба қобилияти донишчӯён барои татбиқи дониш дар вазъиятҳои воқеии таълимӣ нигаронида шудааст. Ин яке аз ҷанбаҳои муҳимтарини омӯзиши касбӣ мебошад.

Нишондиҳандаҳои асосӣ:

- малакаҳои банақшагирии дарс;
- идоракунии синфхона;
- истифодаи усулҳо ва технологияҳои таълим;
- қобилияти арзёбии пешрафти донишчӯён.

Амалияи таълимӣ (таҷрибаомӯзӣ) дар рушди ин малакаҳо нақши муҳим мебозад. Донишчӯён тадриҷан тавассути мушоҳида, таълими роҳнамо ва амалияи мустақилона таҷриба пайдо мекунанд.

Таҳқиқотҳо тасдиқ мекунанд, ки усулҳои таълими муоширатӣ натиҷаҳои таълими касбиро ба таври назаррас беҳтар мекунанд ва сатҳи салоҳияти донишҷӯёнро афзоиш медиҳанд.

4. Меъёри муоширатӣ

Муаллимони забонҳои хориҷӣ бояд сатҳи баланди салоҳияти муоширатӣ дошта бошанд. Ин меъёр чунин малакаҳоро дар бар мегирад:

- малакаи забонӣ;
- қобилияти муоширати самаранок дар заминаҳои гуногун;
- малакаҳои муоширати байнифарҳангӣ.

Назорати салоҳияти муоширатӣ арзёбии инҳоро дар бар мегирад:

- малакаҳои суҳанронӣ, гӯш кардан, хондан ва навиштан;
- қобилияти гузаронидани дарсҳо бо забони англисӣ;
- муошират бо донишҷӯён.

Ғайр аз ин, малакаҳои муоширати боэҳтиром, ба монанди идораи эҳсосот ва муоширати байниҳамдигарӣ, барои самаранок намудани таълим муҳиманд.

5. Меъёри сифатҳои шахсӣ ва касбӣ

Ин меъёр ба хусусиятҳои шахсие, ки ба самаранокии таълим таъсир мерасонанд, диққат медиҳад. Онҳо аз масъулият, эҷодкорӣ, мутобиқшавӣ, ҳамдардӣ (эмпатия) ва ахлоқи касбӣ иборат ҳастанд.

Муаллимони забонҳои хориҷӣ бояд ба муҳити тағйирёбандаи таълимӣ мутобиқ шаванд ва ба ниёзҳои донишҷӯён посух диҳанд. Онҳо инчунин бояд барои наоварӣ ва рушди касбии пайваста тайёр бошанд.

Назорати сифатҳои шахсӣ аксар вақт мушоҳида, худбаҳодиҳӣ ва фикру мулоҳизаҳои мураббӣёнро дар бар мегирад.

6. Меъёри иброи фикру андешаҳо

Андешаҳо ҷузъи калидии рушди касбӣ мебошанд. Он қобилияти зеринро дар бар мегирад:

- 1) арзёбии фаъолияти таълимии худ;

- 2) муайян кардани чиҳатҳои қавӣ ва заиф;
- 3) банақшагирии такмили минбаъда.

Нишондиҳандаҳои инҳоянд:

- малакаи ҳудбаҳодиҳӣ;
- қобилияти муқаррар кардани ҳадафҳои касбӣ.

Таҳқиқотҳои муосир нишон медиҳанд, ки ташаккули малакаи иброи фикру андеша яке аз омилҳои назарраси раванди такмили доимии омодагии касбии омӯзгорони оянда ба ҳисоб меравад. Ин малакаи ба донишҷӯён кӯмак медиҳанд, ки фаъолияти ҳудро иҷро намуда, онро таҳлил, арзёбӣ ва такмил диҳанд. Қобилияти ифодаи андеша, шарҳ додани амалҳои ҳуд ва қабул намудани фикру мулоҳизаҳои асосӣ рушди ҳудтакмилдиҳӣ ва ташаккули шахсияти касбии омӯзгорро фароҳам меорад. Аз ин лиҳоз, дар раванди омодазории мутахассисони соҳа рушди малакаи рефлексивӣ ва муоширатӣ бояд ҳамчун яке аз самтҳои асосӣ баррасӣ гардад.

Арзёбии сатҳи омодагии касбӣ дар асоси меёриҳо ва нишондиҳандаҳои мушаххас амалӣ карда мешавад, ки онҳо далелҳои ҷеншавандаи пешрафти донишҷӯёро инъикос менамоянд. Ин нишондиҳандаҳо метавонанд хусусияти сифатӣ дошта бошанд, масалан, сатҳи иштироки фаълони дар машғулиятҳо, дараҷаи ҷалб шудан ба фаъолияти омӯзишӣ ва қобилияти ҳамкорӣ, ё хусусияти миқдорӣ дошта бошанд (аз ҷумла натиҷаҳои санҷишҳо, ҳолҳои баҳодиҳӣ ва нишондиҳандаҳои иҷрои супоришҳо). Маҳз чунин равиши ҳамгироёна кӯмак медиҳад, ки сатҳи воқеии ташаккули салоҳиятҳои касбӣ ба таври шаффоф дақиқ карда шавад.

Бинобар ин, таълими касбӣ одатан ба якчанд сатҳ ҷудо карда мешавад, ки ҳар яке дараҷаи муайяни ташаккули дониш ва малакаҳоро инъикос мекунад. Сатҳи ибтидоӣ бо доштани дониши умумӣ ва маҳдуд будани малакаи амалӣ тавсиф мегардад. Дар сатҳи асосӣ донишҷӯён

аллакай салоҳияти чузъиро аз худ намуда, метавонанд вазифаҳои оддиро иҷро намоянд, вале ҳанӯз ба роҳнамоӣ ниёз доранд. Сатҳи пешрафта бо ташаккули устувори малакаҳо ва қобилияти иҷрои мустақилонаи фаъолияти педагогӣ фарқ мекунад. Дар ниҳоят, сатҳи касбӣ дараҷаи баландтарини омодагӣ буда, донишҷӯ дорои салоҳияти пурраи касбӣ, тафаккури педагогӣ ва омодагӣ барои фаъолияти мустақилона дар муҳити таълим мегардад. Ин сатҳҳо дар асоси натиҷаҳои ҷамъшудаи ҳамаи меъёрҳо ва нишондиҳандаҳои онҳо муайян карда мешаванд.

Таълиму тарбияи самаранок истифодаи усулҳои гуногунро талаб мекунад, аз ҷумла:

1. Санҷиш ва арзёбӣ (имтиҳонҳои хаттӣ, санҷишҳои маҳорати забон, викторинаҳо).
2. Мушоҳида (мушоҳидаи синфӣ ҳангоми амалияи таълим, арзёбии фаъолияти таълим).
3. Пурсишҳо ва пурсишномаҳо (арзёбии ангежа ва муносибатҳо, фикру мулоҳизаҳои донишҷӯён ва муаллимон).
4. Арзёбии портфолио (маҷмӯаи нақшаҳои дарсӣ, маводҳои таълимӣ).
5. Худбаҳодиҳӣ (эссеҳои зеҳнӣ, нақшаҳои рушди шахсӣ).

Назорат дар таъмини сифати барномаҳои таълимии омӯзгорон нақши муҳим мебозад ва бояд пайваставу ботартиб бошад, ки ин ба омӯзгорон имконият медиҳад, ки пешрафтро дар тӯли вақт пайгирӣ кунанд ва тағйироти заруриро ворид кунанд. Ҳамаи асосии он аз беҳтар кардани самаранокии барномаҳои омӯзишӣ, таъмини мутобиқат бо стандартҳои таълимӣ, муайян кардани камбудии дар дониш ва малакаҳои донишҷӯён ва дастгирии рушди касбии пайваста иборат мебошанд. Бинобар ин, донишгоҳҳо вазифадоранд, ки барномаҳои таълимии худро мунтазам арзёбӣ кунанд, то боварӣ ҳосил кунанд, ки онҳо ба эҳтиёҷоти донишҷӯён ва ҷомеа ҷавобгӯ мебошанд. Ин таҳлили фаъолият, қаноатмандӣ ва натиҷаҳои таълимии донишҷӯёнро дар бар мегирад.

Инак, таълиму тарбияи касбии омӯзгорони забонҳои хориҷӣ як ҷузъи муҳимми таҳсилоти олий буда, кафолат медиҳад, ки омӯзгорони оянда салоҳиятҳои заруриро ба даст меоранд ва барои фаъолияти муваффақонаи касбӣ омодаанд.

Меъёрҳои асосии назорат ҷанбаҳои анғезанда, маърифатӣ, амалиётӣ, муоширатӣ, шахсӣ ва тафаккурӣ мебошанд. Ҳар яке аз ин меъёрҳо бо нишондиҳандаҳои мушаххас ва усулҳои арзёбӣ, ки баҳогузориҳои ҳамаҷонибаи омодагии донишҷӯёро таъмин мекунанд, дастгирӣ карда мешаванд. Тартиби самараноки назорат бояд бонизом, бисёрҷанба ва ба мушкилоти муосири таълимӣ мутобиқшаванда бошанд. Бо татбиқи меъёрҳои дақиқан муайяншуда ва арзёбии пайваста, донишгоҳҳо метавонанд сифати тайёр кардани муаллимонро ба таври назаррас беҳтар кунанд ва ба рушди омӯзгорони салоҳиятдор ва касбии забонҳои хориҷӣ саҳм гузоранд.

ХУЛОСАИ БОБИ ДУЮМ

Барои аз худ кардани амалии забони хориҷӣ аз ҷониби кӯдакони хурдсол, ҳангоми интихоби мавзӯҳо барои рушди нутқи шифоҳӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ зарур аст, ки як қатор меъёрҳо ба назар гирифта шаванд: мувофиқати мавзӯи машғулият ба манфиатҳо ва эҳтиёҷоти муоширати кӯдакон, имкониятҳои мундариҷавӣ ва методии он, пайдарҳамӣ ва ба роҳ мондани такрори маводи омӯхташуда дар мавзӯҳои минбаъда, таъмини иштироки фаъоли кӯдакон дар фаъолиятҳои гурӯҳӣ, ҳамоҳангӣ бо барномаи амалкунандаи муассиса ва ғайраҳо.

Барои расидан ба ҳадафи таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ лозим меояд, ки омӯзгор бо онҳо корҳои зеринро ба сомон расонад:

- Омӯзиши забон тавассути гуфтугӯ, нақшбозӣ ва вазъиятҳои муоширатӣ, ки донишомӯзонро водор месозад, ки бо забон барои эҳтиёҷоти воқеии ҳаёти муошират кунанд.
- Ташкил намудани машғулиятҳо тавассути машқу бозиҳои, ки барои ҳалли мушкилот ва иҷрои вазифаҳои мушаххас бо забони омӯзишӣ тарҳрезӣ шудаанд.
- Сохтани муҳити забонӣ, ки дар он таълимгирандагон бо забони омӯхташаванда муносибат мекунанд.

Ҳангоми таълим дар зинаи таҳсилоти томактабӣ интихоб кардани маводи луғавӣ барои таълими нутқи шифоҳӣ аҳамияти калон дорад. Зарур аст, ки калимаҳо барои кӯдакон фаҳмо ва шинос бошанд, онҳо бояд ашё ва падидаҳои гирду атроф бошанд ва лозим аст, ки онҳо бо дарназардошти бартарафсозии фонетикии луғати забони англисӣ ва рушди номукаммали нутқӣ-муҳаррикии кӯдакон интихоб карда шаванд.

Истифодаи бозиҳои рӯи мизӣ ва ҳаракатнок, маводи аудой ва видеой, намунаҳо (қолабҳои нутқӣ), барномаҳои таълимии электронӣ,

бозиҳои ҳамфаъол, сурудҳову рақсҳо ва инчунин нақшбозӣ ба кӯдакон имконият медиҳад, ки тавассути фаъолиятҳои барои кӯдакон шавқовар онҳо бо забон машғул шаванд. Гузаронидани амалиёти «Гӯш кун ва иҷро намо» низ бо кӯдакони синни томақтабӣ хело самаранок аст, зеро ин восита ҳангоми омӯзиши забони англисӣ “ҷисму ҷони кӯдакро ба забони хориҷӣ «мепаївандад».

Таҷрибае, ки дар кӯдакистони №13 ш.Хуҷанд гузаронида шуд, нишон дод, ки дар соли якуми таҳсил омӯзгор метавонад дар ҳар як дарс на бештар аз чаҳор калима ва як ибораи сода, дар соли дуюм ва сеюм дар як машғулият панҷ-шаш калима ва ду ибораро фаҳмонад. Бо вучуди ин, миқдори маводе, ки дар як машғулият ворид карда мешавад, метавонад фарқ кунад. Ин ҳолат ба як қатор омилҳо вобаста аст, масалан, хусусиятҳои фонетикии калимаю ибораҳои нав, мундариҷаи умумии машғулият, тайёрии қаблии кӯдак аз машғулияти гузашта, имконияти мустаҳкам намудани мавод дар дохили дарс ва пас аз он, воситаҳои аёни, таркиби гуруҳ ва хусусиятҳои инфиродии иштирокчиён (синну сол, ҳаҷми гуруҳ, ҳассосияти диққат, ҳузури кӯдакони дорои мушкилоти гуногун), инчунин шароити ташкилии моддӣ-техникии дарс ва ғайра.

Дар умум омӯзгоре, ки аз ҷиҳати методӣ барои бурдани фаъолият дар кӯдакистон омода аст, аз уҳдаи иҷрои вазифаҳои зерин мебарояд:

5. дарсҳои кӯтоҳро тавассути пайдарҳамии усулҳои мувофиқ баҳри расидан ба ҳадафҳои таълим мегузаронад;
6. пайдарҳамии фаъолияти гуруҳро нигоҳ медорад;
7. технологияи иттилоотиву коммуникатсиониро истифода мебарад;
8. нақшаи рушди шахсро мунтазам такмил медиҳад ва бо кӯдакон низ ҳамчун шахсиятҳо муносибат мекунад.

Тайёрии методии омӯзгори англисӣ барои муассисаҳои таҳсилоти томақтабӣ дар он вақт самарабахш аст, ки ба ҳамоҳангсозии назария ва амалия, ба ҳамкорӣ ва таъямоҳ, ба миқдори идорашавандаи муҳтаво ва

арзёбии динамикӣ таъя кунад.

Чанбаҳои муҳимми тайёрии методии омӯзгори забони англисии муассисаи таҳсилоти томактабӣ ба ташкили раванди таълим чунинанд:

- Фаҳмидани талаботҳои расмӣ барои таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ.
- Тартиб додани нақшаи машғулиятҳо, ки ҳадаф, усул ва фаъолияти таълимиро дар бар мегиранд, инчунин риояи пайдарпаии мавзӯёт ва фаъолиятҳо, ки ба рушди мунтазам ва пайдарпайи забони кӯдакон мусоидат мекунанд.
- Дониш дар бораи марҳилаҳои рушд ва хусусиятҳои синну соли кӯдакон.
- Донишҳои усулҳои таълим, ки ба синну соли муайяни кӯдакон мувофиқат мекунанд.
- Маҳорати истифодаи усулҳои фаъл (хусусан истифодаи бозиҳо, сурудҳо, расмҳо ва дигар фаъолиятҳои барои омӯзиши забон ҷолиб), ки кӯдаконро ба иштироки фаъл дар фаъолияти муоширатӣ ташвиқ мекунанд.
- Кор фармудани технологияҳои ҳамфаъл, захираҳои мултимедиявӣ, платформаҳои онлайнӣ дар фаъолияти касбӣ.
- Эҷод намудани маводҳо ва фаъолиятҳо барои кӯдакони сатҳи гуногуни забонӣ.
- Риояи алоқаи зичи таълими забони англисӣ бо фанҳои дигар.

Дар асоси гуфтаҳои болоӣ амсилаи омӯзгори муосири забони хориҷии муассисаи таҳсилоти томактабӣ таҳия ва пешниҳод карда шуд, ки он аз маҷмӯи талабот, ки дар назди омӯзгорони оянда ҳангоми омӯзиши касбӣ гузошта шудааст, иборат аст.

Амсила се ҷанбаи пайдарҳамро дар бар мегирад:

- 1) Маҷмӯи талаботи ҷомеа, давлат ва бозори меҳнат ба омӯзгори соҳа;
- 2) Блоки концептуалӣ: равишҳои низомнокӣ, фаъолиятнокӣ, функционалӣ, салоҳиятнокӣ, ба шахс нигаронидашуда, ба касб

нигаронидашуда; принципҳои педагогӣ (дарк кардани муҳиммияти аз бар намудани малакаҳои касбӣ, ба назар гирифтани хусусиятҳои психологӣ синну солӣ ва инфиродии кӯдакони зинаи томактабӣ, дониستاني роҳу усулҳои таълими забони хориҷӣ дар ин зинаи таҳсил, маҳорати эҷоди муҳити забон, барпо намудани муносибатҳои иҷтимоӣ, дарк намудани нақши худ ва иҷроиши дурусти амалҳои педагогӣ).

3) Блоки ҳадафу вазифаҳо, ки ҳадафи умумиро, яъне омода намудани омӯзгори забони хориҷии зинаи томактабиро ба амалиёти педагогӣ табдил медиҳад.

Омӯзиши таҷрибавӣ ҷузъҳои асосии зеринро дар бар гирифт:

1. Тайёрии назариявии донишҷӯён иxtисоси “Омӯзгори забони англисӣ” барои кор дар кӯдакистонҳо.
2. Фаъолияти амалии донишҷӯён иxtисоси “Омӯзгори забони англисӣ” дар кӯдакистон.

Кори озмоишӣ марҳилаҳои муайянкунӣ, ташаккулёбӣ, назорат ва таҳлилро дар бар гирифт.

Мақсади марҳилаи муайянкунии таҷриба ташхиси сатҳи омодагии воқеии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои кор дар зинаи таҳсилоти томактабӣ буд. Дар байни донишҷӯён саволнома ва тест гирифта шуд, ки дар ин марҳила 245 нафар донишҷӯи ду макотиби олии иштирок намуданд.

Таҳлили натиҷаҳо нишон дод, дар марҳалаи муайянкунӣ нишондиҳандаҳои сатҳи ташаккулёбии омодагии ибтидоии касбии донишҷӯён дар сатҳи паст қарор доштанд, ки сабаби асосии он шинос набудани донишҷӯён бо хусусиятҳои таълими забони англисӣ дар кӯдакистон ва норасоии таҷрибаи амалии онҳо дар муҳити воқеӣ мебошад.

БОБИ III. ТЕХНОЛОГИЯИ ОМОДАСОЗИИ КАСБИИ ОМУЌЗОРИ ОЯНДАИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ БАРОИ ТАЪЛИМ ДАР МУАССИСАӢОИ ТАӢСИЛОТИ ТОМАКТАБӢ

3.1. Хусусиятҳои истифодабарии технологияи омодаسازی касбии омузгори забони англисӣ ҳангоми омузиши фанҳои интихобӣ

Барои исбот намудани фарзияи таҳқиқот, ки ба беҳтаргардони сатҳи омодагии касбии донишҷӯён барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ равона гардида буд, марҳилаи ташаккулёбии озмоиши педагогӣ дар асоси амсилаи омузгори забони англисии муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, ки дар қисматҳои қаблии рисола таҳия ва асоснок карда шуда буд, амалӣ гардид.

Дар қисмати мазкури диссертатсия хусусиятҳои технологияи пешниҳодшуда, роҳи усулҳои татбиқи он дар шароити воқеии раванди таълим, инчунин натиҷаҳои омузиши таҷрибавӣ ба таври муфассал баррасӣ мегарданд.

Технологияи мазкур ба ҳаматарафа омода намудани омузгори ояндаи забони англисӣ равона гардида, ҳамгироии донишҳои назариявӣ, фаъолияти амалӣ ва арзёбии мунтазами натиҷаҳои омузишро дар давраи таҷрибаомӯзӣ таъмин менамояд.

Лозим ба зикр аст, ки дар доираи таҷрибаи таҳқиқотӣ ду гурӯҳи донишҷӯёни курси 3-юм, ҳар кадом иборат аз 30 нафар, интихоб карда шуданд, ки яке ҳамчун гурӯҳи таҷрибавӣ ва дигаре ҳамчун гурӯҳи назоратӣ муайян гардид. Ин гурӯҳҳо дар соли таҳсили минбаъда (kursи 4) низ фаъолияти худро дар ҳамин ҳайат идома дода, барои муқоисаи натиҷаҳо ва муайян намудани самаранокии технология шароити мусоид фароҳам оварданд.

Тавре ки дар зербобҳои қаблӣ нишон дода шуд, дар нақшаҳои таълимии амалкунанда зинаҳои мушаххаси фаъолияти касбии хатмкунандагон (муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, мактаби ибтидоӣ,

миёна ва ғайра) ба таври возеҳ инъикос нагардидаанд. Аз ин рӯ, дар мазмуни барномаҳои таълимӣ фанҳое, ки хусусиятҳои махсуси ҳар як зинаи таҳсилот, аз ҷумла зинаи томактабро ба назар мегиранд, ба андозаи кофӣ ҷой дода нашудаанд. Ин ҳолат ба он оварда мерасонад, ки донишҷӯён, сарфи назар аз ихтисос, барои фаъолияти педагогӣ дар муҳити мушаххас, бахусус дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, омодагии кофӣ пайдо намеkunанд.

Бо дарназардошти ин камбудиҳо ва бо мақсади такмили мазмуни омодагии касбии донишҷӯён, дар раванди таҳқиқот ба барномаи таълимии гурӯҳҳои таҷрибавӣ курсҳои махсуси интихобӣ ворид карда шуданд. Донишҷӯёни курси сеюм аз оғози марҳилаи ташаккули озоиш ба омӯзиши фанҳои мухталиф ҷалб гардиданд, ки онҳо ба ташаккули салоҳиятҳои касбии омӯзгорони ояндаи забони англисӣ дар зинаи таҳсилоти томактабӣ равона карда шудаанд.

Ин фанҳои интихобӣ доираи донишҳои назариявии донишҷӯёнро васеъ намуда, инчунин ба рушди малакаҳои амалии онҳо низ мусоидат карда, барои фаъолияти мустақилонаи педагогӣ дар муҳити кӯдакистон заминаи бозғамод фароҳам оварданд. Илова бар ин, онҳо донишҷӯёнро бо хусусиятҳои синну солии кӯдакон, усулҳои муосири таълим ва технологияҳои инноватсионӣ аз наздик шинос намудаанд, то ки онҳоро дар раванди таҷрибаомӯзӣ татбиқ намоянд.

Бояд қайд кард, ки донишҷӯёни гурӯҳҳои назоратӣ ба омӯзиши фанҳои назариявии махсус ҷалб карда нашудаанд ва онҳо ҳамчун фанҳои интихобӣ фанҳои дигари аз ҷониби кафедраҳои тахассусӣ пешниҳодшударо омӯхтаанд.

Ташкили ҷараёни таълими фанҳои назариявӣ ба донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ барои омода шудан ба таълими забони англисӣ дар кӯдакистон ба таври зерин суръат гирифт:

1. Таҳияи барномаи таълимӣ:

А. Муайян кардани мақсаду вазифаҳо:

- Таҳияи ҳадафи умумии барнома: омода кардани донишҷӯён барои таълими самараноки забони англисӣ дар кӯдакистонҳо.
- Муайян намудани вазифаҳои мушаххас доир ба азхудкунии донишҳои назариявӣ, ташаккули малакаҳои методӣ, дарки ҷанбаҳои психологию педагогии кор бо кӯдакони синни томактабӣ.

Б. Сохтори курс:

- Муайянкунии мӯҳтаво ва мундариҷаи асосии курс: мавзӯҳо, усулҳои таълим, ҷанбаҳои фарҳангӣ, истифодаи технология дар таълим, саволҳо барои муҳокима, мафҳумҳои асосӣ.

2. Истифодаи усулҳои гуногуни таълим:

А. Лексияҳо:

- Гузаронидани лексияҳо бо муаррифиҳои мултимедиявӣ, маводи видеоӣ ва аудиоӣ.
- Лексияҳои ҳамфаъол бо ҷалби донишҷӯён тавассути саволҳо ва муҳокимаҳо.

Б. Семинарҳо ва дарсҳои амалӣ:

- Гузаронидани семинарҳо барои омӯзиши амиқи мавзӯҳои алоҳида, муҳокима ва таҳлили онҳо.
- Дарсҳои амалӣ бахшида ба таҳияи дарсҳо, эҷоди маводи дидактикӣ ва гузаронидани бозиҳои нақшбозӣ.

3. Истифодабарии технологияҳои муосир:

- Истифодаи платформаи онлайнӣ IXL Learning [113] барои дастрас намудани маводи таълимӣ.
- Таҳияи курсҳои гурӯҳӣ тавассути барномаи Whatsapp, аз ҷумла, барои ташкили машғулиятҳои видеоӣ, тестҳо ва супоришҳо.

4. Инкишофи малакаҳои методӣ дар амалия:

А. Кор бо нақшаҳо ва барномаҳои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ:

- Омӯзиши стандартҳо ва маҷмӯи талабот ба барномаҳои кӯдакистонҳо.
- Вазифаҳои амалӣ оид ба таҳияи нақшаҳо ва барномаҳои таълими забони англисӣ ҳамчун фанни ҳатмӣ барои кӯдакистонҳо.

Б. Банақшагирии машғулиятҳо:

- Гузаронидани машғулиятҳои намунавӣ (дар ин марҳила ҳамгурӯҳон нақши кӯдакони мебозанд), ки дар он донишҷӯён порчаҳои дарсҳоро барои кӯдакони синни томактабӣ таҳия намуда, аз рӯи он машғулиятҳо мегузаронанд.
- Муҳокима ва таҳлили машғулиятҳои гузаронидашуда бо омӯзгор ва ҳамгурӯҳон.

В. Вазифаҳои эҷодӣ:

- Эҷоди маводи дидактикӣ: аёниятҳои худсохт, муаррифӣ, бозиҳои ҳамфаъл.
- Таҳияи сценарияҳои нақшбозӣ ва намоишҳои театрӣ ба забони англисӣ.
- Таҳияи намунаҳои маводи таълимӣ бо таъкид ба хусусиятҳои фарҳангии кишварҳое, ки бо забони англисӣ ҳарф мезананд.
- Таҳияи нақшаи машғулиятҳое, ки унсурҳои фарҳангиро дар бар мегиранд: идҳо, анъанаҳо, бозиҳо ва сурудҳои миллии намоёндагони забони англисӣ.

5. Омӯзиши психологӣ ва педагогӣ:

А. Курсҳо оид ба психологияи рушди кӯдакон:

- Омӯзиши марҳилаҳои инкишофи кӯдакони синни томактабӣ, хусусиятҳои дарк ва хотираи кӯдакон.
- Муҳокимаи нақшаҳои кори минбаъда бо кӯдакони дорои хусусиятҳои гуногуни равонӣ.

б. Арзёбии дониш ва малакаи кӯдакон:

А. Санҷиш ва имтиҳонҳо:

- Гузаронидани санҷишҳои мунтазами донишҷӯён барои арзёбии донишҳои назариявии онҳо.

- Ташкили санчишҳои марҳилавӣ ва ниҳой (тибқи низоми кредитии таълим), аз ҷумла қисматҳои назариявӣ ва амалӣ.

Б. Арзёбии амалӣ:

- Арзёбии машғулиятҳои гузаронидашудаи донишҷӯён, баҳогузорӣ ба маводи дидактикии таҳияшуда ва вазифаҳои эҷодии онҳо.

Тадбирҳои дар боло тавсифшуда барои ташкили таълими самарабахши фанҳои интихобии зерин ба донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ, ки ба таълими забони англисӣ дар вақти таҷрибаомӯзии педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ омодагӣ мебинанд, истифода бурда шудаанд.

ФАНҲОИ ИНТИХОБӢ ДАР СЕМЕСТРИ 5 (КУРСИ 3):

1. *Хусусиятҳои назариявӣ ва амалии таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ*

Мавзӯҳо барои омӯзиш:

- Муқаддима ба таълими забони англисӣ дар зинаи томактабӣ ва нақши он дар рушди ҷамаҷонибаи кӯдак;
- Муҳимияти омӯзиши барвақти забони англисӣ ҳамчун омили рушди малакаҳои муоширатӣ ва маърифатии кӯдакон;
- Асосҳои психологию педагогии омӯзиши забони англисӣ дар синни томактабӣ;
- Хусусиятҳои азхудкунии забони англисӣ аз ҷониби кӯдакони синни томактабӣ (тақлид, бозӣ, фаъолияти амалӣ);
- Хусусиятҳои синну солӣ вобаста ба хотир нигоҳ доштани иттилоот ва роҳҳои самараноки мустаҳкамсозии он;
- Асосҳои методологии таълими забони англисӣ ба кӯдакони синни томактабӣ;
- Равишҳои асосии методологӣ (салоҳиятнокӣ, фаъолиятнокӣ, муоширатӣ) ва татбиқи онҳо дар таълим;

- Усули муоширатӣ ва мутобиқсозии он барои кӯдакони синни томактабӣ;
- Тарҳрезии машғулиятҳо бо истифодаи усулҳои бозигарона, аёни ва ҳамфаъол;
- Ташкили муҳити забонии табиӣ дар шароити кӯдакистон.

2. Психологияи рушди кӯдакон ва усулҳои педагогии кор бо онҳо

Мавзӯҳо барои омӯзиш:

- Муқаддима ба психологияи кӯдакон ва аҳаммияти он дар фаъолияти педагогӣ;
- Марҳилаҳои асосии инкишофи рӯҳии кӯдак ва хусусиятҳои ҳар як марҳила;
- Хусусиятҳои рушди маърифатӣ, эҳсосотӣ ва иҷтимоӣ дар синни томактабӣ;
- Дарки олами атроф ва хусусиятҳои он дар байни кӯдакони синни томактабӣ;
- Инкишофи диққати кӯдакони синни томактабӣ ва усулҳои ташаккули он;
- Инкишофи хотираи кӯдакони синни томактабӣ ва роҳҳои тақвияти он;
- Нақши бозӣ дар рушди равонӣ ва иҷтимоии кӯдак;
- Хусусиятҳои ташаккули нутқ ва тафаккури кӯдакон;
- Усулҳои педагогии кор бо кӯдакон вобаста ба хусусиятҳои инфиродии онҳо;
- Ташкили муҳити мусоиди равонӣ ва педагогӣ дар гурӯҳи кӯдакон.

Қайд кардан лозим аст, ки дар ибтидои омӯзиши мавзӯҳои мазкур донишҷӯён бо як қатор мушкилот низ рӯ ба рӯ шуданд. Масалан, қисми зиёди онҳо дар дарки хусусиятҳои психологии кӯдакони синни томактабӣ ва мутобиқ намудани мазмуни таълим ба сатҳи инкишофи онҳо душворӣ мекашиданд. Ҳамчунин, донишҷӯён дар интихоби усулҳои мувофиқи таълим, махсусан усулҳои бозигарона ва муоширатӣ, ки барои

кӯдакон ҷолиб ва фаҳмо бошанд, таҷрибаи кофӣ надоштанд. Дар баъзе ҳолатҳо мушоҳида гардид, ки онҳо ба усулҳои анъанавии таълим така намуда, хусусиятҳои фаъолиятнокӣ ва ҳамфаъолияти кӯдаконро ба қадри лозима ба инобат нагирифтанд.

Илова бар ин, мушкилоти дигар ба тарҳрезии дурусти машғулиятҳо вобаста буд. Донишҷӯён на ҳама вақт тавонишанд пайдарҳамии мантиқии дарсро (оғоз – қисми асосӣ – ҷамъбаст) дуруст ба роҳ монанд ва вақтро мувофиқи синну соли кӯдакон тақсим кунанд. Ҳамчунин, истифодаи воситаҳои аёни, маводҳои мултимедиявӣ ва ташкили муҳити забонии фаъол барои онҳо дар марҳилаи аввал мушкилӣ эҷод мекард. Норасоии таҷрибаи амалӣ боис мегардид, ки баъзе донишҷӯён дар муоширати мустақим бо кӯдакон худро ногувор ҳис намуда, дар идоракунии гурӯҳ ва нигоҳ доштани диққати кӯдакон ба мушкилот дучор шаванд.

ФАНҲОИ ИНТИХОБӢ ДАР СЕМЕСТРИ 6 (КУРСИ 3):

1. Истифодаи бозиҳо, мусиқӣ, сурудҳову қофияҳо ва расмҳо дар раванди таълими забони хориҷӣ дар зинаи таҳсилоти томактабӣ.

Мавзӯҳо барои омӯзиш:

- Асосҳои назариявии истифодаи бозиҳо ва эҷодкорӣ дар таълими кӯдакони синни томактабӣ.
- Ташкил ва гузаронидани бозиҳои нақшбозӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ.
- Таъсири мусиқӣ ба ҳавасмандкунӣ ва ҳолати равонии кӯдакон.
- Кор бо суруд дар таълими забони англисӣ.
- Воридкунии қофия ва шеър ба раванди таълими забони англисӣ дар кӯдакистон.
- Таъсири маводи аёни ба дарк ва дар хотир нигоҳ доштани иттилоот.
- Истифодаи маводи аёни барои рушди малакаҳои эҷодии кӯдакони синни томактабӣ.

2. Таҳия ва мутобиқсозии нақшаву барномаҳои таълимӣ барои кӯдакони синни томактабӣ.

Мавзӯҳо барои омӯзиш:

- Принципҳои равишҳои асосии таҳияи нақшаҳо ва барномаҳои таълимӣ аз фанни забони англисӣ барои кӯдакистонҳо.
- Стандартҳо ва маҷмӯи талабот ба барномаҳои таълимӣ барои кӯдакони синни томактабӣ.
- Хусусиятҳои психологӣ кӯдакони синни томактабӣ ва ба назар гирифтани онҳо дар барномаҳои таълимӣ.
- Принципҳои таълими рушди кӯдакони синни томактабӣ.
- Ҷузъҳои сохторӣ ва мундариҷаи барномаи таълимӣ барои тарбиятгирандагони муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ.

Дар вақти омӯзиши мавзӯҳои номбаршуда донишҷӯён нисбат ба семестри гузашта фаъолтар буданд, зеро онҳо аллакай дорони заминаи муайяни назариявӣ ва таҷрибаи ибтидоии амалии педагогӣ гардиданд. Онҳо маводи навро бо дарки амиқтар аз худ намуда, дар ҷараёни машғулиятҳо фаъолона иштирок карданд.

Хусусан, дар раванди омӯзиши фанни марбут ба истифодаи бозиҳо, мусиқӣ ва фаъолиятҳои эҷодӣ донишҷӯён бо шавқу ҳаваси зиёд иштирок намуда, кӯшиш карданд, ки усулҳои омӯхташударо дар шакли амалӣ татбиқ намоянд.

ФАНҲОИ ИНТИХОБӢ ДАР СЕМЕСТРИ 7 (КУРСИ 4)

1. Усулҳои арзёбӣ ва мониторинги дониши кӯдакони синни томактабӣ.

Мавзӯҳо барои омӯзиш:

- Мафҳумҳо ва принципҳои асосии арзёбӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ.
- Таъсири арзёбӣ ба рушд ва ҳавасмандии кӯдакони синни томактабӣ.
- Усулҳо ва воситаҳои арзёбии сатҳи инкишофи нутқи кӯдакон ба забони англисӣ.

- Бозиҳо ва машқҳои таҳхисӣ барои арзёбии сатҳи забондонии кӯдакони синни томактабӣ.
- Тамоюлҳо ва дурнамои муосир дар арзёбии кӯдакони синни томактабӣ.
- Намунаҳои таҷрибаҳои беҳтарини баҳодиҳӣ ба забондонии кӯдакони синни томактабӣ.

2. Ташаққули малакаҳои нутқӣ ва рафъи нуқсонҳои эҳтимолии нутқӣ кӯдакони синни томактабӣ.

Мавзӯҳо барои омӯзиш:

- Марҳилаҳои асосии инкишофи нутқӣ кӯдакони синни томактабӣ.
- Асосҳои психолінгвистикии инкишофи нутқӣ таълимгирандагони муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ.
- Муносибатҳои педагогӣ ба рушди нутқӣ кӯдакон.
- Бартараф кардани нуқсонҳои нутқ (дислалия¹, дизартрия², алалия³ ва ғ.).
- Усулҳои ислоҳи нуқсонҳои нутқии кӯдакон.
- Воридкунии усулҳои инкишофи нутқ ба раванди таълим.

Азбаски фанҳои интихобии дар боло зикргардида танҳо дар гурӯҳи таҷрибавӣ омӯзонида шуданд, имконияти муқоиса намудани пешрафти гурӯҳҳои таҷрибавӣ бо нишондиҳандаҳои гурӯҳҳои назоратӣ аз фанҳои назариявӣ вучуд нашошт.

¹. Дислалия – вайроншавии талаффузи овозҳо (садонокҳо ё ҳамсадоҳо) дар нутқ мебошад, ки бе осеби ҷиддии узвҳои нутқ (забон, лаб, даҳон) ва бе нуқсонҳои шунавоӣ ба вучуд меояд. Ин нуқсонӣ кӯдакон метавонад дар вақти омӯзиши забони хориҷӣ (хусусан англисӣ) ба мушкилоти иловагӣ оварда расонад, зеро талаффузи нодуруст метавонад ба дарки нодурусти калимаҳо, душвории такрор ва истифодаи онҳо дар нутқ, инчунин ба паст шудани эътимод ба худӣ кӯдак таъсир расонад. Дар чунин ҳолатҳо кӯдак метавонад овозҳои барои ӯ душворро бо овозҳои наздик иваз наояд ё онҳоро нодуруст талаффуз кунад, ки ин ба ташаккули дурусти малакаҳои фонетикӣ монеа мегардад.

² Дизартрия – вайроншавии нутқ аст, ки бо сабаби осеби системаи асаб (майна ё асабҳо) ба вучуд меояд ва ба ҳаракати мушакҳои нутқ (забон, лаб, ҳалқ, дастгоҳи овозбарор) таъсир мерасонад. Ин ҳолат боиси сустӣ, ноҳамоҳангӣ ё маҳдудияти ҳаракатҳои артикулясионӣ мегардад, ки дар натиҷа талаффузи овозҳо норавшан, нутқ суст, номуназзам ё «норавшан» мешавад.

³ Алалия – ин набудан ё ҳеле суст инкишоф ёфтани нутқ дар кӯдак мебошад, ки бо осеби минтақаҳои нутқии майна (одатан дар давраи пеш аз таваллуд ё дар солҳои аввали кӯдакӣ) вобаста аст, дар ҳоле ки шунавоӣ ва қобилиятҳои зеҳнӣ метавонанд нисбатан ҳифз шуда бошанд. Дар чунин ҳолат кӯдак ё умуман сухан намегӯяд, ё захираи луғавии ҳеле маҳдуд дорад, ҷумлаҳоро дуруст сохта наметавонад ва дар фаҳмидани нутқи дигарон низ мушкилӣ мекашад.

Самаранокии таълими ин фанҳо дар вақти муқоиса намудани натиҷаи пешрафти муҳассилини ҳар ду гурӯҳ дар амалия, яъне ҳангоми таҷрибаомӯзии донишҷӯён дар кӯдакистони пойгоҳӣ имконпазир шуд.

3.2. Татбиқи технология ба чараёни таълими омӯзгорони ояндаи забони англисӣ дар раванди таҷрибаомӯзӣ

Раванди таҷрибаомӯзӣ

Кор аз рӯи татбиқи амалии амсилаи омӯзгори муосири забони англисии муассисаи таҳсилоти томактабӣ дар вақти таҷрибаомӯзии донишҷӯёни гурӯҳҳои назоратӣ ва таҷрибавӣ дар кӯдакистони №13 шаҳри Хуҷанд идома ёфт. Вақте, ки донишҷӯёни ҳар ду гурӯҳ дар курси 3 таҳсил мекарданд, онҳо таҷрибаомӯзиро дар гурӯҳҳои болоии кӯдакистон (кӯдакони 5-6 сола) гузаштанд. Ҳангоми таҳсил дар курси 4 бошад, яъне дар соли наубатӣ, онҳо таҷрибаи худро айнан дар ҳамин гурӯҳҳо идома доданд, ки дар он вақт тарбиятгирандагони кӯдакистон дар зинаи гурӯҳҳои омодагӣ (аз 6 то 7 сола) тарбия мегирифтанд.

Таҷрибаомӯзии педагогӣ дар гурӯҳҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (кӯдакони 5-6 сола)

Аз рӯи нақшаи кории диссертатсия ба таҷрибаомӯзони гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ имконият дода шуд, ки барномаи кориро аз фанни забони англисӣ ҳудашон таҳия созанд. Таҷрибаомӯзони гурӯҳи таҷрибавӣ барномаи кории зеринро ба таври муташаккилона сохта, аз рӯи он амал кардаанд.

Гуруҳи озмоишӣ

Барномаи корӣ аз фанни забони англисӣ барои кӯдакони гурӯҳҳои болоии кӯдакистонҳо (аз ҷониби донишҷӯёни гуруҳи озмоишӣ таҳия шудааст)

Муддати умумии машғулиятҳо: 6 ҳафта (зеро таҷрибаомӯзии педагогӣ аз рӯи нақшаи таълимии донишгоҳ танҳо 6 ҳафта давом кард).

Шумораи машғулиятҳо дар як ҳафта: ҳар рӯз як маротиба (аз рӯи

талабот мебоист ду маротиба дар як ҳафта гузаронида шавад, вале имконияти таҷрибаомӯзон маҳдуд буд).

Муддати ҳар як машғулият: 20-25 дақиқа

Ҳадафи курс: Шинос намудани кӯдакон бо луғати асосии забони англисӣ ва ибораҳои оддӣ. Рушди малакаҳои шунавоӣ ва гуфтугӯӣ тавассути ғаъолиятҳои ҳамфаъол ва шавқовар. Ташаккул ва тақвияти ҳавасмандии кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ.

Усулҳои омӯзиш:

- Омӯзиши ҳамфаъол, ки асосан дар заминаи бозиҳо асос ёфтаанд.
- Истифодаи сурудҳову шеърҳо ва ҳикояҳо.
- Аёниятҳои худсохт ва тасвирӣ.
- Бозиҳои нақшофарӣ.
- Ҳавасмандкунии иштироки ғаъоли кӯдакон дар машғулиятҳо ва фароҳам овардани муҳити мусбат.

Нақшаи давраҳои омӯзишӣ:

Ҳафтаҳои 1-2. Машғулиятҳои муқаддимаӣ – 10 машғулият

Ҳафтаи 3: Шиносӣ ва салому алейк

Луғат ва ибораҳо: *Hello, Hi, Goodbye, Bye; Please, Thank you, Yes, No; Sit down, Stand up, Come here, Listen.*

Ғаъолияти амалӣ бо забони англисӣ:

- Шиносӣ бо сурудҳо оид ба салом-алейк ва иҷроиши ҳаракатҳо.
- Бозиҳои оддӣ.
- Кортҳои тасвирӣ ва такрор намудани калимаҳо вобаста ба ашёҳои дар кортҳо тасвиркардашуда.

Ҳафтаи 4: Рангҳо ва рақамҳо

Луғат ва ибораҳо: *Red, Blue, Green, Yellow, Orange, Purple; One, Two, Three, Four, Five.*

Ғаъолияти амалӣ бо забони англисӣ:

- Гӯш кардани сурудҳо дар бораи рангҳо ва бозиҳои мутобиқсозӣ.

- Гӯш кардани шеъри “One, two”. (Дар замимаи рисола як қатор намунаҳои шеъру қофияҳо оварда шудаанд (ниг. ба замима).
- Сурудҳо дар бораи рақамҳо ва иҷроиши бозиҳои рақамӣ.
- Фаъолиятҳои рангуборкунӣ бо қоғазҳои, ки дар онҳо рақамҳо тасвир карда шуданд.

Ҳафтаи 5: Номи ҳайвонот

Луғат ва ибораҳо: *Cat, Dog, Bird, Fish, Elephant, Lion; What is this?*

This is a [cat].

Фаъолияти амалӣ бо забони англисӣ:

- Бозиҳо вобаста ба талаффуз кардани садоҳои ҳайвонот (*meow, moo...*).
- Сурудҳо оид ба ҳаракатҳои ҳайвонҳо.
- Аёнӣҳои тасвирӣ ва бозиҳои мутобиқсозӣ.

Ҳафтаи 6: Аъзои оила

Луғат ва ибораҳо: *Mother, Father, Sister, Brother, Grandmother, Grandfather; Who is this? This is my [mother].*

Фаъолияти амалӣ бо забони англисӣ:

- Фаъолияти сохтани шохҳои оила.
- Нақшофарӣ дар бораи аъзои оила.
- Сурудҳоро шеърҳо дар бораи оила.

Барномаи кори аз ҷониби донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ сохташуда кӯдаконро бо асосҳои забони англисӣ тавассути фаъолиятҳои шавқовар шинос мекард, инчунин, таваҷҷӯҳ ва шавқи онҳоро ба омӯзиши забон тақвият мебахшид.

Намунаи машғулиятҳои донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ барои кӯдакони гурӯҳҳои болоӣ

Машғулиятҳои аввалини донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ характери муқаддимаӣ доштанд. Онҳо ба азхудкунии ибораҳои зарурӣ барои гузаронидани дарс бо забони англисӣ бахшида шудаанд. Пеш аз

оғози якчанд машғулиятҳои аввал аз рӯи барномаи таҳиякардашуда сӯҳбати муқаддимагӣ гузаронида шуд.

Нақшаи дарси якум аз забони англисӣ (донишчӯ Турсунова Р.)

Мавзӯ: "Шиносой ва салом"

Мақсади дарс: Омӯзиши кӯдакон ба салому алейк ва хайру хуш бо забони англисӣ. Эҷод намудани шавқи кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ тавассути усулҳои бозӣ ва ҳамфаҳм.

Давомнокии машғулият: 20-25 дақиқа

1. Салом алейк ва шиносой (5 дақиқа)

Мақсад: Ба роҳ мондани намудани робита бо кӯдакон ва эҷод намудани фазои якдигарфаҳмӣ дар гурӯҳ.

Амалҳои омӯзгор:

- Омӯзгор кӯдаконро ба забони англисӣ қабул мекунад (масалан, "Hello!") ва ба онҳо мефаҳмонад, ки ин гуфтаҳои чӣ маъно дорад.
- Омӯзгор ба худ ишора мекунад ва мегӯяд: "My name is [Rohat]. What is your name? Номи шумо чист?" Сипас ба кӯдак ишора карда, ба ӯ кӯмак мекунад, ки ҷавоб диҳад: "My name is [Номи кӯдак]."
- Бозии кӯтоҳмуддати "Name Circle" (Доираи номҳо) барпо мегардад: кӯдакон дар шакли доира меистанд ва ҳама бо навбат "My name is [Ном]" мегӯянд.

2. Қисми асосӣ (10 дақиқа)

Мақсад: Омӯзонидани кӯдакон ба салому алейк ва хайру хуш бо забони англисӣ.

А. Шинос намудани кӯдакон бо калимаҳои нав (5 дақиқа)

- Омӯзгор расм ё қоғазҳои омодакардаашро бо тасвирҳои салом ва хайрбод нишон медиҳад (масалан, "Hello", "Goodbye").
- Омӯзгор калимаҳоро бо овози баланд мегӯяд ва кӯдакон онҳоро аввал бо хор ва баъдан дар алоҳидагӣ такрор мекунанд.

- Омӯзгор ҳангоми гуфтани калимаҳо имову ишораҳоро истифода мебарад (масалан, ҷунбонидани даст дар вақти талаффуз намудани "Hello" ва "Goodbye").

Б. Фаъолиятҳои бозӣ (5 дақиқа)

- Бозии "Салом алейк / Хайру хуш": Омӯзгор ба сӯи кӯдак тӯби мулоимро мепартояд ва мегӯяд: "Hello, (Номи кӯдак)" Кӯдак тӯбро гирифта ҷавоб медиҳад: "Hello, (Омӯзгор)!" Омӯзгор то он даме, ки ҳамаи кӯдакон дар бозӣ иштирок меkunанд, онро идома медиҳад.

- Суруди "Hello": Омӯзгор ба кӯдакон сабти видеои суруди "Hello, Hello, How are you?" [122]-ро пешкаш менамояд. Кӯдакон сурудро гӯш меkunанд ва ҳамроҳи омӯзгор суруд хонда, ҳаракатҳои мувофиқро иҷро меkunанд.

3. Қисми ниҳой (5 дақиқа)

Мақсад: Ҷамъбаст намудани машғулият, такрор кардани калимаву ибораҳои омӯхташуда ва хайру хуш.

А. Такрор (2 дақиқа)

- Омӯзгор бо кӯдакон калимаҳои "Hello" ва "Good bye"-ро такрор мекунад.

- Омӯзгор бо навбат аз кӯдакон мепурсад: "Вақте, ки мо вомехурем, ба якдигар чӣ мегӯем?" (Кӯдакон ҷавоб медиҳанд: "Hello!") ва "Вақте, ки мо як дигарро тарк мекунем, чӣ мегӯем?" (Кӯдакон ҷавоб медиҳанд: "Good bye!").

Б. Бозии ниҳой (2 дақиқа)

Бозии "Доираи хайрбод": Кӯдакон боз дар давра ҷамъ мешаванд. Омӯзгор оғоз мекунад: "Good bye, [Номи кӯдак]!" ва дасташро меҷунбонад. Кӯдак ҷавоб медиҳад: "Good bye, [Номи омӯзгор]!" ва дасташро меҷунбонад. Бозӣ то он даме давом мекунад, то ки ҳамаи кӯдакон дар он иштирок намеkunанд.

В. Хайру хуш (1 дақиқа): Омӯзгор бо кӯдакон бо ибораи: "Good bye, everyone! See you next time!" хайру хуш мекунад. Кӯдакон ҷавоб медиҳанд: "Goodbye!"

Маводи таълимӣ: Расмҳо бо тасвирҳои салом ва хайрбод. Тӯби мулоим барои бозӣ. Сабти аудиоии суруди "Hello Song" (омӯзгор метавонад онро аз канали YouTube ё дигар манбаъҳо пайдо кунад). Ишораву ҳаракатҳо барои фаҳмонидани маънои калимаҳо.

Қайд кардан лозим аст, ки яке аз донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ дар мақоми омӯзгор тавонист барои кӯдакон чунин шароит фароҳам орад, то ки онҳо дар машғулиятҳо худро бароҳат ва озода ҳис кунанд. Кӯдакон аз ҷониби омӯзгор мунтазам барои фаъолиятҳои рӯҳбаланд карда шуданд. Шартҳои супоришоти аз ҷониби омӯзгор додашуда оддӣ ва равшан буданд. Хусусиятҳои синну соли кӯдакон дуруст ба назар гирифта шуд ва онҳо дар машғулият фаъолона ва бо шавқ иштирок намуданд.

Машғулиятҳои муқаддимагии навбатӣ ба ягон мавзӯи мушаххас алоқаманд набуданд. Дар ин дарсҳо кӯдакон бо номи ашёҳое, ки бевосита дар утоқи гурӯҳ ҷой доштанд, шинос шудаанд, ки ин ба онҳо имконият дод, ки бо забони англисӣ дар амалия шинос шаванд.

Азбаски машғулиятҳо дар утоқи гурӯҳ гузаронида шуданд, объектҳои муҳит ҳамчун лавозимоти таълимӣ истифода бурда шуданд ва шиносӣ бо забони англисӣ аз ҳамин калимаҳо оғоз гардид.

Пас аз 2-3 машғулият, омӯзгор, яъне донишҷӯ, кӯдаконро ба сӯҳбат ҷалб намуд. Масалан, ҳангоми ворид шудан ба синф омӯзгор (таҷрибаомӯзи гурӯҳи таҷрибавӣ Ахмедова Л.) таълимгирандагонро бо забони англисӣ бо чунин суханҳо истиқбол гирифт: Sit down, please! (Марҳамат, нишинед!) ва ин суханашро бо ишораи мувофиқ ҳамроҳ намуд. Пас аз ин, ӯ ба кӯдакон дастурҳои заруриро дод.

Дар рафти суҳбати муқаддимаӣ омӯзгор ба кӯдакон бо забони тоҷикӣ чунин гуфт: “Шумо ба омӯзиши забони англисӣ, яъне забони кишвари дигар шурӯъ мекунед. Ин кори осон нест, аммо хеле муҳим ва ҷолиб аст. Донистани забонҳои хориҷӣ ба одамони кишварҳои гуногун кӯмак мекунад, ки дар бораи ҳамдигар бештар маълумот гиранд. Ҳоло қариб дар ҳамаи мамлакатҳои ҷаҳон забони англисиро меомӯзанд ва шумо низ, бачаҳо, забони англисиро меомӯzed. Ин забон дар Англия, Амрико, Австралия ва Канада забони давлатӣ мебошад. Ҳоло дар дунё беш аз як миллиард аҳоли бо забони англисӣ ҳарф мезанад.

Ҳангоми машғулиятҳои Шумо ба забони англисӣ сухан гуфтанро ва хондани сурудҳои англисзабонро меомӯzed. Шумо метавонед, дар оянда бо бачагоне, ки бо ин забон гап мезананд, дустӣ пайдо кунед, ба онҳо дар бораи мамлакати аҷоибӣ мо, дар бораи табиати барҳавоямон, дар бораи пойтахти Ватани азизамон – Душанбе, дар бораи Сарвари давлатамон, Қаҳрамонони миллатамон нақл кунед. Дар навбати худ, шумо низ аз онҳо бисёр чизҳои ҷолибро омӯхта метавонед.

Эҳтимол шумо дар бораи Baby Shark, Sponge Bob, Winnie the Pooh филмҳои тасвириро бо забони тоҷикӣ тамошо карда бошед. Пас аз омӯхтани забони англисӣ шумо метавонед ин филмҳои тасвирии аҷоибро ба забони аслий, яъне забони англисӣ тамошо кунед”.

Дар машғулиятҳои №2 ва №3-ми муқаддимаӣ доираи ибораҳо марбут ба салом алейк васеъ гашт: *Good morning, Good afternoon*, ё ин ки *Good evening* (*Субҳ ба хайр, Рӯзи хуш, Шаби хуш* (вобаста ба вақти машғулият). Омӯзгор ибораҳоро доир ба салому алейк ба таври возеҳ гуфта, онҳоро ба забони тоҷикӣ тарҷума кард (кӯдакон одатан ин калимаҳоро қаблан шунида буданд ва маънои онҳоро медонанд) ва пешниҳод кард, то ки онҳоро ҳам дар алоҳидагӣ ва ҳам бо хор такрор намоянд ва ба дурустии талаффузи садоҳои [u]; [d]; [n]; [a] диққати

алоҳида диҳанд.

Дар охири дарс кӯдакон супориши омӯзгорро иҷро карданд: *Stand up, please! (Марҳамат, рост истед!)*, ки онро омӯзгор бо ишораи фаҳмондадиҳӣ ҳамроҳӣ намуд ва кӯдакон бо омӯзгор ба забони англисӣ хайру хуш карданд.

Дар машғулиятҳои муқаддимаӣ кӯдакон якчанд ибораҳоро аз ёд карданд. Масалан: *Stand up! Sit down! My name is..., What is your name? Good morning! Good-bye! (evening, afternoon)! Give me a book, please. Give (Ravshan) a pen. Take the pencil, please. May I come in? Yes, you may. No, you may not. Thank you. This is a desk.* Инчунин кӯдакон калимаҳои навро мисли *a pen, a pencil, a book, a note-book, a desk* ва ғайраро омӯхтанд.

Пас аз 10 дарси муқаддимаӣ машғулиятҳои асосӣ оғоз шуданд, ки дар зер намунаи қисматҳои онҳоро пешниҳод менамоем.

Масалан, намунаи машғулияти №11. Дар оғози машғулият омӯзгор (таҷрибаомӯз Раҷабов Х.) хомаро нишон медиҳад ва чанд маротиба ибораро ба таври равшан баён мекунад: *This is a pen.* Пас аз ин, таълимгирандагон ибори мазкурро ба таври инфиродӣ ва бо хор талаффуз мекунанд. Аз рӯи ибори мазкур дигар ҷумлаҳо сохта мешаванд: *This is a pencil. This is a book. This is a toy.*

Барои он ки кор ба таври динамикӣ ҷараён гирад, омӯзгор қалам, бозича, дафтар, китоб ва ғ. дар рӯи миз гузошта, аз бачаҳо хоҳиш кард, ки онҳоро ба навбат аз рӯи миз гирифта, ба дигарон нишон диҳанд ва номашро ба забони англисӣ гӯянд. Дар охири машғулият калимаҳои нав такрор карда шуданд.

Намунаи машғулияти №29 (таҷрибаомӯз Давлатова Н.):

Мавзӯи машғулият: Феъли "to show"

Ҳадаф: Шинос кардани кӯдакон бо феъли "to show" ва мустаҳкамкунии мавзӯ. Истифодаи феъли "to show" дар ҷумлаҳои содда.

Рушди малакаҳои шунавой ва суҳанронӣ тавассути фаъолиятҳои ҳамфаъол.

Муддати машғулият: 20-25 дақиқа

1. Муқаддима (5 дақиқа)

Ҳадаф: Шинос кардани феъли "to show".

Фаъолияти амалӣ:

9. Салом ва шиносӣ: Омӯзгор ба кӯдакон салом медиҳад *"Hello, everyone! How are you today?"*. Кӯдакон ҷавоб медиҳанд: *"Hello, teacher! We are fine, thank you!"*

10. Шиносӣ бо мавзӯ: Омӯзгор: *"Today, we will learn a new word: 'to show'."* Омӯзгор кӯдаконро бо феъли "to show" бо гуфтани *"I will show you a picture"* ва нишон додани расми яке аз ҳайвонҳо шинос кард.

Баъдан дар ин марҳила пеш аз фаҳмонидани мавзӯи нав омӯзгор ба кӯдакон маводи видеоиро [121] пешниҳод намуд ва онро якҷоя бо таълимгирандагон тамошо кард.

2. Қисмати асосӣ (10 дақиқа)

А. Шиносӣ бо феъл (3 дақиқа)

- Омӯзгор объект ё расмҳои гуногунро нишон медиҳад (масалан, тӯб, лӯхтак, мошин) ва мегӯяд: *"I will show you a (ball)."* Кӯдакон пас аз омӯзгор такрор мекунанд: *"I will show you a (ball)."*

В. Бозии ҳамфаъол "Show and Tell" (7 дақиқа)

Омӯзгор қуттиро бо объектҳои хурд, расмҳои гуногун (масалан, ҳайвонҳо, бозичаҳо, меваҳо) пур мекунад ва қоидаҳоро шарҳ медиҳад: *"I will ask you to come here and show you a [name of the object]. You will name it."*

Омӯзгор фаъолиятро бо мисол нишон медиҳад: Ҳар як кӯдак ба навбат объектро аз қуттӣ мегирад, онро ба гурӯҳ нишон медиҳад ва мегӯяд: *"I will show you a (object)."* Кӯдакони боқимонда ҷумлаи гуфташударо якҷоя такрор мекунанд: *"I will show you a (object)."*

3. Фаъолияти мустаҳкамкунӣ (5 дақиқа)

А. Суруд ва ҳаракатҳо (3 дақиқа)

- Омӯзгор суруди соддаеро, ки феъли "to show"-ро дар бар мегирад, шинос мекунад:

I will show you what I see,

Look at this, it's fun to be!

I will show you here and there,

We can show things everywhere!

- Омӯзгор ва кӯдакон якҷоя суруд мехонанд ва ҳаракатҳои мувофиқро иҷро мекунанд (масалан, ба чашмон нишон додан барои "see" - дидан, нишон додани объектҳо барои "show" – намоиш додан).

В. Шарҳи хотимаӣ (2 дақиқа)

Омӯзгор мегӯяд: *"What did we learn today? We learned the verb 'to show'"* ва мепурсад: *"Can you show me your happy face?"* (Кӯдакон чехраҳои шодии худро нишон медиҳанд.)

С. Худоҷофизӣ:

Омӯзгор: *"Good bye, everyone! See you next time!"*

Кӯдакон: *"Good bye, teacher!"*

Маводи таълимӣ: Расмҳо ё объектҳо барои нишон додан (масалан, ҳайвонҳо, бозичаҳо, меваҳо); Ноутбуки ба интернет пайваستшуда; қуттӣ барои ташкил ва гузаронидани бозии "Show and Tell"; сабти суруд бо калимаҳо, ки феъли "to show"-ро дар бар мегиранд (аудимавод).

Ҷоизи қайд аст, ки ҳангоми гузаронидани машғулият омӯзгор забони содда ва равшанро истифода мебарад. Иштироки фаъолонани кӯдаконро бо таъриф ва дастгирӣ ҳавасманд мекунад. Дар ифода ҳаракатҳоеро истифода мебарад, то ки кӯдакон феъли "to show"-ро беҳтар омӯзанд.

Гуруҳи назоратӣ

Барномаи корӣ аз фанни забони англисӣ барои кӯдакони гуруҳҳои болоии кӯдакистонҳо (аз ҷониби донишчӯёни гуруҳи назоратӣ таҳия шудааст)

Дар ҷараёни таълими забони англисӣ донишчӯён, яъне таҷрибаомӯзони гуруҳи назоратӣ машғулиятҳои муқаддимавиरो қариб ки нагузарониданд ва барномаи кории онҳо ба таври зайл таҳия гардид.

Муддати умумии машғулиятҳо: 6 ҳафта (зеро таҷрибаомӯзӣ аз рӯи нақшаи таълимии донишгоҳ танҳо 6 ҳафта давом кард).

Шумораи машғулиятҳо дар як ҳафта: ҳар рӯз як маротиба (аз рӯи талабот мебоист ду маротиба дар як ҳафта гузаронида шавад, вале имконияти таҷрибаомӯзон маҳдуд буд).

Муддати ҳар як машғулият: 40 дақиқа.

Ҳадафи курс: Омӯзиши луғат ва грамматикаи забони англисӣ. Тамрини хондан ва навиштан дар забони англисӣ.

Усулҳои омӯзиш:

- Машқҳои грамматикӣ.
- Хондани алифбо.
- Навиштани ҳарфҳо.

Нақшаи давраҳои омӯзишӣ:

Ҳафтаи 1-2: Шиносоӣ ва омӯзиши алифбо

Луғат ва ибораҳо: *Hello, Good morning; Alphabet (A-Z); I, you, he, she, it, we, they.*

Фаъолияти амалӣ бо забони англисӣ:

- Хондани алифбои англисӣ.
- Гӯш кардани суруди “А, В, С...”
- Навиштани ҳарфҳо.
- Санҷиши мунтазами вазифаи хонагӣ.

Ҳафтаи 3: Луғати асосӣ доир ба мавзӯи “Оила” ва феълҳои “*to have*”, “*to give*”, “*to take*”.

Луғат ва ибораҳои иловагӣ: *a father, a mother, a sister, a brother; "to have", "to give", "to take"*.

Фаъолияти амалӣ бо забони англисӣ:

- Омӯзиши луғати нав ва такрори он.
- Иҷроиши машқҳо барои навиштан ва хондани ҳарфҳо.
- Санҷиши луғати ҳафтаина (вазифаи хонагӣ).

Ҳафтаи 4: Навиштан, гӯш кардан ва хондан

Хондани ҳарфҳои алифбо ва калимаҳои *"to have", "to give", "to take"*.

Гӯш кардани суруди *"I have..."*

Фаъолияти амалӣ бо забони англисӣ:

- Тамрини ҳаррӯзаи навиштан.
- Хондани алифбо ва луғат.
- Санҷиши иҷроиши вазифаи хонагӣ.

Ҳафтаи 5: Рангҳо

Ҳадаф: Шинос намудани кӯдакон бо номи рангҳо ба забони англисӣ.

Рушди малакаҳои шунавоӣ, гуфтор, хондан, навиштан.

Фаъолияти амалӣ бо забони англисӣ:

- Омӯзгор қортҳои рангаро (масалан, сурх, кабуд, сабз, зард) нишон медиҳад ва хондани номи онҳоро мефаҳмонад: *"Red, Blue, Green, Yellow."*
- Гӯш кардани суруди *"Red, yellow, green, and blue..."*
- Омӯзгор: *"Let's play a game. I will say a colour, and you will find something in the room with that colour."*

Ҳафтаи 6: Санҷиши фаҳмиш ва арзёбӣ.

Маводи таълимӣ: Китобҳои дарсӣ ва дафтарҳои машқӣ, алифбо.

Усулҳои арзёбӣ: Санҷиши ҳаррӯзаи вазифаи хонагӣ; нависондани алифбо. Эълон кардани баҳоҳо ба кӯдакон.

Намунаи машғулиятҳои донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ дар гурӯҳи болоӣ

Дар ин навбат ба таҳлили дарсҳои донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ мегузарем.

Намунаи машғулияти №25 (таҷрибаомӯз Абдуллозода Р.):

Мавзӯ: Луғати нав ва грамматика

Ҳадаф: Омӯзиши луғати нав ва грамматикаи забони англисӣ (феъли “*to have*”).

Муддат: 40 дақиқа

1. Муқаддима (5 дақиқа)

Ҳадаф: Оғози дарс ва шиносӣ бо мавзӯ.

Фаъолияти амалӣ:

Салом ва шиносӣ:

- Омӯзгор кӯдаконро бо суҳанони "*Good morning, class! Today we will learn vocabulary and grammar*" истиқбол мегирад.
- Омӯзгор ба ҳар як кӯдак таърифоти грамматикӣ ва феъли “*to have*”-ро медиҳад.

2. Қисмати асосӣ (15 дақиқа)

Фаъолияти амалӣ:

Шиносӣ бо луғати нав (5 дақиқа):

- Омӯзгор рӯйхати калимаҳои мураккабро ба кӯдакон медиҳад (масалан, *flower, suit, trousers*).
- Омӯзгор ҳар як калимаро шарҳ медиҳад ва кӯдакон бояд онҳоро дар дафтарҳои худ нависанд.

Машқҳои грамматикӣ (5 дақиқа):

- Омӯзгор ба кӯдакон қоидаҳои грамматикӣ ва замони Present Simple-ро мефаҳмонад.
- Кӯдакон ибораҳои грамматикӣ таъмин мекунанд (масалан, "*I have a black suit*" ва "*You have a flower*").

3. Фаъолияти тақвиятӣ (10 дақиқа)

Ҳадаф: Такрори луғати нав ва грамматика тавассути машқҳои хаттӣ.

Фаъолияти амалӣ:

Машқҳои хаттӣ ва арзёбӣ (10 дақиқа):

- Омӯзгор ба кӯдакон супориш медиҳад, ки калимаҳои навро нависанд, навиштаҷоти кӯдаконро месанҷад ва баҳо медиҳад.
- Омӯзгор: "Good bye, class. Remember to study the vocabulary and grammar at home" мегӯяд.

Маводҳои таълимӣ: Рӯйхати калимаҳои нав; дафтар барои навиштан.

Хатогиҳои барномаи гурӯҳи назоратӣ хело зиёд буданд. Тамаркуз ба грамматика ва луғати мураккаб барои кӯдакони хурдсол мувофиқ нест. Ин боиси гум шудани диққат ва хастагии кӯдакон гардид. Ин камбудӣ кӯдаконро дилгир кард ва бештари онҳо нисбат ба омӯзиши забони англисӣ таваҷҷӯҳашонро гум карданд. Мавзӯҳо ва усулҳои таълими банақшагирифташуда барои кӯдакони зинаи поёни муносиб набуданд, зеро онҳо бештар ба фаъолиятҳои ҳамфаъол ва бозӣ ниёздоранд. Санҷишҳо барои кӯдакони зинаи поёни набояд ҷорӣ карда шаванд. Иҷроиши вазифаи хонагӣ барои кӯдакон мушкил буд. Арзёбӣ мебоист дар асоси мушоҳида ва бозӣ гузаронида шавад.

Барномаи кори аз тарафи таҷрибаомӯзони гурӯҳи назоратӣ омодашуда бо дарназардошти талабот ва қобилияти кӯдакони зинаи болоии кӯдакостон таҳия нагардида буд. Барои таъмини омӯзиши самарабахш ва шавқовар барнома мебоист кӯтоҳ, бо истифодабарии усулҳои ҳамфаъол ва дар заминаи бозиҳо асос ёфта бошад.

Таҷрибаомӯзии педагогӣ дар гурӯҳҳои омодагии муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (кӯдакони аз 6 – то 7 сола)

Гуруҳи озмоишӣ

Барномаи кори донишҷӯёни гурӯҳи (озмоишӣ) таҷрибавӣ барои кӯдакони гурӯҳҳои омодагӣ

Дар соли дуюми таҳсил аз ҷониби донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ он роҳи усулҳое, ки дар соли якуми таълим истифода мешуданд, ҷой

гирифтанд.

Ҳафтаи 1: Қисматҳои бадан

Луғат ва ибораҳо: *Head, Shoulders, Knees, Toes, Eyes, Ears, Mouth, Nose. Touch your [head].*

Фаъолияти амалӣ бо забони англисӣ:

- Гӯш кардани суруди "Head, Shoulders, Knees, and Toes".
- Кортҳои тасвирӣ ва мутобиқсозӣ.
- Бозии "Simon Says" бо аъзои бадан.

Ҳафтаи 2: Хӯрок ва нӯшокӣ

Луғат ва ибораҳо: *Apple, Banana, Orange, Milk, Water, Bread; I like [apples]. Do you like [bananas]?*

Фаъолияти амалӣ бо забони англисӣ:

- Сурудҳо дар бораи хӯрок ва бозиҳои мутобиқсозӣ.
- Нақшофарӣ дар бораи хӯрдан ва нӯшидан.
- Кортҳои тасвирӣ ва фаъолиятҳои дастаҷамъона.

Ҳафтаи 3: Бозичаҳо ва ашё

Луғат ва ибораҳо: *Ball, Doll, Car, Book, Pen, Chair. Can you see the [ball]? Where is the [doll]?*

Фаъолияти амалӣ бо забони англисӣ:

- Сурудҳо дар бораи бозичаҳо ва бозиҳои шиносӣ.
- Бозии "Show and Tell" бо бозичаҳо.
- Кортҳои тасвирӣ ва фаъолияти расмкашӣ.

Ҳафтаи 4: Такрор ва арзёбӣ

Луғат ва ибораҳо: Такрори тамоми луғати қаблан омӯхташуда. Гузаронидани арзёбиҳои сода тавассути бозиҳо ва фаъолиятҳои мувофиқ.

Фаъолияти амалӣ бо забони англисӣ:

- Сурудҳои такрорӣ ва кортҳои тасвирӣ.
- Бозиҳои ҳамфаъл бо тамоми мавзӯҳо.

- Арзёбии шифоҳӣ тавассути нақшофарӣ.

Маводи таълимӣ: Кортҳои тасвирӣ ва воситаҳои аёни. Сурудҳо ва шеърҳо (маводи аудиоӣ ва видеоӣ). Ноутбуки ба интернет пайваستшуда. Маводҳои расмкашӣ ва ғаёлиятҳои дастӣ. Бозичаҳо ва ашё барои ғаёлиятҳои ҳамғаёл. Китобҳои тасвирӣ.

Усулҳои арзёбӣ: Мушоҳида ва арзёбии ғайрирасмӣ ҳангоми ғаёлияти амалии кӯдакон. Арзёбии шифоҳӣ тавассути бозиҳо ва нақшофарӣ.

Таҷрибаомӯзони гурӯҳи таҷрибавӣ бо кӯдакони гурӯҳи омодагӣ бештар машғулиятҳои такрориро гузарониданд ва ҳавасмандии онҳоро ба омӯзиш бо илова намудани луғати нав оид ба мавзӯҳои қаблан азхудкардашуда бедор намуданд. Онҳо тавонистанд иштироки ғаёли қариб ҳамаи кӯдаконро дар машғулиятҳо таъмин намоянд ва рафти машғулиятҳоро бо дарназардошти пешрафт ва ниёзҳои кӯдакон мутобиқ намуданд.

Гуруҳи назоратӣ

Барномаи кори донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ барои кӯдакони гурӯҳҳои омодагӣ

Ҳафтаҳои 1-2: Омӯзиши луғат ва сохторҳои грамматикӣ

11. Луғат ва сохтори грамматикӣ: *my, her, his, How old is your sister?, an uncle, an aunt, My sister is five years old, My father is a doctor.*

Ҷонишинҳо.

12. Машқҳои шифоҳӣ ва хаттӣ.

13. Санҷиши ҳафтаина.

Ҳафтаҳои 3-4: Калимаҳо ва ибораҳои мураккаб

Луғат: *a kitchen, a bathroom; сифатҳои nice, beautiful.*

Машқҳои шифоҳӣ ва хаттӣ.

Санҷиши ҳафтаина.

Ҳафтаҳои 5-6: Омӯзиши замони грамматикии “to be”

Луғат ва ибораҳо: *I am, He/She/It is, You are, They are.*

Машқҳои шифоҳӣ ва хаттӣ.

Санҷиши ҳафтаина.

Маводи таълимӣ: Дастури таълимӣ ва дафтар; Матн ва диктант.

Усулҳои арзёбӣ: Санҷишҳои ҳафтаина.

Тавре, ки дида мешавад, дар соли дуҷуми таҳсил таҷрибаомӯзони гурӯҳи назоратӣ низ он роҳи усулҳое, ки дар соли якуми таълим истифода бурданд, кор фармуданд. Ба муҳити забонӣ ғарқ намудани кӯдак шартӣ мувофиқтарин барои кӯдакони синни томактабӣ барои омӯзиши забонҳо бошад ҳам, аксарияти донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ дар фаъолиятҳои он омилро истифода набурданд. Онҳо ба хусусиятҳои синну солии кӯдакони ва хусусан ба зарурати муошират кардани кӯдакони синни томактабӣ аҳаммияти зарурӣ надоданд.

Ҳангоми таҳияи маводи таълимӣ ва воситаҳои методӣ аз тарафи таҷрибаомӯзони гурӯҳи назоратӣ хусусиятҳои синну соли, инфиродӣ-психологӣ кӯдакони зинаи омодагӣ, инчунин сохтори нутқи онҳо ба назар гирифта нашуданд. Дар ҷараёни таълим усули фаъолияти амалии кӯдакони тавассути бозиҳои нутқӣ қариб ки гузаронида нашуд ва ба ташаккули андешаҳои пурмазмун аз рӯи маводи омӯхташуда ва инкишофи малакаҳои амалӣ рағбат карда нашуд.

Пас аз гузаронидани таҷрибаомӯзӣ, яъне пас аз иштирок ба дарсҳои таҷрибаомӯзон ва мушоҳидаҳо доир ба фаъолияти педагогӣ онҳо барои таҳкими маълумотҳои ба даст овардашуда, пурсишнома низ истифода шуд.

Дар охири рӯзи таҷрибаомӯзии педагогӣ аз донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ (курси 4) пурсишнома гирифта шуд. Саволҳое, ки дар наздашон гузошта шуда буданд, чунинанд:

- Оё Шумо барои кор бо кӯдакони зинаи муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (кӯдакистон) омода ҳастед?

- Кадом намудҳои имконияти рушди касбӣ ба омӯзгорони забони хориҷӣ ғоидаовар ҳастанд?
- Омӯзгорон бо таълимгирандагони кӯдакистонҳо кадом усулҳоро бояд истифода баранд?
- Дар ғайрияти худ дар кӯдакистон шумо бо кадом мушкилиҳо рӯ ба рӯ шудед?

Ҷавобҳои пурсишнома, ки аз таҷрибаомӯзон гирифта шуданд, имконият доданд, ки дар бораи муаммоҳо ва имкониятҳои рушди касбии минбаъдаи онҳо посух гирифта шавад. Дар натиҷа маълум гашт, ки 78% донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ (курси 4) дар ҷавобҳояшон иқрор шуданд, ки дар ғайрияти касбияшон дар кӯдакистон бо як қатор мушкилиҳо рӯбарӯ шуданд. Ба андешаи донишҷӯён, ба онҳо зарур буд, ки курсҳои омодаسازی худро барои таълим дар кӯдакистонҳо дар давоми таҳсил дар донишгоҳ аз худ менамуданд.

Боиси қайд аст, ки 92% донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ иқрор шуданд, ки курсҳои назариявӣ, ки онҳо иштирок карданд, ғоидаовар буданд, зеро ин курсҳо онҳоро ба кори педагогӣ дар кӯдакистонҳо омода намудааст.

Таҳлили ғайрияти донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ нишон дод, ки ҳангоми таълими забони англисӣ дар кӯдакистон онҳо бо муаммоҳои зерин рӯ ба рӯ шуданд:

- Муддати диққати кӯдакони синни томактабӣ ба омӯзиши забони англисӣ кӯтоҳ аст.
- Сатҳи инкишофи кӯдакони гурӯҳ баъзан аз якдигар фарқ мекунад.
- Стандартҳои ягона барои ин зинаи таҳсилот мавҷуд нестанд.
- Дастурҳои таълимӣ, ки барои кӯдакони тоҷикзабон мутобиқ карда шуда бошанд, кифоя нестанд.

Тавре, ки мушоҳидаҳо нишон додаанд, барои кӯдакони тоҷикзабони зинаи таҳсилоти томактабӣ танҳо дастури М.М.Комилов

зери унвони “Методикаи таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ” таҳия шудааст, ки то ҳол на ба ҳама кӯдакистонҳо дастрас гардидааст. Вале дар дастури мазкур, ба ақидаи мо, наҳамаи мавзӯҳо барои зинаи томактабӣ қобили қабул мебошанд. Масалан, интихоби мавзӯҳои “Таълими транскрипсия ба кӯдакони томактабӣ”; “Таълими хониш ба кӯдакони томактабӣ”; “Таълими хат ба кӯдакони томактабӣ” наонқадар мувофиқ аст, зеро тавре ки дар боло қайд гардид, барои тарбиятгирандагони муассисаҳои томактабӣ, ки забони англисиро азхуд мекунанд, гуфтугӯии шифоҳӣ бо забони хориҷӣ аз ҳама муҳим буда, малакаҳои хониш ва навиштан нақши дуҷуминдараҷа доранд.

Инчунин, донишҷӯёни гуруҳи таҷрибавӣ мушкилиҳои зеринро низ қайд намуданд:

- Барои машғулиятҳо аз фанни забони англисӣ, ки ҳамчун фанни иловагӣ гузаронида мешаванд, соатҳо кам ҷудо карда мешаванд, ки ин омил имкониятҳои омӯзишро маҳдуд мекунад.
- Гуруҳҳои калони кӯдакон (то 30-35 нафар) барои фаъолона иштирок кардани ҳар яки онҳо дар машғулиятҳо душворӣ месозад.
- Наҳамаи волидон омӯзиши забони англисии фарзандони худро фаъолона дастгирӣ мекунанд.

Аз рӯи таҳлили фаъолияти донишҷӯёни гуруҳи назоратӣ бошад, маълум гардид, ки ҳангоми таълими забони англисӣ дар кӯдакистон онҳо ғайр аз он муаммоҳое, ки аз ҷониби донишҷӯёни гуруҳи таҷрибавӣ қайд гардиданд, бо як қатор душвориҳои дигар низ рӯ ба рӯ шуданд.

Дар ин ҷо муаммоҳои аз ҷониби донишҷӯёни гуруҳи назоратӣ иловакардашуда оварда мешаванд:

- мавҷуд набудани эътимоди омӯзгор ба салоҳияти касбии худ (бисёре аз омӯзгорони оянда ҳангоми кор бо кӯдакон худро номуътақид эҳсос мекунанд, ки ин ба фаъолияти таълимии онҳо таъсири манфӣ мерасонад ва боиси кам шудани самаранокии дарс мегардад);

- наҳамаи донишчӯён дар бораи психологияи кӯдакон донишҳои кофӣ доранд;
- интихоби нодурусти усулҳои таълим мувофиқи хусусиятҳои синну солии кӯдакон;
- душворӣ дар нигоҳ доштани ҳавасмандии кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ;
- усулҳои номуносиб барои арзёбии сатҳи забондонии кӯдакон;
- истифода нашудани имкониятҳои усулҳои бозӣ ва ҳамфаъл дар таълими забони англисӣ.

Инак, дар бахши навбатии рисола арзёбии корҳои таҷрибавӣ ва муайян намудани самаранокии истифодаи технологияи педагогӣ дар омода намудани омӯзгорони забони англисӣ барои муассисаҳои томактабӣ матраҳ мегардад.

3.3. Арзёбии натиҷаҳои кори таҷрибавӣ ва таҳлили самаранокии татбиқи технологияи педагогӣ ба раванди таълим

Арзёбии омодагии касбии омӯзгорони оянда ба таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ бо воситаи чанд марҳилаи муҳим гузаронида шуд. Ин марҳилаҳо шаклҳои гуногуни таҳлил, санҷиш ва мониторингро дар бар гирифтанд.

Муайян кардани сатҳи омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ аз рӯи меъёрҳои аз ҷониби муҳаққиқон коркардшуда амалӣ гардид. Масалан:

- К.Ю. Кожухов: “донишҳо ва маҳоратҳои методӣ, рафтори нутқӣ, хусусиятҳои касбӣ-шахсӣ, қобилият ба рефлексияи методӣ” [74];
- А.М. Тевелевич: “қобилияти донишчӯён барои иҷро намудани низоми муайяни мақсадноки амалҳо чиҳати ҳалли синфи муайяни масъалаҳо дар асоси он иттилооте, ки дар ҷараёни омӯзиш ба онҳо пешниҳод шудааст”

[135];

- Е.Ю. Варламова: “забонӣ: мавҷуд будани донишҳо оид ба бахшҳои назарияи забон ... ва қобилияти татбиқи онҳо; нутқӣ: мавҷуд будани маҳорат ва малакаҳои нутқи шифоҳӣ, хондан, навиштан ва шунидану фаҳмидан (қобилияти фаҳмидани нутқи шахси дигар дар ҷараёни муошират, бурдани суҳбат, омода намудани маълумотномаҳо оид ба мавзӯҳои гуногун ва шарҳи матбуоти даврӣ ва ғайра); иҷтимоию фарҳангӣ: донишҳо оид ба фарҳанг ва воқеиятҳои кишварҳои забони хориҷии омӯхташаванда ва қобилияти истифодаи донишҳои ташаккулёфта дар раванди таълим; дидактикӣ: аз худ намудани мафҳумҳои асосии методӣ, донишҳо оид ба роҳҳои моделсозии педагогӣ ва технологияҳои таълими забони хориҷӣ; қобилияти банақшагирӣ, ташкил, амалӣ намудан ва таҳлили фаъолияти омӯзгори забони хориҷӣ дар муассисаи таҳсилоти миёна; соҳиб будан ба роҳҳои баланд бардоштани ҳавасмандии хонандагон ба омӯзиши забони хориҷӣ; шахсиятӣ: ташаккулёбии ангеzaҳои азхуд намудани касби омӯзгори забони хориҷӣ дар заминаи эътирофи идеалҳои педагогӣ ва дарки арзишҳои педагогӣ; ташаккулёбии маҳоратҳои фаъолияти мустақилонаи таълимӣ” [23].

Ақидаҳои олимонро таҳлил намуда, пас аз татбиқи технологияи таҳияшуда ба ҷараёни таълим, ҳангоми муайян намудани сатҳи омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ бештар ба нишондиҳандаҳои зерин аҳаммият дода шуд:

А) Донишҳои назариявӣ:

- Донишҳои асосҳои психологиву педагогии кӯдакони синни томактабӣ;
- Донишҳои методикаҳои муосири таълими забони англисӣ барои кӯдакони хурдсол.

Б) Малакаҳои амалӣ:

- Таҳияи нақшаҳои дарсӣ ва интихоби маводи таълимӣ аз забони англисӣ барои кӯдакони синни томактабӣ;
- Истифодаи усулҳои ҳамфаъол ва бозиҳо дар таълими забони англисӣ дар кӯдакистон;
- Истифодаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионии муосир дар машғулиятҳо;
- Маҳорати муошират бо кӯдакон ва волидони онҳо;
- Истифодаи усулҳои ҳавасмандкунии кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ.

В) Малакаҳои рефлексивӣ:

- Таҳлили фаъолияти донишҷӯён ба кори худ ва дарёфти роҳҳои беҳтаркунии он;
- Қабули фикру мулоҳизаҳои дигарон ва истифодаи онҳо барои беҳбудии фаъолияти касбӣ;
- Арзёбии натиҷаҳои корҳои таҷрибавӣ;
- Муайян кардани сатҳи дониш ва малакаҳои назариявии худ.

Омилҳои асосии баҳогузори.

1. Барои муайян намудани сатҳи дониш ва малакаҳои назариявӣ ченаки асосӣ чунин буд:

- Аз рӯи саволномаи додашуда миқдори ҷавобҳои дуруст бояд аз 60% бештар бошад;
- Аз рӯи тестҳои гузаронидашуда ҷавобҳои дуруст набояд аз 70% кам бошанд.

2. Барои арзёбӣ намудани дараҷаи ташаккули малакаҳои амалӣ омилҳои зерин нақши муайянкунанда доштанд:

- Мувофиқ будани барномаи таълимӣ ва нақшаҳои дарс бо мақсади омӯзиши забони англисӣ дар кӯдакистонҳо;
- Мутобиқ будани усулҳои таълим ба кӯдакони синни томактабӣ;
- Истифодаи нақам аз се усули ҳамфаъол дар як машғулият;

- Қобилияти истифода бурдани технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионии муосир дар машғулиятҳо (маводҳои аудиоӣ ва видеоӣ, платформаҳои омӯзишӣ, проектор, ноутбук, Интернет);
- Дараҷаи рушди малакаҳои муоширатӣ бо роҳбар, кӯдакон ва волидайнӣ онҳо;
- Қобилияти эҷод намудани фазои мусбӣ барои омӯзиши забон дар гурӯҳ.

3. Малакаҳои рефлексивии омӯзгорони оянда дар асоси омилҳои зерин баҳогузори карда шуданд:

- Омӯхтани мушкилоте, ки дар фаъолияти касбӣ ба миён меоянд, шинохту баҳодиҳии субъектҳои раванди психологию педагогӣ, ба таври эҷодкорона тағйир додани фаъолият дар вазъиятҳои зарурӣ;
- Иштирок дар гурӯҳи рефлексивӣ барои муҳокима ва таҳлили фаъолияти таҷрибаомӯзон.

Натиҷаҳои муайянкунии сатҳи омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар оғози таҷрибаомӯзӣ

Натиҷаҳои зерин пас аз ду ҳафтаи аввали таҷрибаомӯзӣ (дар курси 3) гирифта шуданд.

Азбаски таҷрибаомӯзии курси 3 дар нимсолаи 6 гузаронида шуд, донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба гурӯҳи назоратӣ дар ин марҳила аллакай каме пешсаф буданд. Сабаби ин ҳолат дар оғознамоии омӯзиши фанҳои назариявӣ марбут ба таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ аз ҷониби донишҷӯёни гуруҳи таҷрибавӣ аз нимсолаи 5 дида мешавад.

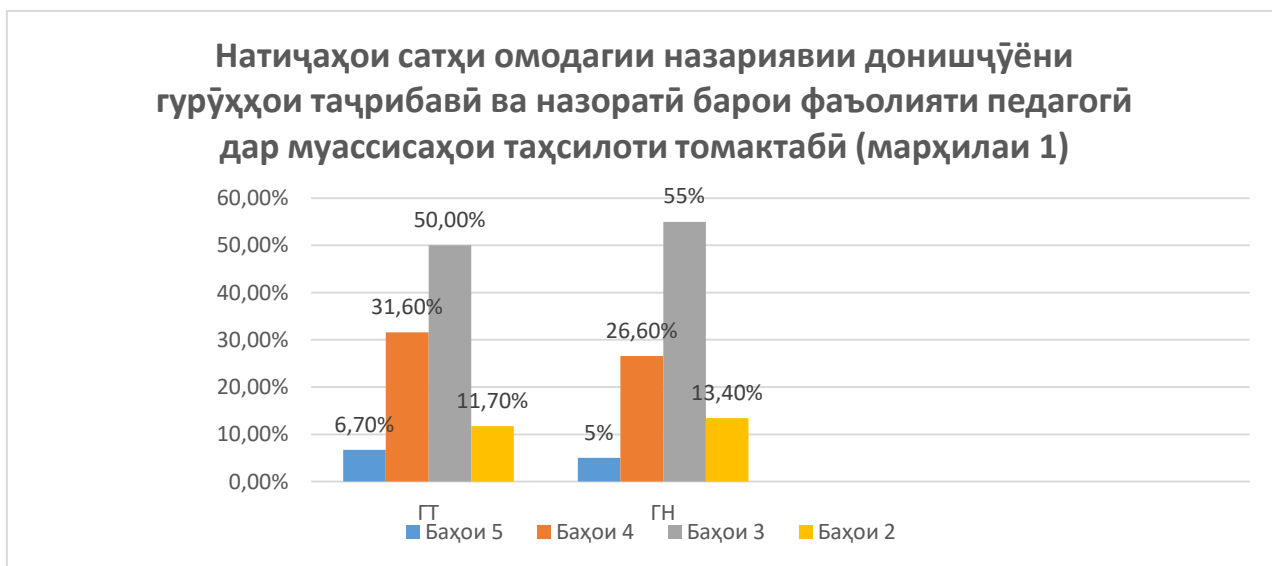
Ҷадвали №2

Сатҳи омодагии назариявии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар оғози таҷрибаомӯзӣ

Нишондиҳанда	Баҳои “аъло” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “хуб” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “қаноатбахш” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “ғайриқаноатбахш” бо теъдод ва фоиз	
	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН
Донишони асосҳои психологиву педагогии кӯдакони синни томактабӣ	2	1	9	7	16	18	3	4
	6.7	3.3	30	23.3	53.3	60	10	13.4
Донишони методикаҳои муносири таълими забони англисӣ барои кӯдакони хурдсол	2	2	10	9	14	15	4	4
	6.7	6.7	33.3	30	46.7	50	13.3	13.3
Ҳамагӣ (донишҳои назариявӣ) бо%	6.7	5	31.6	26.6	50	55	11.7	13.4

Дар зер натиҷаҳои сатҳи умумии омодагии назариявии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (дар марҳилаи ибтидоӣ) дар намуди диаграмма низ пешниҳод карда мешаванд.

Диаграммаи №1



Малакаҳои амалии донишҷӯён – таҷрибаомӯзони гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ аз рӯи нишондиҳандаҳои зерин арзёбӣ гардиданд ва дар оғози таҷриба натиҷаҳо дар ин самт чунин буданд:

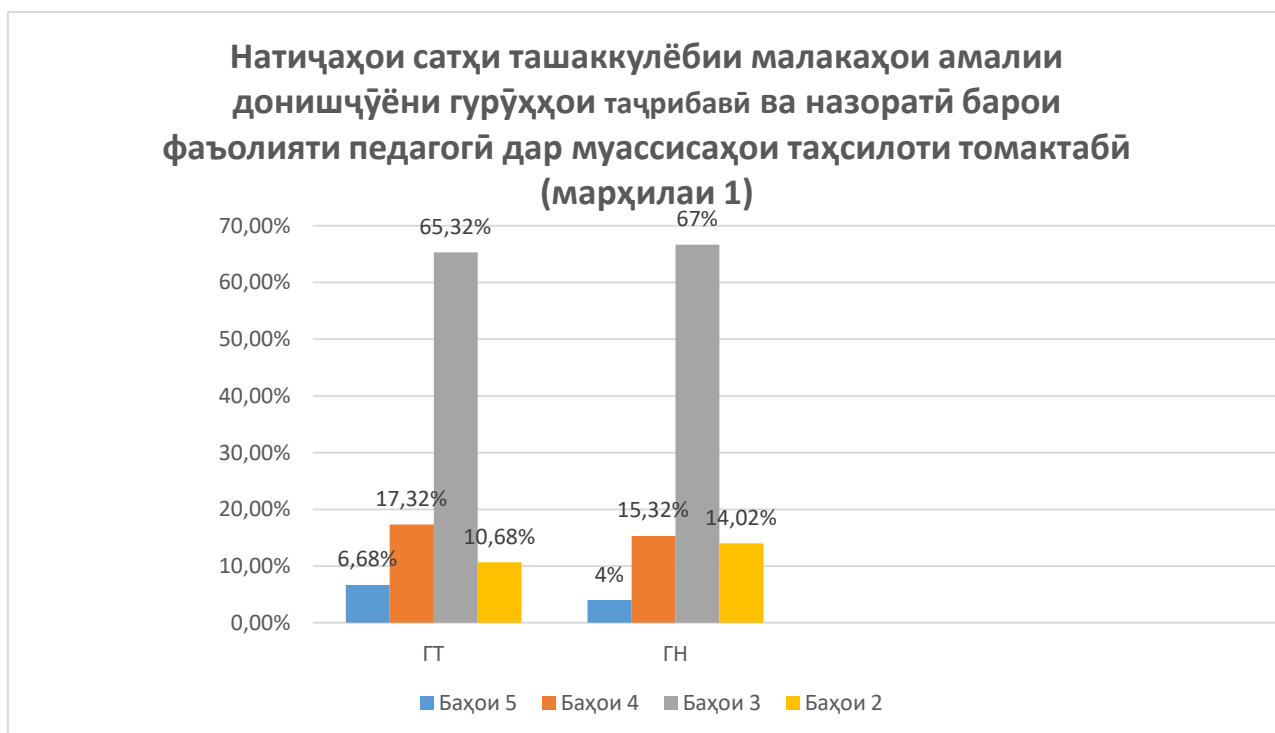
Сатҳи ташаккулёбии **малакаҳои амалии** омӯзгорони ояндаи забони
хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти
томактабӣ дар оғози таҷрибаомӯзӣ

Нишондиҳанда	Баҳои “аъло” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “хуб” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “қаноат- бахш” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “ғайриқаноат- бахш” бо теъдод ва фоиз	
	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН
Таҳияи нақшаҳои дарсӣ ва маводи таълимӣ барои кӯдакони синни томактабӣ	1 3.3	0 0	3 10	3 10	22 73.3	21 70	4 13.4	6 20
Истифодаи усулҳои ҳамфаъол ва бозиҳо дар таълими забони англисӣ дар кӯдакистон	2 6.7	0 0	4 13.3	3 10	21 70	22 73.3	3 10	5 16.7
Истифодаи технологияи иттилоотӣ- коммуникат- сионии муосир дар машғулиятҳо	2 6.7	2 6.7	6 20	5 16.7	19 63.3	20 66.6	3 10	3 10
Маҳорати муошират бо кӯдакон ва волидонии онҳо	2 6.7	1 3.3	8 26.7	7 23.3	17 56.6	19 63.4	3 10	3 10
Истифодаи усулҳои ҳавасмандку- нии кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ	3 10	3 10	5 16.6	5 16.6	19 63.4	18 60	3 10	4 13.4
Ҳамагӣ (малакаҳои амалӣ) бо фоиз	6.68	4	17.32	15.32	65.32	66.66	10.68	14.02

Вазъи умумии ташаккулёбии малакаҳои амалии донишҷӯёни
гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ барои фаъолияти педагогӣ дар
муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (марҳилаи 1) дар қиёс бо диаграмма

низ оварда мешавад.

Диаграммаи №2



Дар ин ҷо низ ҳолати каме баланд будани натиҷаҳои гуруҳи таҷрибавӣ дида мешавад.

Сатҳи рушди малакаҳои рефлексивии омӯзгорони ояндаи забонҳои хориҷӣ аз рӯи нишондодҳои зерин арзёбӣ гардид. Дар ин самт низ дар оғози таҷрибаомӯзӣ (пас аз 2 ҳафтаи таҷрибаомӯзӣ дар курси 3) омодагии муҳассилини ҳар ду гурӯҳ қариб ки якхела буд:

Ҷадвали №4

Сатҳи умумии ташаккулёбии **малакаҳои рефлексивии** омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар оғози таҷрибаомӯзӣ

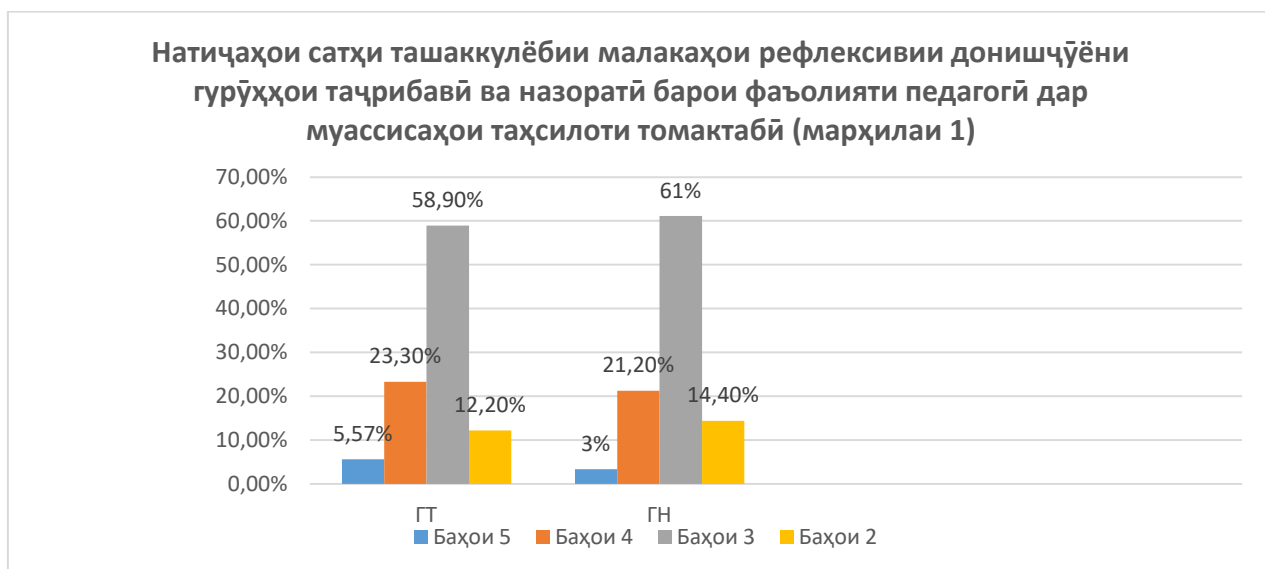
Нишондиҳанда	Баҳои “аъло” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “хуб” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “қаноатбахш” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “ғайриқаноатбахш” бо теъдод ва фоиз	
	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН
Таҳлили фаъолияти худ ва дарёфти роҳҳои беҳтаркунии он	2	1	8	7	17	19	3	3
	6.7	3.3	26.7	23.3	56.6	63.4	10	10

Идомаи ҷадвали №4

Қабули фикру мулоҳизаҳои дигарон ва истифодаи онҳо барои беҳбудии фаъолияти касбӣ	1 3.3	0 0	3 10	3 10	22 73.3	21 70	4 13.4	6 20
Муайян кардани сатҳи дониш ва малақаҳои назариявии худ	2 6.7	2 6.7	10 33.3	9 30	14 46.7	15 50	4 13.3	4 13.3
Ҳамагӣ (малақаҳои рефлексивӣ) бо фоиз	5.57	3.3	23.3	21.2	58.9	61.1	12.2	14.4

Вазъи умумии ташаккулёбии малақаҳои рефлексивии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (марҳилаи 1) дар шакли диаграмма низ оварда мешавад.

Диаграммаи №3



Инак, натиҷаҳои муайянкунии сатҳи омодагии касбии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ (омодагии назариявӣ, малақаҳои амалӣ, малақаҳои рефлексивӣ) барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар оғози таҷрибаомӯзӣ, яъне пас аз ду ҳафтаи аввали таҷрибаомӯзӣ дар курси 3 нишон доданд, ки донишҷӯёни гурӯҳи

таҷрибавӣ нисбат ба гурӯҳи назоратӣ дар ин марҳила аллакай каме пешрафт буданд, зеро онҳо омӯзиши фанҳои назариявиро марбут ба таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ҳанӯз аз нимсолаи 5 оғоз карда буданд.

Дар ин марҳила ҳангоми санҷиши сатҳи дониши назариявӣ миқдори баҳоҳои “аъло” ва “хуб” дар гурӯҳҳои таҷрибавӣ 38,3%-ро ва дар гурӯҳи назоратӣ 31,6%-ро ташкил кард. Дарачаи баланди ташаккулёбии малакаҳои амалиро дар гурӯҳи таҷрибавӣ 24% ва дар гурӯҳи назоратӣ 19,32% донишҷӯён нишон доданд. Вазъи ташаккулёбии малакаҳои рефлексивӣ бошад, дар ҳар ду гурӯҳ қариб якхела буд, зеро 28,87% донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ ва 24,5% донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ соҳиби баҳоҳои хуб ва аъло гардиданд.

Натиҷаҳои муайянкунии сатҳи омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар интиҳои таҷрибаомӯзии аввалин (дар курси 3)

Пас аз гузаштани таҷрибаомӯзӣ дар курси 3 (дар давоми 6 ҳафта) сатҳи омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ боз як маротиба арзёбӣ гардид.

Натиҷаҳои зерин, ки пас аз шаш ҳафтаи таҷрибаомӯзӣ дар курси 3 гирифта шуданд, нишон доданд, ки дар сатҳи донишҳои назариявии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ аллакай дигаргуниҳо ба амал омаданд, зеро дар ин марҳила нишондодҳои донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба гурӯҳи назоратӣ баландтар буданд.

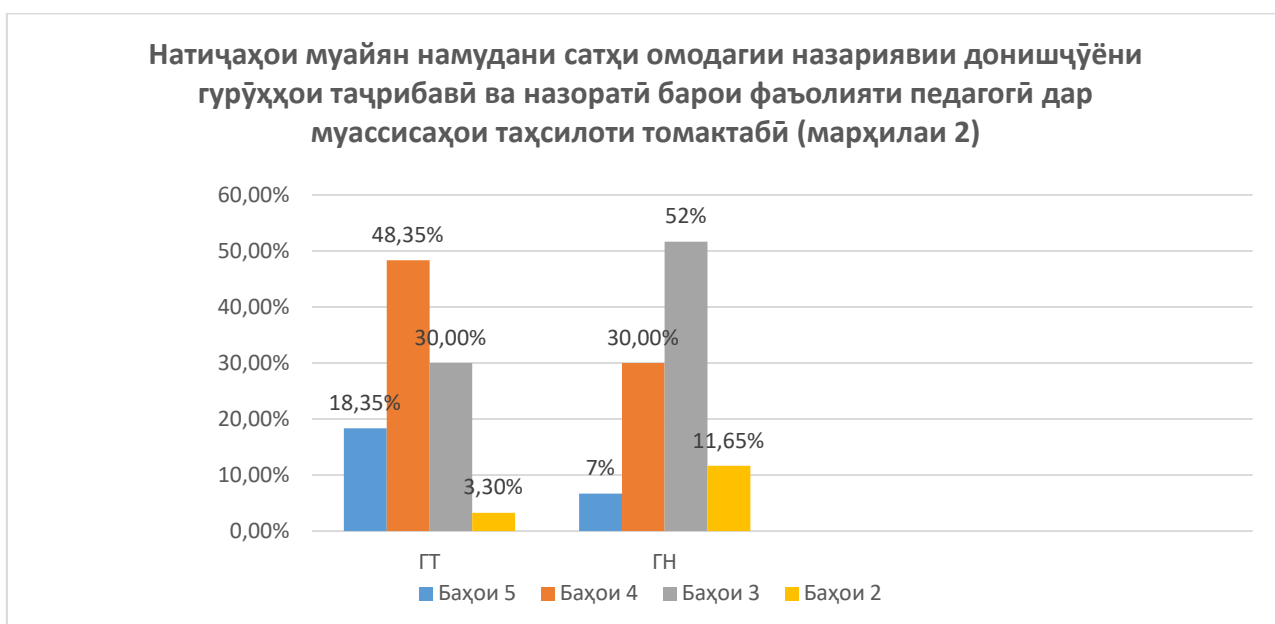
Ҷадвали №5

Сатҳи омодагии назариявии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар интиҳои марҳилаи аввали таҷрибаомӯзӣ

Нишондиҳанда	Баҳои “аъло” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “хуб” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “қаноат- бахш” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “ғайриқано- атбахш” бо теъдод ва фоиз	
	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН
Дониستاني асосҳои психологиву педагогии кӯдакони синни томактабӣ	5 16.7	2 6.7	15 50	8 26.7	9 30	16 53.3	1 3.3	4 13.3
Дониستاني методикаҳои муосири таълими забони англисӣ барои кӯдакони хурдсол	6 20	2 6.7	14 46.7	10 33.3	9 30	15 50	1 3.3	3 10
Ҳамагӣ (донишҳои назариявӣ) бо фоиз	18.35	6.7	48.35	30	30	51.65	3.3	11.65

Натиҷаҳои сатҳи омодагии назариявии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (марҳилаи 2) дар намуди диаграмма низ оварда мешавад.

Диаграммаи №4



Дараҷаи ташаккулёбии малакаҳои амалии донишҷӯён таҷрибаомӯзони гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ — аз рӯи нишондиҳандаҳои зерин, ки пас аз анҷоми таҷрибаомӯзӣ дар курси 3 ба қайд гирифта шудаанд, чунин буданд:

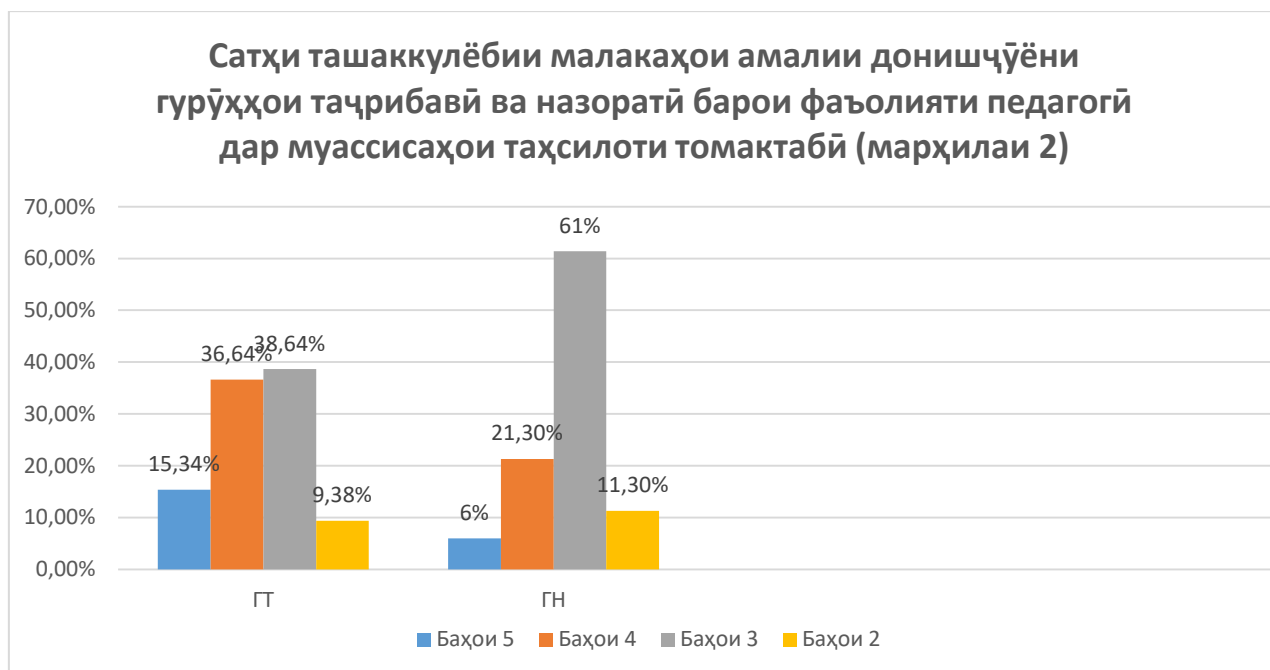
Ҷадвали №6

Сатҳи ташаккулёбии **малакаҳои амалии** омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар интиҳои марҳилаи аввали таҷрибаомӯзӣ

Нишондиҳанда	Баҳои “аъло” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “хуб” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “қаноатбахш” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “ғайриқаноатбахш” бо теъдод ва фоиз	
	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН
Таҳияи нақшаҳои дарсӣ ва маводи таълимӣ барои кӯдакони синни томактабӣ	5 16.7 %	0 0%	10 33.3%	5 16,6%	13 43.3%	21 70%	2 6.7%	4 13,3%
Истифодаи усулҳои ҳамфаъл ва бозиҳо дар таълими забони англисӣ дар кӯдакистон	6 20%	2 6.7%	12 40%	6 20%	9 30%	18 60%	3 10%	4 13,3%
Истифодаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ муосир дар машғулиятҳо	5 16.7 %	2 6.7%	11 36.6%	7 23.3%	13 43.3%	19 63.3%	1 3.4%	2 6.7%
Маҳорати муошират бо кӯдакон ва волидонӣ онҳо	3 10%	2 6.7%	12 40%	8 26.7%	11 36.6%	17 56.6%	4 13.4%	3 10%
Истифодаи усулҳои ҳавасманд-кунии кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ	4 13.3 %	3 10%	10 33.3%	6 20%	12 40%	17 56.6%	4 13.4%	4 13,3%
Ҳамагӣ (малакаҳои амалӣ) бо фоиз	15.34	6	36.64	21.3	38.64	61.4	9.38	11.3

Натиҷаҳо вобаста ба сатҳи ташаккулёбии малакаҳои амалии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ (марҳилаи 2) дар диаграммаи зерин низ инъикос мегарданд.

Диаграммаи №5



Малакаҳои рефлексивии донишҷӯён аз рӯи нишондиҳандаҳои зерин боз як маротиба дар марҳилаи мобайнӣ арзёбӣ гардид ва натиҷаҳо нишон доданд, ки дар ин самт низ пас аз гузаштани таҷрибаомӯзӣ дар курси 3 омодагии муҳассилини ҳар ду гурӯҳ дар сатҳи гуногун қарор дорад:

Ҷадвали №7

Сатҳи умумии ташаккулёбии **малакаҳои рефлексивии** омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар интиҳои марҳилаи аввали таҷрибаомӯзӣ

Нишондиҳанда	Баҳои “аъло” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “хуб” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “қаноатбахш” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “ғайриқаноатбахш” бо теъдод ва фоиз	
	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН
Таҳлили фаъолияти худ ва дарёфти	5 16.7%	1 3.4%	9 30%	11 36.6%	13 43.3%	15 50%	3 10%	3 10%

роҳҳои беҳтаркунии он								
Қабули фикру мулоҳизаҳои дигарон ва истифодаи онҳо барои беҳбудии фаъолияти касбӣ	4 13.4%	1 3.4%	8 26.6%	6 20%	15 50%	18 60%	3 10%	5 16.6%
Муайян кардани сатҳи дониш ва малакаҳои назариявии худ	4 13.4%	2 6.7%	10 33.3%	10 33.3%	15 50%	15 50%	1 3.3%	3 10%
Ҳамагӣ (малакаҳои рефлексивӣ) бо фоиз	14.5	4.5	30	30	47.8	53.3	7.7	12.2

Сатҳи ташаккулёбии малакаҳои рефлексивии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ барои омӯзиши забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (марҳилаи 2) дар шакли диаграмма чунин аст:

Диаграммаи №6



Натиҷаҳои муайянкунии сатҳи омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар интиҳои таҷрибаомӯзии аввалин, яъне пас аз гузаштани таҷрибаомӯзӣ дар курси 3 дар давоми 6 ҳафта нишон доданд,

ки пешравии донишчӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба гурӯҳи назоратӣ ба таври назаррас баландтар мебошад.

Дар ин марҳила, яъне дар вақти санҷиши дуюм, аз рӯи дониши назариявӣ миқдори баҳоҳои “аъло” ва “хуб” дар гурӯҳҳои таҷрибавӣ 66,7%-ро ва дар гурӯҳи назоратӣ 36,7%-ро ташкил кард. Сатҳи баланди ташаккулёбии малакаҳои амалиро дар гурӯҳи таҷрибавӣ 51,98% ва дар гурӯҳи назоратӣ 27,3% донишчӯён нишон доданд. Тафовут дар байни ташаккулёбии малакаҳои рефлексивӣ, ки ба мазмуни масъала ва хусусиятҳои стратегияи зеҳнии омӯзгор, амалиётҳои нав ва ғайристандартӣ ӯ вобаста мебошанд, наонқадар назаррас аст, зеро аз рӯи нишондодҳои малакаҳои рефлексивӣ 44,5% донишчӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ ва 34,5% донишчӯёни гурӯҳи назоратӣ ба баҳоҳои хуб ва аъло соҳиб шуданд.

Натиҷаҳои сатҳи омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар марҳилаи охирини таҷрибаомӯзӣ (курси 4)

Аз рӯи иштирок ба машғулиятҳои таҷрибаомӯзони гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ ва таҳлили онҳо маълум гашт, ки сатҳи донишҳои назариявии онҳо гуногун мебошад. Натиҷаҳои зерин пас аз ҳар ду таҷрибаомӯзии педагогӣ (дар курси 4) гирифта шуданд:

Ҷадвали №8

Сатҳи омодагии назариявии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар марҳилаи охирини таҷрибаомӯзӣ

Нишондиҳанда	Баҳои “аъло” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “хуб” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “қаноатбахш” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “ғайриқаноат- бахш” бо теъдод ва фоиз	
	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН
Донишҷӯи асосҳои психологиву	9 30%	2 6,7%	15 50%	9 30%	5 16,7%	16 53,3%	1 3,3%	3 10%

Идомаи ҷадвали №8

педагогии кӯдакони синни томактабӣ								
Донишҷӯи методикаҳои муносири таълими забони англисӣ барои кӯдакони хурдсол	10 33,3%	3 10%	16 53,3%	9 30%	4 13,4%	15 50%	0 0%	3 10%
Ҳамагӣ (донишҷӯи назариявӣ) бо фоида	31.65	8.35	51.65	30	15.05	51.65	1.65	10

Натиҷаҳои сатҳи омодагии назариявии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (марҳилаи 3) инчунин дар шакли диаграмма пешкаш карда мешаванд.

Диаграммаи №7



Натиҷаҳои ташаккулёбии малакаҳои амалии таҷрибаомӯзони ҳар ду гурӯҳ маротибаи охир чунин ҳастанд:

Сатҳи ташаккулёбии **малакаҳои амалии** омӯзгорони ояндаи забони
хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти
томактабӣ дар интиҳои **марҳилаи охирини** таҷрибаомӯзӣ

Нишондиҳанда	Баҳои “аъло” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “хуб” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “қаноат- бахш” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “ғайриқа- ноатбахш” бо теъдод ва фоиз	
	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН
Таҳияи нақшаҳои дарсӣ ва маводи таълимӣ барои кӯдакони синни томактабӣ	11 36.7	1 3.3	14 46.6	5 16.6	4 13.3	19 63.4	1 3.4	5 16.7
Истифодаи усулҳои интерактивӣ ва бозиҳо дар таълими забони англисӣ дар кӯдакистон	12 40	3 10	14 46.7	10 33.4	3 10	15 50	1 3.3	2 6.6
Истифодаи технологияи иттилоотӣ- коммуникатсионии муосир дар дарсҳо	12 40	4 13.3	12 40	11 36.7	4 13.3	11 36.7	2 6.7	4 13.3
Маҳорати муошират бо кӯдакон ва волидони онҳо	11 36.7	2 6.7	10 33.3	8 26.7	8 26.7	17 56.6	1 3.3	3 10
Истифодаи усулҳои ҳавасмандкунии кӯдакон	12 40	3 10	12 40	6 20	5 16.7	17 56.6	1 3.3	4 13,4
Ҷамагӣ (малакаҳои амалӣ) бо фоиз	38.68	8.66	41.32	26.68	16	52.66	4	12

Дараҷаи ташаккули малакаҳои амалии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (марҳилаи 3) дар шакли диаграмма низ оварда мешавад.



Нишондиҳандаҳои ташаккули малакаҳои рефлексивии омӯзгорони ояндаи забонҳои хориҷӣ пас аз гузаштани ҳар ду марҳилаи таҷрибаомӯзӣ дар курси 4 дар ҷадвали зерин оварда шуданд.

Ҷадвали №10

Сатҳи ташаккулёбии малакаҳои рефлексивии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар интиҳои марҳилаи охирини таҷрибаомӯзӣ

Нишондиҳанда	Баҳои “аъло” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “хуб” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “қаноатбахш” бо теъдод ва фоиз		Баҳои “ғайриқано- атбахш” бо теъдод ва фоиз	
	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН	ГТ	ГН
Таҳлили фаъолияти худ ва дарёфти роҳҳои беҳтаркунии он	8 26.7%	2 6.7%	10 33.3%	13 43.3%	11 36.7%	13 43.3%	1 3.3%	2 6.7%
Қабули фикру мулоҳизаҳои дигарон ва истифодаи онҳо барои беҳбудии фаъолияти касбӣ	7 23.3%	1 3.4%	12 40%	8 26.7%	10 33.3%	18 60%	1 3.4%	3 10%
Муайян кардани сатҳи дониш ва малакаҳои	9 30%	2 6.7%	11 36.6%	12 40%	9 30%	15 50%	1 3.4%	1 3.4%

назариявии худ								
Ҳамагӣ (малакаҳои рефлексивӣ) бо фоида	26.7	5.6	36.7	36.7	33.3	51.1	3.3	6.6

Вазъи умумии ташаккули малакаҳои рефлексивии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ барои фаъолияти педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (марҳилаи 3) дар шакли диаграмма оварда мешавад.

Диаграммаи №9



Муайянкунии сатҳи омодагии касбии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар марҳилаи охирини таҷрибаомӯзӣ (курси 4) нишон дод, ки донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба гурӯҳи назоратӣ дар ин марҳила бисер муваффақ буданд.

Ҳангоми санҷиши сатҳи дониши назариявӣ дар марҳилаи ҷамъбасти миқдори баҳоҳои “аъло” ва “хуб” дар гурӯҳҳои таҷрибавӣ 83,3%-ро ва дар гурӯҳи назоратӣ 38,35%-ро ташкил кард. Сатҳи баланди ташаккулёбии малакаҳои амалиро дар гурӯҳи таҷрибавӣ 80% ва дар гурӯҳи назоратӣ 35,34% донишҷӯён нишон доданд. Аз рӯи

ташаккулёбии малакаҳои рефлексивӣ бошад, 63,4% донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ ва 42,3% донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ баҳоҳои хубу аъло гирифтанд.

Тавре ки маълум гашт, пас аз гузаронидани кори таҷрибавӣ сатҳи омодагии назариявии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ нисбат ба гурӯҳи назоратӣ хеле баланд гардид. Дар марҳилаи охирон баҳоҳои “аъло” дар гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба марҳилаи аввал қариб ба 25% афзуда, шумораи баҳоҳои “ғайриқаноатбахш” 10% поён рафтааст.

Дар гурӯҳи назоратӣ бошад, ин нишондиҳанда қариб ки бетайғир мондааст, зеро шумораи баҳоҳои “аъло” ба 3% афзуда, шумораи баҳоҳои “ғайриқаноатбахш” танҳо ба 3.5% кам шудааст.

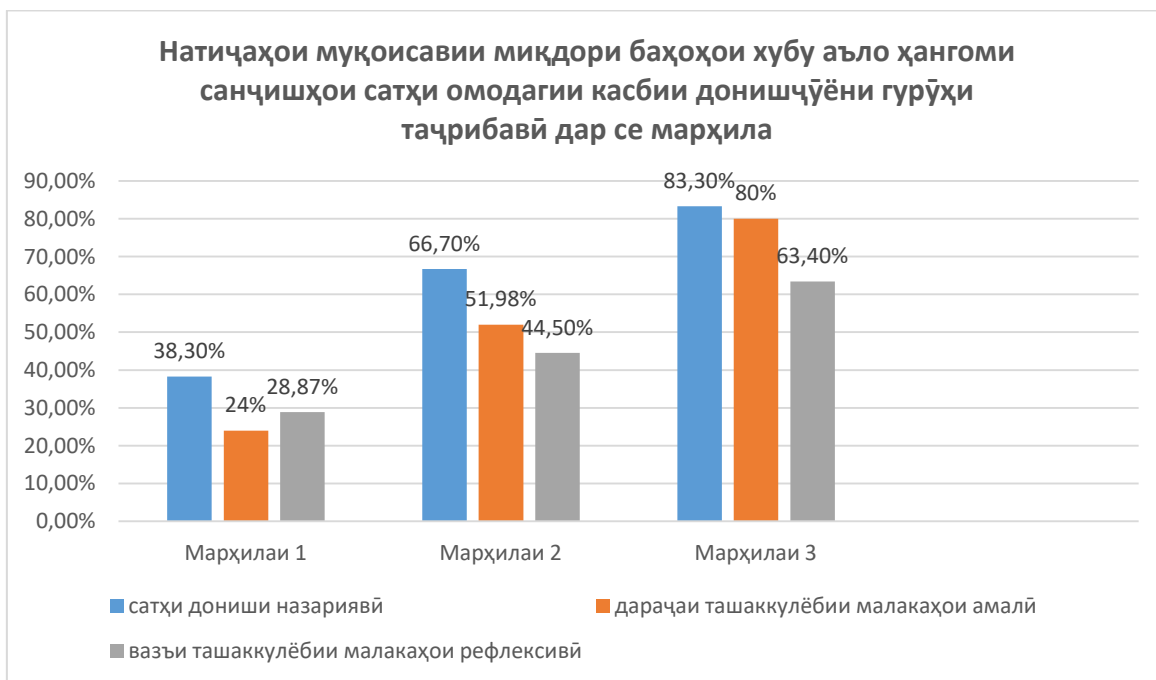
Дар ташаккули малакаҳои амалӣ низ донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ нисбат ба гурӯҳи назоратӣ натиҷаҳои баландро нишон доданд. Дар марҳилаи пас аз таҷрибавӣ шумораи баҳоҳои “аъло” дар гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба марҳилаи якум зиёда аз 30% афзуд ва шумораи баҳоҳои “ғайриқаноатбахш” қариб 7% поён рафт.

Дар гурӯҳи назоратӣ бошад, вазъи рушди малакаҳои амалии донишҷӯён тағироти назаррасро нишон надод, зеро шумораи баҳоҳои “аъло” ба 5% афзуда, шумораи баҳоҳои “ғайриқаноатбахш” танҳо ба 2% кам шудааст.

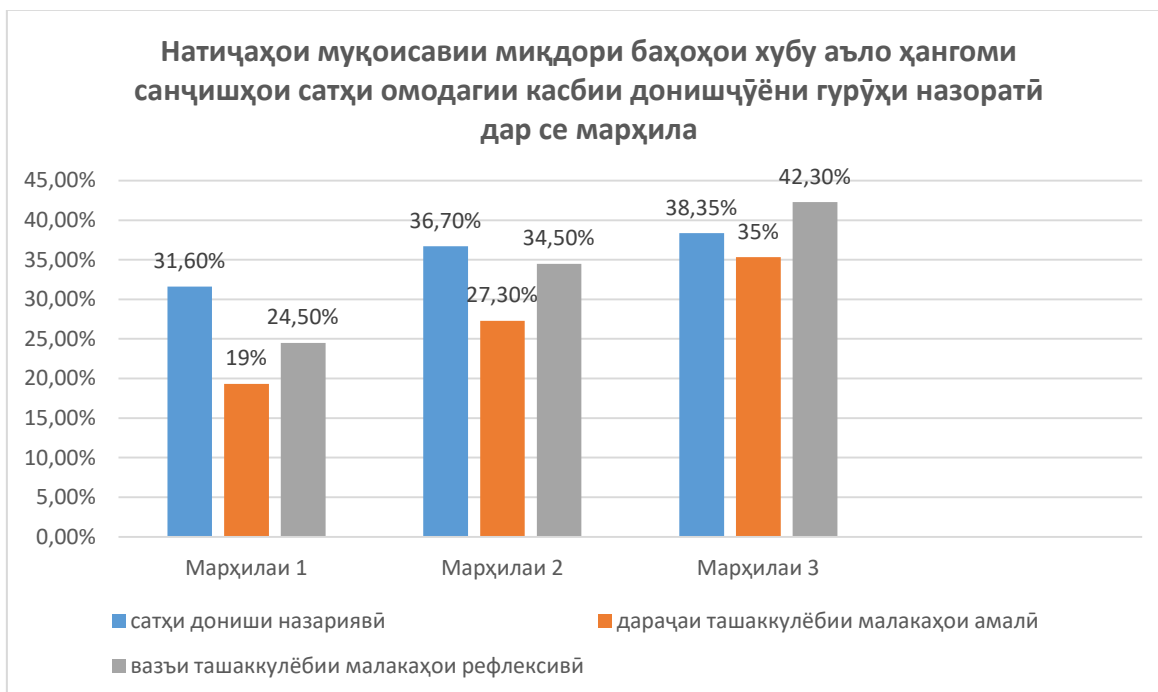
Ташаккулёбии малакаҳои рефлексивии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ дар ҳар ду гурӯҳи муқоисашаванда дар сатҳи гуногун ҷараён гирифт, зеро аз рӯи натиҷаҳо маълум шуд, ки дар марҳилаи охири санҷиш баҳоҳои “аъло” дар гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба марҳилаи пешазтаҷрибавӣ ба 20% зиёд гардида, шумораи баҳоҳои “ғайриқаноатбахш” қариб ба 9% кам шудааст. Вале дар гурӯҳи назоратӣ тағйироти кулӣ ба назар намерасад, зеро аз оғози таҷриба шумораи баҳоҳои “аъло” танҳо ба 6% зиёд шуда, миқдори баҳоҳои “ғайриқаноатбахш” қариб ба 8% кам шудааст.

Натиҷаҳои муқоисавии миқдори баҳоҳои ҳубу аъло ҳангоми санҷишҳои сатҳи омодагии касбии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар се марҳила дар диаграммаҳои зерин оварда мешавад.

Диаграммаи №10



Диаграммаи №11



Аз рӯи натиҷаҳои бадастомада хулоса кардан мумкин аст, ки самаранокии омода намудани омӯзгорони оянда ба таълими забони

англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ аз якчанд унсурҳои муҳим вобастагии калон дорад.

Раванди омода намудани омӯзгори оянда барои таълими фанни забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, ки бо дарназардошти мақсад, принципҳо, ҷузъҳои сохторӣ, шароит ва методикаи махсуси таълим таҳия мешавад, ба рушди ҷанбаҳои забонӣ ва муоширатӣ, салоҳияти психологӣ, педагогӣ, методӣ, байнифарҳангиву иттилоотӣ-коммуникатсионӣ ва инчунин инкишофи сифатҳои муҳимми шахсӣ хизмат менамояд.

Аз ин рӯ, ҳангоми таҳсил дар донишгоҳ омӯзгорони оянда бояд ҳам дониши забонӣ ва ҳам малакаҳои педагогӣ ва психологиро низ ташаккул ва инкишоф диҳанд, то ки тавонанд бо кӯдакон муоширати самаранок дошта бошанд ва муҳити мусоиди таълимиро фароҳам созанд.

Таълими забони англисӣ дар муассисаҳои томактабӣ бояд асосан бо истифодабарии усулҳои муоширатӣ роҳандозӣ карда шавад, зеро он ба рушди малакаҳои гуфтор ва тафҳуми кӯдакон мусоидат мекунад. Аз ин рӯ омӯзгорони соҳа ҳангоми таҳсил дар мактаби олий бояд истифодабарии методии маводи таълимии ҳамфаъл, аз ҷумла бозиҳо, сурудҳо ва машқҳои аёниро азхуд намоянд.

Самаранокии ҷараёни таълимиро танҳо тавассути арзёбии мунтазам ва мутобиқ кардани он ба шароити воқеии гурӯҳи кӯдакон метавон баланд кард. Омӯзгорони оянда бояд омода бошанд, ки роҳи усулҳои мувофиқро мунтазам таҳлил кунанд ва салоҳияту сифатҳои шахсиятӣ-касбии худро такмил диҳанд.

Хулоса чунин аст, ки омодагии касбии омӯзгорони оянда дар соҳаи таълими забони хориҷӣ бояд ҳаматарафа бошад ва тамоми ҷанбаҳои педагогӣ, забонӣ ва психологиро дар бар гирад. Танҳо дар ин ҳолат, метавон натиҷаҳои баландро дар таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ таъмин кард.

ХУЛОСАИ БОБИ СЕЮМ

Барои исбот намудани фарзияи таҳқиқот, ки ба беҳтаргардони омодагии донишҷӯён барои кор дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ равона шуда буд, технологияи дар асоси амсилаи омӯзгори забони англисии муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ таҳияшуда коркардгардида ба ҷараёни таълими донишҷӯён татбиқ карда шуд.

Азбаски дар нақшаҳои таълимии мавҷудаи пойгоҳҳои таҷрибавии тадқиқот зинаҳои таҳсилот, ки дар онҳо омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ метавонанд фаъолияти касбии худро пеш баранд, ба таври аниқ нишон дода нашудааст, ба ин нақшаҳои таълимӣ фанҳое, ки хусусиятҳои хоси ин ё он марҳилаи омӯзишро ба назар мегиранд, дохил карда нашуда буданд. Аз ин рӯ, донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ аз соли сеюми таҳсил дар донишгоҳ ба омӯзиши фанҳои махсус ҳамчун курсҳои интихобӣ (Муносибатҳои назариявӣ ва амалии таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ; Хусусиятҳои инкишофи психологии кӯдакон ва усулҳои педагогии кор бо онҳо; Истифодаи бозиҳо, мусиқӣ, сурудҳову қофияҳо ва расмҳо дар раванди таълими забони хориҷӣ дар зинаи таҳсилоти томактабӣ; Таҳия ва мутобиқсозии нақшаву барномаҳои таълимӣ барои кӯдакони синни томактабӣ; Усулҳои арзёбӣ ва мониторинги дониши кӯдакони синни томактабӣ; Ташаккули малакаҳои нутқӣ ва рафъи нуқсонҳои эҳтимолии нутқи кӯдакони синни томактабӣ) шомил шудаанд. Вале донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ ба омӯзиши фанҳои дар боло зикршуда ҷалб карда нашудаанд.

Баъдан кор аз рӯи татбиқи амалии технология дар вақти таҷрибаомӯзии донишҷӯёни гурӯҳҳои назоратӣ ва таҷрибавӣ дар кӯдакистони №13 шаҳри Хучанд идома гардид. Аз рӯи нақша ба таҷрибаомӯзони гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ имконият дода шуд, ки худ онҳо барномаи кориро аз фанни забони англисӣ барои гурӯҳҳои болоӣ ва омодагии кӯдакистон таҳия созанд.

Таҷрибаомӯзони гурӯҳи таҷрибавӣ барномаи кориро ба таври муташаккилона сохта, аз рӯи он амал кардаанд. Мувофиқи барнома машғулиятҳои муқаддимавӣ ба нақша гирифта шуданд, дар машғулиятҳо кӯдакон бо асосҳои забони англисӣ тавассути фаъолиятҳои шавқовар ва ҳамфаъол шинос шуданд, инчунин, таваҷҷӯҳ ва шавқи онҳо ба омӯзиши забон тақвият дода шуд.

Дар ҷараёни таҷрибаомӯзӣ донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ машғулиятҳои муқаддимавиро қариб ки нагузарониданд. Хатогиҳои барномаи кории гурӯҳи назоратӣ хело зиёд буданд, зеро асосан тамаркуз ба грамматика ва луғати мураккаб буд, ки ин барои кӯдакони хурдсол мувофиқ нест. Мавзӯҳо ва усулҳои таълими банақшагирифташуда барои кӯдакони зинаи поёний муносиб набуданд. Банақшагирии санҷишҳо барои кӯдакони зинаи поёний мувофиқи мақсад набуд ва иҷроиши вазифаи хонагӣ барои кӯдакон мушкул буд. Арзёбӣ мебоист дар асоси мушоҳида ва бозӣ гузаронида шавад. Ҳангоми таҳияи маводи таълимӣ ва воситаҳои методӣ аз тарафи таҷрибаомӯзони гурӯҳи назоратӣ хусусиятҳои синну солӣ, инфиродӣ-психологӣ кӯдакони зинаи омодагӣ, инчунин сохтори нутқи онҳо ба назар гирифта нашуданд. Дар ҷараёни таълим усули фаъолияти амалии кӯдакон тавассути бозиҳои нутқӣ қариб ки гузаронида нашуд ва барномаи таълимӣ ба ташаккули андешаҳо аз рӯи маводи омӯхташуда ва инкишофи малакаҳои амалӣ равона карда нашуд.

Ҷавобҳои пурсишнома, ки аз таҷрибаомӯзони ҳар ду гурӯҳ дар интиҳои таҷриба гирифта шуд, имконият доданд, ки дар бораи муаммоҳо ва имкониятҳои рушди касбии минбаъдаи онҳо посух гирифта шавад. Дар натиҷа маълум гашт, ки 78% донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ (курси 4) дар ҷавобҳояшон иқрор шуданд, ки дар фаъолияти касбиашон дар кӯдакистон бо як қатор мушкилиҳо рӯбарӯ шуданд ва ба онҳо зарур буд, ки курсҳои оmodасозии худро барои таълим дар кӯдакистонҳо дар

давоми таҳсил дар донишгоҳ аз худ менамуданд. Аҳ гурӯҳи таҷрибавӣ бошад, 92% донишҷӯён қайд намуданд, ки курсҳои назариявӣ, ки онҳо иштирок карданд, ғоидаовар буданд, зеро ин курсҳо онҳоро ба кори педагогӣ дар кӯдакистонҳо омода менамоянд.

Таҳлили фаъолияти донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ нишон дод, ки ҳангоми таълими забони англисӣ дар кӯдакистон онҳо бо як қатор муаммоҳо рӯ ба рӯ шуданд. Ба фикри онҳо муддати диққати кӯдакони синни томактабӣ ба омӯзиши забони хориҷӣ кӯтоҳ аст; сатҳи инкишофи кӯдакони як гурӯҳ баъзан фарқ мекунад; стандартҳои ягона барои ин зинаи таҳсилот мавҷуд нестанд; дастурҳои таълимӣ, ки барои кӯдакони тоҷикзабон мутобиқ карда шуда бошанд, кифоя нестанд; барои машғулиятҳои забони англисӣ, ки ҳамчун фанни иловагӣ гузаронида мешаванд, соатҳо кам ҷудо карда мешаванд, ки ин омил имкониятҳои омӯзишро маҳдуд мекунад; гурӯҳҳои калони кӯдакон (то 30-35 нафар) барои фаълоне иштирок кардани онҳо дар машғулиятҳо душворӣ месозад; наҳамаи волидон омӯзиши забони англисии фарзандони худро фаълоне дастгирӣ мекунанд.

Аз рӯи таҳлили фаъолияти донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ бошад, маълум гардид, ки ҳангоми таълими забони англисӣ дар кӯдакистон онҳо ба ғайр аз он муаммоҳое, ки аз ҷониби донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ қайд гардиданд, бо як қатор муаммо ва душвориҳои дигар низ рӯ ба рӯ шуданд: масалан, мавҷуд набудани эътимоди омӯзгор ба салоҳияти касбии худ; наҳамаи донишҷӯён дар бораи психологияи кӯдакон донишҳои кофӣ доранд; душворӣ дар интихоби усулҳои таълим мувофиқи хусусиятҳои синну солии кӯдакон; душворӣ дар нигоҳ доштани ҳавасмандии кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ; усулҳои номуносиб барои арзёбии сатҳи забондонии кӯдакон; истифода нашудани имкониятҳои усулҳои бозӣ ва ҳамфаъл дар таълим ва ғ.

Арзёбии омодагии касбии омӯзгорони оянда ба таълими забони

хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ бо воситаи чанд марҳилаи муҳим гузаронида шуд. Ин марҳилаҳо шаклҳои гуногуни таҳлил, санҷиш ва мониторингро дар бар гирифтанд. Ҳангоми муайян намудани сатҳи омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ба донишҳои назариявӣ, малакаҳои амалӣ ва малакаҳои рефлексивии донишҷӯён аҳаммият дода шуд.

Натиҷаҳои муайянкунии сатҳи омодагии касбии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар оғози таҷрибаомӯзӣ, яъне пас аз ду ҳафтаи аввали таҷрибаомӯзӣ дар курси 3 нишон доданд, ки донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба гурӯҳи назоратӣ дар ин марҳила аллакай каме пешсаф буданд. Дар ин марҳила ҳангоми санҷиши сатҳи дониши назариявӣ миқдори баҳоҳои “аъло” ва “хуб” дар гурӯҳҳои таҷрибавӣ 38,3%-ро ва дар гурӯҳи назоратӣ 31,6%-ро ташкил кард. Дараҷаи баланди ташаккулёбии малакаҳои амалиро дар гурӯҳи таҷрибавӣ 24% ва дар гурӯҳи назоратӣ 19,32% донишҷӯён нишон доданд. Вазъи ташаккулёбии малакаҳои рефлексивӣ бошад, дар ҳар ду гурӯҳ қариб якхела буд, зеро 28,87% донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ ва 24,5% донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ соҳиби баҳоҳои хуб ва аъло гардиданд.

Натиҷаҳои муайянкунии сатҳи омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар интиҳои таҷрибаомӯзии аввалин, яъне пас аз гузаштани таҷрибаомӯзӣ дар курси 3 дар давоми 6 ҳафта нишон доданд, ки нишондодҳои донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба гурӯҳи назоратӣ ба таври назаррас баланд ҳастанд. Дар ин марҳила, яъне дар вақти санҷиши дуюм, аз рӯи дониши назариявӣ миқдори баҳоҳои “аъло” ва “хуб” дар гурӯҳҳои таҷрибавӣ 66,7%-ро ва дар гурӯҳи назоратӣ 36,7%-

ро ташкил кард. Сатҳи баланди ташаккулёбии малакаҳои амалиро дар гурӯҳи таҷрибавӣ 51,98% ва дар гурӯҳи назоратӣ 27,3% донишҷӯён нишон доданд. Тафовут дар байни ташаккулёбии малакаҳои рефлексивӣ, ки ба мазмуни масъала ва хусусиятҳои стратегияи зеҳнии омӯзгор, амалиётҳои нав ва ғайристандартӣ ӯ вобаста мебошанд, наонқадар назаррас аст, зеро дар ин марҳила аз рӯи нишондодҳои малакаҳои рефлексивӣ 44,5% донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ ва 34,5% донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ ба баҳоҳои хуб ва аъло соҳиб шуданд.

Натиҷаҳои муайянкунии сатҳи омодагии касбии донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ дар марҳилаи охирини таҷрибаомӯзӣ (курси 4) нишон доданд, ки донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба гурӯҳи назоратӣ бисер муваффақ буданд. Ҳангоми санҷиши сатҳи дониши назариявӣ дар марҳилаи ҷамъбасти миқдори баҳоҳои “аъло” ва “хуб” дар гурӯҳҳои таҷрибавӣ 83,3%-ро ва дар гурӯҳи назоратӣ 38,35%-ро ташкил кард. Сатҳи баланди ташаккулёбии малакаҳои амалиро дар гурӯҳи таҷрибавӣ 80% ва дар гурӯҳи назоратӣ 35,34% донишҷӯён нишон доданд. Аз рӯи ташаккулёбии малакаҳои рефлексивӣ бошад, 63,4% донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ ва 42,3% донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ баҳоҳои хубу аъло гирифтанд.

Аз рӯи натиҷаҳои бадастомада хулоса кардан мумкин аст, ки самаранокии омода намудани омӯзгорони оянда ба таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ аз якчанд унсурҳои муҳим вобастагии калон дорад. Раванди омода намудани омӯзгори оянда ба таълими ин фан дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, ки бо дарназардошти мақсад, принципҳо, ҷузъҳои сохторӣ, шароит ва методикаи махсуси таълим таҳия мешавад, ба рушди ҷанбаҳои забонӣ ва муоширатӣ, салоҳияти психологӣ, педагогӣ, методӣ, байнифарҳангиву иттилоотӣ-коммуникатсионӣ ва инчунин инкишофи сифатҳои муҳимми шахсии омӯзгорони оянда хизмат менамояд.

ХУЛОСАИ УМУМӢ

Воридшавии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷомеаи ҷаҳонӣ ва ҳамкориҳои ҳамаҷонибаи байналмилалӣ донишони забонҳои хориҷӣ ва омода намудани мутахассисони соҳаҳои гуногунро, ки бо ин забонҳо ҳарф мезананд, талаб менамояд. Аз ин рӯ, талаботи давлату ҷомеа ва воқеияти муосир омӯзиши забонҳои хориҷиро дар тамоми зинаҳои таҳсилоти миллий, инчунин дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ низ тақозо мекунад.

Дар осори як қатор олимони муосир самаранокии таълими барвақтии забони хориҷӣ, ки бо хусусиятҳои инкишофи кӯдак алоқаманд аст, таъкид шудааст. Тибқи ақидаи онҳо, синну соли мувофиқ барои оғози таълими забони ғайримодарӣ ин синни кӯдакони 3-5 сола буда, дар ин марҳила кӯдакон аллакай метавонанд малакаҳои нутқи забони модариро инкишоф дода, маводи навро бодикқат ва шавқу ҳавас азхуд кунанд, инчунин, хотира, фикрронӣ ва тасаввуроти онҳо беҳтар шавад. Мушоҳидаҳо низ нишон медиҳанд, ки машғулиятҳои забони хориҷӣ бо дастпарварони муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ бояд бештар ба омӯзонидани малакаҳои тафҳуми нутқи забони хориҷӣ ва гузаронидани сӯҳбатҳои сатҳи оддитарин дар доираи мавзӯҳои мухталифи сода нигаронида шаванд.

Ҳадафи асосии таълими забони англисиро дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ хусусиятҳои рушди қобилияти забонӣ (гуфтугӯӣ ва шунавоӣ, фаҳмиши забон); рушди қобилиятҳои муоширатӣ (муошират бо ҳамсолон ва омӯзгор); эҷоди муҳити мусоиди омӯзишӣ (ғайр гардонидани муҳити забонӣ, ҳамкорӣ бо волидайн); таҳкими асосҳои фарҳангӣ ва иҷтимоӣ (шиносӣ бо фарҳанги ғайр); ҳавасмандгардонии кунҷковӣ ва ҳаваси омӯзиш (ташвиқи кунҷковӣ ва ҳаваси омӯзиш) муайян мекунад. Аз ин рӯ, омӯзгори забони хориҷӣ, ки дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ фаъолияти касбӣ мебарад, бояд салоҳиятҳои

махсуси касбӣ дошта бошад, ки онҳо аз он салоҳиятҳое, ки ба омӯзгорони забони хориҷии мактабҳои миёна хосанд, аз бисёр ҷиҳат фарқ мекунанд.

Аммо таҳлили нақшаи таълимии донишҷӯёни ихтисоси “Омӯзгори забони англисӣ”, ки дар пойгоҳи таҷрибавии тадқиқотӣ истифода мешавад, нишон дод, ки дар нақшаи мазкур марҳилаи таълим, ки хатмкунанда пас аз интиҳои таҳсил дар донишгоҳ дар он фаъолият мебарад, ба таври мушаххас муайян карда нашудааст. Пурсиши хатмкардагони ин ихтисос нишон дод, ки онҳо пас аз хатми донишгоҳ дар ҳар гуна зинаҳои таҳсил аз забони англисӣ дарс мегиранд. Иштирок ба машғулиятҳои ин омӯзгорон низ исбот кард, ки онҳо дар фаъолияти худ хусусиятҳои синну соли кӯдакони боғчаро қариб ки ба инобат намегиранд. Аз ин бармеояд, ки шахсони масъул бояд нақшаи таълимиро барои тайёр кардани омӯзгорони соҳа аз рӯи ин ё он зинаи мухталифи таҳсилот таҷдиди назар кунанд ва дар нақшаҳои таълимӣ самти амиқи омода кардани омӯзгори забони англисӣ нишон дода шавад.

Дар Паёми навбатии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси миллӣ ва Маҷлиси намояндагон таъкид гардид, ки «... зарур аст, ки омӯзиши забонҳои хориҷӣ аз зинаи таҳсилоти томактабӣ ба роҳ монда шавад». Лекин аз рӯи маълумоти Маркази миллии тестии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ихтисоси “Таҳсилоти томактабӣ. Забони англисӣ” танҳо дар чаҳор мактаби олий амал мекунад ва ҳар сол дар умум 150-170 нафар докталабони кишвар ба ин ихтисос қабул мешаванд. Албатта, дар ҳолати ворид кардани омӯзиши забони англисӣ ба барномаи ҳамаи муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ин шумораи мутахассисон басанда намебошад. Аз ин рӯ, зарур аст, ки дар ҳамаи мактабҳои олии педагогие, ки дар кишвар мутахассисони забони англисиро тайёр менамоянд, ихтисоси зикргардида таъсис дода шавад ва ба нақшаи таълимии он ба

ғайр фанҳои муқаррарӣ фанҳои ҳатмиву интиҳобӣ мувофиқи ин ихтисос илова карда шаванд.

Ҳангоми таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ бояд хусусиятҳои инфиродӣ-психологӣ ва синну солии кӯдакон (конкретии тафаккури онҳо, ҳассосияти бештар ба предметҳои рангоранг, таъя ба маводҳои визуалӣ (аёнӣ) ва ғ.) ба назар гирифта шаванд, зеро ин гуна хусусиятҳои синни миёнаи томактабӣ истифодабарии бештари аёнӣ, таълими мушаххас, равшан ва фаҳморо талаб мекунанд. Аз ин рӯ, омӯзгори муассисаи таҳсилоти томактабӣ бояд ҷараёни таълимиро ба раванди идорашаванда табдил дода, кӯдаконро дар ҳолатҳои зарурӣ барои мушоҳида кардан омода намоянд.

Мувофиқи талаботи дар боло зикршуда омӯзгори забони хориҷии кӯдакистон бояд як қатор сифатҳову салоҳиятҳои касбӣ доро бошад: сифатҳои шахсӣ (хайрхоҳӣ ва тоқатпазирӣ, устувории эҳсосот, эҷодкорӣ); сифатҳои касбӣ (донистани забони хориҷӣ дар сатҳи баланд, маҳорати умумипедагогӣ, донистани психологияи кӯдакони синни томактабӣ); салоҳияти методӣ (қобилияти ташкили бозӣ, усулҳои ҳамфаъоли таълим, банақшагирӣ ва гузаронидани машғулиятҳо); малакаҳои муошират (муоширати муассир бо кӯдакон, муносибат бо волидони тарбиятгирандагон, ҳамкорӣ бо ҳамкасбон, рушди шахсӣ ва худтакмилдиҳӣ (рушди касбӣ, худшиносӣ ва худбаҳодиҳӣ) ва ғ.

Принсипҳо ва равишҳои асосие, ки барои омода намудани омӯзгорони ин зина заруранд, дар рисола номбар карда шуданд ва ба таври зайл гурӯҳбандӣ карда шудаанд: ба назар гирифтани хусусиятҳои психологияи синну соли ва инфиродии кӯдакони синни томактабӣ, роҳи усулҳои таълим, эҷоди муҳити забон, муносибатҳои иҷтимоӣ, нақш ва амалҳои омӯзгор.

Барои расидан ба ҳадафи таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ лозим меояд, ки омӯзгор дар машғулиятҳо бо

тарбиятгирандагон як қатор корҳои мувофиқро ба сомон расонад (ичроиши машқҳои муоширатӣ, гузаронидани машғулиятҳоро тавассути машқу бозиҳо, сохтани муҳити забонӣ ва ғ.), зеро тайёрии методи омӯзгори забони хориҷӣ барои ташкили раванди таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ бояд ба эҳтиёҷоти синну соли кӯдакон, хусусиятҳои психології онҳо ва ҳадафҳои таълимӣ мувофиқат кунад.

Ҷанбаҳои муҳимми тайёрии методи омӯзгори забони англисии муассисаи таҳсилоти томактабӣ ба ташкили раванди таълим аз шиносӣ бо стандартҳову барномаҳои таълимӣ, таҳияи нақшаи машғулият, рушди психологӣ ва когнитивӣ, истифодабарии усулҳои муносиб барои синну соли кӯдакон, хусусан, усулҳои ғаъол, истифодаи васоити техникаи муосир, эҷоди маводҳои фардӣ барои кӯдакон, риояи робитаи байнифаннӣ ва ғ. иборат мебошанд.

Таҳқиқи қисмати назариявии рисола нишон дод, ки омода намудани омӯзгорони оянда барои таълими забони хориҷӣ ба кӯдакони синни томактабӣ муносибати ҳамаҷониба, аз ҷумла, таълими назариявӣ, ғаъолияти амалӣ, инчунин ташаккули сифатҳои шахсӣ ва касбиро талаб мекунад.

Ақидаҳои иброзшударо ҷамъбаст намуда, дар рисола амсилаи омӯзгори муосири забони хориҷии муассисаи таҳсилоти томактабӣ пешниҳод карда шуд, ки он аз унсурҳо ва ҷузъҳои гуногун, ки ба таълими самараноки ба касбият нигаронидашудаи забони хориҷӣ ва таъмини пешрафти донишҷӯён мусоидат мекунад, иборат аст.

Таҷрибаи таҳқиқотие, ки ба омода намудани омӯзгорони оянда барои таълими забони англисӣ дар кӯдакистонҳо гузаронида шуд, ҷузъҳои тайёрии назариявӣ ва ғаъолияти амалии донишҷӯёни ихтисоси “Омӯзгори забони англисӣ”-ро барои кор дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дар бар гирифт ва аз марҳилаи омодагӣ, марҳилаи назариявӣ,

марҳилаи амалӣ иборат буд. Дар ҷараёни кор кӯшиш карда шуд, ки раванди омода намудани омӯзгорони оянда ба таълими забони англисӣ дар кӯдакистонҳо бо дарбар гирифтани назария, амалия ва арзёбии натиҷаҳо таҳия карда шавад, то ки ин раванд ба донишҷӯён имконият диҳад, малакаҳои лозимаи касбиро омӯзанд, онҳоро дар шароити воқеӣ татбиқ кунанд ва пешрафти худро таҳлил ва такмил намоянд.

Мақсади марҳилаи муайянкунӣ ин таҳлили сатҳи омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои кор дар зинаи томактабӣ буд. Дар ин марҳалаи таҷриба маҷмӯи усулҳои гуногун мисли тарҳрезӣ ва амсиласозии раванди таълим дар мактаби оӣ, усулҳои озмоиши педагогӣ (саволу ҷавоб, мусоҳиба, арзёбӣ), таҷрибаи амалӣ, усулҳои мушоҳида, сӯҳбат, санҷиш, омӯзиш ва таҳлили фаъолияти таълимии донишҷӯён ба кор бурда шуд.

Тавре, ки таҳлили натиҷаҳо нишон дод, дар марҳилаи муайянкунӣ, ки тавассути саволнома аз рӯи мавзӯи “Роҳҳои ҳавасманд намудани кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ” ва тест вобаста ба омодагӣ ба кор бо кӯдакони хурдсол гузаронида шуд, нишондиҳандаҳои дараҷаи ташаккулёбии омодагии ибтидоии касбии донишҷӯён қаноатбахш набуданд.

Азбаски дар нақшаҳои таълимии мавҷудаи пойгоҳҳои таҷрибавӣ зинаҳои таҳсилот, ки дар онҳо хатмкунандагони мактабҳои оӣ, яъне омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ метавонанд фаъолияти касбии худро пеш баранд, ба таври аниқ нишон дода нашудааст, ба ин нақшаҳо ғанҷе, ки хусусиятҳои хоси ин ё он марҳилаи омӯзишро ба назар мегиранд, дохил карда нашуда буданд. Аз ин рӯ, донишҷӯёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ аз соли сеюми таҳсил дар донишгоҳ ба омӯзиши як қатор ғанҷҳои интихобӣ (Муносибатҳои назариявӣ ва амалии таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ; Хусусиятҳои инкишофи психологии кӯдакон ва усулҳои педагогии кор бо онҳо; Истифодаи

бозиҳо, мусиқӣ, сурудҳову қофияҳо ва расмҳо дар раванди таълими забони хориҷӣ дар зинаи таҳсилоти томактабӣ; Таҳия ва мутобиқсозии нақша ва барномаҳои таълимӣ барои кӯдакони синни томактабӣ; Усулҳои арзёбӣ ва мониторинги дониши кӯдакони синни томактабӣ; Ташаккули малакаҳои нутқӣ ва рафъи нуқсонҳои эҳтимолии нутқи кӯдакони синни томактабӣ) шомил шудаанд, вале донишҷӯёни гурӯҳҳои назоратӣ ба омӯзиши фанҳои дар боло зикршуда ҷалб карда нашудаанд.

Баъдан кор аз рӯи татбиқи амалии технологияи омода намудани омӯзгори муосири забони хориҷии муассисаи таҳсилоти томактабӣ дар вақти таҷрибаомӯзии донишҷӯёни гурӯҳҳои назоратӣ ва таҷрибавӣ дар кӯдакистон идома ёфт. Пас аз он, аз рӯи нақша, ба таҷрибаомӯзони гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ имконият дода шуд, ки барномаи кориро аз фанни забони англисӣ барои гурӯҳҳои болоӣ ва омодагии кӯдакистон таҳия созанд. Таҷрибаомӯзони гурӯҳи таҷрибавӣ барномаи кориро ба таври муташаккилона сохта, аз рӯи он амал кардаанд. Мувофиқи барномаи кории онҳо машғулиятҳои муқаддимаӣ ба нақша гирифта шуданд, дар дарсҳо кӯдакон бо асосҳои забони англисӣ тавассути фаъолиятҳои шавқовар ва ҳамфаъол шинос шуданд, инчунин, таваҷҷӯҳ ва шавқи онҳо ба омӯзиши забон тақвият дода шуд. Вале донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ машғулиятҳои муқаддимавиро қариб ки нагузарониданд ва хатогиро дар барномаи онҳо хело зиёд буданд.

Ҷавобҳои пурсишнома, ки аз таҷрибаомӯзони ҳар ду гурӯҳ дар интиҳои таҷриба гирифта шуд, имконият доданд, ки дар бораи муаммоҳо ва имкониятҳои рушди касбии минбаъдаи онҳо посух гирифта шавад. Дар натиҷа маълум гашт, ки 78% донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ (курси 4) дар ҷавобҳояшон иқрор шуданд, ки дар фаъолияти касбиашон дар кӯдакистон бо як қатор мушкилиҳо рӯ ба рӯ шуданд ва қайд намуданд, ки ба онҳо зарур буд, курсҳои оmodасозии худро барои таълим дар кӯдакистонҳо дар давоми таҳсил дар донишгоҳ аз худ

менабуданд. Аксарияти донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ қайд намуданд, ки курсҳои назариявӣ, ки онҳо иштирок карданд, ғоидаовар буданд, зеро ин курсҳо онҳоро ба кори педагогӣ дар кӯдакистонҳо омода менамоянд.

Таҳлили фаъолияти донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ нишон дод, ки ҳангоми таълими забони англисӣ дар кӯдакистон онҳо бештар муваффақ буданд, вале дар фаъолияти донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ як қатор муаммо ва душвориҳои хос вобаста ба мавҷуд набудани эътимоди омӯзгор ба салоҳияти касбии худ, надонишони психологияи кӯдакон, душворӣ дар интиҳоби усулҳои таълим мувофиқи хусусиятҳои синну соли кӯдакон, мушкилот дар нигоҳ доштани ҳавасмандии кӯдакон ба омӯзиши забони англисӣ, надонишони усулҳои муносиб барои арзёбии сатҳи забондонии кӯдакон, истифода бурда натавонишони имкониятҳои усулҳои бозӣ ва ҳамфаъл ва ғ. мушоҳида гардиданд.

Ҳангоми муайян намудани сатҳи омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ба донишҳои назариявӣ, малакаҳои амалӣ ва малакаҳои рефлексивии донишҷӯён аҳаммияти хоса дода шуд. Мониторинг дар се марҳила гузаронида шуд ва натиҷаҳои санҷиши марҳилаи охирин нишон доданд, ки донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба гурӯҳи назоратӣ бисёр муваффақ буданд. Аз рӯи натиҷаҳои бадастомада хулоса кардан мумкин аст, ки раванди омода намудани омӯзгори оянда ба таълими фанни забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, ки бо дарназардошти мақсад, принципҳо, ҷузъҳои сохторӣ, шароит ва методикаи махсуси таълим таҳия мешавад, ба рушди ҷанбаҳои забонӣ ва муоширатӣ, салоҳияти психологӣ, педагогӣ, методӣ, байнифарҳангиву иттилоотӣ-коммуникатсионӣ ва инчунин инкишофи сифатҳои муҳими шахсият хизмат менамояд.

Инак, таҳқиқоти диссертатсионӣ ба масъалаи мубрами педагогикаи муосир – таҳия ва татбиқи технологияи рушди салоҳияти касбии омӯзгори ояндаи забони хориҷӣ барои фаъолияти касбӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ бахшида шудааст.

Аз рӯи натиҷаҳои назариявӣ ва таҷрибавии таҳқиқот **хулосаҳои** зерин пешниҳод карда мешаванд:

1. Дар ҷараёни таҳқиқот муайян гардид, ки дар шароити ҷаҳонишавӣ, густариши ҳамгироии байналмилалӣ ва талаботи афзояндаи бозори меҳнат, омӯзиши забонҳои хориҷӣ, махсусан забони англисӣ, ҳамчун ҷузъи муҳимми рушди иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва фарҳангии ҷомеа аҳаммияти хоса касб намудааст. Дар ин замина, зарурати ворид намудани таълими забони хориҷӣ аз зинаи таҳсилоти томактабӣ ҳамчун самти афзалиятноки сиёсати давлатии соҳаи маориф асоснок карда шуд [2-М].
2. Исбот карда шуд, ки таълими барвақтии забони хориҷӣ дар синни томактабӣ (3-5 сола) аз ҷиҳати психолінгвистӣ, педагогӣ ва методӣ асоснок буда, барои рушди қобилиятҳои нутқӣ, когнитивӣ ва муоширатии кӯдакон заминаи мусоид фароҳам меорад. Муайян гардид, ки самаранокии ин раванд аз дараҷаи ба назар гирифтани хусусиятҳои инфиродӣ-психологӣ ва синну солии кӯдакон вобастагии мустақим дорад [3-М].
3. Дар натиҷаи таҳқиқот мушаххас карда шуд, ки фаъолияти касбии омӯзгори забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ дорои хусусиятҳои хоси педагогӣ ва методӣ буда, ташаккули маҷмӯи салоҳиятҳои ҳамгирошуда – забонӣ, муоширатӣ, психологӣ, педагогӣ, методӣ, байнифарҳангӣ ва иттилоотӣ-коммуникатсионӣ, инчунин сифатҳои шахсиро тақозо менамояд [4-М].
4. Дар асоси таҳлили назариявӣ ва таҷрибаи педагогӣ амсилаи педагогии омода намудани омӯзгори ояндаи забони хориҷӣ барои

фаъолияти касбӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ таҳия ва аз лиҳози илмӣ асоснок карда шуд. Амсилаи пешниҳодшуда бар пояи равишҳои низомнокӣ, салоҳиятнокӣ, фаъолиятнокӣ ва шахсиятгароёна бунёд гардида, воҳидҳои сохтори раванди оmodасозӣ (мақсад, мазмун, усул, шакл, восита ва натиҷа)-ро дар ҳамгироии функционалӣ фаро мегирад [6-М].

5. Муайян гардид, ки оmodасозии самараноки омӯзгори ояндаи забони хориҷӣ танҳо дар заминаи ҳамгироии донишҳои назариявӣ, малакаҳои амалӣ ва рушди сифатҳои шахсӣ имконпазир мебошад. Дар ин замина, зарурати такмили нақшаҳои таълимӣ тавассути ворид намудани фанҳои махсус ва интихобӣ, ки хусусиятҳои таълими забони хориҷиро дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ инъикос менамоянд, аз ҷиҳати илмӣ асоснок карда шуд [1-М].
6. Натиҷаҳои озмоиши педагогӣ самаранокии технологияи пешниҳодшудаи оmodасозии омӯзгори ояндаро тасдиқ намуданд. Таҳлил нишон дод, ки донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба гурӯҳи назоратӣ дар сатҳи донишҳои назариявӣ, малакаҳои амалӣ ва қобилияти татбиқи онҳо дар фаъолияти воқеии педагогӣ нишондиҳандаҳои баландтар доранд [10-М].
7. Муайян карда шуд, ки мушкилоти асосии фаъолияти донишҷӯёни гурӯҳи назоратӣ ба норасоии тайёрии методӣ, сатҳи нокифояи дониши психологияи кӯдакон, душворӣ дар интихоби усулҳои мувофиқи таълим ва маҳдуд будани қобилияти ташаккули муҳити мусоиди забонӣ вобаста мебошад, ки зарурати таҷдиди назар намудани мазмун ва сохтори оmodасозии касбии омӯзгоронро тақвият медиҳад [5-М].
8. Дар асоси натиҷаҳои бадастомада исбот карда шуд, ки технологияи педагогии таҳияшуда, ки бо дарназардошти ҳадаф, принципҳо, шароит ва методикаи махсуси таълим амалӣ мегардад, ба рушди

ҳамаҷонибаи салоҳиятҳои касбӣ ва сифатҳои шахсии омӯзгори оянда мусоидат намуда, самаранокии фаъолияти педагогии онҳоро дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ таъмин менамояд [11-М].

Тавсияҳо барои истифодаи натиҷаҳои таҳқиқот:

Дар заминаи натиҷаҳои таҳқиқот ҷиҳати омода намудани омӯзгорони оянда барои таълими забони хориҷӣ (забони англисӣ) дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ маҷмӯи тавсияҳои зерин пешниҳод мегарданд:

1. Дар ҳамаи муассисаҳои таҳсилоти олии кишвар, ки мутахассисони соҳаро омода менамоянд, таъсиси ихтисоси «Омӯзгори забони хориҷӣ барои муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ» бо дарназардошти талаботи бозори меҳнат ва афзоиши шумораи кӯдакон дар муассисаҳои томактабӣ зарур шуморида шавад.
2. Ба нақшаҳои таълимии ихтисоси мазкур ворид намудани маҷмӯи фанҳои ҳатмӣ ва интихобӣ, ки хусусиятҳои назариявӣ ва амалии таълими забони хориҷиро дар зинаи томактабӣ фаро мегиранд, таъмин карда шавад. Аз ҷумла, фанҳое чун методикаи таълими забони хориҷӣ дар муассисаҳои томактабӣ, психологияи синни томактабӣ, усулҳои истифодаи бозиҳо, мусиқӣ ва воситаҳои аёни, инчунин таҳия ва мутобиқсозии барномаҳои таълимӣ ҳатман дар барномаи таълимӣ ҷой дода шаванд.
3. Дар раванди оmodасозии омӯзгорон татбиқи равишҳои муосири педагогӣ, аз қабيلي муносибатҳои низомнокӣ, салоҳиятнокӣ, фаъолиятнокӣ, функционалӣ, ба шахсият нигаронидашуда ва ба касбият нигаронидашуда таъмин карда шавад.
4. Ҳангоми банақшагирӣ ва гузаронидани машғулиятҳо дар муассисаҳои томактабӣ хусусиятҳои синнусолӣ ва инфиродии кӯдакон, аз ҷумла кӯтоҳ будани муддати диққат ва гуногунсатҳии рушди онҳо, ба инобат гирифта шаванд.

5. Афзалият ба рушди малакаҳои шифоҳии кӯдакон (тафаҳхум ва гуфтор) дода шуда, малакаҳои хониш ва навиштан дар марҳилаҳои ибтидоӣ ба таври тадриҷӣ қорӣ гарданд.
6. Дар ҷараёни таҷрибамӯзии педагогӣ сатҳи омодагии методии донишҷӯён аз рӯи донишҳои назариявӣ, қобилияти таҳияи нақшаи дарсӣ, истифодаи усулҳои мувофиқ ва мутобиксозии маводҳои таълимӣ арзёбӣ карда шавад.
7. Истифодаи технологияҳои муосири таълимӣ, аз ҷумла воситаҳои ҳамфаъол, захираҳои мултимедиявӣ ва платформаҳои рақамӣ, ҳамчун ҷузъи муҳими фаъолияти омӯзгорон ташвиқ ва таъмин карда шавад.
8. Раванди баҳогузориҳои омодагии касбии омӯзгорони оянда бояд фарогири се ҷанба (донишҳои назариявӣ, малакаҳои амалӣ ва қобилиятҳои рефлексивӣ) бошад ва мунтазам назорату таҳлил карда шавад.
9. Раванди таълим дар донишгоҳҳо ба рушди эътимоди касбии донишҷӯён, такмили донишҳои психологӣ онҳо, ташаккули малакаи интихоби усулҳои самараноки таълим ва нигоҳ доштани ҳавасмандии кӯдакон ба омӯзиши забони хориҷӣ равона карда шавад.

РҶҶҲАТИ АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА

1. Абдуллаева М.А. К вопросу о профессионализации обучения иностранному языку как специальности // Сборник статей по материалам научно-методического симпозиума «Методика обучения иностранным языкам как искусство». (Лемпертовские чтения – XXVI). – Пятигорск, 2024. – С.3-9
2. Абдуллаева М.А. Профессиональная подготовка учителя иностранного языка в вузе в контексте целостного педагогического процесса // Вестник Педагогического университета» (ТГПУ имени С. Айни) №4(71). – Душанбе, 2017. – С.15-20
3. Абдуллаева М.А. Современные требования к профессиональному росту будущего учителя иностранного языка // «Вестник Курган-түбинского государственного университета имени Носира Хусрава» №1-4 (49). – Кургонтөппа, 2017. – С.92-97
4. Абдуллаева М.А. Специфические особенности профессиональной подготовки учителя иностранного языка // «Вестник Таджикского национального университета» (Паёми ДМТ) - (Серия гуманитарных наук). –№3/7. Ч.II – Душанбе, 2017. – С.261-265
5. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – М.: Просвещение, 1980. – 141 с.
6. Агурова Н.В., Гвоздецкая Н.Д. Английский язык в детском саду. – М., 1963. – С.12.
7. Адреасян И.М., Бабинская П.К. О совершенствовании профессиональной подготовки студентов на практических занятиях по методике преподавания иностранных языков // Иностранные языки в школе. – 1988. № 6. – С.74-77.
8. Алексеева Е. О. Метод образного моделирования в обучении старших дошкольников грамматике французской речи: дис. ... канд. пед. наук / О. Е. Алексеева. – М., 1997. – 225 с.

9. Амонашвили Ш.А. Мой путь в гуманно-личностной педагогике // Мир образования. 1996, №7-8. – С. 42-50.
10. Амонашвили Ш.А. Психологические особенности усвоения второго языка младшими школьниками // Иностранные языки в школе. – 1986, №2. – С.24-32.
11. Архипова М.В., Макаревич А.Ф. Обучение иностранному языку дошкольников на музыкально-ритмической основе // Мир науки. Педагогика и психология, Т. 7, №4, 2019. – С.2
12. Ахмедова М.Н. Технология развития самостоятельности будущих учителей иностранного языка в современных условиях иноязычного образования (на материале языковых факультетов вузов Республики Таджикистан) // Дис. канд. пед. наук. – Худжанд, 2023. – 186 с.
13. Ачкасова Н.Н. Методика построения пропедевтического курса по английскому языку для детей 5 лет на музыкальной основе (на материале детской оперы // Автореф. дис. канд. пед. наук / Н.Н. Ачкасова. – М., 1997. – 16 с.
14. Баранов С.П., Болотина Л.Р., Комарова Т.С. Дошкольная педагогика: Учебное пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. 3-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр «Академия», 1998. – 240 с.
15. Бахталиня Е. Ю. Об интегрированном обучении английскому языку в детском саду // Иностранные языки в школе. 1986, №6. – 173 с.
16. Бердичевский А.Л. Ориентирующе-подготовительный этап профессиональной подготовки учителя иностранного языка на базе педагогических классов // Иностранные языки в школе. 1988. – №6. – С. 69-75.
17. Бим И.Л., Маркова Т.В. Об одном из возможных подходов к составлению программы по иностранным языкам // Иностранные языки в школе. –1992, №1. – С.3-16.

- 18.Блудова Т.П. Использование условных знаков в обучении детей дошкольного возраста английскому языку // Дис. канд пед. наук. – СПб., 1997. – 193 с.
- 19.Бондаревская Е.В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования // Педагогика. – 1997, №4. – С.11-17.
- 20.Бочарова Л.Н. Игры на уроках английского языка на начальной и средней ступенях обучения // Иностранные языки в школе. – 1996. №3. – С.50-55.
- 21.Буркова О.И. Подготовка учителя иностранного языка к межкультурной коммуникации в условиях педагогического колледжа // Дис. канд. пед. наук. – Киров, 2001. – 195 с.
- 22.Сайти расмии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон <https://maorif.tj/?page=8>
- 23.Варламова Е.Ю. Формирование лингводидактической компетентности будущих учителей иностранного языка как второй специальности [Текст]: автореф. дис. канд. пед. наук / Е.Ю. Варламова. – Чебоксары, 2005. – С.9
- 24.Вербовская М. Е., Шишкова И. А. Английский для малышей. Книга для родителей и преподавателей. – М.: Росмэн-Издат, 2000. – 192 с.
- 25.Виноградова Ю.Б. Модели дошкольника и педагога в дошкольном образовательном учреждении // Проблемы управления образованием на пороге 21 века / Науч. ред. В. М. Лопаткин: Межвуз. сб. науч. статей. – Барнаул: Изд-во БГПУ, 2000-2001. – С. 138-140.
- 26.Возрастная и педагогическая психология // Под редакцией А.В: Петровского. На английском языке. – М.: «Просвещение», 1973. – 320 с.
- 27.Воронцова Е.А. Использование синтетической и аналитической наглядности в обучении английскому языку детей старшего дошкольного возраста // Дис. канд пед. наук. – СПб., 1999. – 236 с.

28. Воспитание и обучение детей раннего возраста: Книга для воспитателя детского сада: Метод, пособие / А. М. Фонарев и др.; Под ред. Л. Н. Павловой. – М.: Просвещение, 1986. – 175 с.
29. Вронская И.В. Английский язык в детском саду. – СПб.: Изд-во РПГУ им. А.И.Герцена, Изд-во «Союз», 2001. – 397 с.
30. Вронская И.В. Методика раннего обучения английскому языку / И. В. Вронская. – Санкт-Петербург: КАРО, 2015. – 336 с.
31. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психол. очерк: Кн. для учителя. 3-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
32. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка // Вопросы психологии. – 1966, №6. – С.64.
33. Выготский Л.С. К вопросу о многоязычии в детском возрасте: хрестоматия по возрастной и педагогической психологии / Л.С. Выготский. – М.: Моск. ун-т, 1980. – С.253
34. Выготский Л.С. Собрание сочинений: в 6 т. – М.: Педагогика, 1982. – Т.2. – 504 с.
35. Гаделия Л.В. Методика раннего обучения английскому языку. – М., 2004. – 194 с.
36. Газизова Ф.С., Попова А.С. Использование дидактических игр на начальном этапе обучения детей старшего дошкольного возраста английскому языку // E-Scio, №10 (37), 2019. – С.69-78.
37. Гальперин П.Я. Психология как объективная наука: Избранные психологические труды / Под ред. Подольского А.И. – М.: Инс-т практической психологии.–Воронеж: НПО «МОДЭК», 1998. – 480 с.
38. Гальперин П.Я. К психологии изучения иностранного языка // Научно-методическая конференция по вопросам обучения иностранным языкам в высшей школе. Тез. докл. МВ и ССО СССР, Гос. пед. институт им. М.Тореза. – М., 1967. – С.60-63.

39. Гальскова Н.Д., Никитенко З.Н. Иностранный язык в дошкольном образовании: ценностные приоритеты // Иностранные языки в школе. – М.: Методическая мозаика, 2019. №3. – С.2-9.
40. Гальскова Н.Д., Пономарева В.В., Пономарева В.И. Иностранный язык для дошкольников // Московская программа обучения иностранным языкам детей дошкольного возраста. – М.: Центр инноваций в педагогике, 1997. – 63 с.
41. Гармова И.С. Интенсивная методика обучения иностранному языку детей дошкольного и младшего школьного возраста (на материале английского языка): автореф. дис. ... канд. пед. наук / И. С. Гармова. – М., 1998. – 23 с.
42. Герасимова Р.Н. Формирование методического мышления студентов факультета иностранных языков во время первой педагогической практики: Дис. канд. пед. наук. – М., 1980. – 185 с.
43. Гетманская М.К., Гетманская А.В. Эффективно ли использовать сценарий при обучении иностранному языку? // Казанский педагогический журнал, №1 (138), 2020. – С.116-121.
44. Глухарева Е. А. Иностранный язык в детском саду // Иностранные языки в школе. 1991, № 5. – С.24.
45. Голубева М.В., Дмитриева У.М. Использование детской английской литературы в процессе обучения детей старшего дошкольного возраста английскому языку // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, №10-3, 2015. – С.22-24.
46. Гончарова В., Косолапов Ю., Кошелев В., Станкевич В. Совершенствование профессиональной деятельности учителя. Программа курса // Народное образование. 2001, № 1. – С. 157-161.
47. Гончарова Т.Г. Обучение иностранным языкам детей дошкольного и младшего школьного возраста в системе единых требований // Автореф. дис. канд. пед. наук. – Москва, 2003. – 20 с.

48. Горлова Н.А. Подготовка преподавателя иностранного языка для дошкольных образовательных учреждений // Иностранные языки в школе. 2000, №6. – С.70-76.
49. Горлова Н.А. Состояние методики раннего обучения иностранным языкам на пороге третьего тысячелетия // Иностранные языки в школе. 2000, №2. – С.11-17.
50. Государственная программа совершенствования преподавания и изучения русского и английского языков в Республике Таджикистан на период до 2030 г. №438. – Душанбе, 2019.
http://www.adlia.tj/show_doc.fwx?Rgn=134849
51. Григорьева В.В. Формирование иноязычной речевой деятельности детей дошкольного возраста: автореф. дис. канд пед. наук / В. В. Григорьева. – Якутск, 1998. – 20 с.
52. Гулназарзода Ж. Забон беҳтарин арзишҳои маънавии гузаштаи халқро ҳифз менамояд / Садои мардум. №122 (4705) 06.10.2023 / <https://sadoimardum.tj/maorif/zabon-be-tarin-arzish-oi-ma-navii-guzashtai-hal-ro-ifz-menamoyad>
53. Дашкевич Л.Ф. Подготовка учителя иностранного языка к воспитанию культуры межнационального общения // Автореф. дис. канд. пед. наук. – Барнаул, 2009 – 21 с.
54. Двухязычный детский сад. Программа и основные условия ее реализации. – М.: Центр инноваций в педагогике. – 1996. – С.87.
55. Девятова Г.Б. Формирование готовности будущих учителей иностранного языка к межкультурной коммуникации // Автореф. дис. канд. пед. наук. – МаГУ: Сибай, 2002. – 27 с.
56. Джураева М.А. Формирование межкультурной компетенции будущих учителей иностранного языка в контексте диалога культур // Дис. канд. пед. наук. – Душанбе, 2020. – 164 с.
57. Джураева Н.И. Особенности применения сравнительно-сопоставительного метода обучения в профессиональной подготовке будущих учителей иностранного языка (на примере

- английского и таджикского языков) // Дис. канд. пед. наук. – Худжанд, 2023. – 206 с.
- 58.Дзугаева З.Р. Раннее обучение иностранному языку // Проблемы педагогики, №7 (30), 2017. – С.20-21.
- 59.Долин Д.Д. Как рано можно начинать обучение иностранному языку? // Современное дошкольное образование, №9 (71), 2016. – С.68-79
- 60.Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности // Дисс. д-ра пед.наук. – М., 1983. – 356 с.
- 61.Еделева Е.Б. Практическое применение методик обучения английскому языку как иностранному в начальной школе // Огарёв-Online, №9 (162), 2021. – С.10.
- 62.Епанчинцева Н.Д. Учимся говорить по-английски в детском саду. – Белгород, 2008. – 115 с.
- 63.Жесткова Б.В. Формирование гностических умений студентов языковых факультетов педагогических институтов: Автореф. дис. канд. пед.наук. – Москва, 1989. – 16 с.
- 64.Жинкин Н.И. Механизмы речи [Текст] / Н.И. Жинкин. – Акад. пед. наук РСФСР. Ин-т психологии. – Москва: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР. – 1958. – 370 с.
- 65.Жукова А.В. Речевое развитие детей дошкольного возраста в условиях специализированного обучения иностранному языку // Дис. канд. психол. наук. – Ижевск, 2006. – 185 с.
- 66.Зимняя И. А. Лингвopsихология речевой деятельности. – М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО "МОДЭК", 2001. – 432 с.
- 67.Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М.: Просвещение, 1991. – С.11

- 68.Ивойлова И. Ученый рассказал, в каком возрасте нужно начинать учить иностранный язык. <https://rg.ru/2019/09/11/uchenyj-rasskazal-v-kakom-vozhraсте-nuzhno-nachinat-uchit-inostrannyj-iazyk.html>
- 69.Изместева И.А. Обучение межкультурной коммуникации будущих учителей иностранного языка // Автореф. дис. канд. пед. наук. – Якутск, 2002. – 149 с.
- 70.Кайбуллаева З.Т. Использование аудиовизуальных средств при обучении иностранному языку // Достижения науки и образования, №19 (41), 2018. – С.45-46.
- 71.Какушадзе-Мдинарадзе Н.Д. Метод обучения иностранному (английскому) языку детей дошкольного возраста // Автореф. дис. канд. пед. наук. – Тбилиси, 1967. – 18 с.
- 72.Кальницкая О.Л. Формирование навыков артикуляции на начальном этапе обучения английскому языку // Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения, №22, 2011. – С.374-380
- 73.Карпов А.С. Развитие умений педагогического общения у будущих учителей иностранного языка в процессе само- и взаимообучения // Дисс. канд. пед. наук. – Москва, 1984. – 241 с.
- 74.Кожухов К.Ю. Педагогическая модель применения дистанционных технологий в процессе формирования методической компетентности будущего учителя (на материале дисциплины «теория и методика обучения иностранным языкам») [Текст]: автореф. дис. канд. пед. наук. / К. Ю. Кожухов. – Курск, 2008 – С.20
- 75.Колиева Н.Ф. Английский язык дошкольника. – Орджоникидзе: Изд-во Ин-та усовершенств. учителей, 1968. – 46 с.
- 76.Комилов М.М. Методикаи таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ: Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни ихтисоси "Таҳсилоти томактабӣ. Забони англисӣ". – Душанбе: Матбааи ДДОТ ба номи С. Айни, 2023. – 151 с.

77. Комилов М.М., Гуломов А.О. Методикаи таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (дастури таълимӣ). – Душанбе, 2019. – С.15
78. Коряковцева О.В. Методика обучения английскому языку детей дошкольного возраста // Дис. канд. пед наук. – Москва, 2010. – 249 с.
79. Ксенофонтова Т.С. Формирование иноязычных грамматических навыков у детей 5-6 летнего возраста на основе креативных ситуаций (на материале английского языка) // Автореф. дис. канд пед. наук. - СПб., 2008. – 26 с.
80. Курбанова З.У. Игра как эффективное средство обучения английскому языку детей дошкольного возраста // International scientific review, no. LXVI, 2020. – С.89-91.
81. Левина М.М. Проблемное обучение как средство развития профессиональной деятельности учителя // Теоретико-методологические основы развития профессиональной деятельности учителя: монография / О.П. Морозова, В.А. Сластенин, Ю.В. Сенько и др. – Барнаул: БГПУ, 2004. – С.350-399. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=22907892>
82. Левитан К. М. Личность учителя иностранного языка как фактор совершенствования воспитания и обучения школьников // Иностранные языки в школе. 1980, №1. – С. 72-74.
83. Леонтьев А.А. Что такое деятельностный подход в образовании? // Начальная школа: плюс-минус. – 2001. – №1. – С.3-6
84. Липатова Н.О. Формирование педагогической толерантности студентов – будущих учителей иностранного языка // Автореф. дис. канд. пед. наук. – Самара, 2007. – 199 с.
85. Малкина Н.А. Методика использования сказки в обучении дошкольников устной речи на английском языке // Дис. канд пед. наук. – СПб., 1996. – 234 с.

- 86.Маркази миллии тестии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон
www.ntc.tj
- 87.Матецкая В.И. Речевая игра на занятиях английским языком в детском саду // Автореф. дисс. канд. пед. наук. – М.: Акад. пед. наук СССР, 1971. – 26 с.
- 88.Машинистова Н.В. Языковое развитие детей старшего дошкольного возраста // Сибирский педагогический журнал. – 2012. – №9. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/yazykovoe-razvitie-detey-starshego-doshkolnogo-vozrasta>
- 89.Маякова Е.В. Деятельностная стратегия обучения дошкольников иностранному языку (на материале английского языка): автореф. дис. ... канд. пед наук / Е. В. Маякова. – М., 2006. – 23 с.
- 90.Меньщикова О.М. Раннее обучение английскому языку в детском саду // Преемственность в образовании. №22(06), 2019. – С.351-363
- 91.Михеева Е.В. Особенности изучения английского языка детьми дошкольного возраста // Инновационная наука, №2, 2019. – С.132-134
- 92.Мозговой А.Н. Использование тестирования для выявления методической готовности студентов факультетов иностранных языков к педагогической практике предвыпускного курса (на материале английского языка) // Автореф. дисс. канд. пед. наук. – М.: 1983. – 17 с.
- 93.Нақшаи таълимӣ барои ихтисоси 1-21 05 02-08 “Забони англисӣ”, дараҷаи таҳсилот – бакалавр; таҳассус – омӯзгор; шакли таҳсил – рӯзона; мӯҳлати таҳсил – 4 сол. (Аз ҷониби Вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ шудааст). – 2022. – 2 с.
- 94.Негневичкая Е.И. Пробное учебное пособие по английскому языку для 1 класса средней школы / Е.И. Негневичкая, З.Н. Никитенко, И.А. Артамонова. – М.: Просвещение, 1992. – 112 с.

95. Негневицкая Е.И., Никитенко З.Н., Ленская Е.А. Английский язык. Книга для учителя к пробному учебному пособию по английскому языку для 1 класса средней школы. – М.: Просвещение, 1992. – 160 с.
96. Негневицкая Е.И., Шахнарович А.М. Язык и дети. – М.: Наука, 1981. – 111 с.
97. Негневицкая Е.И., Никитенко З.Н. Обучение английскому языку детей 6 лет. – М., 1991. – 124 с.
98. Нельзина Е.Н. Обучение дошкольников иностранному языку на интегративной основе: На материале немецкого языка // Дис. канд пед. наук. – Пермь, 2000. – 185 с.
99. Низомномаи намунавии муассисаи таълимии томактабӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон <https://maorif.tj/asosi/tasiloti-tomaktab-va-miyonai-umum>
100. Никитенко З.Н. Иностранный язык в начальной школе: теория и практика. Учебник для педагогических вузов. – М.: Флинта, 2019. – 327 с.
101. Никитенко З.Н. Личностно-развивающее иноязычное образование в начальной школе: Монография. 3-е изд. – М.: Прометей, 2019. – 356 с.
102. Никитенко З.Н. Профессиональная подготовка учителя иностранного языка для дошкольного и начального школьного образования: аксиологическое измерение // Преподаватель XXI век, №4-1, 2019. – С.63-68.
103. Никитенко З.Н., Негневицкая Е. И. Starter English book. – М., 2006. – 110 с.
104. Никонова С.М. Английский язык в начальных классах. – Москва: Просвещение, 1964. – С.6-15
105. Носирова Н.С. Игры и игровые приемы при обучении иностранному языку // Проблемы педагогики, №2 (34), 2018. – С.64-66.

106. Нуралиева З. Забони англисӣ шеваи нави омӯзиш – тақозои замонаст / Рӯзномаи “Ҷумҳурият”. 08.02.2023 №31 <https://jumhuriyat.tj/bahsho/104-zaboni-anglis-shevai-navi-omzish-taozoi-zamon-ast.html>
107. Павленко И.Н. Играем в английский. Программа непрерывного языкового образования детей 4-10 лет. – М.: Ижица, 2004. – 80 с.
108. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ аз 28.12.2024. <https://prezident.tj/event/speeches/49225>
109. Пассов Е.И. Методическое мастерство учителя иностранного языка // Иностранные языки в школе. 1984, №6. – С. 24-29.
110. Пенфильд В., Робертс Л. Речь и мозговые механизмы. – Л.: Медицина, 1964. – С. 217.
111. Петрова М.Н. Об использовании игровых моментов в НОД по английскому языку в ДОУ / М.Н. Петрова. – Тамбов: Консалтинговая компания Юком, 2015. – С. 110-111.
112. Пиаже Ж. Психология интеллекта / Жан Пиаже. – Москва [и др.] : Питер, 2003. – 191 с.
113. Платформаи омӯзишии онлайнӣ IXL Learning <https://www.ixl.com>
114. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: Академия, 2003. – 187 с.
115. Программа по дополнительному образованию «английский язык в детском саду» для детей 3-7 лет (на 2020-2021 год) / Сост. Медведева А.Ю. – Хабаровск, 2020. – 24 с.
116. Протасова Е. Ю. Обучение дошкольников иностранному языку. Программа «Little by little» [Текст] / Е. Ю. Протасова, Н. М. Родина. – М.: ИД «Карпуз» – ТЦ «СФЕРА», 2009. – С.14
117. Профессиограмма учителя иностранного языка / Сост. Шатилов С. Ф. Саломатов, К. И., Рабунский Е.С. – Л., 1985. – 93 с.

118. Рогова Г.В., Верещагина И.Н. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях: Пособие для учителей и студентов педвузов. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 2000. – С.232.
119. Рогова Г.В., Сахарова Т.Е. Концепция подготовки специалиста с правом преподавания иностранного языка детям раннего возраста // Иностранные языки в школе. – М.: Методическая мозаика. 1990, №6. – С.78-82.
120. Ромашина С.Я. Дидактическое коммуникативное воздействие учителя на класс (структурно-функциональный подход). Дис... докт. пед. наук, Барнаул, 2001. – 451 с.
121. Сабти видеоӣ барои омӯзиши феълҳои забони англисӣ <https://www.youtube.com/watch?v=Dl8g2pZ82ME>
122. Сабти видеои суруди "'Hello, Hello, How are you?" <https://www.youtube.com/watch?v=x23rTDl4AMs>
123. Савенкова Е.О., Зацепилина К.К. Развитие внимания детей дошкольного возраста в игровой деятельности // Теория и практика современной науки, №4 (34), 2018. – С.637-640.
124. Садвокасова Л.А. Подготовка учителя иностранного языка к реализации личностно-ориентированного обучения учащихся общеобразовательной школы // Дис. канд. пед. наук. – Барнаул, 2003. – 165 с.
125. Сазонова И.Н., Коненко Е.А. Зачем изучать английский язык с дошкольниками? // Молодой ученый. – 2016. – №13. – С. 846-849. – Режим доступа: <https://moluch.ru/archive/117/32196/>
126. Сальникова Е.С. Обучение дошкольников английскому языку // Science Time, №6 (18), 2015. – С. 446-451.
127. Семёнова Н.А. Значение рифмовок и стихов в изучении иностранного языка на раннем этапе // <https://infourok.ru/statya-na-temu-znachenie-rifmovok-i-stihov-v-izuchenii-inostrannogo-yazika-na-rannem-etape-537913.html>

128. Семёнова Т.А., Початкова А.А. Раннее обучение английскому языку дошкольников в ДОО // Ж.: Управление ДОУ. №07/2022. <https://tc-sfera.ru/stati-zhurnalov/rannee-obuchenie-angliyskomu-yazyku-doshkolnikov-v-doo>
129. Сериков В.В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем. – М.: Корпорация Логос, 1999. – 272 с.
130. Симонова Я.А. Раннее обучение иностранному языку // Форум молодёжной науки, №2, 2021. – С.68-74.
131. Соловова Е.Н. Интегративно-рефлексивный подход к формированию методической компетенции преподавателя иностранного языка в системе непрерывного профессионального образования // Дис. докт. пед. наук. – Москва, 2004. – 432 с.
132. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам. Базовый курс лекций. – М.: Просвещение, 2008. – 241 с.
133. Степкина Т.Н. О роли моделирования в системе профессиональной подготовки учителя иностранного языка // Иностранные языки в школе. 1988, №1. – С.72-77.
134. Сулейманова А.С. Обучение иностранному языку в дошкольном возрасте. Особенности организации обучения английскому языку в детском саду // <https://nsportal.ru/detskiy-sad/raznoe/2022/11/25/obuchenie-inostrannomu-yazyku-v-doshkolnom-vozhraze-osobennosti>
135. Тевелевич А.М. Формирование лингводидактической компетенции студентов при изучении дисциплины «теория обучения иностранным языкам» [Текст]: автореф. дис. канд. пед. наук / А. М. Тевелевич. – Екатеринбург, 2005. – С.19
136. Ткачук Г.Д. Обучение дошкольников иностранному языку на основе сочинительства сказочных историй: На материале французского языка // Дис. канд. пед. наук. – Нижний Новгород, 2001. – 231 с.

137. Тузова Н.М. Методические рекомендации по обучению дошкольников английскому языку / <https://nsportal.ru/detskii-sad/vospitatelnaya-rabota/2020/04/27/metodicheskie-rekomendatsii-po-obucheniyu-doshkolnikov>
138. Утехина А.Н. Иностранный язык в дошкольном возрасте. Теория и практика. Учебное пособие. 3-е издание, исправленное. – М.: Флинта, Наука, 2013. – 192 с.
139. Хлыбова Т.Б. Особенности обучения немецкому языку в детском саду // Дис. канд пед. наук / В. В. Григорьева. – Москва, 2000. – 145с.
140. Хомский Н. Современные исследования по теории врожденных идей // Философия языка / ред. - сост. Дж.Р. Сёрл. – М., 2004. – С. 36-60.
141. Худойназарова М. Использование наглядных материалов на уроках иностранного языка // Academy, №1 (40), 2019. – С.61-63.
142. Чавпецова С. Английский язык для детей. – Изд. «Стайл», С-Пб., 1992. – 144 с.
143. Чистякова Т.А. Методика обучения французскому языку в детских садах. – М.: Просвещение 1964. – 295 с.
144. Шишкова И.А., Вербовская М.Е. Английский для малышей 4-6 лет / Под редакцией Н.А.Бонк. М., 2001. – 94 с.
145. Шишкова И.А., Вербовская М.Е. Английский для самых маленьких / Под редакцией Н.А.Бонк. – М., 2006. – 112 с.
146. Шишкова И.А., Вербовская М.Е. Английский для малышей. Книга для родителей и преподавателей. – М.: Росмэн-Издат. – 2000. – С.192.
147. Эльконин Б.Д. Избранные психологические труды: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / Д.Б. Эльконин. – М.: Педагогика, 1989. – С.10
148. Эльконин Д. Б. Развитие речи в дошкольном возрасте. – М., 1958. – 115 с.

149. Языкова Н. В. Сборник задач и заданий по методике преподавания иностранных языков. – Л., 1977. – 264 с.
150. Arini Milla Chanifa and others. Benefits of Teaching Foreign Language for Early Childhood // Proceedings of the 6th International Conference on Education and Technology (ICET 2020). Advances in Social Science, Education and Humanities Research, Vol. 501. 2020. – P.112
151. Bafadal I., Nurabadi A., Soepriyanto Y., & Gunawan I. (2020, November). Primary School Principal Performance Measurement. In 2nd Early Childhood and Primary Childhood Education (ECPE 2020). Atlantis Press. – Pp. 19-23.
152. Bransford John D., Ann L. Brown, and Rodney R. Cocking, eds. How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School. Washington DC: National Academy Press, 2000. – 374 p.
153. Copland F., Sue G. Key Themes and Future Directions in Teaching English to Young Learners: Introduction to the Special Issue // ELT Journal 68, no. 3 (2014): 223–30. <https://doi.org/https://doi.org/10.1093/elt/ccu030>.
154. Doron H. The Music of Language. – 2011. – 89 p.
155. Du J.L., P.F. Yu, M.L. Li. Leading Role of Educators in English Language Teaching for Young Learners // IJET 9, no. 9 (2014): 17–20. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.3991/ijet.v9i9.3939>.
156. Egounleti Pédro Marius, Ulrich O. Sèna Hindeme, Théophile Kodjo Sonou. Examining the Impacts of Cartoons on Motivating EFL Beginner Students to Speak English Language in Beninese Secondary Schools: The Case Study of Some Secondary Schools in the Atlantic Region // https://core.ac.uk/outputs/235050717/?utm_source=pdf&utm_medium=banner&utm_campaign=pdf-decoration-v1
157. Eric H. Lenneberg. Biological Foundations of Language. New York: John Wiley & Sons, 1967. – 489 p. ISBN 0-471-52626-6

158. Krashen S.D. Principles and Practice in Second Language Acquisition.
– 2009. – 209 p.
159. Lynne Cameron. Teaching Languages to Young Learners. 1st ed. –
Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
https://www.academia.edu/500001/Teaching_languages_to_young_learners
160. Millington Neil T. Using Songs Effectively to Teach English to
Young Learners // Language Education in Asia 2, no. 1 (2011): 134-141.
161. Pachina E. Advantages of teaching English to Kindergarten level
students // International TEFL and TESOL Training.
<https://www.teflcourse.net/blog/advantages-of-teaching-english-to-kindergarten-level-students>
162. Scott Wendy A., Lisbeth H. Ytreberg. Longman Keys to Language
Learning: Teaching English to Children. – New York: Longman, 1990.
<https://www.ebooktrove.com/TeachingEnglish/BasicEnglishCourses/teaching%20english%20to%20children.pdf>
163. Wenwen Tang. How to Improve EFL Learners' Oral English
Proficiency? // Proceedings of the 2023 2nd International Conference on
Social Sciences and Humanities and Arts. – Pp.730-736.
164. Yaman I. (2016). What if There Is Nobody Around to Speak English?
Then Keep Your VoiceDiary. English Language Teaching, 9(3). – P.160–
166

РЎЙХАТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ ДОИР БА МАВЗУИ ДИССЕРТАТСИЯ

I. Таълифоти муаллиф дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи

Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон:

[1-М]. Файзиева М.Н. Муаммоҳои омодагии касбии омӯзгорони забони хориҷии муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ва роҳҳои ҳалли онҳо / М.А. Абдуллоева, М.Н. Файзиева // Номаи донишгоҳ. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва ҷомеашиносӣ. – 2024. – №3(80). – С. 70-75. ISSN: 2077-4990.

[2-М]. Файзиева М.Н. Талаботи муосир ба омодагии касбии омӯзгорони забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ / М.Н. Файзиева // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – 2024. – №1-4(128). – С. 378-383. ISSN: 2663-5534.

[3-М]. Файзиева М.Н. Вазъият ҳамчун воситаи ғанигардонии таҷрибаи забонии кӯдакони зинаи томактабӣ дар амалияи омӯзгори забони англисӣ / М.Н. Файзиева // Фурӯғи илм. – 2025. – № 2. – С. 476-482. ISSN: 3078-395X.

[4-М]. Файзиева М.Н. Таълими забони англисӣ дар кӯдакистон: мушкилоти омӯзгорон ва тарбиятгирандагон / / М.Н. Файзиева // Паёми донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2025. – №10. – С.261-266. ISSN: 2074-1847

[5-М]. Файзиева М.Н. Роҳҳои бартарафсозии мушкилоти методи таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ / М.А. Абдуллоева, М.Н. Файзиева // Номаи донишгоҳ. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва ҷомеашиносӣ. – 2026. – №1(86). – С.120-125. ISSN: 2077-4990.

II. Мақолаҳои муаллиф дар маҷмӯаҳо ва нашрияҳои дигари илмӣ:

[6-М]. Файзиева М.Н. Муносибати салоҳиятноки дар таълими фанни забони англисӣ / З.А. Набичонова, М.Н. Файзиева // Маводи

конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию амалии онлайнӣ дар мавзуи “Муаммоҳои таълими забонҳои хориҷӣ дар муассисаҳои олии касбӣ: вазъи кунунӣ ва дурнамо”. – Хучанд: Меъроҷ, 2021. – С. 227-231.

[7-М]. Файзиева М.Н. Enhancing English language acquisition in preschoolers through interactive methods / М.Н. Файзиева // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Нақши илм дар ташаккули ояндаи устувор: мушкилот ва имкониятҳои глобалӣ” (Белгород, 12 декабри соли 2024). – Белгород: Агентии таҳқиқоти пешрафтаи илмӣ, 2024. – 140 с. – Р.76-79. ISBN 978-0-7726-3940-0.

[8-М]. Файзиева М.Н. Optimizing English language acquisition in preschool: a review of evidence-based pedagogical approaches / М.Н. Файзиева // Маводи IV-Конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалии дар мавзӯи “Илм ва амалия: масъалаҳои мубрам, дастовардҳо ва навоарӣ”. – Пенза: Илм ва маориф, 2024. – С.184-186. ISBN 978-5-00236-653-8.

[9-М]. Файзиева М.Н. Harnessing the power of play: enhancing early foreign language acquisition in preschoolers through play-based pedagogy / М.Н. Файзиева // Маводи CLXXX-ум конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Равишҳои инноватсионӣ дар илми муосир”. – № 24 (180). – Москва: Интернаука, 2024. – С.147-151. ISSN 2587-8603.

[10-М]. Файзиева М.Н. Some Discussions Beset with Technology of Professional Training for English Language Teachers in Pre-school Educational Institutions / М.Н. Файзиева // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ дар мавзуи “Илм дар заминаи ноустувории ҷаҳонӣ: дарсҳо, пешгӯиҳо, стратегияҳои мутобиқшавӣ” (Белгород, 15-уми сентябри соли 2025). – Белгород: Агентии таҳқиқоти пешрафтаи илмӣ, 2025.

[11-М]. Файзиева М.Н. On the Issue Concerning Proposed Technology of Professional Training for English Language Teachers in Pre-school Educational Institutions / М.Н. Файзиева // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Навовариҳои иҷтимоӣ:

маориф, сиёсат ва ташаббусҳои шахрвандӣ” (Белгород, 29 -уми сентябри соли 2025) – Белгород: Агентии таҳқиқоти пешрафтаи илмӣ, 2025.

III. Корҳои таълимиву методӣ

[12-М]. Файзиева М.Н. English for toddlers. (Забони англисӣ барои кӯдакон). Дастурамали таълимӣ-методӣ. (Абдуллоева М.А., Файзиева М.Н.). – Хуҷанд: Нури маърифат, 2026. – 56 с.

ШЕЪРУ ҚОФИЯҲО

"Twinkle, twinkle, little star"

Twinkle, twinkle, little star,
How I wonder what you are!
Up above the world so high,
Like a diamond in the sky.
Twinkle, twinkle, little star,
How I wonder what you are!

"Baa, Baa, Black Sheep"

Baa, baa, black sheep,
Have you any wool?
Yes sir, yes sir,
Three bags full.
One for the master,
And one for the dame,
And one for the little boy
Who lives down the lane.

"One, Two, Buckle My Shoe"

One, two, buckle my shoe.
Three, four, shut the door.
Five, six, pick up sticks.
Seven, eight, lay them straight.
Nine, ten, a big fat hen.

⁴ Дар замимаҳои №2-9 баъзе маводҳо аз китоби дарсии М.М.Комилов [Комилов М. М. Методикаи таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ: Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни ихтисоси "Таҳсилоти томактабӣ. Забони англисӣ". – Душанбе: Матбааи ДДОТ ба номи С. Айни, 2023. – 151 с.] гирифта шудааст.

“Five Little Monkeys”

Five little monkeys jumping on the bed,
One fell off and bumped his head.
Mama called the doctor and the doctor said,
"No more monkeys jumping on the bed!"
(Four little monkeys, etc.)

"The Wheels on the Bus"

The wheels on the bus go round and round,
Round and round, round and round.
The wheels on the bus go round and round,
All through the town.

The wipers on the bus go swish, swish, swish,
Swish, swish, swish, swish, swish, swish.
The wipers on the bus go swish, swish, swish,
All through the town.

"If You're Happy and You Know It"

If you're happy and you know it, clap your hands (clap, clap).
If you're happy and you know it, clap your hands (clap, clap).
If you're happy and you know it,
And you really want to show it,
If you're happy and you know it, clap your hands (clap, clap).

Бозиҳо ва супоришҳои фонетикӣ

Талаффузи дурусти овозҳои забони англисӣ

Машқҳои фонетикии дар зер овардашуда ба кӯдак барои фарқ кардани гуногуниҳои овозҳои забони англисӣ ва тоҷикӣ ва барои ёд гирифтани малакаи талаффузи дуруст кӯмак мерасонанд.

[h] – ин овоз ба нафаскашии сабук ё худ озод монанд аст. Ба дастонатон пуф кунед, ба мисле ки онҳоро гарм карда истодаед. Вақте дар шуш тамоман ҳавои кам мемонад, ҳангоми нафасбарорӣ овози [h] ба вучуд меояд.

hi, hello, how, help

[r] – ин овоз дар дами нафас талаффуз карда мешавад. Варақро ба назди лабонатон баред (дар масофаи 5-6 см аз онҳо) ва овозро талаффуз кунед. Барои мисол калимаи “падар”-ро дар дами нафас ба мисли англисҳо ва ё бидуни он. Агар шумо ба англисӣ дуруст талаффуз кунед, он гоҳ варақ аз дами ҳаво ба як самт ҳам мегардад.

pen, pencil, picture

[w] – лабонатонро ба самти пеш дароз кунед, мисле ки мехоҳед ҳуштак кашед ё шамъро хомӯш кунед.

white, well, welcome

[θ] – ҳангоми талаффузи ин овоз нӯги забон дар миёни дандон ҷойгир аст ва каме намоён аст. Дандонҳои боло ва поён бояд намоён бошанд, мисле ки шумо омодаед ва мехоҳед онҳоро тоза кунед.

three, thanks, something

[ð] ин овози байнидандонӣ, ки ҳангоми талаффузи он нӯги забон миёни дандонҳои пеш қарор мегирад.

mother, father, brother

[t, d, n, l] - ҳангоми талаффузи ин овозҳо нуғи забон ба алвеолаҳо гузошта мешавад. Номҳои тоҷикии зеринро ба монанди он ки англисҳо

талаффуз хоҳанд кард, хонед: Tahmina, Damir, Nigora, Lola ва супориш диҳед, то кӯдак бо диққат тарзи талаффузро мушоҳида намояд, шунавад ва фарқиятро ҷудо намояд:

[t] it, ten, tea

[d] dad, red, daddy

[n] nine, fine, nice

[l] listen, lamp, small

[ŋ] Ҳангоми талаффузи ин овоз ҳаво аз бинӣ мегузарад. Ин овоз зарби гонг (асбоби мусиқии лаълишакли мисин)-ро ба ёд меорад.

morning, evening, reading

Бозиҳои «Руст-рустакон бо овозҳо»

Дар оғози бозӣ бояд кӯдакро огоҳ сохт, ки кадом овозро ӯ бояд шунида фарқ кунад, барои мисол овози [b] ва баъдан он калимаҳоро номбар мекунем, ки дар онҳо ин овоз ҳаст ё нест (back, black, doll, ball, tall). Агар кӯдак ин овозро шунавад, он гоҳ бояд ду маротиба қарсак бизанад.

Бозиҳои «Интиҳоби қофия» ё худ қофиябозӣ

Омӯзгор калимаеро мегӯяд (калимаи ношинос ҳам мумкин), кӯдак бошад, бояд калимаи ба ӯ ошноеро гӯяд, ки бо калимаи додашуда қофиядор бошад.

Масалан: that – cat

written – kitten; fog – dog

ТАҲЛИЛИ НАТИҶАҶОИ ОМУЌЗОНИДАНИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ БА КУДАКОНИ СИНИ ТОМАКТАБӢ

Барои арзёбии сифат ва натиҷаи корҳои омӯзишии кӯдакони синни томактабӣ бояд таҳлили онро гузаронид. Ин амал имконият медиҳад, ки арзиши роҳи усулҳои таъсиррасонии педагогӣ баҳодиҳӣ карда шаванд. Барои ин амал иҷрои корҳои зерин пешниҳод карда шудааст: рӯзномаи назорати аз худ кардани вазифаҳо дар гирифтани дониш, малака, маҳорат аз рӯйи меъёрҳои муайян аз ҷониби педагог, истифодаи ҳам тестҳо, ҳам машғулиятҳои маъмулӣ, яъне машғулият-санҷиши дониш (пурсишҳои умумӣ ва фардӣ), баромад дар озмунҳои сатҳи шаҳрӣ ва вилоятӣ, олимпиадаҳо, ки аз натиҷаи кори муассиса дарак медиҳанд. Таҳлил се маротиба дар як сол бо усули Симонов В. П. (пайванди фаннӣ ва рушдкунанда; маҳорати тафаккур (фаҳмиши шунавоӣ, нутқи диалогӣ ва монологӣ); дараҷаи азхудкунии нутқ) гузаронида мешавад.

Ҳангоми омӯзонидани кӯдакони хурдсол санҷиши бевосита гузаронида намешавад, яъне ҳуди кӯдакон наредонанд, ки сатҳи дониши онҳо мавриди санҷиш қарор мегирад. Ба онҳо баҳои умумии мусбат муҳим аст.

Арзёбии мазмуни донишҳо чор лаҳзаро дар бар мегирад:

- дар ҳама ҳолат муносибати хайрхоҳона нисбат ба кӯдак, ҳамчун шахсияти арзишманду нотакрор, ки кӯшиши омӯхтани забони англисиро дорад;
- муносибати мусбат ба кӯшишҳои кӯдак, ки ба иҷрои вазифаҳои ёдгирӣ равона гардидаанд;
- таҳлили муайяни мушкилиҳои кӯдак ва ҳатогиҳо;
- нишондодҳои мушаххас барои беҳтар кардани раванди ёдгирӣ.

Тестҳои забони англисӣ. Санҷиши тестӣ яке аз тарзҳои ташкили санҷиши омӯзиши забони хориҷӣ ба шумор меравад.

Вазифаҳо дар шакли шифоҳӣ дода мешаванд. Варианти ҷавобҳо дар бланкҳо дар шакли расми ашёҳо (сағ, гурба, миз, пиёла ва ғ.) ва ифодаи шартии чунин мафҳумҳо, ба монанди рақам, ранг, овоз ва ғайраҳо пешниҳод карда мешаванд.

Мавзуй «Рангҳо», «Ҳайвонот ва бозичаҳо»

Супориш. Ҷон ва Ҷейн ба мағоза рафтанд ва бозичаҳои рангоранг хариданд. Бодикқат нақли Ҷон ва Ҷейнро гӯш кунед ва бозичаҳоро бо рангҳояшон ба воситаи хат якҷоя кунед. Баъдан онҳоро ранг кунед.

A bear is red.

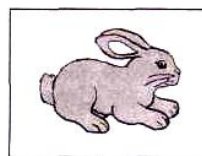
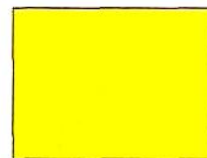
A hair is yellow.

A dog is green.

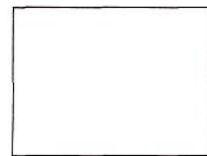
A fox is white.



a bear



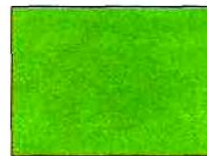
a hair



a dog



a fox



Мавзуй «Ҳайвонот», «Сару либос»



a fox



a hat



a bear



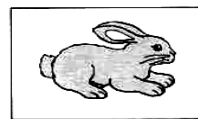
a scarf



a cat



a coat



a hair



a jacket

Супориш. Фасли зимистон омад. Ҳайвонҳои ҷангал хунук хӯрданд ва онҳо либосҳои гарм пӯшидан мехоҳанд. Яке пӯстин, яке гарданпеч, яке сарпӯш пӯшидан мехоҳад. Як субҳи барвақт, вақте онҳо аз хоб бедор шуданд, диданд, ки ҳар яке бояд либоси мувофиқро ба худ интихоб кунад ва аз он истифода барад, то хунук хӯрда бемор нашавад. Ба ҳайвончаҳо ёрӣ расонед.

Бодиққат гўш кунед ва ҳайвончаҳоро бо либосҳояшон таъмин кунед.

A fox has got a jacket.

A bear has got a hat.

A cat has got a scarf.

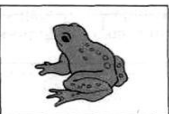
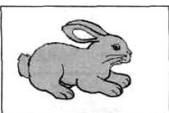
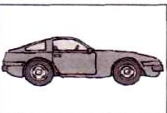
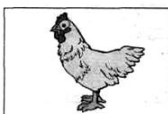
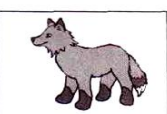
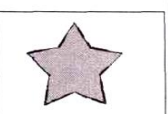
A hair has got a coat.

Рӯйхати назоратӣ

рӯбоҳ	кулоҳ
хирс	гарданбанд
гурба	палто
харгӯш	камзӯл

Мавзуи «Қофия» (рифма)

Супориш. Ба воситаи хат он калимаҳоро ба ҳам пайваст кунед, ки бо ҳам қофия бошанд. (Омӯзгор ба кӯдакон мефаҳмонад, ки қофиябозӣ чист ва ба он чӣ тавр машғул шудан мумкин аст. Ашёву ҳайвонҳоро аз рӯи кадом аломату нишонаҳо, ҳаракату амалҳо бо ҳамдигар наздику пайваст кардан мумкин аст).

 a bear	 a frog	 Moon	 a box	хирс	курбокка
 a rat	 a hair	 a car	 a cock	калламуш	харгӯш
 a dog	 a pen	 a clock	 a spoon	сағ	хома
 a hen	 a cat	 a fox	 a star	мурғ	гурба
				моҳтоб	қуттӣ
				мошин	хурӯс
				соат	қошук
				рӯбоҳ	ситора

БОЗИҶО БАРОИ КҶДАКОНИ СИННИ ТОМАКТАБӢ

Бозиҳои мазкурро метавон дар машғулиятҳои кӯдакони гурӯҳҳои болоӣ ва омодагии муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ барои мустаҳкам кардани маводи луғавӣ ва такмилдиҳии малакаву маҳорати фонетикӣ истифода бурд.

Бозии "Калима ва Тасвир"

Ба кӯдакон корти тасвирҳои оддиро нишон диҳед (масалан, гурба, тӯб, себ) ва аз онҳо хоҳиш кунед, ки калимаҳои мувофиқи ин тасвирҳоро бигӯянд. Ин кӯмак мекунад, ки онҳо калимаҳои навро аз худ кунанд.

Бозии "Бо рангҳо шинос шав"

Ба кӯдакон ашёҳои гуногуни ранга нишон диҳед ва аз онҳо хоҳиш кунед, ки номи рангро ба забони англисӣ бигӯянд. Масалан, "This is a red ball" (Ин тӯби сурх аст).

Бозии "Шумора"

Аз кӯдакон хоҳиш кунед, ки ашёҳоро шумориш кунанд ва ҳар шумораро ба забони англисӣ бигӯянд. Масалан, "One, two, three...".

Бозии "Шиносӣ бо ҳайвонҳо"

Ба кӯдакон тасвирҳои ҳайвонҳои гуногунро нишон диҳед ва аз онҳо хоҳиш кунед, ки номи ҳайвонро ба забони англисӣ бигӯянд. Масалан, "This is a lion" (Ин шер аст).

Бозии "Калимаҳои ғайбшуда" (Missing Word)

Ҷумлаҳои соддаро ба кӯдакон пешниҳод кунед, ки дар онҳо як калима намерасад. Масалан, "I see a ____." Ба кӯдакон имконият диҳед, ки калимаи мувофиқро интихоб кунанд (масалан, "cat", "dog", "bird"). Ин бозӣ кӯмак мекунад, ки онҳо бо сохтори ҷумлаҳо ва луғати асосӣ шинос шаванд.

Бозии "Шаклҳо ва рангҳо" (Shapes and Colours)

Ба кӯдакон корти шаклҳои гуногунро пешниҳод кунед (масалан, мураббаъ, давра, секунҷа) ва аз онҳо хоҳиш кунед, ки номи шакл ва ранги онро ба забони англисӣ бигӯянд. Масалан, "This is a blue circle" (Ин давраи кабуд аст).

Бозии "Ҳайвонот ва садоҳо" (Animals and Sounds)

Ба кӯдакон тасвирҳои ҳайвонҳои гуногунро нишон диҳед ва аз онҳо хоҳиш кунед, ки на танҳо номи ҳайвонро ба забони англисӣ бигӯянд, балки садои онро низ тақлид кунанд. Масалан, "The cow says 'moo'" (Гов мегӯяд 'му').

Бозии "Ки чӣ кор мекунад?" (Who Does What?)

Ба кӯдакон тасвирҳои одамон ё ҳайвонотро, ки корҳои гуногунро иҷро мекунанд, нишон диҳед ва аз онҳо хоҳиш кунед, ки бо ҷумлаҳои содда феълро бигӯянд. Масалан, "The boy is running" (Писар медавад).

Бозии "Ҷуфткунии калимаҳо" (Word Matching)

Ба кӯдакон кортҳои тасвирӣ ва калимаҳоро пешниҳод кунед ва аз онҳо хоҳиш кунед, ки калимаҳоро бо тасвирҳои мувофиқ ҷуфт кунанд. Масалан, калимаи "apple" -ро бо тасвири себ пайваст кунед.

Бозии "Гирдоби калимаҳо" (Word Whirlwind)

Калимаҳоро дар атрофи ҳуҷра паҳн кунед (масалан, кортҳои калимаҳоро ба девор часпонед). Ҳангоми гуфтани калимаҳо аз ҷониби муаллим, кӯдакон бояд ба зудӣ ба калимаи мувофиқ ишора кунанд ё ба он даванд. Ин бозӣ барои машқ кардани луғавӣ ва гӯш кардан хеле хуб аст.

Бозии "Вақт" (Time)

Аз кӯдакон пурсед: "What time is it?" ва онҳо бояд ҷавоб диҳанд, ки чӣ соат аст ё ягон амали ёдгирифтаи рӯзро номбар кунанд. Масалан, "It's time to eat" (Вақти хӯрок аст).

Бозии "Аксҳо ва ҳикояҳо" (Pictures and Stories)

Ба кӯдакон якчанд тасвирро пешниҳод кунед ва аз онҳо хоҳиш кунед, ки бо истифода аз ин тасвирҳо як ҳикояи кӯтоҳ созанд. Ин ба онҳо кӯмак мекунад, ки калимаҳои навро дар контексти воқеӣ истифода баранд.

Бозии “Go! Go! Go!”

Мақсади бозӣ: ёддиҳии феълҳои ифодакунандаи ҳаракат.

Рафти бозӣ: Go! Go! Go! (қадам мезанем)

Quick and slow (тез ва оҳиста қадам мезанем)

Quick and slow

Tip-toe, tip-toe (бо нӯги по мегардем)

Stop! (начунбида дар ҷоямон меистем).

Бозии “Bug” дар мавзуи «Бозичаҳо – Toys»

Мақсади бозӣ: ғанӣ гардонидани захираи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Дар мизи бозичаҳо омӯзгор хати давра мекашад. Дар маркази он бозичаи халилихӯрак хобидааст. Омӯзгор онро тоб медиҳад. Он меистад ва ҳар он бозичае (ҳайвоне), ки нишон медиҳад, он ба забони англисӣ ном гирифта мешавад.

Бозии “The Cube”

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ ва такмилдиҳии малакаву маҳорати фонетикӣ.

Рафти бозӣ: Кӯдакон кубикеро ҳаво медиҳанд, ки дар он ҳайвонҳо, ададҳо, рангҳо ва ғайраҳо тасвир ёфтаанд ва расме, ки он дида мешавад, номашро мегиранд.

-this is a cow/blue/etc.

Бозии “Show me, please”

Мақсади бозӣ: такмил додани малакаи талаффузкунӣ.

Рафти бозӣ: Кӯдакон бозичаеро нишон медиҳанд, ки онро омӯзгор бо забони англисӣ ном мегирад ва номи онро бо забони англисӣ такрор мекунанд.

-show me, please a monkey/cat/frog/etc.

Бозии “Cat and mouse”

Мақсади бозӣ: такмил додани захираи луғавӣ.

Рафти бозӣ: I am a mouse, (мушҳо гурбаро навозиш ва таъриф мекунанд)

You are a cat,

One, two, three

Catch me! (гурба мушҳои давидаистодаро сайд мекунад).

Бозии «Бозичаро деҳ»

Мақсади бозӣ: такмил додани захираи луғавӣ ва талаффузкунӣ.

Рафти бозӣ: Кӯдакон бозичаҳоро бо забони англисӣ ном гирифта ба якдигар онҳоро медиҳанд.

Бозии ангуштии “My family” дар мавзуи «Оилаи ман - My Family»

Мақсади бозӣ: Такмил додани захираи луғавӣ ва талаффузкунӣ.

Рафти бозӣ: Модар – mother (ангуштчаҳо қат мешаванд)

Падар - Father

Хоҳар - Sister

Бародар - Brother

Ин – Family- оила, модар, падар, бародар, хоҳар ва ман!

Бозии «Шиносоии лӯхтакҳо»

Мақсади бозӣ: такмил додани малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ: Ҳар як бозингар дар даст лӯхтак дорад. Бозингари синну солаш калонтар метавонад лӯхтаки калонро гирад, мисол лӯхтаки Барби, ки дар раванди бозӣ бо он бо лӯхтаки тифл шинос мешавад. Ба кӯдак пешниҳод кунед, ки ба лӯхтакаш ном ва синну сол фикр карда ёбад. Бо истифода аз намунаи дар зер овардашуда муколама тартиб диҳед:

- Hello!

- Hello!

- What is your name?

- My name is Aziza.

- How old are you?

- I’m five.

Баъдан нақшҳоятонро иваз кунед.

Бозӣ бо кубикҳои расмдор

Мақсади бозӣ: такмил додани малакаи гуфтор ва грамматика.

Рафти бозӣ. Дар ҳар як тарафи кубик тасвири ягон қаҳрамони афсонаҳоро часпонад.

Бо навбат кубикро ба якдигар ҳаво диҳед, худро аз номи қаҳрамон шинос кунед ё ин ки аз кӯдак пурсон шавед – Ў кӣ аст:

- Who are you?

- I'm Buratino.

Дар ин бозӣ метавон инчунин ҷумлаҳои саволӣ, инкорӣ ва тасдиқиро истифода бурд:

- Is it Buratino?

- Yes, it is.

- No, it is not.

Бозӣ бо кубикҳоро метавон дар ҳолатҳои зиёди омӯзишӣ истифода бурд, масалан «Оила». Инчунин метавон тасвирҳои қаҳрамонҳои афсонавиرو бо тасвирҳои аъзои оила иваз кард. Кӯдак кубикро ба боло ҳаво медиҳад ва мегӯяд, ки дар дасти ӯ тасвири кӣ аст ва номаш чӣ аст:

– I've got a mother. Her name is Zebo.

Бозии «Бодикҷат бош!»

Мақсади бозӣ: истифодаи феъли “to have”.

Рафти бозӣ: Бо суръати тез омӯзгор ба кӯдак бозичаҳоро нишон дода, мегӯяд: I've got a doll. Кӯдак бо ӯ розӣ мешавад: Yes, you've got a doll. Баъзан омӯзгор «хато мекунад» ва на он бозичаеро, ки номашро мегӯяд, нишон медиҳад. Барои мисол, сагчаро нишон дода, мегӯяд: I've got a cat. Кӯдак бояд хатогии омӯзгорро ислоҳ кунад: No, you've not got a dog. You've got a cat.

Бозии «Дар ёд нигоҳ дор!»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Дар рӯи миз бозичаҳо гузошта мешаванд, ки бо коғаз пӯшонида шудаанд. Омӯзгор он коғазро мегирад ва ба кӯдак мегӯяд, ки як бор бозичаҳоро аз назар гузаронад ва дар хотир нигоҳ дорад ва баъдан боз рӯи онҳоро мепӯшонад.

а) Кӯдак бояд бо истифода аз хотираи худ он бозичаҳоро номбар кунад.

б) Омӯзгор ба байни онҳо бозичаеро мегирад ё ба онҳо зам мекунад (ё якчанд бозичаҳо), ки кӯдак аз ин огоҳӣ наёбад. Кӯдак бояд:

- он бозичаҳоро номбар кунад, ки омӯзгор илова кард;
- он бозичаҳоро номбар кунад, ки омӯзгор гирифт;
- бозичаҳои боқимондари номбар кунад, баъд аз он, ки омӯзгор якчанд донаи онҳоро мегирад;
- ҳамаи он бозичаҳоро, ки дар рӯи миз ҷойгиранд, номбар кунад.

в) Кӯдак бояд бозичаҳоро дар хотир гирад ва аз рӯи тартибе, ки онҳо ҷойгиранд, номбар кунад.

Дар ҳолати омӯзишӣ бо «Бозичаҳо» бозии кубик низ васеъ истифода бурда мешавад. Бо ёрии он метавон ҳам луғат ва ҳам сохторҳои гуногуни грамматикӣ забони англисиро кор карда баромад. Барои мисол, дар тарафҳои кубик расми ягон намуди бозича тасвир ёфтаанд (ё часпонида шудаанд). Кӯдак кубикро ба боло ҳаво медиҳад, онро дошта мегӯяд: I've got a ball.

Бозии «Мимика (қиефасозӣ) ва имову ишорат»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ:

1) Ҳолати омӯзиши «Ҳайвонот»

Кӯдак бояд қиефаи он ҳайвон ё паррандаеро, ки омӯзгор номбар мекунад, бо худ гирад, тақлиди овоз кунад. Мисол:

– Show me a cat!

– Show me a dog! ва ғ.

Метавон барқасд кӯдакро «гумроҳ сохт», яъне аз ӯ хоҳиш карда шавад, ки тақлиди овози тӯб ё мева кунад. Мисол:

– Show me a banana!

Бояд ба кӯдак фаҳмонид, ки дар чунин ҳолатҳо ӯ бояд овози якеро бо дигаре иваз накарда, онро дуруст интиҳоб намояд.

2) Ҳолати омӯзишии «Бозиҳо. Шавқу завқ»

Омӯзгор аз кӯдак хоҳиш мекунад, чизеро, ки ӯ мегӯяд, нишон диҳад, кадом бозиро дӯст медорад ва ё дар хона ба чӣ кор машғул шудан барояш писанд аст:

– You like to play hide-and-seek;

– You like to read.

3) Ҳолати омӯзишии «Оила»

Ҳамроҳи кӯдак кӯшиш кунед, ки дар оила кӣ ба чӣ кор машғул будан, аз кадом ашёҳо чӣ тавр истифода бурданро пурсед ва ё нишон диҳед. Мисол: mother – дар дегча хӯрок пухта истодааст; father – сихҳоро бо болғача кӯфта истодааст; grandfather – рӯзнома хонда истодааст; grandmother – бофта истодааст; baby –хоб аст; sister – мӯйи сарашро шона дорад; brother – бо тӯб бозӣ дорад.

Баъдан бо тартиби муайян ҳамаи аъзои оиларо номбар кунед ва аз кӯдак хоҳиш кунед, ки бо ҷунбишу ҳаракат, имову ишора, ҳолату амалҳои онҳоро нишон диҳад ва тасвир кунад: “Онҳо чӣ кор карда истодаанд?” - «What do they do?»

Бозии «Тоҷикӣ – англисӣ»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ягон предмет ё амалеро гоҳ бо забони тоҷикӣ ва гоҳ бо забони англисӣ мегӯяд. Масалан, агар кӯдак калимаҳои забони англисиро оид ба узвҳои бадан шунавад, он гоҳ бояд дасташро бардорад,

баъдан бо дасташ ба зонуҳояш (бинӣ, китф) расонад. Баъди ҳар як 6-8 калима бояд амал тағйир дода шавад. Агар кӯдак калимаро бо забони тоҷикӣ шунавад, он гоҳ бояд қарсак бизанад.

Бозии «Супоришро гӯш кун ва иҷро намо!»

Мақсади бозӣ: истифодаи баъзе феълҳои ҳаракатро ифодакунанда дар нутқ.

Рафти бозӣ. Ҳамроҳи кӯдак машқ кунед, ҳар як супоришро 2-3 маротиба бо забони англисӣ такрор кунед ва онро кӯдак бояд иҷро намояд. Баъдан супоришҳоро иваз намуда, бо навбат иҷро карданро талаб намоед. Барои пурра аз худ кардани калимаҳои нав аз ҷониби кӯдак муваффақ шавед. Метавон барқасд кӯдакро бо гуфтани супориш ва иҷрои нодурусти амал гумроҳ сохт. Пеш аз ин бояд ба кӯдак фаҳмонид, ки ӯ бояд ба ин нигоҳ накарда, супоришро дуруст ба анҷом расонад:

Sit down!

Stand up!

Run!

Hands up!

Hands down!

Бозии «Хӯрданбоб – нохӯрданӣ»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Омӯзгор шартӣ бозиро ба кӯдак чунин мефаҳмонад: ман номи маводро гуфта тӯбро сӯят ҳаво медиҳам. Агар он хӯрданбоб бошад, тӯбро дошта мегирӣ. Агар он нохӯрданӣ бошад, ба доштани тӯб ниёзе нест. Масалан: carrot, apple, bread, toy, pencil ва ғайра.

Бозии «Бибиҷонам тӯб харид»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Омӯзгор тартиби қофияро меҳонад ва ҳамзамон бо амалҳои худ тӯб, гурба, мурғобӣ ва сагро тасвир мекунад. Кӯдак бошад, ҳамон амалҳоро иҷро карда, калимаҳои калидиро такрор мекунад:

Бибиҷонам тӯб харид – a ball – бо як ҷаст!

Бибиҷонам гурба харид – a cat – мяу-мяу! – And a ball – бо як ҷаст!

Бибиҷонам мурғобӣ харид – a duck – та-та-та! And a cat – мяу-мяу!
– And a ball – бо як ҷаст!

Бибиҷонам ғоз харид – a goose – га-га-га! And a duck – та-та-та! And a cat – мяу-мяу! – And a ball – бо як ҷаст!

Бибиҷонам саг харид – a dog – вау-вау! And a goose – га-га-га! And a duck – та-та-та! And a cat – мяу-мяу! – And a ball – бо як ҷаст!

Ва боз як маротибаи дигар!

Бозии «1, 1, 1» дар мавзӯи «Рақамҳо - Numbers»

Мақсади бозӣ: Ёддиҳии рақамҳо ва шумурдан ба кӯдакон.

Рафти бозӣ: Омӯзгор аввал мегӯяд ва кӯдакон баъд амал мекунанд:

One, one, one –

I can run – якҷоя медаванд

Two, two, two –

I can jump two – меҷаҳем

Three, three, three

Look at me – ҳар нафар бо ҳолати гуногун аз ҷояш бармехезад.

Бозии «Ба ҳайвони ваҳшӣ хӯрок хӯрондан» дар мавзӯи «Ҳайвонҳо. Animals» ва дар алоқамандӣ бо мавзӯи «Хӯрокҳо - Meals»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Кӯдакон лӯхтакҳои ҳайвонҳои гуногунро мегиранд. Ба даҳони онҳо мулӯҳҳои сабзабот ё меваҳоро мегуздоранд (хӯрокро бо забони англисӣ номбар мекунанд), маҳсулот ва ҳайвонҳое, ки ба онҳо хӯрок медиҳанд, бо забони англисӣ номбар мекунанд.

Бозии «Смайликҳо» дар мавзуи «Хӯрокҳо - Meals»

Мақсади бозӣ: истифода бурдани феъли “ to like ” дар нутқ.

Рафти бозӣ: Дар саҳифае расми меваҳо часпонида шудаанд ва дар паҳлуи ҳар як расм сутуни ҳолӣ вуҷуд дорад. Кӯдакон дар онҳо смайликҳои аломати розӣ ва норизо буданро тасвир мекунанд ва мегӯянд: I like... I don't like....

Бозии “Guess, who? “ дар мавзуи «Ҳайвонҳо - Animals»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ба кӯдакон расми ҳонаро нишон медиҳад. Кӯдакон бо навбат тирезаҳоро мекушоянд, ҳайвонҳоро, ки дар он ҷо мебинанд, номбар мекунанд. Расмҳои дар тиреза бударо иваз карда, чунин бозиро метавон дар ҳама гуна мавзӯ гузаронид.

Бозии «Маҳлуқи бадҳайбатро ширеш мекунем» дар мавзуи «Узвҳои бадан. Parts of the body» ё ин ки «Рақамҳо. Numbers»

Мақсади бозӣ: такмил додани дониш оид ба рақамҳо.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ба кӯдакон якчанд пойҳо, дастон, сар, гӯш, чашмҳо, лаб, дандон ва бадани коғазиро барои ширеш кардани узвҳои маҳлуқи бадҳайбат ва номбар кардани онҳо ва ҳисоб кардани шумораи узвҳои (расмҳои) ширешкардашуда пешниҳод мекунад.

Бозии “Touch” дар мавзуи «Узвҳои бадан - Parts of the body»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ҳар як узви баданро пеш аз ҳар ҳаво додани тӯб номбар мекунад ва кӯдак то расидани тӯб узви номбаркардаи омӯзгорро бояд дар бадани худ ламс кунад ва онро номбар намояд. Дар бозӣ ҳамаи кӯдакон иштирок мекунанд.

Бозии "What can you see?"

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Варақаро бо сӯрохии на он қадар калон дар байнаш омода кунед. Бо ин варақа тасвири предметҳои гуногун рӯйпӯш карда, аз кӯдакон “What is it?” ё ин ки “What can you see?”, яъне чӣ дар таги варақи сӯрохидор буданро пурсед. It is a ... ё ин ки I can see a

Бозии «Калима»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Омӯзгор калимаҳои тоҷикӣ ва англисиро талаффуз мекунад, кӯдакон ҳангоми шунидани калима бо забони англисӣ ду қарсак ва бо забони тоҷикӣ як қарсак мезананд ва ё баръакс.

Бозии «Овози охирони калимаро такрор нам»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани малакаи талаффузкунӣ.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ба кӯдак тӯбро дар баробари талаффуз кардани ҳама гуна калима ҳаво медиҳад, мисол, *cat* (гурба) гӯён. Кӯдак тӯбро меқапад, овози охирони калимаро мегӯяд ва тӯбро ба омӯзгор бармегардонад. Инчунин, кӯдак метавонад бо истифода аз овози охири калима калимаи навро номбар карда, тӯбро ба омӯзгор ё рафиқаш ҳаво диҳад.

Бозии «Халтачаи сеҳрнок» - “Wonderful suck”

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани малакаи талаффузкунӣ.

Рафти бозӣ: Бозиро ташкил карда, омӯзгор ашӯҳои ба кӯдакон шиносро интихоб мекунад. Кӯдакон дар шакли нимдавра менишинанд, то ки ба онҳо ҳамаи ашӯҳо намоён бошанд. Омӯзгор суҳбати кӯтоҳро мегузаронад. Баъд аз кӯдакон хоҳиш менамояд, ки номи ашӯҳоро такрор кунанд, барои чӣ лозим будани онҳоро гӯянд, онҳоро бо чашми пӯшида ба даруни халтачаи сеҳрнок андозанд.

Варианти дигари бозӣ. Ҳоло мо якҷоя бозӣ мекунем. Ҳар нафаре, ки ман фарёд мекунам, ба халтача чӣ гузоштанамро бояд дарёбад. Маҳваш, ба ашёҳое, ки дар рӯи миз хобидаанд, бо диққат нигоҳ кун ва дар хотират нигоҳ дор, баъд рӯятро гардон! Ман бозичаро ба халтача мегузорам, ту баъд бигӯй, ки ман ба халтача чиро гузоштам. Дастатро ба халтача андоз. «What is it?» Ин чӣ аст? (Ҷавоби кӯдак: This is a ...) Ту предметро бо забони англисӣ дуруст номбар кардӣ.

Бо чунин тарз дигар кӯдакон ба бозикунӣ ҷалб карда мешаванд. Зимни раванди иҷрои шарти якуми бозӣ шарти дуюми бозӣ низ пешниҳод карда мешавад: дар халтача якчанд бозичаҳо гузошта шудаанд. Ҳамаи кӯдакон намедонанд, ки кадом бозичаҳо дар халтача вуҷуд дорад. Кӯдаки ҷеғзадашуда дасташро ба халтача гузошта, як бозичаро ламс карда, вале набароварда, номи онро бо забони англисӣ мегӯяд. Халтача боз карда мешавад, агар аз рӯйи ламскунӣ номи бозичаро кӯдак дуруст номбар намояд, ғолиб доништа мешавад ва метавонад сазовори тухфа ё қарсақзании ҳамсолон гардад ва ё боз як бори дигар дар бозӣ иштирок намояд.

Бозии «Ин чӣ гуна ашё аст?»

Мақсади бозӣ: ёддиҳии номбар кардани ашё ва тасвир кардани он.

Рафти бозӣ: Дар аввал омӯзгор бозичаро тасвир мекунад: «Он куррашакл, рангаш кабуд бо хатҳои сурх, зард ва ғ.». Кӯдак аз халтачаи сеҳрнок ин ашё ва бозичаро мебарорад ва номи онро мегирад (This is a ball. Ин тӯб аст.).

Бозии “Shopping” дар мавзӯи «Ҳӯрокҳо – Meals» ва «Бозичаҳо – Toys»

Мақсади бозӣ: ташаккули малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ба кӯдакон дар мағоза бозӣ карданро пешниҳод мекунад. Як ё ду кӯдак нақши фурушандаҳоро мебозанд.

Дигар кӯдакон бо истифода аз муколамаи зерин аз онҳо бозичаҳоро харидорӣ мекунанд:

- May I come in? – Come in, please.
- Good morning! – Good morning!
- Give me, please a cat. – Here you are.
- Thank you. Goodbye. – Goodbye.

Бозии “At the zoo” дар мавзуи «Ҳайвонҳо – Animals»

Мақсади бозӣ: ташаккули малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ба кӯдакон пешниҳод мекунад, ки ба боғи ҳайвонот раҳсипор шаванд. Ҳангоми ба боғи ҳайвонот рафтан онҳо дар якҷоягӣ суруди зеринро месароянд:

We go, go, go

To the zoo,

To see brown bear

A big grey kangaroo!

Дар боғи ҳайвонот омӯзгор ҳайвонҳоро (расми онҳоро) нишон дода, ба кӯдакон саволҳои зеринро медиҳад ва аз онҳо ҷавоби пурра доданро талаб менамояд:

- What is this? – This is a crocodile.
- Is this a little crocodile? – No, this is a big crocodile.
- There are dolphins, bears, lions.

Бозии «Бигӯй, ки он чӣ гуна аст?»

Мақсади бозӣ: Ба кӯдакон чудо кардани аломати ашёро омӯзонидан.

Рафти бозӣ: Омӯзгор (ё ин ки кӯдак) аз қуттӣ ашёҳоро берун меорад, онҳоро номбар мекунад ва кӯдакони дигар бо навбат хусусият ва аломати ҳар як ашёро мегӯянд. Агар кӯдакон душворӣ кашанд, омӯзгор

ба онҳо метавонад ёрӣ расонад: «This a ball. What kind of ball is it?/What colour of this ball? Ин тӯб аст. Ранги ин тӯб чӣ гуна аст?»

Бозии «Сохтани бобои барфӣ»

Мақсади бозӣ: инкишофи малакаи маҳорати амалкунӣ бо ашӯҳои дорои ҳаҷми гуногун, машқи муҳаррики хурди дастон.

Рафти бозӣ. Дар бозӣ саққоҳои ҳаҷмашон гуногун (метавон бо тасвирҳои сатҳӣ иваз кард) пешниҳод карда мешавад. Омӯзгор ба кӯдак дида баромадан ва ламс кардан ва бо якдигарашон часпондану пайваст кардани қисмҳоро пешниҳод мекунад. Баъд аз он ба кӯдак тарзи сохтани бобои барфӣ нишон дода мешавад. Ӯ диққаташро ба он равона месозад, ки бобои барфӣ аз саққоҳои андозаашон гуногун иборат мебошад: дар поён – калон, баъд аз он – миёна, дар боло – аз ҳама хурд. Ба кӯдак чунин тарзи сохтани бобои барфиро пешниҳод мекунад.

Кӯдак мустақилона амал мекунад, омӯзгор дар ҳолатҳои зарурӣ ба ӯ маслиҳат медиҳад. Пас аз сохтани бобои барфӣ он бо забони англисӣ Snowman ном мегирад. Метавон дар байни якчанд кӯдакон мусобиқа гузаронид ва номбар кардани қисмҳо, ҳаҷму андозаи саққоҳо бо забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ талаб карда мешавад.

Бозии «Чӣ намерасад?»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ. Дар рӯи миз расмҳо оид ба мавзӯ ё ин ки якчанд ашӯҳо гузошта мешаванд. Ҳамаи кӯдакон ба онҳо нигоҳ мекунанд ва ном, шакл, ранг, ҷойгиршавии ҳар якеро дар хотирашон нигоҳ медоранд. Баъд аз он як кӯдак тахтапушташро мегардонад ва боқимонда кӯдакон як ашӯро мегиранд, ки онро кӯдаки тахтапушташро гардонида бояд ёбад ва онро бо забони англисӣ номбар кунад.

Бозии «Гурбаро бедор кун»

Мақсади бозӣ: фаъол кардани луғати кӯдакон ва номҳои ҳайвонбачаҳо дар нутқи кӯдакон.

Мавод. Қисмҳои либосҳои мутааллиқ ба ҳайвонот (кулоҳча)

Рафти бозӣ. Яке аз кӯдакон нақши гурбаро мебозад. Ӯ чашмонашро пӯшида дар курсӣ менишинад, гӯё хоб бошад ва дигарон аз рӯйи хоҳиш нақши ин ё он ҳайвонбачаро интихоб намуда, давра меороянд. Омӯзгор бо имо нафареро нишон медиҳад, ӯ овоз мебарорад (овози мебаровардаи ӯ овози ҳайвонбачае, ки ӯ нақшашро мебозад, мебошад (мисол, хурӯсак, қурбоқача)). Вазифаи гурба: ном гирифтани он, ки чӣ (яъне овози кадом ҳайвон) ўро аз хоб бедор кард (хурӯсак, қурбоқача ва ғ.). Агар қаҳрамон дуруст ном гирифта шавад, иҷрокунандагон ҷойҳояшонро иваз мекунанд ва бозӣ идома меёбад.

Бозии «Шамолар»

Мақсади бозӣ: рушди шунавоии фонематикӣ ва фарқ кардани садонокҳо.

Рафти бозӣ: Кӯдакон дар шакли давра меистанд. Омӯзгор ҳарфҳои ҳамсадою садонокро бо оҳанги махсус талаффуз мекунанд. Агар кӯдакон овози садонокро шунаванд, мисол, овози *а*-ро, дастанашонро боло мекунанд ва оҳиста давр мезананд.

Садонокҳои *а, е, о, і, у, и* талаффуз карда мешаванд. Кӯдакон вобаста ба ҳарфи талаффузшуда ҳаракатҳои ба он мувофиқро мекунанд.

Бозии “Little Frogs”

Мақсади бозӣ: малакаи талаффузкунии.

Рафти бозӣ: Little frog, little frog (сурудакро мекунанд)

Нор! Нор! Нор! (қурбоқчаҳо дар атрофи кулангҳо бозӣ мекунанд)

Little frog, little frog,

Stop! Stop! Stop! (қурбоқчаҳо аз кулангҳо мегурезанд)

Бозии “Owl”

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Day – рӯз – мушҳо дар марғзор медаванд, бумҳо хоб мераванд.

Night – шаб – бумҳо бедор мешаванд ва мушҳоро сайд мекунанд.

Бозии “Show me, please”

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ ва ташаккули малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ: Кӯдакон бозичаеро нишон медиҳанд, ки онро омӯзгор бо забони англисӣ ном мегирад, кӯдакон номи онро бо забони англисӣ такрор мекунанд. Метавонанд бо истифодаи онҳо ҷумла ва нақли кӯтоҳ тартиб диҳанд.

-show me, please a monkey/cat/frog/etc.

Бозии “What is missing?”

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Кӯдакон чашмонашонро зери фармондиҳии “Close your eyes”. “Open your eyes” чашмонашонро мекушоянд ва кадом бозича гум шудааст, онро бо забони англисӣ ном гирифта, меёбанд.

Бозии “Yes – No”

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ ва ташаккули малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ё ин ки кӯдак ба кӯдакон бозичаро нишон медиҳад, онро дуруст ё нодуруст бо забони англисӣ ном мегирад. Кӯдакон розӣ ё норозӣ мешаванд - Yes/No- ҳа/не.

-this is a cat

-no! This is a dog.

Бозии “Big-Little”

Мақсади бозӣ: Ба кӯдакон ҷудо кардани аломати ашро омӯзонидан.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ибораро ном мегирад, кӯдакон сари ду по менишинанд ё меҳезанд, бо имову ишора хурд ё калон будани предметро тасвир мекунанд.

-big elephant (кӯдакон аз ҷояшон меҳезанд ва дастонашонро ба ду тараф дароз мекунанд)

-little mouse (кӯдакон сари ду по менишинанд)

Бозии “Guess”

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ ва ташаккули малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ. Як кӯдак берун меояд, варақчаи суратдорро мегирад, кӯдакон якҷоя аз ӯ мепурсанд: What do you have? Ӯ ҷавоб медиҳад: I have a ...

Бозии «Чӣ омад?» дар мавзуи «Ҳайвонҳо - Animals»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Мавод: арғамчин ва зангӯла.

Рафти бозӣ. Кӯдакон дар курсичаҳо менишинанд. Якчанд масофа дур аз онҳо арғамчин вучуд дорад, ки дар он зангӯла дар баландии қади кӯдакон овезон карда шудааст. Омӯзгор ду ва ё зиёда кӯдаконро ба назди худ меҳонад ва ба онҳо дар бораи ҳар яки онҳо нақши кадом ҳайвонро бозиданашонро маслиҳат мекунад.

Ба назди банд кӯдаки якум меояд, меҷаҳад ва се маротиба зангӯла мезанад. Кӯдакон. Чӣ омад?

Кӯдак. Гав-гав-гав!

Кӯдакон номи сагро (*a dog*) бо забони англисӣ гирифта, дармеёбанд, ки он омадааст. Кӯдаке, ки сагро тасвир мекунад, дар ҷояш мешинад. Ба назди зангӯла дигар кӯдак меояд – бозӣ идома меёбад.

Бозии “My animals” дар мавзуи «Ҳайвонҳо - Animals»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ ва ташаккули малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ба кӯдакон расмҳои ҳайвонҳоро нишон дода, номашонро мегирад ва кӯдакон пас аз ӯ такрор мекунанд. Баъд аз он кӯдакон ба як расм даст мерасонанд ва мегӯянд: My cat, dog, frog, etc.

Бозии «Аз пайи из»

Мақсади бозӣ: ёддиҳӣ ва мустаҳкамкунии шумурдан бо забони англисӣ.

Рафти бозӣ: Дар фарш изҳо гузошта мешаванд. Кӯдакон ба изҳо наздик мешаванд ва онҳоро бо забони англисӣ аз 1 то 5 ё ин ки аз 1 то 10 мешумуранд.

Бозии «Ёб, кӣ аст»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ ва ташаккули малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ. Чашмони кӯдак баста мешавад, ӯ бозичаро мегирад ва онро бо забони англисӣ ном мегирад. Дигар кӯдакон бо ӯ розӣ мешаванд ё розӣ намешаванд: Yes/no.

Бозии “How many?” дар мавзӯи «Ададҳо - Numbers»

Мақсади бозӣ: ёддиҳӣ ва мустаҳкамкунии шумурдан бо забони англисӣ.

Рафти бозӣ. Дар миз панҷ-даҳ бозича хобидааст. Кӯдакон чашмонашонро бо супориши омӯзгор мепӯшанд: Close your eyes. Ман бозичаҳоро мегирам. Open your eyes- кӯдакон чашмонашонро мекушоянд ва ҳисоб мекунанд, ки чанд бозича боқӣ мондааст.

-how many?

-eight!

Бозии «Инсони хандон»

Мақсади бозӣ: ёддиҳӣ ва мустаҳкамкунии шумурдан бо забони

англисӣ.

Рафти бозӣ: Омӯзгор дар тахта расми инсони дорои чашмони бисёр, дастон ё ин ки пойҳоро мекашад. Кӯдакон онҳоро мешумуранд ва узвҳои зиёдати тоза мекунанд.

Бозии «Овозро деҳ»

Мақсади бозӣ: рушди малакаи талаффузи овозҳо.

Рафти бозӣ: Кӯдакон ба якдигар тӯбро медиҳанд ва овозе, ки омӯзгор мегӯяд, талаффуз мекунанд.

Бозии «Ёварон» дар мавзӯи «Оилаи ман - My Family»

Мақсад: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ ва ташаккули малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ба кӯдакон расмҳо бо тасвирҳои аъзои оилаҳоро тақсим мекунад. Кӯдакон онҳоро бо забони англисӣ номбар мекунанд ва чӣ тавр онҳо дар хона ба аъзои оила ёрӣ доданашонро нақл мекунанд.

Бозии «Ях мекунонам» дар мавзӯи «Узвҳои бадан - Parts of the Body»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Омӯзгор дастпӯшаки бепанҷаи Бобои барфиро ба кӯдакон нишон медиҳад: Инҳо дастпӯшакҳои бепанҷаи Бобои барфӣ.

Онҳо ҳама метавонанд ҳар чизе, ки онро ламс мекунанд, ях кунонанд. Айни ҳол ман узвҳои баданро бо забони англисӣ ном мегирам, шумо онҳоро пинҳон (руст) кунед, вагарна онҳоро ях мекунонам!

Ман мегӯям: froze your nose! (Кӯдакон биничаҳояшонро пинҳон мекунанд). Froze your ears! (Гӯшчаҳояшонро пинҳон мекунанд).

Бозии “Let’s lay the table” дар мавзӯи «Хӯрокҳо - Meals»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Ба кӯдакон бозии: «Let’s lay the table» пешниҳод мегардад. Дар назди кӯдакон мулӯҳҳои меваҳо, сабзавот ва дигар

маҳсулоти хӯрока гузошта мешаванд ва як кӯдак ҳамчун ёрдамчӣ интиҳоб карда мешавад. Ёрдамчӣ супоришҳои омӯзгорро иҷро мекунад:

Take a banana. Put the banana on the table.

Take a cheese. Put the cheese on the table.

Бозии “What can you do?” дар мавзӯи «Ҳайвонҳо - Animals»

Мақсади бозӣ: инкишофи малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ: Ба кӯдакон пешниҳод карда мешавад, ки худро дар образи ин ё он ҳайвон тасаввур кунанд ва онҳо бояд ба саволи «What can you do?» ҷавоб диҳанд: «I can run/jump/swim/fly»

Бозии “Fox” дар мавзӯи «Ҳайвонҳо – Animals» (бозии мазкурро метавон бозии саҳнавӣ номид)

Мақсади бозӣ: инкишофи малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ: (хурӯсак тозон (давида) медарояд)

Хурӯсак: Hello! I am a cock.

Кӯдакон (ба ӯ салом медиҳанд): Hello!

Рӯбоҳ (ба хурӯсак пинҳонӣ наздик шуда мегӯяд): Hello! Who are you?

Хурӯсак: I am a cock! Who are you?

Рӯбоҳ (бо овози ҳилагарона мегӯяд): I am a fox.

Кӯдакон (ба хурӯсак бо овози баланд мегӯянд): Run away! (Гурез!)

Хурӯсак (тарсида, гурезон мегӯяд): Goodbye!

(дар марғзор харгӯш пайдо мешавад)

Харгӯш: Hello! I am a hare.

Кӯдакон (ба ӯ салом медиҳанд): Hello!

Рӯбоҳ (ба харгӯш пинҳонӣ наздик шуда мегӯяд): Hello! Who are you?

Харгӯш: I am a hare! Who are you?

Рӯбоҳ (бо овози ҳилагарона мегӯяд): I am a fox.

Кӯдакон (ба харгӯш бо овози баланд мегӯянд): Run away! (Гурез!)

Харгӯш (тарсида, гурезон мегӯяд): Goodbye!

(Агар рӯбоҳ хурӯсак ё харгӯшро дастгир кунад, бозӣ бо дигар қаҳрамонҳо идома дода мешавад).

Бозии «Паровоз»

Мақсади бозӣ: такмили дониши ҳарфҳои забони англисӣ ва талаффузкунӣ.

Рафти бозӣ: Ба омӯзгор паровозча лозим мешавад (ё ин ки ҳама гуна мошинчаи кузов дошта). Дар раванди бозӣ омӯзгор – ронанда ва ҳарфҳо — мусофирон иштирок мекунанд. Дар ҳар як истгоҳ омӯзгор номи истгоҳи роҳи оҳанро ба мусофирон эълон мекунад, ки онҳо бояд ба вагон нишинанд. Кӯдак ҳарфҳоро мегузорад. Аз кӯдак хоҳиш кунед, ки худро бо он ҳарф муаррифӣ кунад: “Акнун ту – ҳарфи Z, нишон деҳ чӣ гуна ҳастӣ”. Варианти дигари бозии мазкурро пешниҳод кардан мумкин аст. Номи истгоҳ бо кадом овози забони англисӣ оғоз мешавад? Номи истгоҳ чӣ маъно дорад? Дар назди истгоҳ кадом биноҳо ҳастанд?

Бозии «Биёед бо ранги зард шинос мешавем» дар мавзӯи «Рангҳо – Colours»

Мақсади бозӣ: шинос кардани кӯдакон бо ранг. Ёфтани рангро аз рӯйи намуна ва ёд додани дуруст номбар кардани рангҳо.

Васоити таълим: варақҳои сафеди андозаи А 4, ашёҳои рангашон зард (сатҳӣ ва ҳаҷмдор), гном (паканаи бадафти ришдор дар асотири Европай ғарбӣ) бо либоси зард («yellow»), қаламҳои зард ва ғайраҳо.

Рафти бозӣ: Гном ба меҳмонӣ меояд. Омӯзгор кӯдаконро бо гном шинос мекунад ва мегӯяд, ки номи ӯ "yellow" аст. Ӯ дар кишвари рангҳои зард зиндагӣ мекунад. Гном ба кӯдакон танҳо предметҳои рангашон зардро меоварад. Кӯдакон ашёҳоро дар рӯйи варақҳои сафед мегузоранд, ба онҳо нигоҳ мекунанд ва ба гирди онҳо бо қалами зард хат мекашанд. Омӯзгор бо бачаҳо бозии «Чунин ашёро ёб»-ро мегузаронад,

ки дар он кӯдакон предметҳои рангашон зардро аз рӯйи намуд интиҳоб мекунанд ва номбар менамоянд.

Машқи «як, ду, се, ранги зардро биёр» - кӯдакон аз муҳити онҳоро ихотакунанда бо пешниҳоди омӯзгор ашёҳои рангашон зардро меёбанд.

Минбаъд, шиносӣ бо тамоми рангҳои асосӣ, аз ҷумла сурх, сабз, кабуд, бунафш ва ғайраҳо сураат мегирад.

Бозии «Дар меҳмонии гномҳо бо мева ва сабзавот» дар мавзӯи «Рангҳо – Colours»

Мақсади бозӣ: дониш оид ба маҷмуи рангҳоро дар кӯдакон такмил додан.

Васоити таълимӣ: гномикҳо – зард, сурх, сабз, кабуд, бунафшранг, норанҷӣ.

Маҷмуи меваҳо: олу, афлесун, лимон, банан, себи сурх ва кабуд, нок, ангур, хурмо.

Маҷмуи сабзавотҳо: бодинҷон, қаламфури сурх, зард, сабз; сабзӣ, помидор, бодиринг, лаблабу ва ғ.

Рафти бозӣ: Гномикҳо ба меҳмонӣ меоянд. Ба кӯдакон пешниҳод карда мешавад, ки гномҳоро аввал бо меваҳо ва баъд бо сабзавотҳо меҳмондорӣ кунанд. Ба фикри шумо кадом меваҳо ва сабзавотҳоро гномҳо бисёртар дӯст медоранд? Мисол, гномики зард бананро дӯст медорад, гномики сурх себи сурхро дӯст медорад. Барои чӣ чунин аст? Кӯдакон гномҳоро меҳмондорӣ мекунанд, рангҳоро бо забони англисӣ номгирӣ мекунанд.

Бозии "Кӣ дар хонача зиндагӣ мекунад?" дар мавзӯи «Рангҳо - Colours»

Мақсади бозӣ: такмил додани раванди ёдгирӣ ва истифодабарии номи рангҳо бо забони англисӣ, ки тафаккури мантиқии кӯдаконро тараққӣ медиҳанд.

Таҷҳизот: хоначаҳои гулобӣ, осмонранг, хокистариранг; гномикҳои бо рангҳои зикршуда орододашуда.

Рафти бозӣ: Ба кӯдакон хоначаҳо пешниҳод карда мешавад, ки дар онҳо бояд гномҳо бо либоси рангаи ба онҳо мувофиқ ҷойгир карда шаванд.

Хонаи гулобӣ – гномҳои гулобӣ,

Хонаи осмонранг – гномҳои осмонранг,

Гномҳои хокистариранг – гномҳои хокистариранг ва ғайраҳо.

Гномҳоро дар хонаҳо ҷойгир намуда, рангҳои гномҳо ва хоначаҳоро бо забони англисӣ номбар мекунад.

Бозии «Чӣ тағйир ёфт?»

Мақсади бозӣ: такмилдиҳии малакаву маҳорати номбаркунии ашёҳо ва инкишофи диққат ва хотира.

Рафти бозӣ: Дар миз расмҳо ё ашёҳо оид ба мавзӯ ё ин ки ашёҳо гузошта мешаванд ва ҳамаи кӯдакон ба онҳо нигоҳ мекунад, ҷойгиршавӣ, ном, ранг ва шакли онҳоро дар хотир нигоҳ медоранд. Баъд аз он рӯйи як кӯдак ба дигар тараф гардонда мешавад ва дигар кӯдакон ҷойҳои расм ва ё предметҳоро иваз мекунад. Сипас он кӯдак чизе, ки ҷояш иваз карда шудааст, меёбад ва онро бо забони англисӣ тарҷума мекунад.

Бозии «Ин чӣ аст?»

Мақсади бозӣ: такмилдиҳии малакаву маҳорати номбаркунии ашёҳо ва инкишофи диққат ва хотира.

Рафти бозӣ: Дар қуттича тасвирҳои ашёҳои гуногун пинҳон карда шудаанд. Баранда ба ҳар як иштирокчии бозӣ яктогӣ расм медиҳад, ки он низ аз дигарон пинҳон карда мешавад. Ҳар як бозингар бо навбат дар бораи расме, ки (расми ҳайвон) ба ӯ дода шудааст, номи онро нагирифта дар бораи он нақл мекунад. Танҳо ба тавсифи хосият ва сифати он (ранг, андоза, дар кучо бо он воҳӯрда мешаванд ва дар кучо истифода бурда

мешавад) иҷозат дода мешавад. Шахсе ғолиб меояд, ки аз ҳама бисёр тасвирхоро мешиносад ва онҳоро бо забони англисӣ номбар мекунад.

Бозии «Кӣ хирсак дорад?»

Мақсади бозӣ: аз ёд кардани ибораҳои «Do you have...? No, I don't have. I have a ...»

Рафти бозӣ: Ҳамаи кӯдакон дар шакли давра китф бо китф ҷафс меистанд, дастони ҳамаи онҳо дар пушташон нигоҳ дошта мешавад, онҳо бо шунидани фармон хирсакро (ё бозичаи дигар) то он даме ки баранда (чашмони ӯ пӯшида аст) дар маркази давра истода «бас» нагӯяд, ба якдигар медиҳанд. Бозича дар як одам боқӣ мемонад, баранда бояд бо се кӯшиш (яъне бо пурсидани се нафар) дар дасти ки будани онро гӯяд.

- Do you have a bear (a ball)?

- No, I don't have (Yes, I have)

Бозии «Боғи ҳайвонот»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ. Кӯдакон дар шакли давра менишинанд, ҳар як нафари онҳо расмро гирифта, ба дигар кӯдакон нишон надода, аз рӯйи нақшаи зерин расми гирифтаи худро бояд тасвир кунанд:

1. Қиёфаи зоҳирӣ, яъне он чӣ гуна аст.

2. Ба он чӣ хӯрок дода мешавад.

3. Он чӣ корро иҷро карда метавонад.

Ҳайвонотро ёфта, кӯдакон номи онро бо забони англисӣ мегӯянд: a cat, a dog, a mouse.

Бозии «Чароғи раҳнамо» дар мавзӯи «Рангҳо – Colours»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани дониши номи рангҳо, ташаккул додани диққат.

Рафти бозӣ: Ҷойи оғоз кардани ҳаракатро муайян кардан зарур аст. Ҳамаи кӯдакон пеш аз хати маъмул меистанд, дар марра баранда (чароғи раҳнамо) меистад. Ӯ бо овози баланд мегӯяд «Green colour» (ранги сабз)

– метавонед гузаред, «Red colour» (ранги сурх) – бояд бозистод, шахсе ки ҳаракат мекунад – аз бозӣ мебарояд, шахси ғолиб баранда мешавад.

Бозии «Номи ҳайвонро аз рӯйи тасвиркунии он ёбед» дар мазӯи «Ҳайвонҳо – Animals»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Мавод: расмҳои ҳайвонҳо.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ба кӯдакон пешниҳод мекунад, ки номи ҳайвоне, ки ӯ онро тасвир мекунад, ёбанд.

Омӯзгор: ин ҳайвон сар, гӯшҳо, дандонҳои тез, бадан, пойҳо, дум дорад. Он хонаро посбонӣ мекунад, устухон хоиданро дӯст медорад.

Кӯдак расми сагро меёбад ва онро ба кӯдакон нишон дода бо забони англисӣ ном мегирад.

Бозии “Snowball” дар мавзӯи «Ҳайвонҳо - Animals»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ба кӯдакон тӯбро мепартояд ва номи ҳайвонро бо забони англисӣ мегӯяд, кӯдакон онро тарҷума мекунанд. Инчунин метавонанд ҳаракату амалҳои ҳайвонро тасвир кунанд.

Бозии «Тарҷумон»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ: Омӯзгор тӯбро ба кӯдак ҳаво дода калимаеро бо забони англисӣ ё тоҷикӣ мегӯяд, ӯ онро тарҷума мекунад ва бозпас тӯбро ба омӯзгор ҳаво медиҳад.

Бозии “Snowmen and Sun”

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ.

Рафти бозӣ. Бачаҳо – бобоҳои барфӣ бо ниқоб, омӯзгор – офтоб.

Бо фармони Run! - бобоҳои барфӣ медаванд ва дар курсиҳо менишинанд.

Калимаҳои суруд:

Snow, snow

Snowmen – grow! (Бобоҳои барфӣ аз ҷояшон меҳезанд – аз сари ду по ништастан меҳезанд, ҳамёза мекашанд)

Sun, sun

Snowmen – run! (Бобоҳои барфӣ мегурезанд)

Бозӣ бо тӯб “Hello! Good-bye!” дар мавзӯи «Шиносой»

Мақсади бозӣ: инкишофи малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ: Бачаҳо тӯбро ҳаво медиҳанд, ба якдигар Hello!/How are you?/ What is your name? /My name is / Good-bye! ва ғайраҳо мегӯянд.

Бозии «Нишон диҳед, биничаатон дар қучаст?» дар мавзӯи «Номбаркунии узвҳои бадан – Parts of the Body»

Мақсади бозӣ: такмил додани номбаркунии узвҳои бадан.

Рафти бозӣ: Омӯзгор кӯдаконро бо навбат ба назди бозича меҳонад, ба онҳо саволҳо медиҳад. Кӯдак узвҳои баданро нишон медиҳад ва онҳоро бо забони англисӣ номбар мекунад.

-show me, please, nose.

Бозии “Wolf and hares” дар мавзӯи «Рақамҳо - Numbers»

Мақсади бозӣ: такмил додани номбаркунии рақамҳо.

Рафти бозӣ: Гург дар марказ менишинад, гӯё ки хоб рафта истодааст. Харгӯшҳо: What’s time, Mr.Wolf? Гург рақамҳоро номбар мекунад. Харгӯшҳо шумурда, ба назди гург меоянд, ҳамин ки шумурдан ба охир мерасад, гург бедор шуда, сайд кардани харгӯшҳоро оғоз мекунад.

Бозии «Рӯзноманигор» дар мавзӯи «шиносой» ё ин ки «Рақамҳо - Numbers»

Мақсади бозӣ: такмил додани номбаркунии рақамҳо ва ташаккул додани малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ. Як кӯдак рӯзноманигор мешавад, аз дигарон мусоҳиба мегирад:

-How old are you?

-I'm 5.

Бозии «Лабиринт»

Мақсади бозӣ: такмил додани номбаркунии рақамҳо.

Рафти бозӣ: Омӯзгор пешакӣ расми лабиринтро (роҳи пурпечутоб) мекашад, ки дар он кӯдакон бо расмҳои ҳайвонҳо, рақамҳо ва ғайраҳо во мехӯранд. Кӯдакон дар он қаламро ҳаракат дода, ашёҳое, ки бо онҳо дар лабиринт во мехӯранд, ҳисоб мекунанд ё ин ки онҳоро номбар мекунанд.

Бозии “Let’s jump”

Мақсади бозӣ: такмил додани номбаркунии рақамҳо ва ташаккул додани малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ: Омӯзгор ба кӯдакон рақамҳоро мегӯяд ва ба онҳо чӣ корро бояд анҷом доданишонро хитоб мекунад. Мисол:

-Jump 3 times! (5 маротиба меҷаҳем!)

-Sit down 3 times! (3 маротиба менишинем).

Бозии «Рақамро гӯед»

Мақсади бозӣ: такмил додани дониш оид ба рақамҳо номбаркунии онҳо.

Рафти бозӣ: Омӯзгор якчанд рақамро дар тахта менависад. Баъд аз он онҳоро бо забони англисӣ номбар мекунанд. Кӯдакон чашмонашонро мепӯшанд, омӯзгор онҳоро аз тахта тоза менамояд ва кӯдакон онҳоро меёбанд ва бо забони англисӣ баён мекунанд.

Бозии «Кӣ аз ҳама калон?» дар мавзӯи «Оилаи ман - My Family»

Мақсади бозӣ: мустаҳкам кардани маводи луғавӣ ва инкишофи малакаи гуфтор.

Рафти бозӣ: Кӯдакон расми доирачаҳо, ки дар аз ҳама доирачаи калон бобо ва модаркалон, дар доирачаи хурдтар падару модар, дар доираи боз ҳам хурдтар фарзандон навишта шудаанд, мебинанд ва баъд

аз он онҳоро бо забони англисӣ номбар мекунанд. Инчунин, дар оила аз ҳама кӣ калон буданашро низ баён мекунанд.

Бозии «Инҳо чӣ кор карда метавонанд?» дар мавзӯи «Узвҳои бадан - Parts of the Body»

Мақсади бозӣ: номбар кардани узвҳои бадан бо забони англисӣ.

Рафти бозӣ: Омӯзгор узвҳои баданро номбар мекунад, кӯдакон бо ин уzwi бадан чӣ корро метавон иҷро кард, номбар мекунанд ва иҷрои онро нишон медиҳанд. Мисол: даст – hand – бо даст чапак зада мешавад, ашёҳоро мебардоранд. Пой – foot – роҳ гашта мешавад, ҷаҳида мешавад ва ғайраҳо. Инчунин, гӯшҳо – ears, даҳон – mouth, чашмон – eyes чӣ кор мекунанд.